

ที่ปรึกษา

ผศ. ดร. สุรศักดิ์ คำคง	คณบดีคณะศิลปศาสตร์
บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ	
รศ.ดร. เฉลิมชัย ปัญญาดี	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ดร. จิรานุช โสภา	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร. ปวีรบรรต สมนึก	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผศ.ดร. พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร. พิมพ์มาดา วิชาศิลป์	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร. รุ่งระวี จิตภักดี	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผศ.ดร. วชิร ศรีคำ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผศ.ดร. วิตติกา ทางชั้น	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร. สมศรี ชัยวัฒน์ชยา	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผศ.ดร. สุรียา สัมจันทร์	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผศ.ดร. สุวภัทร ศรีจองแสง	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผศ.ดร. อรรถพล ศิริเวชพันธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
ผศ.ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ผศ. ถิรรัตน์ พิมพาภรณ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ. สืบพงศ์ หงส์ภักดี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ดร. พรชัย ศักดิ์ศิริโสภณ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ดร. นรา หัตถสิน	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ดร. ไพฑูรย์ มนต์พานทอง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ดร. ยุวดี จิตต์โกศล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ดร. สายรุ่ง ดินโคกสูง	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ดร. สุมาลี เงยวิจิตร	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ดร. หัวหาญ ทวีเส้ง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
นาวทิวา สีหานาม	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บรรณาธิการ

ผศ.ดร. ชาญชัย คงเพียรธรรม

กองบรรณาธิการ

ดร. ทิฆัมพร วุฒิพรพงษ์

ดร. ภาสพงศ์ ผิวพอใช้

ดร. วรณพวรรณ เฟรนช์

กันยารัชนี ศรีจันทร์

สุรศักดิ์ บุญอาจ

ดร. พรชัย ศักดิ์สิริโสภณ

ดร. ยุวดี จิตต์โกศล

ดร. สุทธินันท์ ศรีอ่อน

พัชรี ธาณี

Mr. Michael James Murphy

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นเวทีสำหรับนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้โดยเครือข่ายวิชาการทั้งภายในและภายนอก กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการทุกท่าน บทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน มิใช่ทัศนะของบรรณาธิการและคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์โดย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัด
อุบลราชธานี 34190 โทรสาร 045-288870
โทรศัพท์ 045-353700 www.la.ubu.ac.th

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวกชพรรณ บุญฉวย

ออกแบบปก

นายฤทธิเดช วงษ์ปัญญา

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

โทรศัพท์ 045 -353115

อันเนื่องมาจากปก

ภาพ “ยลอรุณรุ่ง ณ ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี”
ถ่ายโดย คุณนิภาพรรณ เรืองทรัพย์

บทบรรณาธิการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารโดยใช้สื่อการท่องเที่ยว

กิงกาญจน์ บุรณสินวัฒน์กุล 1

แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านอ้อมแก้ว ตำบลศรีสุข อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์

ทิพย์สุวรรณ แซ่ลี และปวีรพรต สมนึก 21

การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสนวนนอก

อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

นุชนาฏ สมานมิตร และยุวดี จิตดีโกศล 46

การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้ามพื้นที่ระหว่างชุมชน

บ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ปวีรพรต สมนึก 70

“รัฐ” และ “ชาติพันธุ์”: กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์

โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ภายใต้บริบทสังคมเวียดนาม

ปิยะกษิ์เดช เปลือยศรี และบุญยสฤกษ์ อเนกสุข 113

การจัดการชุมชนการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

วคิน ปัญญาวุธตระกูล 151

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้

สุภภัทร ศรีจางแสง, วรรัตน์ บุญแฝง, สิริรัตน์ ชอบชาย

และ เขมจิรา หนองเป็ด 198

การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้เกี่ยวกับ

อาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคม

เศรษฐกิจอาเซียน

อนุชา เพียรชนะ 232

ศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชน อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ อัญนวิยา ภัชร์จรินทร์ญา	255
To Investigate the Evolution of Geography, Weather and Trading Route from the Diary of I-Ching (Monk) and Sieng-Jun (Envoy) to Support Tourist Route: to Reflect the Picture of Chaiya District in Surat Thani and Around Ban Don Bay Used to Be the Capital of Srivijaya Empire Sippanan Nuanla-ong	276
Interpreting Cultural Heritage towards Sustainable Tourism in Si Phanom Mat, Laplae, Uttaradit, Thailand Suksit Petampai	314
บรรณนิทัศน์ คำพา ยิ่งคง	345

บทบรรณาธิการ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการท่องเที่ยว และหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการท่องเที่ยว เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวไปปรับใช้สังคมและประเทศชาติ ปัจจุบันมีผู้สนใจเข้าศึกษาในหลักสูตรดังกล่าวทั้ง 2 หลักสูตร เป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของคณะฯ

หลักสูตรนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าขาดกำลังสำคัญผู้วางรากฐาน นั่นคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญยสฤกษ์ อเนกสุข แม้อาจารย์ได้จากพวกเราไปแล้วอย่างไม่มีวันหวนกลับ แต่คุณงามความดีที่อาจารย์ได้ทำไว้จะยังคงดำรงอยู่ตราบนิจนิรันดร์

วารสารศิลปศาสตร์ ฉบับ “พิทยาทัศน์าจร” จึงแทนความระลึกถึงที่มีต่อปูชนียบุคคลด้านการท่องเที่ยว คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญยสฤกษ์ อเนกสุข ภายในวารสารฉบับนี้ยังคงอัดแน่นด้วยบทความที่มีคุณภาพ ประกอบด้วยบทความวิชาการและบทความวิจัยรวม 11 บทความ ดังนี้

บทความแรกเป็นบทความวิชาการ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารโดยใช้สื่อการท่องเที่ยว” ของ กิ่งกาญจน์ บุณยสินวัฒนกุล บทความนี้นำเสนอเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทักษะการเรียนรู้ภาษาไทยด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อพัฒนาทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร โดยใช้สื่อการท่องเที่ยว

บทความที่ 2 เป็นบทความวิจัย เรื่อง “แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตำบลศรีสุข อำเภอศรีนคร จังหวัดสุรินทร์” ของ ทิพย์สุวรรณ แซ่ลี และปวีรรต สมนึก นำเสนอศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านอ้อมแก้ว รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนดังกล่าว

บทความที่ 3 เป็นบทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ของ นุชนาฏ สมานมิตร และยุวดี จิตต์โกศล นำเสนอวิธีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสนวนนอก ซึ่งเป็นชุมชนการท่องเที่ยวใหม่นำร่อง เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนดังกล่าวให้มากขึ้น

ถัดมาเป็นบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้ามพื้นที่ระหว่างชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี” ของ ปวีรวรรต สมนึก ศึกษาปัญหาและประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน 2 ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีที่ผ่านมา ก่อนที่จะมีการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบข้ามพื้นที่ และประเมินผลรูปแบบเครือข่ายที่สร้างขึ้น อันจะเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนอื่นๆ ต่อไปในการสร้างพันธมิตรเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้เข้มแข็งต่อไป

บทความที่ 5 เป็นบทความวิชาการ เรื่อง “ ‘รัฐ’ และ ‘ชาติพันธุ์’: กระบวนทัศน์การจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ภายใต้บริบทสังคมเวียดนาม” ของ ปิยะกษิณีเดช เปลือยศรี และบุญยสฤกษ์ อเนกสุข นำเสนอกระบวนทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของรัฐ ที่นำมาใช้เพื่อขจัดความยากจน และอ้างไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยใช้กลุ่มชาติพันธุ์ไทขาวเป็นกรณีศึกษา

บทความต่อมา เรื่อง “การจัดการชุมชนการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลโละและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน” ของ วศิน ปัญญาวุฒระกุล เป็นบทความวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง รวมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ

บทความที่ 7 เป็นบทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้” ของ สุภภัทร ศรีจงแสง, วรารัตน์ บุญแฝง, สิรรัตน์ ชอบชาย และเขมจิรา หนองเป็ด จุดเด่นของบทความนี้ คือการพัฒนาแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ โดยใช้แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และแนวคิดเส้นทางการท่องเที่ยว เป็นหลัก

บทความที่ 8 เป็นบทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” ของ อนุชา เพียรชนะ บทความนี้ศึกษาศักยภาพของอาหารไทยประจำถิ่น ผลิตภัณฑ์ และแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ ตลอดจนศักยภาพทางการตลาด พฤติกรรมการบริโภค และความสนใจที่เกี่ยวกับการเรียนรู้อาหารไทยของนักท่องเที่ยว รวมถึงสมรรถนะศักยภาพของทุนมนุษย์ในการบริหารจัดการด้านอุปทาน การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย นโยบายและกลยุทธ์การ

พัฒนาการเรียนรู้สำหรับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach

บทความที่ 9 เป็นบทความวิจัย เรื่อง “ศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ” ของ อัญญา ภัทร์จรินทร์ญา บทความนี้ศึกษาศักยภาพในการรองรับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

บทความภาษาอังกฤษมี 2 เรื่อง คือ เรื่อง “To Investigate the Evolution of Geography, Weather and Trading Route from the Diary of I-Ching (Monk) and Sieng-Jun (Envoy) to Support Tourist Route: to Reflect the Picture of Chaiya District in Surat Thani and Around Ban Don Bay Used to Be the Capital of Srivijaya Empire.” (การสื่อความหมายจากบันทึกของหลวงจีนอี้จิง และราชทูตเสี่ยจุ่น เพื่อพิสูจน์ว่าไชยาเป็นเมืองหลวงของศรีวิชัย: เพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมรอบอ่าวบ้านดอน) ของ สิปปนันท์ นวลละออง เป็นบทความที่ใช้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์มาอธิบายความสำคัญของพื้นที่ เพื่อรองรับการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในอนาคต

และบทความเรื่อง “Interpreting Cultural Heritage towards Sustainable Tourism in Si Phanom Mat, Laplae, Uttaradit, Thailand” (การตีความหมายมรดกทางวัฒนธรรมต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตำบลศรีพนมมาศ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ประเทศไทย) ของ ศึกษิต เพชรอำไพ จุดเด่นของบทความเรื่องนี้ คือ การค้นหาของดีภายในชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนด้วย

ปิดท้ายด้วยบทบรรณนิทัศน์ โดยคำพา ยิ่งคง แนะนำหนังสือเรื่อง “ยลเยี่ยม เยือน แห่ยา: แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นผลงานชิ้นเอกเรื่องหนึ่งของ ผศ.ดร. บุญยสฤกษ์ อเนกสุข ที่ได้ฝากไว้ให้แก่วงการวิชาการ และมีคุณค่ายิ่งตราบนทุกวันนี้

วารสารศิลปศาสตร์ฉบับนี้ คงจะสร้างความอึดออดใจให้แก่ท่านผู้อ่านได้ไม่น้อย และหวังใจว่าท่านจะยังติดตามวารสารศิลปศาสตร์ฉบับต่อไปเช่นเคย

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาอุชัย คงเพียรธรรม

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการใช้ ภาษาในการสื่อสารโดยใช้สื่อการท่องเที่ยว

Learning Integration for Developing Communication in Field Trip Media

กิ่งกาญจน์ บุรณสินวัฒนกุล¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
ทักษะการเรียนรู้ภาษาไทยด้านการฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อ
พัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารโดยใช้สื่อการท่องเที่ยว โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ด้านกฎเกณฑ์ทางภาษา ความหมาย และหน้าที่ของ
ภาษา ด้วยกลวิธีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนเข้ากับสถานการณ์จริง โดยใช้สื่อ
การท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝนการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้
อย่างเหมาะสม อันเป็นการพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาทั้งในด้านการรับ
และการส่งสารได้น่าสนใจอีกรูปหนึ่ง

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบบูรณาการ, การสื่อสาร, การใช้ภาษา,
การท่องเที่ยว

ABSTRACT

The article presents the concept of Thai language learning
integration via field trips. Such learning trips has been well received to
enhance language learning experience. In the Thai language learning
context, the field trips could facilitate the learning process of Thai
Language forms (i.e., grammar) and functions (i.e., meanings and use)
learners learn from classes. This study is to enrich the Thai language
learner's communication skills in listening, speaking, reading and writing
in authentic contexts through field trips.

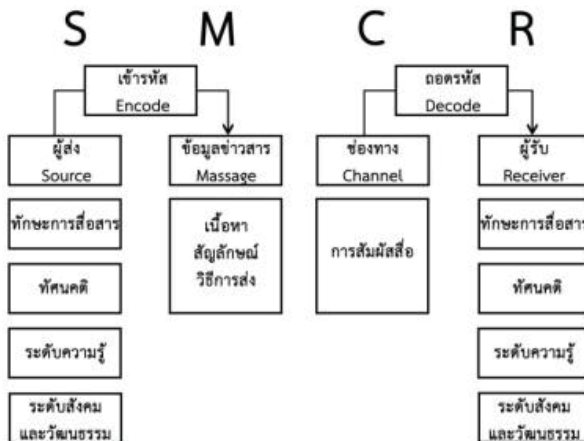
---

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี)
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Keywords: Learning Integration, Communication Skill, Communication, Field Trip Media

บทนำ

การสื่อสาร (Communication) เป็นกระบวนการสำคัญ และมีบทบาทต่อชีวิตผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเราอาศัยกระบวนการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แนวคิด ตลอดจนความรู้ที่ต่าง ๆ ระหว่างกัน กล่าวคือ เราจะรับสารด้วยวิธีการฟัง การดู และการอ่าน จากนั้นนำความรู้ สารหรือประสบการณ์ที่ได้มาถ่ายทอดผ่านทักษะการพูด หรือการเขียนให้เป็นเรื่องราวเพื่ออธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองรับรู้ ดังนั้นการได้เรียนรู้หลักการ และการประยุกต์ใช้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับตัวผู้ส่งสาร และตัวผู้รับสารอย่างมาก เนื่องจากการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงประเด็น และตรงตามวัตถุประสงค์ จะส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างตัวบุคคล องค์กร และการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังที่ Berlo (1960: 72) ได้กล่าวว่า กระบวนการสื่อสารควรประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการ ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อนำสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ดังนี้

แผนภาพที่ 1 รูปแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร S-M-C-R ของ Berlo
ที่มา : ดัดแปลงจาก กิดานันท์ มลิทอง (2543: 32)

จากแผนภาพดังกล่าว Berlo (1960) ได้อธิบายกระบวนการสื่อสารรูปแบบจำลอง S M C R Model ไว้ว่า กระบวนการสื่อสารจะประสบผลสำเร็จได้ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลักในแต่ละขั้นตอนของการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

1. ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การเข้ารหัส” (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อให้เกิดผลในการสื่อสาร ดังนั้นผู้ส่งสารควรมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะมีสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

2. ข้อมูลข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

3. ช่องทางในการส่ง (Channel) คือ ช่องทางที่นำพาสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

4. ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัส” (Decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งจึงจะทำให้การสื่อสารความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการสื่อสารย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ต่อไปนี้

1. ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับควรมีความชำนาญในการส่งและการรับสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้องมีความสามารถในการเข้ารหัสสาร มีการพูดโดยใช้ภาษาพูดที่ถูกต้อง ใช้คำพูดที่ชัดเจนฟังง่าย มีการแสดงสีหน้าหรือท่าทางที่เข้ากับการพูด ท่วงทำนองลีลาในการพูดเป็นจังหวะ น่าฟัง หรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่าน เหล่านี้เป็นต้น ส่วนผู้รับต้องมีความสามารถในการถอดรหัสและมีทักษะที่เหมือนกันกับผู้ส่งโดยมีทักษะการฟังที่ดี ฟังภาษาที่ผู้ส่งพูดมารู้เรื่อง หรือสามารถอ่านข้อความที่ส่งมานั้นได้ เป็นต้น

2. ทักษะทัศนคติ (Attitudes) เป็นทัศนคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีทัศนคติที่ดีต่อกันจะทำให้การสื่อสารได้ผลดี ทั้งนี้เพราะทัศนคติย่อมเกี่ยวข้องไปถึงการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับด้วย เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูดก็มักจะมีความเห็นคล้อยตามไปได้ง่าย แต่ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ฟังมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้พูดก็จะฟังแล้วไม่เห็นชอบด้วยและมีความเห็นขัดแย้งในสิ่งที่พูดมานั้น หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติไม่ดีต่อกันท่วงทำนองหรือน้ำเสียงในการพูดก็อาจจะห้วนห้าวไม่น่าฟัง แต่ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อกันแล้วมักจะพูดกันด้วยความไพเราะอ่อนหวานน่าฟังเหล่านี้เป็นต้น

3. ระดับความรู้ (Knowledge Levels) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้เท่าเทียมกันก็จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี แต่ถ้าหากความรู้ของผู้ส่งและผู้รับมีระดับที่แตกต่างกัน ย่อมจะต้องมีการปรับความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งในด้านของความยากง่ายของภาษาและถ้อยคำสำนวนที่ใช้ เช่น การไม่ใช้คำศัพท์ทางวิชาการ ภาษาต่างประเทศ หรือถ้อยคำยาวๆ สำนวนสลับซับซ้อน ทั้งนี้เพื่อให้อ่านและเข้าใจต่อความเข้าใจ

4. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Culture System) ระบบสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในชาตินั้นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ เป็นต้น ดังนั้นในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างชาติต่างภาษา ก็จะต้องมีการศึกษาถึงระบบสังคม และวัฒนธรรมของบุคคลในแต่ละชาติเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้ย่อมรวมไปถึงกฎข้อบังคับทางศาสนาของแต่ละศาสนาด้วย

จากกระบวนการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ในการสื่อสารแต่ละครั้ง ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะสามารถสื่อสารได้เข้าใจกันเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับทักษะในการสื่อสาร ทักษะทัศนคติ ความรู้ ตลอดจนระบบสังคม และวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่าย ถ้าหากว่าทั้งผู้ส่ง และผู้รับมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้สอดคล้องกัน หรือมีประสบการณ์ร่วมกัน ก็จะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผลดียิ่งขึ้น

หากแต่การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องมีภาษาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อสาร เนื้อหาของสารจะไม่สามารถถ่ายทอดได้ถ้าไม่มีภาษา ฉะนั้นภาษากับการสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่คู่กัน เนื่องจากภาษาเป็นตัวนำสารในการส่งผ่านความรู้ ความคิด ทักษะทัศนคติ และความรู้อีกของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ส่วน

ประสิทธิภาพในการนำเสนอที่นอกเหนือจากวิธีการสื่อสารแล้ว การใช้ภาษาก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการถ่ายทอดสารดังกล่าว ฉะนั้นในการสื่อสารแต่ละครั้งจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจในการใช้ภาษาของผู้ส่งสาร และผู้รับสารด้วย ดังที่ สมชาย สำเนียงงาม (2555: 1) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นการแสดงออกทางภาษาที่เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพราะภาษาที่ผู้ส่งสารเลือกใช้ใช้นั้นจะต้องถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ชัดเจน กะทัดรัด และสละสลวย ตลอดจนต้องเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับระดับบุคคล วัตถุประสงค์ และกาลเทศะในการสื่อสารนั้นๆ จึงจะช่วยให้การสื่อสารในครั้งนั้นเกิดสัมฤทธิ์ผล ในขณะเดียวกันหากผู้รับสารทราบว่า ผู้ส่งสารเลือกใช้ภาษาอย่างไรเพื่อสื่อสารกับตน ก็จะสามารถประเมินได้ว่าผู้ส่งสารนั้นเป็นบุคคลเช่นไร มีวัตถุประสงค์อย่างไร น่ายอมรับ หรือน่าเชื่อถือหรือไม่ อันเป็นเครื่องช่วยให้ผู้รับสารตัดสินใจว่าจะตอบสนองต่อสารนั้นหรือไม่

ดังนั้นการใช้ภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด หรือภาษาเขียน สิ่งที่ใช้ภาษาต้องคำนึงถึงนอกเหนือจากเนื้อหา หรือเนื้อความที่ต้องการจะสื่อ ก็คือ “ระดับภาษา” ทั้งนี้ระดับภาษาได้กำหนดบริบทของการใช้ภาษา หรือสิ่งแวดล้อมในการใช้ภาษาแต่ละครั้ง (สมชาย สำเนียงงาม, 2555: 4, 8) ดังนี้ (1) ระดับของบุคคล หมายถึง การตัดสินใจทางสังคมของผู้รับสารเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ส่งสาร กล่าวคือ ผู้ส่งสารจะเปรียบเทียบ และตัดสินใจว่าตน และผู้รับสารมีอายุแตกต่างกันหรือไม่ ใครอายุมากกว่า หรือน้อยกว่า ความสนิทสนม หรือสถานภาพบทบาททางสังคม ก็จะทำให้ตัดสินใจว่าผู้ส่งสารควรเลือกใช้ภาษาระดับใดกับผู้รับสาร และ (2) กาลเทศะในการสื่อสาร หมายถึง เวลา และสถานที่ที่ผู้ส่งสารสื่อสารกับผู้รับสาร หรือเรียกว่าโอกาสหรือสถานการณ์ในการสื่อสารก็ได้ เช่น การสื่อสารในเวลาเรียน หรือการสื่อสารในเวลาพักรับประทานอาหารกลางวัน ผู้ส่งสารจำเป็นจะต้องเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกาลเทศะในการสื่อสารด้วย แม้ว่าผู้ส่งสารจะสื่อสารกับผู้รับสารคนเดิม แต่หากกาลเทศะในการสื่อสารเปลี่ยนไปก็ควรเลือกใช้ภาษาที่แตกต่างกันให้เหมาะสมกับกาลเทศะนั้น

ฉะนั้นในการจัดกระบวนการเรียนการสอนภาษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ (เสาวลักษณ์ รัตนวิชัย, 2536: 25 - 27) โดยสรุปได้ดังนี้

1. ภาษา และความหมาย (Language and Meaning) ในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมมีภาษาเพื่อใช้สื่อความหมาย แม้ว่ารูปของภาษาที่ใช้ในแต่ละสังคมนั้น ๆ จะแตกต่างกัน แต่เป้าหมายสำคัญของการสื่อสารในการใช้ภาษานั้น ๆ จะเหมือนกันคือ ความเข้าใจในเนื้อความ (Text) ที่ต้องการติดต่อสื่อสาร โดยใช้ภาษาเป็นสื่อไม่ว่าจะเป็นการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน ดังนั้น “ความหมาย” จึงเป็นหัวใจสำคัญของการใช้ภาษา

2. ภาษา และบริบทภาษา (Language and Context) การเข้าใจความหมายในการติดต่อสื่อสารขึ้นอยู่กับบริบททางภาษา หรือความแวดล้อมในสถานการณ์ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกันในเวลาเทศะต่างๆ การจะเข้าใจเนื้อความในการติดต่อสื่อสารไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด หรือภาษาเขียน ย่อมจะต้องพิจารณาบริบทของภาษา (Context) เป็นอันดับแรกซึ่งจะช่วยให้การติดต่อสื่อสารได้ “ความหมาย” ของภาษาที่ชัดเจน

3. ภาษา และทำเนียบภาษา (Language and Register) เมื่อบริบทของภาษามีอิทธิพลทำให้ “เนื้อความ” ของสารที่สื่อสารกันเป็นที่เข้าใจ และมีความหมายชัดเจนขึ้น องค์ประกอบของบริบทภาษาก็จะมีอิทธิพลที่ทำให้ลักษณะของการใช้ภาษาต่างกัน ถ้าบริบทภาษาในแต่ละสถานการณ์ หรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน ทำเนียบภาษา หรือคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในแต่ละสถานการณ์ก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย

4. การเรียนรู้ภาษาในบริบท (Language Learning and Context) การเรียนรู้เพื่อใช้ภาษาทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน ควรเริ่มจากการรับแบบภาษาที่ถูกต้อง ตามลักษณะของบริบทในสถานการณ์ต่างๆ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อความของภาษาบริบทนั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง จึงจะนับว่าผู้เรียนเรียนภาษาได้อย่างมีความหมาย ลักษณะของบริบทภาษา และเนื้อความชนิดต่างๆ จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้รูปแบบภาษาที่ถูกต้อง โดยอาศัยการเลียนแบบ และการฝึกหัดภายใต้การควบคุมของผู้สอน รวมทั้งการหาประสบการณ์จากการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนด้วยตนเอง ตามตัวอย่างรูปแบบภาษาที่เคยได้เรียนไปแล้ว

จากหลักเกณฑ์ในการรับสาร และส่งสารดังกล่าว ผู้ส่งสารควรใส่ใจให้ความสำคัญ โดยต้องคำนึงถึงระดับของบุคคล และกาลเทศะในการสื่อสารประกอบกัน ตลอดจนตัดสินใจเลือกใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสมกับบุคคล และกาลเทศะ ทั้ง

ในภาษาพูด และภาษาเขียน ฉะนั้นการทำความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับระดับการใช้ภาษาจึงเป็นสิ่งที่ผู้สอนจำเป็นต้องคำนึงถึง เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพด้านการสื่อสารให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าแนวคิดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ทั้งในเรื่องของภาษา และการสื่อสารจึงจะช่วยให้การสื่อสารนั้นเกิดประสิทธิผล ดังที่วิจารณ์ พานิช (2560: 21) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันควรเป็นการเรียนเพื่อให้เกิดทักษะ (Skills) และทักษะหนึ่งที่มีความสำคัญในชีวิตประจำวัน และจำเป็นต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร (Communication Literacy) ทั้งทักษะการฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียน ตลอดจนสามารถสื่อสารผ่านทางเทคโนโลยีสารสนเทศได้ ฉะนั้นการฝึกให้ผู้เรียนเกิดความสามารถทาง การฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียน จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่ต้องคอยฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญ และนำทักษะเหล่านี้ไปพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง และสังคมได้

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาในการสื่อสาร

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดการศึกษาโดยสรุปได้ดังนี้ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ โดยผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ด้วยการให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้คิดเป็น ทำเป็น ตลอดจนฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาป้องกันมิให้เกิดปัญหา หรือเมื่อเกิดปัญหานั้นก็สามารถแก้ไขปัญหา หรือสถานการณ์นั้นได้

จากหลักการดังกล่าว ผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด และลงมือปฏิบัติมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนค้นหา และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ส่วนผู้สอนมีหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก และเตรียมประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมากขึ้น โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหา และสร้างความรู้จากแหล่งสารสนเทศต่างๆ และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

ฉะนั้นบทบาทของผู้สอนจึงเปลี่ยนไปจากผู้ให้ความรู้ หรือผู้บอกความรู้ มาเป็นผู้ให้ ผู้เรียนใช้กระบวนการ (Process) คิดค้นความรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนจึงเปลี่ยนบทบาท จากผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) แทน คือเป็นผู้เตรียม ประสพการณ์ สื่อการเรียนการสอนให้ผู้เรียนใช้ศึกษาค้นคว้า โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็น ผู้ชี้แนะ (Coaching) เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ หรือเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนที่เป็นฝ่ายรับความรู้ได้มีโอกาสจัดการกับความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจึงปรับเปลี่ยนจากการเรียนรู้เชิงรับ (Passive Learning) มาเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด และเรียนรู้ในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เช่น การพูด การอ่าน การอภิปราย หรือการเขียน โดยเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมิน ตลอดจนสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะในการแก้ปัญหาดีขึ้น และมีเจตคติต่อการเรียนดีขึ้นด้วย แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ เวนานิตย์ สงคราม (2557: 39 – 40) ได้กล่าวลักษณะของการเรียนรู้เชิงรุก ว่าควรประกอบด้วย ลักษณะต่อไปนี้ (1) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (2) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และผู้เรียนกับผู้สอนโดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน (3) เปิดโอกาสให้ใช้ทักษะการฟัง พูด อ่าน คิด และเขียนในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง (4) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิดไปสู่ระดับที่สูงขึ้น (5) เกิดเจตคติที่ดีต่อวิชา และเกิดแรงจูงใจต่อการเรียนรู้ (6) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ที่มิใช่ผู้สอนจะเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาให้กับผู้เรียนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยอาจใช้สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน การให้ผู้เรียนไปศึกษา และสัมผัสกับสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมจริงหลังจากได้ศึกษาบทเรียนในห้องแล้ว จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น อีกทั้งยังเกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้อีกด้วย

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกรูปแบบหนึ่งที่ใช้เชื่อมโยงเป้าหมายการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ สาระ หรือประสบการณ์ต่างๆ ทั้งภายใน

สาระ หรือระหว่างกลุ่มสาระอย่างกลมกลืน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียน เป็นสำคัญ และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้โดยตัวผู้เรียนเอง (Constructivism) อัน ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดย เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ และมีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน ในทางการศึกษาได้แบ่งประเภทของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็น 2 ประเภท (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และ เพยาว์ ยินดีสุข, 2557: 12) ได้แก่

1. หลักสูตรบูรณาการ (Curriculum Integration) คือ การนำเนื้อหา จากศาสตร์ต่างๆ มาผสมผสานกันก่อนจัดการเรียนรู้
2. การบูรณาการการเรียนรู้ (Instructional Integration) คือ การนำ เนื้อหามาจัดการเรียนรู้ด้วยการผสมผสานวิธีการที่หลากหลาย หรือกิจกรรมที่ หลากหลาย

ทั้งนี้ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการผู้สอนควรยึดหลักสำคัญ 3 ประการ (อรัญญา สุธาสิโนบล, 2547: 24 -25) ดังนี้

หลักที่หนึ่ง ยึดจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นจุดประสงค์ใหญ่ ครอบคลุม ทุกบริเขตของสมรรถภาพของมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่จะมุ่งเน้น การตอบสนองหลักสูตรมากกว่าผู้เรียน

หลักที่สอง ยึดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีแนวทางดังนี้

1. ให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ หมายถึง ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เรียนรู้ทั้งทางกายภาพ การคิด ความรู้สึกที่ครอบคลุมด้านหลักๆ ของผู้เรียน
2. สาระและกิจกรรมต้องสอดคล้องกับชีวิตจริง และสังคม ตลอดจนภูมิ หลังของผู้เรียน

หลักที่สาม ยึดผู้เรียนเป็นหลักในการกำหนดจุดประสงค์ของกิจกรรมการ เรียน โดยยึดหลักความชอบ ความสนใจ ความถนัด และการมีเวลาของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียน เชื่อมโยงความรู้ ความคิด ทักษะต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์ในเรื่องนั้นๆ ด้วย การนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัด กิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม และสามารถนำ ความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้การบูรณาการเนื้อหาสาระ

ที่มีความเกี่ยวข้องกัน สามารถทำได้หลายลักษณะ (ทีศนา แชมมณี, 2557: 147) ดังนี้

1. การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) หมายถึง การนำเนื้อหาสาระในวิชาเดียวกัน หรือกลุ่มประสบการณ์เดียวกันมาสัมพันธ์กัน เช่น ในวิชาภาษาไทย มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการอ่าน การเขียนคำประพันธ์ การพูดจูงใจ ไวยากรณ์ และวรรณคดี ฯลฯ แทนที่ผู้สอนจะสอนเนื้อหาสาระทีละเรื่องแยกจากกัน ผู้สอนสามารถนำสาระทุกเรื่องมาสัมพันธ์กันเป็นเรื่องเดียว โดยการเลือก การศึกษาวรรณคดีเรื่อง “พระอภัยมณี” เป็นแกนหรือหัวข้อหลัก (Theme) ใน การศึกษาเรื่องพระอภัยมณี ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราว ความงามของภาษา การเขียน คำประพันธ์ (กลอน) การใช้ไวยากรณ์ในคำประพันธ์ การอ่านให้ไพเราะ ชาบซึ้งและ การพูดจูงใจให้เยาวชนหันมาสนใจวรรณคดีไทย เป็นต้น

2. การบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) หมายถึง การนำเนื้อหาสาระของหลายๆ วิชามาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน เช่น การนำเนื้อหาสาระของวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ศิลปะ และดนตรี มาประสานสัมพันธ์ เป็นเรื่องเดียวกัน ภายใต้หัวข้อเรื่อง หรือ “Theme” ที่เลือก

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ จัดเป็นการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ คิด เชื่อมโยง และคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ที่หลากหลาย เพราะมีการเชื่อมโยงและสอดแทรกเนื้อหาทักษะกระบวนการ ทักษะปฏิบัติของสาระการเรียนรู้ต่างๆ กับหัวข้อเรื่อง (Theme) ที่ต้องการจะสอนได้ อย่างเหมาะสม ฉะนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนจึงควรเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้พบประสบการณ์ที่หลากหลาย สามารถนำความรู้ แนวคิด หรือหลักการ ต่างๆ ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม ตลอดจนมีพื้นฐานประสบการณ์ชีวิตที่ เพียงพอจะไปต่อยอดในอนาคตได้ ผู้เขียนจึงมีความสนใจนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการ จัดการเรียนรู้บูรณาการทักษะการคิด การฟัง การดู การพูด การอ่าน และ การเขียน เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เนื่องจากการคิด การใช้ภาษา และการสื่อสารเป็นกระบวนการที่เกิดต่อเนื่องกัน ดังที่อัจฉรา ชิวพันธ์ (2547: 11) ได้อธิบายว่า การพัฒนาทักษะทั้งในด้านการส่งสาร และการรับสารนั้น ต้องอาศัยการคิดเป็นพื้นฐานอันสำคัญยิ่งของการสื่อสาร เพราะในการส่งสารไม่ว่าจะ ด้วยวิธีการพูด หรือการเขียนนั้น ผู้ส่งสารอันได้แก่ ผู้พูด หรือผู้เขียนก็ต้องใช้ ความคิดในการเรียบเรียงถ้อยคำ หรือข้อความที่ใช้สื่อความหมายส่งไปยังผู้รับสาร

เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจ ในขณะที่เดียวกันผู้รับสารก็ต้องใช้ทักษะในการรับสาร ด้วยวิธีการฟัง การดู และการอ่าน ประกอบกับการใช้ความคิดในการแปรสัญลักษณ์ อันได้แก่ เสียง ถ้อยคำ หรือข้อความที่ได้จากการฟัง การดู การอ่าน เพื่อสกัดเก็บเป็น ความรู้ ความเข้าใจในสารนั้น และจับใจความในส่วนที่ตนมีความเห็นคล้ายตาม หรือโต้แย้งได้

การนำทักษะด้านการคิด การใช้ภาษา และการสื่อสารมาบูรณาการกัน เป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากภาษามีส่วนช่วยกำหนดความคิด และใน ขณะเดียวกันความคิดก็เป็นตัวกำหนดการใช้ภาษา ฉะนั้นการสื่อสารจะเกิด ประสิทธิภาพได้นั้น ผู้ใช้ภาษาต้องมีทักษะการฟัง การดู การอ่าน การพูด การเขียน ที่มี ประสิทธิภาพเสียก่อน จึงจะทำให้เกิดประสิทธิผลในการรับสาร และส่งสารนั่นเอง จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการสอนแบบบูรณาการในด้านทักษะการคิด การใช้ ภาษา และการสื่อสารสามารถนำมาใช้บูรณาการทักษะดังกล่าวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากทักษะการคิด การฟัง การดู และการอ่าน เป็นทักษะในการรับสารที่ สัมพันธ์กัน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือช่วยที่ช่วยในการแสวงหาความรู้ให้กับผู้เรียนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันทักษะการคิด การพูด และการเขียน เป็นทักษะในการส่งสารที่เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ผู้เรียนก็จะใช้ทักษะ เหล่านี้ในการแสดงความคิดเห็น หรือนำเสนอข้อมูล เนื้อหา ความรู้ต่างๆ จาก การศึกษา และการคิดวิเคราะห์ผ่านทักษะการพูด และการเขียนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ดังนั้นหากผู้สอนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายให้ผู้เรียน เห็นคุณค่า หรือประโยชน์ของการใช้ภาษาที่มีประสิทธิภาพแล้วนั้น ก็จะทำให้ผู้เรียน เห็นความสำคัญของการใช้ภาษาในการสื่อสารมากขึ้นนั่นเอง แนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษามาตรา 23 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความสนใจ และนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยในการสื่อสาร เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการปฏิบัติที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง และช่วยให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการวิธีการเรียนรู้ด้านต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในชีวิตจริงได้

ทั้งนี้แนวโน้มการวัด และประเมินผลของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาในการสื่อสาร ผู้สอนควรใช้วิธีการวัด และประเมินผลที่หลากหลายรูปแบบ เนื่องจากผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังนั้นผู้สอนต้องประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผ่านการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยใช้วิธีการประเมิน (เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว, 2548: 39 – 40) ดังต่อไปนี้

1. ประเมินการปฏิบัติ คือ เป็นการประเมินผู้เรียนด้านการนำความรู้มาบูรณาการให้เกิดการปฏิบัติ และได้ผลงานระหว่างปฏิบัติ ผู้เรียนจะแสดงผลกิจกรรมต่างๆ เช่น ความตั้งใจในการทำงาน การให้ความร่วมมือ ความรับผิดชอบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติงาน

2. ประเมินจากการปฏิบัติในข้อแรก ผู้เรียนสามารถนำไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม หรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่

3. ประเมินจากการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child – Center) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) คิดอย่างเป็นอิสระ ปฏิบัติตามความถนัด และความสนใจ ปฏิบัติเต็มตามศักยภาพ

4. ประเมินจากการบูรณาการ (Integration) กระทำได้ 3 ลักษณะ คือ

- การบูรณาการภายในวิชาเดียวกัน โดยประเมินในภาพรวม
- การบูรณาการต่างวิชากัน แต่ละวิชาประเมินวิชาของตนเอง

- การบูรณาการแบบผสมผสาน ประเมินภาพรวมแล้วเฉลี่ยตามอัตราส่วนเนื้อหา

5. ประเมินจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนร่วมมือกัน การทำงานภายในกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การปฏิบัติเพื่อแสดงความเป็นประชาธิปไตย ความยืดหยุ่น และการประนีประนอมในการทำงานร่วมกัน

แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารโดยใช้สื่อการท่องเที่ยง

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจัดเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์ที่หลากหลาย และสัมพันธ์กับชีวิตจริงอันช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้ การท่องเที่ยงจัดเป็นสื่อการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนกับการศึกษานอกห้องเรียนเข้าด้วยกัน (Abruscato and Hassard, 1976: 149) ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง มีความกระตือรือร้น และสนใจในการเรียนเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการฝึกทักษะต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน เช่น การวางแผน การสื่อสาร และการทำงานกลุ่ม ตลอดจนส่งเสริมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจัดเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนได้อีกวิธีหนึ่ง (ทิตนา แคมมณี, 2557: 345 - 346) นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อการท่องเที่ยงยังเป็นเครื่องมือช่วยในการเปิดโลกทัศน์ มุมมองใหม่ๆ ให้กับผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนได้มีโอกาสสังเกต สำรวจ สิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย อันส่งผลให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้หรือประสบการณ์เดิมในห้องเรียนเข้ากับความรู้ และประสบการณ์ใหม่ในสถานการณ์จริงได้

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ Swan (1970: 2) ที่กล่าวว่า ผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ในห้องเรียนแล้วมองออกมายังโลกภายนอกได้ ผู้เรียนต้องการประสบการณ์ตรงที่น่าตื่นเต้น ได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง การได้ค้นพบปัญหา และคำตอบในโลกของความจริงเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ศึกษาจากของจริงแทนภาพ หรือสัญลักษณ์จากหนังสือ การให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการศึกษานอกห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชมต่อธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้ง

เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ อันช่วยให้ผู้เรียนเกิด ความภาคภูมิใจ และรักชุมชน บ้านเกิดของตนได้ดีกว่าการอ่านหรือการใช้สื่อดิจิทัลเพียงอย่างเดียว

ทั้งนี้ Fenton (1996: 8 – 11) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการนำผู้เรียนศึกษา สภาพแวดล้อมนอกสถานที่ โดยสรุปได้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการขั้นต้น เป็นขั้นที่ทำกิจกรรมในห้องเรียน เป็นการให้ ประสบการณ์แก่ผู้เรียนก่อนออกนอกสถานที่ เช่น การให้ศึกษาจากวีดิทัศน์ สไลด์ รูปภาพที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ หรือสิ่งที่พาผู้เรียนไปศึกษา

2. ขั้นทำกิจกรรมนอกสถานที่ เป็นขั้นที่ออกไปศึกษาสำรวจ สภาพแวดล้อมนอกสถานที่โดยใช้สิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนเป็นสื่อ โดยในขั้นนี้ผู้สอน ต้องมีการแนะนำ กระตุ้นด้วยการใช้คำพูดหรือคำถามให้ผู้เรียนสำรวจสิ่งต่างๆ และ รวบรวมข้อมูลตามที่ได้มีการวางแผนไว้ในการทำกิจกรรมนอกสถานที่นั้นๆ

3. ขั้นทำกิจกรรมภายหลังการศึกษานอกสถานที่ เมื่อเสร็จสิ้นการทำ กิจกรรมนอกห้องเรียนแล้ว ผู้สอนควรให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงความรู้และประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษานอกสถานที่ ร่วมมือทำสมุดบันทึกสิ่งที่ได้จากการศึกษานอก สถานที่ หรือให้ผู้เรียนได้เล่าถึงสิ่งที่ตนเองสนใจ หรือพอใจ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามเกี่ยวกับปัญหาที่ผู้เรียนพบและต้องการทราบ

จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นสื่อนอกจากจะช่วยให้ ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจากสภาพการณ์จริงแล้ว ยังเป็น การเพิ่มพูนความรู้และทักษะต่างๆ ให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ในท้องถิ่นหรือในประเทศของตน จนเกิดความรักและความภาคภูมิใจ ส่งผลให้ผู้เรียน เกิดความต้องการในการเรียนรู้ และนำความรู้นั้นไปพัฒนาท้องถิ่นหรือประเทศให้ เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต อันเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่าง ต่อเนื่อง อีกทั้งการเรียนรู้ด้วยรูปแบบดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดปฏิสัมพันธ์อันดี ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้สอน และผู้เรียนต่อชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้นผู้เขียนจึงนำเสนอหลักของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ การบูรณาการภายในวิชาโดยใช้สื่อการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการใช้ ภาษาเพื่อการสื่อสารในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เนื่องจากผู้เขียน เชื่อว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนโดยใช้สื่อการท่องเที่ยวจะช่วยเพิ่ม ความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เนื่องจากการท่องเที่ยวและการสื่อสาร มีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านการรับสาร และการส่งสาร ดังนี้

(1) ก่อนการท่องเที่ยว เป็นการกำหนดสถานที่ท่องเที่ยว โดยผู้เรียน และผู้สอนต้องร่วมกันวางแผน ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นว่ามีความสัมพันธ์ หรือเกี่ยวข้องกับหัวข้อหรือเนื้อหาในการเรียนรู้นั้นหรือไม่ และเมื่อได้สถานที่ท่องเที่ยวแล้ว ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นก่อนออกเดินทางอันจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ และความเข้าใจบริบท ตลอดจนสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นได้ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนได้รู้จักการวางแผน การสำรวจ และการค้นคว้าข้อมูลด้วยวิธีการฟัง การดู และการอ่าน รวมถึงการใช้ทักษะในการสื่อสารในการติดต่อประสานงาน หรือขออนุญาต แจ้งข้อมูลแก่เจ้าของสถานที่นั้นๆ ด้วยรูปแบบของการพูดและการเขียน อันเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาที่เป็นแบบแผนได้ดียิ่งขึ้น โดยมีผู้สอนทำหน้าที่คอยให้คำแนะนำ และให้คำปรึกษา ในด้านแนวคิด หรือหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน หรือหน่วยการเรียนรู้

(2) ระหว่างการท่องเที่ยว ผู้เรียนต้องใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการจดบันทึก และการสัมภาษณ์ จากแหล่งการเรียนรู้ หรือสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ทำให้ผู้เรียนเกิดความสามารถด้านการสรุปความ การสังเกต และการตั้งคำถาม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการเรียนรู้ภายหลังการท่องเที่ยวแล้ว โดยผู้สอนทำหน้าที่สังเกตการณ์ และกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนด้วยกลวิธีการตั้งคำถามแบบปลายเปิด อันช่วยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงการเรียนรู้ในบทเรียนเข้ากับการเรียนรู้นอกห้องเรียนได้ ตลอดจนสามารถเข้าใจเนื้อหาและความหมายในการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

(3) หลังการท่องเที่ยว เมื่อผู้เรียนได้ข้อมูลภายหลังจากการท่องเที่ยวแล้ว ผู้เรียนและผู้สอนจะต้องสรุปความรู้ในการท่องเที่ยวนั้น โดยผู้สอนอาจให้ผู้เรียนนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น สรุปประเด็นความสำคัญ หรือประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวนั้น หรือกำหนดประเด็นหัวข้อของการอภิปรายกลุ่มในห้องเรียน โดยเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ผู้เรียนร่วมกันศึกษาค้นคว้าก่อนการท่องเที่ยว ด้วยวิธีการพูดหรือการเขียน การนำเสนอผลงานผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เป็นต้น การจัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการจัดระบบความคิด การเรียบเรียงประเด็นในการนำเสนอ ตลอดจนการสร้างสรรค์วิธีการถ่ายทอดเพื่อสื่อสารข้อมูลไปยังผู้รับสารให้เกิดความสนใจในสิ่งที่ตนเองกำลังนำเสนออย่างมีเหตุและผล

ทั้งนี้ขั้นตอนดังกล่าว ผู้เขียนนำเสนอตัวอย่างตารางจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารโดยใช้สื่อการท่องเที่ยว ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ ที่ 1	กิจกรรมการเรียนรู้	ทักษะการเรียนรู้
ก่อนการท่องเที่ยว (ระยะเวลา 2 คาบ)	1. กำหนดจังหวัดสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน	- การคิด - การพูด - การใช้ภาษา
	2. ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน โดยผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันวางแผนกำหนดหัวข้อในการศึกษาค้นคว้าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลการเดินทาง และข้อมูลทั่วไปในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น - ประวัติความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น - จุดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น 	- การฟัง - การดู - การอ่าน - การคิด
	3. ผู้เรียนร่วมกันนำเสนอผลงานการศึกษาค้นคว้าด้วยรูปแบบการเขียนรายงานทางวิชาการ	- การคิด - การเขียน - การใช้ภาษา
	4. ผู้เรียนติดต่อประสานงาน หรือขออนุญาตแจ้งข้อมูลแก่สถานที่นั้น เมื่อผู้เรียนประสานวัน เวลา และสถานที่เรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนจัดทำหนังสือราชการขออนุญาตศึกษาดูงานนอกสถานที่	- การคิด - การพูด - การเขียน - การใช้ภาษา

หน่วยการเรียนรู้ ที่ 2	กิจกรรมการเรียนรู้	ทักษะการเรียนรู้
ระหว่างการทำงาน ท่อย่อย (1 วัน)	1. ผู้เรียนลงพื้นที่ปฏิบัติภาคสนาม โดยเก็บข้อมูล หรือจัดบันทึกการเรียนรู้จากวิทยากร และแหล่งการเรียนรู้ในสถานที่ท่อย่อยนั้น	<ul style="list-style-type: none"> - การคิด - การฟัง - การดู - การอ่าน - การพูด - การใช้ภาษา
หน่วยการเรียนรู้ ที่ 3	กิจกรรมการเรียนรู้	ทักษะการเรียนรู้
หลังการทำงาน ท่อย่อย (ระยะเวลา 2 คาบ)	<p>1. ผู้เรียนสรุปความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ สถานที่ท่อย่อยนั้น โดยผู้สอนกำหนดประเด็นการอภิปรายกลุ่มในห้องเรียน ด้วยวิธีการเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ผู้เรียนร่วมกันศึกษาค้นคว้าก่อนการทำงานท่อย่อย</p> <p>2. ผู้เรียนนำเสนอผลงานการเรียนรู้ สถานที่ท่อย่อยเชิงวัฒนธรรมนั้นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ด้วยการเขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับสถานที่ท่อย่อยนั้น</p> <p>3. ผู้เรียน และผู้สอนร่วมกันให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feed Back) ให้กับผู้เรียนในชั้นเรียน จากนั้นผู้เรียนประเมินตนเองจากการเรียนรู้ครั้งนี้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การคิด - การพูด - การฟัง - การใช้ภาษา <ul style="list-style-type: none"> - การคิด - การเขียน - การอ่าน - การฟัง - การพูด - การใช้ภาษา

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าว มีขั้นตอน หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นต่างๆ ที่มีความหลากหลาย และสัมพันธ์กัน โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก และให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ กับผู้เรียน หากแต่ผู้เรียนต้องเป็นผู้ค้นหาข้อมูล และสร้างองค์ความรู้ต่างๆ ด้วยตนเอง ทั้งนี้ขั้นตอนดังกล่าวเป็นการสอดแทรกความรู้เนื้อหา ทักษะ และกระบวนการที่ผู้เรียนเรียนมาแล้ว โดยใช้ภาษาไทยในการสื่อสารเป็นแกนหลัก ในการส่งเสริม และกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เรียนรู้ในบริบทที่สอดคล้องกับชีวิตจริง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวันด้วยวิธีการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการคิด การใช้ภาษา และการสื่อสารผ่านทักษะการฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียนให้กับผู้เรียนอื่นนำไปสู่ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยในปัจจุบันควรจัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคล่องแคล่วในการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบทบาท และสถานการณ์ การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบบูรณาการเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสามารถด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เนื่องจากในหนึ่งหน่วยการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างหลากหลาย ทั้งทักษะการฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจทักษะการคิด การใช้ภาษา และการสื่อสารในลักษณะองค์รวมว่า ทักษะและกระบวนการเหล่านี้มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกัน ตลอดจนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นสื่อ ส่งผลให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับประสบการณ์จริงอันช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการใช้ภาษา ทั้งในการรับสาร และการส่งสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- กิดานันท์ มลิทอง. (2543). **เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2
ปรับปรุงเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แชมมณี. (2557). **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการ
เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว. (2548). **การสอนแบบบูรณาการ (Integrated
Instruction)**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และ เพียว ยินดีสุข. (2557). **สอนเขียนแผนบูรณาการบน
ฐานเด็กเป็นสำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2560). **การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21**. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- สมชาย สำเนียงงาม. (2555). “การสื่อสารกับการแสดงความคิด.” ใน **ภาษาไทยเพื่อ
การสื่อสาร**. จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และอารยา หุตินทะ, บรรณาธิการ.
นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). **พระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ.2542**. แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์โอเดียนสแควร์.
- เสาวลักษณ์ รัตนวิชัย. (2536). **การพัฒนาการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์
ภาษา เล่ม 3**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์.
- อัจฉรา ชิวพันธ์. (2547). **ภาษาพาสอน : เรื่องน่ารู้สำหรับครูภาษาไทย**. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรัญญา สุธาสิโนบล. (2545). **การสอนแบบบูรณาการ. วารสารวิชาวาร**. (ธันวาคม):
20 – 25.
- Abruscato, J and J. Hassard. (1976). **Loving and Beyond : Science
Teaching for the Humanistic Classroom**. California: Pacific
Palisadae , Goodyear Publishing.
- Berlo, D. K. (1960). **The Process of Communication : on Introduction**

- to Theory and Practice.** New York: Holt Pinehart and Winston.
- Fenton, M. G. (1996). Back to our roots in nature's classroom. **Young Children.** (March): 8 – 11.
- Swan , M.D. (1970). **Tips and Tricks in Outdoor Education.** Illinois: The Interstate Printer and Publishers.

แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตำบลศรีสุข อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์
Development Guidelines in Tourism Potential Management
of Omkaew Community Srisuk
Sub-District Srinarong District Surin Province

ทิพย์สุวรรณ แซ่ลี¹
ผศ.ดร. ปิรวัตร สมณี²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตามแนวคิดองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกประกอบด้วย เกณฑ์ชุมชนบ้านอ้อมแก้ว นักพัฒนาการท่องเที่ยว และปราชญ์ชุมชน ตลอดจนการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดแบบพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า

1. ชุมชนบ้านอ้อมแก้วเป็นชุมชนการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ที่มีศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรนัก ซึ่งเห็นได้จากการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์ตามแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งได้แก่ (1) การมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ไม่หลากหลาย โดยมีความโดดเด่นเฉพาะด้านธรรมชาติ (2) การมีองค์กรกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนและการมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพที่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร (3) การมีการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

เข้มแข็ง การให้บริการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์และบ้านพักโฮมสเตย์ที่ยังไม่เพียงพอ การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกที่ยังไม่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนการมีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และ (4) การมีกระบวนการเรียนรู้ที่ยังไม่เกิดการสร้างสรรค์และเกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างเจ้าของชุมชนบ้านอ้อมแก้วและนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านอ้อมแก้วประกอบด้วย (1) การสร้างระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กลยุทธ์การชักชวนให้คนในชุมชนทั้งสามแห่งคือ บ้าน วัด และโรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินการวางแผน กำหนดแนวปฏิบัติ ติดตามและประเมินผลการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ และ (2) การขอความร่วมมือในการสร้างความเข้มแข็งทางองค์ความรู้จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ที่มีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ในด้านการบริหารจัดการต่างๆ ของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาศักยภาพ, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, บ้านอ้อมแก้ว

Abstract

The main objective of this academic article were to (1) find potentials of Community-based Tourism (CBT) management found in Ban Aom Kaew by considering CBT Contexts and (2) development suggestions for CBT development in the selected area. Sample representatives of this study were village leaders, tourism development officers, and local scholars chosen by Purposive Sampling. Informal

Interview was used for data collection while Descriptive Analysis were employed for data analysis. The results were demonstrated as follows:

1. Considering CBT Contexts, the CBT potentials found in Ban Aom Kaew, a CBT destination in the province of Surin, were inefficient. Some weaknesses were determined consisting of (1) limited tourism resources with only natural destinations, (2) a weak cooperation among occupational groups, (3) unprofessional management on tourism attractions, insufficient tour guide services, home stay accommodations, local souvenirs, and public relations to the target groups, and (4) uncreative learning and knowledge exchange between the villagers and the visitors.

2. In relations to the development guidelines in Ban Aom Kaew, there should be (1) a participatory management among households, temples, and schools by selecting representatives to be entitled as Planning Committee responsible for establishment of best practices, performance monitoring, and evaluation of CBT in the area. Additionally, (2) A cooperation for composing CBT knowledge from outside organizations and travel agencies in the province and CBT practical training courses provided for the villagers should be focused on.

Keywords: Community-based Tourism, Development Suggestions, Ban Aom Kaew

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถช่วยกระตุ้นให้เกิดการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการต่างๆ อันเป็นการช่วยสร้างงานและกระจายรายได้ไปสู่ทุกระดับอาชีพ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548ก) อีกทั้งรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เพื่อนำรายได้เข้าสู่ประเทศและสามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศได้ ซึ่งในปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการพัฒนาเติบโตอย่างต่อเนื่อง เกิดการลงทุนด้านสิ่งก่อสร้างต่างๆ เพื่อรองรับการขยายตัวของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว แต่ไม่มีการคิดวางแผนการจัดการและการอนุรักษ์ไว้ จึงก่อให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี (นิศา ชัชกุล, 2555)

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและสามารถแข่งขัน รัฐบาลจึงได้ส่งเสริมและสนับสนุนแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564 เพื่อส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวด้านการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) การที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเข้มแข็งจำเป็นต้องมีการพัฒนาตั้งแต่ฐานรากของประเทศ คือ ประชาชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ (Community-based Tourism หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “Host Management”) ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเป็นเครือข่ายมากขึ้น ทั้งนี้รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง รวมทั้งการนำเสนอวัฒนธรรมที่หลากหลาย ตลอดจนนำเสนอวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559)

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เดินทางเข้ามาในจังหวัดสุรินทร์เพื่อมาสัมผัสสธารยธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง สามารถสร้างรายได้ให้กับเศรษฐกิจและชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากการสำรวจสถิตินักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 24,631 คน และจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย 1,191,562 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2559) จะเห็นได้ว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และในช่วงงานแสดงช้างพบว่า นอกจากการชมการแสดงช้างแล้ว นักท่องเที่ยวยังนิยมไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ อาทิ หมู่บ้านทอผ้าไหมยกทองโบราณ บ้านท่าสว่าง หมู่บ้านเครื่องเงินเขวาสินรินทร์ ปราสาทศีขรภูมิ และตลาดชายแดนไทย-กัมพูชา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, 2556) อำเภอเขวาสินรินทร์ ก็เป็นอีกอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ที่มีความน่าสนใจในเรื่องของงานศิลปหัตถกรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเฉพาะ "กลุ่มหัตถกรรมเครื่องเงินบ้านโชค" ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันประดิษฐ์ผลงานศิลปหัตถกรรมเครื่องเงินหรือ "ประเก้อม" (ประคำในภาษากลาง) ด้วยวัตถุดิบเงิน 60 เปอร์เซ็นต์ ที่มีความงดงามและคงเอกลักษณ์ความเป็นโบราณไว้ได้อย่างลงตัว นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุรินทร์แล้ว จังหวัดสุรินทร์ยังมีชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนหลายแห่งที่มีการนำเสนอเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปสัมผัสเรียนรู้ด้วยตัวเอง อาทิ (1) โฮมสเตย์บ้านอาลี อ.สำโรงทาบ (2) บ้านช้างโฮมสเตย์ อ.ท่าตูม (3) โฮมสเตย์บ้านดาพิทย์ อ.ท่าตูม (4) โฮมสเตย์บ้านหนองบัว อ.ท่าตูม (5) โฮมสเตย์บ้านนาตัง อ.เขวาสินรินทร์ (6) โฮมสเตย์บ้านขุนไชยทอง อ.ชุมพลบุรี (7) โฮมสเตย์หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง อ.เมืองสุรินทร์ (8) บ้านไร่โฮมสเตย์ อ.รัตนบุรี และ (9) โฮมสเตย์บ้านอ้อมแก้ว อ.ศรีณรงค์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละชุมชนล้วนมีเอกลักษณ์และความโดดเด่นเฉพาะตัว

ในแบบฉบับของชาวสุรินทร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม การพูด การแต่งกาย พิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ รวมถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายน่าสัมผัส

ชุมชนบ้านอ้อมแก้ว เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชน เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนผ่านกิจกรรมฐานการเรียนรู้กลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน จากการศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตำบลศรีสุข อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ มีกลุ่มอาชีพหลายกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นมาในชุมชน มีบ้านพักโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของคนในชุมชนบ้านอ้อมแก้ว แต่ชุมชนบ้านอ้อมแก้วยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ และด้านการเรียนรู้ ดังนั้น เพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ผู้เขียนจึงเกิดแรงบันดาลใจในการวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวคิดขององค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านอ้อมแก้วให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นที่รู้จักของตลาดการท่องเที่ยวของไทยได้อย่างกว้างขวางต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตามแนวคิดองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้เขียนได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการเขียนวิเคราะห์บทความวิชาการเรื่อง แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตำบลศรีสุข อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ให้ชัดเจนและถูกต้องตามหลักวิชาการดังต่อไปนี้

(1) แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ทั้งกลุ่มเฉพาะ และนักท่องเที่ยวทั่วไปได้อย่างมากสามารถสร้างอาชีพให้ชุมชน และในขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ประเพณีไปในตัว การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมามีการขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยถูกคาดหวังว่าจะเป็นวิธีการจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีศักยภาพโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ช่วยให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน คือ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางส่งเสริมความภาคภูมิใจของตนเอง ยกย่องคุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมของท้องถิ่น และมีกรกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน (พจนานุกรม, 2540)

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนผู้เขียนสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนเข้ามำกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วน

ได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพ ของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิด ความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งผู้เขียนจะนำไปใช้ในการ วิเคราะห์ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว

(2) แนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2548) ได้กล่าวว่า การจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องพิจารณา 4 ประการ คือ (1) ด้าน ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วิถีการ ผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน วัฒนธรรมประเพณีที่เป็น เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยสามารถแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ประกอบด้วย แหล่ง ธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล แหล่งโบราณคดี/แหล่งประวัติศาสตร์/ศาสนสถานที่สวยงาม พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมือง ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถี ชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน ไร่ นา สวนเกษตร และฟาร์มเลี้ยง สัตว์ต่างๆ ตลอดจนบุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยว ด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการ ร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือวิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น (2) ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม เป็นองค์กรที่เล็กที่สุดและมีบทบาทเป็น เจ้าของท้องถิ่น โดยชุมชนต้องมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชาญ หรือผู้มีความรู้และ ทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมในการติดตาม ประเมินผล (3) ด้านการบริหารจัดการ องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ จะต้อง ครอบคลุมไปถึงมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีกฎ กติกาในการจัดการ

สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้นำเขื่อน สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้นำเขื่อน ทั้งนี้ การบริหารจัดการต้องครอบคลุมไปถึงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการน้ำเขี้ยวและมัจจุเทศก์ การบริหารจัดการที่พักและการให้บริการ การพัฒนาสินค้าของที่ระลึกและการตลาดและการประชาสัมพันธ์ และ (4) ด้านกระบวนการเรียนรู้ เป็นลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

จากแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า การที่ชุมชนการท่องเที่ยวสักแห่งหนึ่งจะดำเนินการไปอย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพได้อย่างยั่งยืน จะต้องอาศัยการวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานตามแนวคิดดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วย การมีทรัพยากรการท่องเที่ยว การมีองค์กรชุมชน และการมีส่วนร่วม การมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเจ้าของท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวผู้นำเขื่อนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งผู้เขียนจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอ้อมแก้วต่อไป

(3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิรินันท์ พงษ์นิรันดร โอชญญา บัวธรรม และชัชชญา ยอดสุวรรณ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า 1) สิ่งดึงดูดใจด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีให้บริการอย่างเพียงพอและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็วและสะดวก เป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ 2) ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีทรัพยากรท่องเที่ยว 2 ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ คือ ที่พักแรม ร้านอาหาร และธุรกิจนำเที่ยว แต่รถรับจ้าง/รถโดยสารมิให้บริการค่อนข้างน้อย อีกทั้งในขณะนี้พื้นที่มีปัญหาเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินโดย

ภาคเอกชน แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่กลับมีความพึงพอใจต่อการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในระดับมาก และ 3) แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวควรออกระเบียบข้อบังคับเพื่อนำการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว (2) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรจัดระบบคมนาคมและการสัญจรให้ชัดเจนพร้อมกับทำป้ายบอกทางให้ถูกต้องและติดตั้งเป็นระยะ (3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรจัดให้มีการบริการที่ครอบคลุมและทั่วถึง (4) ด้านความปลอดภัย ควรจัดระบบรักษาความปลอดภัยในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว (5) ด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ควรทำการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ และ (6) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินการวางแผนการกำหนดแนวปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

ปวีรพรต สมนึก (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้ามพื้นที่ระหว่างชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า (1) ชุมชนการท่องเที่ยวเครือข่ายทั้ง 2 แห่ง มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิต ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัวโดยชุมชนแต่ละแห่งสามารถนำเอาจุดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมาจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม (2) การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้ามพื้นที่ของสองชุมชนอย่างมีส่วนร่วมได้ใช้แนวความคิดการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชน โดยมีขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ตามลำดับดังนี้คือ (2.1) การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน (2.2) การค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญ (2.3) การเสริมสร้างความตระหนักในการรวมกลุ่มและเครือข่าย (2.4) การ

พัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์ (2.5) การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร (2.6) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย และ (2.7) การสรุปบทเรียนและการขยายกระบวนการเครือข่าย และ (3) การประเมินความเข้มแข็งรูปแบบเครือข่าย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้ามพื้นที่ โดยเปรียบเทียบระหว่างวิธีการดำเนินการแบบเดิมและวิธีดำเนินการแบบสร้างเครือข่ายพบว่า วิธีการแบบเดิมชุมชนดำเนินการแบบต่างคนต่างบริหารจัดการกันเอง ทำให้มีข้อเสียคือ ชุมชนแต่ละแห่งจะไม่มีพลังอำนาจในการเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหลากหลายและที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับแบบพัฒนาเครือข่ายพบว่า เครือข่ายชุมชนเมืองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้โดยมีศูนย์กลางของข้อมูลเครือข่าย และชุมชนได้ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นของแต่ละแห่งในการให้บริการทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวให้มีผลประโยชน์ในด้านมูลค่าที่เพิ่มขึ้น

สุถี เสริฐศรี (2557) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในชุมชนคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า (1) อัตลักษณ์ของชุมชนคลองโคน มี 3 ประการ ได้แก่ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ช้านานเก่าแก่ มีวิถีชีวิตริมน้ำ และมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ (2) กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เหมาะสม ได้แก่ ชีตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และส่งเสริมให้ชุมชนคลองโคนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ เช่น กิจกรรมการพายเรือคายัค และ(3) แนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคลองโคน ได้แก่ ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชนปลูกฝังให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดความสุข

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นงานวิจัยที่กล่าวถึง ประเด็นการศึกษาศักยภาพ องค์กรความรู้ และจุดเด่นของพื้นที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง และใช้วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวผ่านรูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อ

พัฒนาทักษะการให้บริการของกลุ่มท่องเที่ยว และส่งผลถึงแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งผู้เขียนจะนำไปใช้ในการอภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษา

ผู้เขียนขอนำเสนอบทความวิชาการตามลำดับหัวข้อดังกล่าวคือ (1) บริบทของชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตำบลศรีสุข อำเภอสรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ (2) การวิเคราะห์ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้วตามแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ (3) แนวทางในการพัฒนา ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว

(1) บริบทของชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตำบลศรีสุข อำเภอสรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 1 ชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ตำบลศรีสุข อำเภอสรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านอ้อมแก้ว

บ้านอ้อมแก้วหมู่ที่ 3 ตำบลศรีสุข อำเภอสรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยพืชเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ลำห้วย และหนองคลองบึง ทำการเกษตรทางด้านพืชผักสวนครัว จักสานค้าขาย พื้นที่ตั้งของหมู่บ้านอ้อมแก้ว เมื่อก่อนเป็นป่าดงดิบเป็นป่าหนาแน่นและเป็นป่าถาวรที่อุดม

สมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้ที่หลากหลายและยังมีสัตว์ป่าหลายชนิด หมู่บ้านอ้อมแก้วเริ่มมาจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2500 โดยมีคุณพ่อคำฟู ขวัญทองเป็นหัวหน้าที่มาจัดตั้งครั้งแรก และมีครัวเรือนเกิดขึ้น 28 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่อพยพมาจากบ้านไพรซร ตำบลขวาวใหญ่ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดสุรินทร์ นำในการจัดตั้งหมู่บ้านอ้อมแก้ว คือมีเกาะอยู่แห่งหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านอ้อมแก้วประมาณ 250 เมตร เกาะแห่งนั้นมีลำห้วยทับทันและลำห้วยเล็กแยกออกจากลำห้วยใหญ่ เมื่อลำห้วยทั้งสองไหลมาบรรจบกันจึงเกิดเป็นเกาะอยู่เกาะหนึ่งชาวบ้านเรียกเกาะนั้นว่า เกาะอ้อมแก้ว ดังนั้นจึงนำมาเป็นชื่อหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม การดำรงชีวิตของชาวสุรินทร์ทั้งสามชนเผ่า คือ เผ่าลาว เผ่ากวย (กวย) และเผ่าเขมร (เขมร) ชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพหลักคือการทำเกษตร และอาชีพเสริมคือการค้าขายผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น เช่น เสื้ออก เสื้อไหล และยังมีสินค้า OTOP ระดับ 3-5 ดาว มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ดำเนินการโดยผู้นำชุมชน และประชากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยมีกลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มจักสาน กลุ่มทอเสื้ออกไหล กลุ่มทอผ้า และกลุ่มขนมไทย ชุมชนบ้านอ้อมแก้วมีบรรยากาศท้องทุ่งนา มีลำห้วยเล็กๆ ไหลผ่าน ผู้คนใช้ชีวิตเรียบง่าย มีความเป็นกันเอง พี่พาทอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแล้วชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (ลำห้วยทับทัน) กิจกรรมตอนกลางวันล่องเรือชมธรรมชาติของลำห้วย ตอนกลางคืนกิจกรรมล่องเรือชมจันทร์และดูหิ่งห้อย และมีบ้านพักโฮมสเตย์ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาสัมผัสวัฒนธรรมและธรรมชาติของโฮมสเตย์บ้านอ้อมแก้ว

สภาพทางภูมิศาสตร์

หมู่บ้านอ้อมแก้วตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอศรีณรงค์ระยะทาง 10 กิโลเมตรและห่างจากจังหวัดสุรินทร์ประมาณ 65 กิโลเมตร ชุมชนบ้านอ้อมแก้วตั้งอยู่ที่ตำบลศรีสุข อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีประชากรจำนวน 157 ครัวเรือน เป็นชาย 411 คนและหญิง 406 คน รวมทั้งหมด 817 คน โดยมีอาณาเขตดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านตรวจหมู่ที่ 15 ตำบลตรวจ อำเภอศรีณรงค์
จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านสี่สุขหมู่ที่ 1 ตำบลศรีสุข อำเภอศรีณรงค์ จังหวัด
สุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านนอนหมู่ที่ 5 ตำบลศรีสุข อำเภอศรีณรงค์
จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านพระจันทร์หมู่ที่ 8 ตำบลศรีสุข อำเภอศรี
ณรงค์ จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 2 วิธีชีวิตกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน “กิจกรรมการล่องเรือ”

ชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพหลักคือการทำเกษตร และมีอาชีพเสริมคือ การจักสานผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น เช่น เสื่อกก เสื่อไหล และยังมีสินค้า OTOP ระดับ 3 - 5 ดาว มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ดำเนินการโดยผู้นำชุมชน และคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยมีกลุ่มอาชีพได้แก่ กลุ่มจักสาน กลุ่มทอเสื่อกกไหล กลุ่มทอผ้า และกลุ่มขนมไทย และมีประเพณีที่สำคัญในแต่ละปีคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีเทียนพรรษา ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเทศน์มหาชาติ ประเพณีออกพรรษา และประเพณีทำบุญปีใหม่

ภาพที่ 3 วิธีชีวิตกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน “สินค้าที่ระลึกของชุมชน”

ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านอ้อมแก้ว โดยใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ดังสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของชุมชนบ้านอ้อมแก้ว

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>1. ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติคือลำห้วยทับทันสายเล็กๆ ไหลผ่านหมู่บ้านสำหรับกิจกรรมการล่องเรือชมธรรมชาติของชุมชนและมีวัฒนธรรมทั้ง 3 ชนเผ่าของจังหวัดสุรินทร์ มีกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยว มีผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น งานจักสานจากไม้ไผ่ ผ้าไหมพื้นเมือง และขนมไทย</p> <p>2. ชุมชนมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบโดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการทำงาน ที่มีความสามารถในการบริหารงาน ตลอดจนมีบ้านพักโฮมสเตย์ 15 หลัง ที่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว</p>	<p>1. คนในชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ การให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ การพัฒนาสินค้าที่ระลึกและการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว</p> <p>2. คนในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและเป็นระบบในการวางแผนการปฏิบัติงาน การให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง</p>
โอกาส	อุปสรรค
<p>ชุมชนได้รับงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน จากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ กรมการท่องเที่ยวพัฒนาการอำเภอศรีณรงค์ และการส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ของชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสุข</p>	<p>ชุมชนมีคู่แข่งทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่คล้ายคลึงกันใกล้เคียงกับชุมชนในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดสุรินทร์</p>

จากข้อมูลบริบทของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านอ้อมแก้วดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ชุมชนนี้เป็นชุมชนการท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นมาได้สักระยะเวลาหนึ่ง แต่กลับ

ยังไม่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวยังชุมชนมากนัก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนตามแนวคิดขององค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และจะได้เสนอแนวทางการพัฒนาต่อไป ดังต่อไปนี้

(2)การวิเคราะห์ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้วตามแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว

<p>1.ทรัพยากรการท่องเที่ยว</p>	<p>ชุมชนบ้านอ้อมแก้วมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์มีลำห้วยขนาดเล็กไหลผ่านชุมชน ซึ่งชุมชนใช้ลำห้วยแห่งนี้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ล่องแพชมระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชน ตกกลางคืนล่องเรือชมหิ่งห้อย ณ ลำห้วยขนาดเล็ก</p> <p>ชุมชนบ้านอ้อมแก้วเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม ทั้ง 3 คนเผ่า เขมร ลาว กูย ของจังหวัดสุรินทร์</p>
---------------------------------------	---

	 <p>ชุมชนมีบ้านพักโฮมสเตย์ ที่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 15 หลังไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวที่ ต้องการสัมผัสบรรยากาศความเรียบง่าย</p> <p>และชุมชนบ้านอ้อมแก้วมีกิจกรรมฐานการเรียนรู้ ของชุมชน 4 ฐานการเรียนรู้</p>
<p>2.องค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม</p>	<p>ชุมชนบ้านอ้อมแก้วมีจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือของผู้นำและประชาชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือการองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสุข</p>
<p>3. การบริหารจัดการ</p>	<p>การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านอ้อมแก้ว มีการบริหารจัดการโดย คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยว และกลุ่มฐานการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชน</p>

	
<p>4. การเรียนรู้</p>	<p>ชุมชนบ้านอ้อมแก้วมีฐานการเรียนรู้กลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มทอเสื่อกกและแปรรูปผลิตภัณฑ์ 2. กลุ่มทอผ้าไหม 3. กลุ่มจักสานไม้ไผ่และพลาสติก 4. กลุ่มขนมไทย

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้วดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนขออภิปรายผลตามแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พจนานา สวนศรี, 2546) ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านอ้อมแก้วมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติคือ ลำห้วยสายเล็กๆ ที่ไหลมาจากลำห้วยทับทันผ่านเข้ามาในชุมชน โดยชุมชนใช้ลำห้วยแห่งนี้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน และมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ 3 ชนเผ่า เขมร ลาว กูย ของจังหวัดสุรินทร์ วัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงงานบุญประเพณีของชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างช้านาน สอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนที่ควรมีการวางแผนการจัดการ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีวิถีพึ่งพาและใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้เกิดความยั่งยืน สามารถสืบทอดถึงรุ่นลูกหลานได้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

2. ศักยภาพด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ชุมชนบ้านอ้อมแก้ว มีจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือของผู้นำและประชาชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ที่กล่าวว่า ชุมชนควรมีการระบุบทบาทหน้าที่ของแต่ละกลุ่มไว้อย่างชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาการก้าวก่ายหน้าที่ของแต่ละกลุ่ม และนอกจากนี้ ชุมชนควรมีปราชญ์ชุมชนผู้มีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนที่จะสามารถให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

3. ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ ชุมชนบ้านอ้อมแก้ว มีการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยว และกลุ่มฐานการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชน โดยแต่ละกลุ่มมีการแบ่งหน้าที่การดำเนินงานของแต่ละฝ่ายไว้อย่างชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการบริหารจัดการโดยชุมชนที่กล่าวว่า ชุมชนควรมีกลไกในการทำงานโดยสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนไปพร้อมๆ กัน มีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม มีการจัดตั้งกฎ กติกาการปฏิบัติร่วมกันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน รวมถึงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวใน 5 ประการได้แก่ (1) ด้านแหล่งท่องเที่ยว (2) ด้านการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (3) ด้านที่พักและการให้บริการต่างๆ (4) ด้านการพัฒนาสินค้าของที่ระลึก และ (5) ด้านการประชาสัมพันธ์

4. ด้านกระบวนการเรียนรู้ ชุมชนบ้านอ้อมแก้วมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบกิจกรรมฐานการเรียนรู้ของชุมชน โดยกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนมีทั้งหมด 4 ฐานการเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านกระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว โดยจะต้อง

สามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวและมีการระดมความคิดเห็น การประเมิน และเปลี่ยนแปลงประสพการณ์ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยว เพื่อนำข้อคิดเห็นที่แลกเปลี่ยนร่วมกันมาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านอ้อมแก้วให้มีคุณภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

จากการวิเคราะห์ศักยภาพโดยอาศัยแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 4 องค์ประกอบจะเห็นได้ว่า ชุมชนท่องเที่ยวบ้านอ้อมแก้วมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ไม่หลากหลาย โดยมีความโดดเด่นเฉพาะด้านธรรมชาติ การมีองค์กรกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนและการมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพที่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร การมีการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่เข้มแข็ง การให้บริการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์และบ้านพักโฮมสเตย์ที่ยังไม่เพียงพอ การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกที่ยังไม่ใช่อะไหล่หลักของชุมชน ตลอดจนการมีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และการมีกระบวนการเรียนรู้ที่ยังไม่เกิดการสร้างสรรค์และเกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างเจ้าของชุมชนบ้านอ้อมแก้วและนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านอ้อมแก้ว จะต้องได้รับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป โดยอาศัยแนวทางจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจากแกนนำของชุมชนบ้านอ้อมแก้วและปราชญ์ชุมชน พบว่า แนวทางในการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้วที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนควรประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

(3) แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้วที่เหมาะสม

แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้วที่เหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ของศิรินันท์ พงษ์นิรันดร โอชญญา บัชรธรรม และชัชชญา ยอดสุวรรณ (2559) ที่กล่าวว่า แนวทางใน

การพัฒนาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินการวางแผน การกำหนดแนวปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

(1) สร้างระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กลยุทธ์การชักชวนให้คนในชุมชนทั้งสามแห่งคือ บ้าน วัด และโรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการทางด้านการท่องเที่ยว โดยการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินการวางแผน การกำหนดแนวปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

(2) ขอความร่วมมือในการสร้างความเข้มแข็งทางองค์ความรู้จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ นักพัฒนาการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ หรือคณาจารย์หลักสูตรการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ตลอดจนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ที่มีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้วในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ การพัฒนาทักษะการให้บริการต่างๆ การพัฒนาทักษะการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การพัฒนาสินค้าที่ระลึกของชุมชน และการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

(3) ส่งเสริมให้กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านอ้อมแก้ว ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น การจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มอาชีพต่างๆ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกของชุมชนให้เป็นเอกลักษณ์ ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการสร้างสรรคและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างทายาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้รองรับต่อไป

บทสรุป

ชุมชนบ้านอ้อมแก้วเป็นชุมชนการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ที่มีศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรนัก ซึ่งเห็นได้จากการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์ตามแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เห็นว่าชุมชนยังต้องมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการปฏิบัติตามแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยต้องมีการวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีวิถีพึ่งพาและใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและปลุกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน มีการระบุมหาบทหน้าที่ของแต่ละกลุ่มไว้อย่างชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาการแทรกแซงหน้าที่ของแต่ละกลุ่ม มีปราชญ์ชุมชนผู้มีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนที่จะสามารถให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง และชุมชนจะต้องสามารถเชื่อมโยงการพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชน โดยมีการบริหารจัดการอย่างเป็นธรรม มีการจัดตั้งกฎ กติการ่วมกันในชุมชน และชุมชนจะต้องสามารถสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวได้ และต้องมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นร่วมกันเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปในอนาคต นอกจากนี้การขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือในการสร้างความเข้มแข็งทางองค์ความรู้ของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างยั่งยืนสืบไป

รายการอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2559). สถิตินักท่องเที่ยว. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://61.19.236.136:8090/dotr/statistic_compare.php สืบค้นเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560.
- กรมการท่องเที่ยว. (2560). มาตรฐานการท่องเที่ยวที่พึงสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (HOMESTAY). [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.homestaythai.net/Homepages/ReadPage/2> สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2560.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. (2558). ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์. (ม.ป.ท.).
- นิตา ชัชกุล. (2555). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- ปวีรบรรต สมนึก. (2561). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้ามพื้นที่ระหว่างชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงลุ่มจังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- ศิรินันท์ พงษ์นรินทร์, โอชญญา บัวธรรม และชัชชญา ยอดสุวรรณ. (2559). “แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา”. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 9,1 (ม.ค. - มิ.ย.).

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2548). **คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชนและบ้านพักโฮมสเตย์**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.

สินธุ์ สโรบล. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. เชียงใหม่: วนิดา เพรส.

สุถี เสรีศรี. (2557). **แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนคลองโคนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2559). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.trf.or.th/>. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2559.

องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสุข. (2561). **ข้อมูลชุมชนบ้านอ้อมแก้ว**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.srisooksrinarong.go.th>. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561.

การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ของชุมชนบ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
Development for Creative Tourism Activities of Sa-Nuan
Nok Village, Huai Rat District, Burirum Province

นุชนาฏ สมานมิตร¹

ดร.ยุวดี จิตต์โกศล²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งวิเคราะห์บริบทของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสนวนนอกในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และมุ่งศึกษากระบวนการในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสนวนนอก ตลอดจนตัวอย่างของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบจำลองของทฤษฎีในประเด็นของลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 6 ประการ ได้แก่ การเน้นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น การเน้นการเพิ่มทักษะให้แก่นักท่องเที่ยว การเน้นประสบการณ์ การเน้นทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ การเน้นวัฒนธรรมประจำวัน และการเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์พบว่า บริบทของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสนวนนอกมีทั้งข้อดีและข้อเสียของชุมชนที่เป็นชุมชนการท่องเที่ยวใหม่นำร่อง และยังขาดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่หลากหลาย และกระบวนการของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในลักษณะเฉพาะ 6 ประการ โดยการนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวางแผนพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน เช่น การเพิ่มทักษะและประสบการณ์ให้แก่

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรนวัตกรรมการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

² อาจารย์ประจำหลักสูตรนวัตกรรมการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

นักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนบ้านสนวนนอกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น เช่น การเรียนรู้วิถีชีวิต การสาวไหม การผลิตไหม การวาดภาพบนลายผ้า การตัดเย็บผ้าเพื่อเป็นสินค้าที่ระลึก เป็นต้น รวมไปถึงการเน้นทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ เช่น การเปลี่ยนจากการขายผ้าไหมสำเร็จรูปเป็นการมัดย้อมผ้าโดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และการเรียนรู้ในวิถีชีวิตชุมชนหรือวัฒนธรรมประจำวันของชุมชนที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ เช่น การทำผ้าไหมพื้นถิ่น อีกทั้งยังส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนและสร้างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างท่องเที่ยวและชุมชน เช่น การพักบ้านพักโฮมสเตย์ร่วมกัน การเรียนรู้การประกอบอาชีพพื้นถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ตัวอย่างของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบจำลองของทฤษฎีพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ควรประกอบด้วย กิจกรรมด้านการเรียนรู้ กิจกรรมด้านการทดลอง และกิจกรรมด้านการซื้อควบคู่กันไป

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านสนวนนอกควรเสนอต่อสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อดำเนินการจัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการจัดทำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยวรวมถึงการจำหน่ายสินค้าออนไลน์เพื่อเป็นประชาสัมพันธ์สินค้าและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, กิจกรรมการท่องเที่ยว, การพัฒนาการท่องเที่ยว

Abstract

This study aims to analyze the context of tourism activities at the Sanuannok community and to suggest activities for tourism development. Moreover, this research aims to study the process of tourism activities development at the Sanuannok village and to give examples on how creative tourism activities can be developed based on a theoretical model of specific creative tourism, which focuses on

the six points of local identity, improving skills of tourists, emphasis on experience, intangible resources, custom and participation of tourists.

Using the aforementioned six point theoretical model, the analysis has found that the context of the tourism activities at the Sanuannok community has both advantages and disadvantages of the community. In particular, there are certain features in the development and processing of the tourism activities that are lacking. For example, the tourism planners and development at the Sanuannok community may need to more enhance the experience for visitors at the Sanuannok community by making it interactive – the tourists can participate in activities such as learning the way of spinning the thread, producing silk, drawing on the fabric and sewing the souvenir. The emphasis is on the management of intangible resources, such as the shift from the sale of ready-made silk fabrics to tied fabrics to allowing tourists to participate in the local production before they do the actual purchase. Moreover, tourists can learn the locals' way of life by means of homestay or giving them access to local silk production facilities – a mutually beneficial and sustainable form of tourism. Overall, creative tourism activities at Sanuannok community should include learning, experimental, and purchasing activities.

To add to the aforementioned lacking features of the creative tourism development at Sanuannok community, the study recommends that the creative tourism activity development office of Sanuannok community work hand-in-hand with the Office of Buriram Tourism and Sport in conducting a workshop on converging local

tourism with information technology media. It would be highly beneficial for the local tourism if they can distribute and promote products and tourist attractions online, respectively.

Keywords: Creative tourism, Tourism activity,
Tourism development

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยปัจจุบันนี้นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างรายได้ให้กับประเทศในอันดับต้นๆ ของโลก (Klint, 2012) อันเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญของประเทศไทย อีกทั้งสามารถกระจายรายได้ไปสู่ภาคธุรกิจอื่นๆ ที่หลากหลายได้ ส่งผลให้การท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทยนั้นมีความสำคัญในฐานะอุตสาหกรรมที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ที่รัฐบาลมีการบรรจุให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาและสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทย พร้อมกับผลักดันให้ประเทศไทยนั้นเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวในปี.ศ. 2557 ที่ผ่านม่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพัฒนาสังคมของประเทศไทยได้ ซึ่งการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวคือการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานกับธรรมชาติโดยมีหลายลักษณะ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวทางทะเล การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น อีกรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลายหน่วยงานของไทยกำลังให้ความสำคัญอย่างมากในปัจจุบันได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตลอดจน

การรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมถิ่นนั้นๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนำมาสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจากชุมชนท้องถิ่นซึ่งสามารถสร้างความสมดุลทั้ง 3 ส่วนคือด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม

นาฟีกอติภักดิ์ แสงสนิท (2560) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นกระบวนการทัศน์ และทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์สถานที่ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม โดยเน้นย้ำถึงความผูกพันของนักท่องเที่ยว (ผู้มาเยือน-Visitor-Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (เจ้าบ้าน-Host) และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกันกับเจ้าของสถานที่ที่เป็นผลให้เกิดความจดจำ-ประทับใจอย่างลึกซึ้ง ในพื้นที่ของการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ Richards and Raymond (2000) ที่ได้กล่าวว่า "การท่องเที่ยวซึ่งทำให้ผู้มาเยือนมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ และ (UNESCO) ยังได้กล่าวถึง "การท่องเที่ยวสร้างสรรค์อีกว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้นๆ เกิดความยั่งยืน ในเชิงการเรียนรู้และการทดลองให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนจะต้องสามารถจัดการการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทั้งในรูปแบบที่เป็นผลประโยชน์ตอบแทนอิงตามระบอบทุนนิยมและความยั่งยืนของการพัฒนาในชุมชน" นอกจากนี้ มูทริกา พุกษาพงษ์ (2554) นักวิจัยอิสระ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือการท่องเที่ยววิถีชีวิตที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของคนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิถีการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ อาหาร การกิน ศิลปหัตถกรรมและอื่นๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนและผู้คนเจ้าของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่

ผ่านการพูดคุยสนทนา และผ่านกิจกรรมทดลองปฏิบัติต่างๆ เช่น ทดลองทำอาหาร ทดลองทำศิลปหัตถกรรม หรือทดลองใช้ชีวิตตามอย่างผู้คนในชุมชน หรือการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ซึ่งจะทำให้เข้าใจในวัฒนธรรมอันมีเอกลักษณ์ของชุมชนและสถานที่นั้นๆ ผ่านประสบการณ์ตรงเรียกว่าเป็นเวทีการเรียนรู้แบบมีชีวิต

หากสามารถนำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาปรับใช้กับพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวจะสามารถพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะกับชุมชนบ้านสวนนอก ที่กำลังได้รับความสนใจและเป็นชุมชนนำร่อง หมู่บ้านวัฒนธรรมใหม่ซึ่งมีกระบวนการผลิตผ้าไหมตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การทอผ้าไหม ที่ชุมชนบ้านสวนนอกได้ทำในเวลาว่างวันจากการทำนาแล้ว การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมยังเป็นวิถีทางวัฒนธรรมของชนเผ่าภาคอีสาน ทั้งที่เป็นคนไทยอีสาน ไทยลาว ไทยส่วย และไทยเขมร ที่ได้สืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น และที่สำคัญจังหวัดบุรีรัมย์ ถือเป็นพื้นที่ที่กำเนิดของแปลงปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของกรมหม่อนไหม ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 พร้อมกับการอพยพย้ายถิ่นของชนเผ่าต่างๆ ในแถบภูมิภาคนี้ในสมัยโบราณ การผสมผสานของสายผ้าไหม นำไปสู่การเป็นเอกลักษณ์ชุมชนอีกทั้งมีตำนานที่น่าสนใจ ชุมชนบ้านสวนนอก หมู่ที่ 2 ตำบลสวนอําเภอย้ายราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหมู่บ้านที่มีการสืบสานวัฒนธรรมของชนเผ่าอย่างต่อเนื่อง การผลิตผ้าไหม สินค้าจากผ้าไหมเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา OTOP การพัฒนาจังหวัด และกลุ่มจังหวัดที่ดำเนินการอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการ รวมไปถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนที่ควรมีการวางแผนเพื่อพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมสู่ความสำเร็จ จุดเด่นที่สำคัญของบ้านสวนนอก คือ การผลิตไหมครบทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม สาวไหม ฟอกย้อม และการทอผ้าไหม มัดลาย แปรรูป ไปสู่การจำหน่ายสินค้า ณ ที่ตั้งกลุ่มบริการสินค้านักท่องเที่ยวซึ่งปัจจุบันมีอัตราการเติบโตสูงมาก สินค้าภายในชุมชนผลิตต่อเนื่อง สามารถจำหน่ายสร้างมูลค่าปีละกว่า 1 ล้านบาท และมีรายได้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกปีละกว่า 0.8 ล้านบาท

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าในปีที่ผ่านมาชุมชนบ้านสนวนนอกได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ภายหลังจากกระแสการเดินทางท่องเที่ยวของชุมชนลดลงซึ่งสังเกตจำนวนนักท่องเที่ยวในปี 2559 จำนวน 2,873 คน (ศุทธา โกติรัมย์, 2560) เนื่องจากกิจกรรมไม่มีการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมไม่น่าสนใจ ทำให้นักท่องเที่ยวลดลง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการวางแผนพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคตสืบต่อไป

อย่างไรก็ตามจากความสำคัญของปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นของชุมชนบ้านสนวนนอก ทำให้ผู้เขียนต้องการศึกษาบริบทของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสนวนนอกในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และมุ่งศึกษากระบวนการในการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสนวนนอก ในประเด็นลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 6 ประการ ได้แก่ การเน้นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น การเน้นการเพิ่มทักษะให้แก่นักท่องเที่ยว การเน้นประสบการณ์ การเน้นทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ การเน้นวัฒนธรรมประจำวัน และการเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสนวนนอกเกิดความหลากหลาย และเป็นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสนวนนอกให้เกิดคุณภาพที่ดีและสร้างสรรค์กิจกรรมที่ทรงคุณค่าแก่ชุมชนต่อไป

ผลการศึกษา

ผู้เขียนขอเสนอขอบทความวิชาการเรียงตามลำดับเนื้อหา นำไปสู่การวิเคราะห์ผลการศึกษตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. บริบทชุมชนการท่องเที่ยวใหม่นำร่องชุมชนบ้านสนวนนอก
2. กระบวนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสนวนนอก
3. ตัวอย่างของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสนวนนอก

1. บริบทชุมชนการท่องเที่ยวไหมนาร์องชุมชนบ้านสนวนนอก

บ้านสนวนนอก หมู่ที่ 2 ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ (เดิมบ้านสนวนนอก หมู่ที่ 11 ตำบลสายจึก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์) ตั้งอยู่บนทางหลวงชนบท ถนนสายห้วยราช - กระสัง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอห้วยราช 2 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ 12 กิโลเมตร เดิมบ้านสนวนมีสภาพเป็นป่าที่บึงมีต้นไม้ชื่อว่า ต้นสนวน เกิดขึ้นมากที่สุดที่หมู่บ้าน นายดำ ยังไม่มีนามสกุลเป็นคนจังหวัดร้อยเอ็ด มีอาชีพเป็นช่างตีเหล็ก เข้ามาตั้งรกรากเป็นคนแรก นายดำเห็นว่าในที่แก่อยู่มิต้นไม้ชื่อว่าต้นสนวน จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า "บ้านสนวน" แต่ต่อมานายดำเสียชีวิต มีนายจำนาค ไม่มีนามสกุลเช่นเดียวกัน ซึ่งในขณะนั้นพ่อเมืองแต่งตั้งให้เป็นหลวงจ่าญปกครองดูแลในเขตพื้นที่บ้านสนวน บ้านสนวนในสมัยก่อนนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งรอบๆ หมู่บ้านก็แวดล้อมไปด้วยท้องทุ่งเหมาะสำหรับการทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ มีลำห้วยที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร และยังเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านในเขตพื้นที่แก่นั้น โดยเฉพาะสัตว์น้ำ จนมีคำพูดของคนรุ่นก่อนๆ ว่า "อยากอยู่ดีมีสุข ต้องไปอยู่ที่บ้านสนวน" และยังคงเคยได้รับคำชมจาก "นายฮ้อย" (คำนี้หมายถึง พ่อค้าวัว ควาย ที่มีจำนวนมากตั้งแต่ 400-500 ตัวขึ้นไป) ซึ่งชอบมาแวะพักค้างคืนที่แถวเนินไถลัดสนวนนอกนี้ และเที่ยวชมพื้นที่รอบๆ พร้อมทั้งเอ่ยชมว่า "บ้านนี้น่าอยู่ มีทำเลที่ทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ เพราะมีทั้งทางบกและทางน้ำ" และถ้าปีไหนฝนแล้งจะมีเกวียนบรรทุกถ่านบรรทุกสินค้ามาขายที่ตลาดห้วยราช ก็จะผ่านหมู่บ้านสนวนเป็นประจำ

บ้านสนวนนอกมีลักษณะเป็นเมืองโบราณ พื้นที่เป็นเนินดินรูปทรงกลม มีกำแพงดินและคูน้ำล้อมรอบ 3 ชั้น แต่ปัจจุบันไม่บรรจบกันเนื่องจากติดกับลำห้วย ชาวบ้านสนวนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และใช้ภาษาถิ่นเขมรในการสื่อสารระหว่างกัน สภาพแวดล้อมของชุมชนโบราณ มีอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลัก หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเรียบร้อยแล้ว จึงทำให้มีเวลาว่าง กลุ่มสตรี

บ้านสวนนอก มีความรู้ความสามารถในเรื่องการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และการทอผ้าไหมมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงได้มีการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าไหมไว้สำหรับสวมใส่เอง และในปัจจุบันผ้าไหมบ้านสวนนอกเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับบ้านสวนนอกเป็นอย่างมาก คือผ้าไหมทางกระรอกคู่ และเมื่อปี 2556 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราชได้ร่วมกับส่วนราชการ ภาคเอกชน กลุ่มอาชีพต่างๆ ได้เปิดตัวบ้านสวนนอก เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมของจังหวัดบุรีรัมย์จึงทำให้กลุ่มทอผ้าไหมบ้านสวนนอก มีการผลิตผ้าทางกระรอกคู่จำหน่ายในจังหวัดบุรีรัมย์ และส่งไปจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการเปิดตัวเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมของบ้านสวนนอกแล้ว เดิมบ้านสวนนอกมีกลุ่มอาชีพที่ทางภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านทำเป็นอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้ให้กับราษฎร และปัจจุบันมีการรวมตัวตั้งเป็นกลุ่มอาชีพมากขึ้น เช่น ส่งเสริมให้ราษฎรปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ ส่งเสริมให้ราษฎรเลี้ยงโค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ไข่ กลุ่มสตรีพัฒนาอาชีพเสริม เช่น การทอผ้า การทำขนม มีกองทุนหมู่บ้าน มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่งเสริมการทำไร่สวนผสม ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีกลุ่มจักสาน มี กลุ่มทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ และกลุ่มของที่ระลึกจากรังไหม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านสวนนอก 90 % ของหมู่บ้านเป็นคนไทยเชื้อสายเขมร มีพื้นฐานวัฒนธรรมที่เหมือนกันเป็นอันเดียวกันทั้งหมู่บ้าน ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีตามแบบทางจันทรคติคือนับแรม-นับค่ำ ชุมชนบ้านสวนนอกเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกันในวัดคือวัดสวนนอก ด้านวัฒนธรรมด้านการนุ่งห่มเสื้อผ้าพบว่า เวลาไปวัดในวันพระหรือเทศกาลสำคัญจะนุ่งห่มชุดผ้าไหมโดยเฉพาะผ้าถุงที่ทำจากไหมหรือชุดขาว วัฒนธรรมประเพณีที่รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษยังมีการสืบทอดและดำเนินต่อวัฒนธรรมประเพณีประจำปีของชุมชนบ้านสวนนอกที่มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

ข้อดีและข้อเสียของชุมชนบ้านสวนนอก

คนในหมู่บ้านบ้านสวนนอกมีส่วนร่วมที่ดี มีความเอื้ออาทร รักใคร่ปรองดองกัน ผู้นำชุมชนเข้มแข็งมีภาวะความเป็นผู้นำที่ดี ซื่อสัตย์ มีจิตอาสา กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้านทำให้คนในชุมชนไม่ต้องเป็นหนี้กรรมมีญาติเสียชีวิต มีกลุ่มออมทรัพย์ที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้การออม มีกลุ่มเงินกองทุนหมู่บ้านให้คนในชุมชนได้กู้เงินในอัตราที่ถูกกว่าพ่อค้า คนในชุมชนให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษโดยมีการเซ่นไหว้ตามฤดูกาล มีกลุ่มอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม มีความเคารพต่อการตัดสินใจทุกครั้งต่อการลงประชามติของชุมชน มีกลุ่มทอผ้าไหมที่สวยงาม มีคุณภาพ สามารถผลิตส่งไปจำหน่ายต่างประเทศได้ ผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพ มีวัดเป็นศูนย์กลางในการยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีของชุมชนกลายเป็นพลังที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น

สำหรับในด้านข้อเสียของชุมชนบ้านสวนนอก พบปัญหาในเรื่องการไม่มีที่ดินทำกิน บางครัวเรือนไม่มีมรดกตกทอดตั้งแต่เกิด ด้านโครงสร้างพื้นฐาน-ถนนถนนเป็นหลุมเป็นบ่อสัญญาณจราจรไปมาไม่สะดวก ไม่มีไฟฟ้าใช้ ครัวเรือนที่สร้างบ้านห่างไกลชุมชนมีปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่เพียงพอ เพราะแหล่งน้ำต้นเงิน ด้านเศรษฐกิจรายได้ หนี้สิน ผลผลิตการเกษตร เพราะขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดโอกาส ผลผลิตเกษตรตกต่ำ เพราะต้นทุนในการผลิตสูง รายจ่ายมากกว่ารายรับ เพราะใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ค่าครองชีพสูง เพราะสินค้าราคาแพง

ตารางที่ 1 วัฒนธรรมประเพณีของบ้านสนวนนอกตำบลสนวนอำเภอห้วยราช
จังหวัดบุรีรัมย์

เดือนสากล	วัฒนธรรม/ ประเพณี/ กิจกรรม	หมายเหตุ
มกราคม	บุญขึ้นปีใหม่	เป็นประเพณีที่ทำกันโดยทั่วไปคือชาวบ้านจะไปรวมตัวกันทำบุญตักบาตรที่วัดในวันขึ้นปีใหม่ 1 มกราคมของทุกปี
กุมภาพันธ์	ประเพณี เช่นต่าปู่	(ศาลปู่ตาของหมู่บ้าน) ประเพณีดังกล่าวจะดำเนินการช่วงวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 (เป็นการนับเดือนแบบจันทรคติ) ถ้าเป็นการนับแบบสากลก็จะอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ประเพณีดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการบูชาบรรพบุรุษแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อผู้เป็นบรรพบุรุษของหมู่บ้านเป็นการทำบุญเพื่อความ เป็นสิริมงคลของหมู่บ้านขอให้ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ต่อไปฯพิธีกรรมคือวันดังกล่าวชุมชนจะพากันนำข้าวปลาอาหารของหวานของคาวเท่าที่ตนเองมีอยู่ไปรวมกันที่ศาลต่าปู่ แล้วผู้นำอาวุโสก็จะจุดธูปเทียนเรียกต่าปู่เพื่อให้ต่าปู่มากินข้าวปลาอาหารจากนั้นก็จะวางข้าวปลาอาหารไว้ประมาณ 30 นาที และอาจมีบางคนแบ่งอาหารเหล่านั้นบางส่วนกลับบ้านหรือบางคนเสร็จพิธีแล้วก็ขอตัวกลับบ้าน
เมษายน	บุญสงกรานต์	นับแบบจันทรคติจะเป็นเดือน 5 มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ/ก่อกองทรายที่วัด/การละเล่นน้ำตามเทศกาล
พฤษภาคม	บุญเช่นต่าปู่	ช่วงเวลาคือขึ้น 6 ค่ำเดือน 6 เป็นพิธีกรรมไหว้บรรพบุรุษของหมู่บ้านอีกครั้งเพื่อความเป็นสิริมงคลของ ตนเองและหมู่บ้าน/เพื่อให้ต่าปู่รักษาคุ้มครอง/ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลชาวบ้านจะพากันนำอาหารหวานคาวเหล้าไห่โก่ตัวไปพพร้อมกันที่ศาลต่าปู่ของหมู่บ้านทำพิธีเช่นไหว้ขอพร การเช่นต่าปู่ในเดือนนี้บางปีจะมีการนิมนต์พระมาสวดเพื่อเป็นการทำบุญหมู่บ้านและเป็นสิริมงคลด้วย
กรกฎาคม	บุญเข้าพรรษา	นับตามเดือนแบบจันทรคติจะอยู่ในช่วงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 (วันอาสาฬหบูชา) เข้าแรม 1 ค่ำเดือน 8 (วันเข้าพรรษา) เป็นการ ทำบุญเนื่องในวันเข้าพรรษาของพระสงฆ์ที่จะอยู่จำพรรษาใน วัดตลอด 3 เดือนมีการนำข้าวปลาอาหารไปทำบุญเลี้ยงพระในตอนเช้า

เดือนสากล	วัฒนธรรม/ ประเพณี/ กิจกรรม	หมายเหตุ
กันยายน	ประเพณี แซนโฎนตา	(บุญสารทเดือน 10) วัตถุประสงค์ของกิจกรรมคือเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษของแต่ละคนคนที่เสียชีวิตไปแล้ว วันเวลาคือจะนับทำจันทรคติเริ่มตั้งแต่ประมาณแรม 12 ค่ำ - 15 ค่ำเดือน 10 พิธีการมีดังนี้(1) ประมาณแรม 12-13 ค่ำชุมชนแต่ละครัวเรือนจะมีการเตรียมของเซ่นไหว้ ได้แก่ของคาวของหวานขนมข้าวต้มผลไม้เสื้อผ้า เป็นต้น (2) วันแรม 14 ค่ำเดือน 10 เวลาประมาณตอนเย็นจากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่าประมาณพลบค่ำ คือ ช่วงควายเข้าคอกแล้วญาติพี่น้องจะนำข้าวปลาอาหารมารวมกันที่บ้านของญาติผู้ใหญ่แล้วนั่งล้อมเป็นวงกันจุดธูปเทียนแล้วพากันเรียกบรรพบุรุษญาติของตนที่เสียชีวิตไปแล้วมารับประทานอาหารรับของเซ่นไหว้ (3) วันแรม 15 เดือน 10 ชุมชนทุกบ้านจะพากันนำข้าวปลาอาหารไปรวมกันที่วัดเพื่อร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษอีกครั้ง
ตุลาคม	บุญ ออกพรรษา/ บุญกฐิน	จันทรคติเดือน 11-12 เป็นการทำบุญของประจำเทศกาลของชาวพุทธทั่วไปคือชาวบ้านจะมีการนำข้าวปลาอาหารไปรวมกันที่วัดเพื่อตักบาตรเทโวพฤศจิกายนกิจกรรมลอยกระทงเป็นการลอยกระทงตามประเพณีนิยมคือทำกระทงไปลอยที่สระน้ำเพื่อขอมาพระแม่คงคา/ลอยทุกข์ลอยโศก

จากบริบทของชุมชนบ้านสนวนนอกข้างต้นกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านสนวนนอกเป็นชุมชนที่มีความพร้อมทางด้านการศึกษา สังเกตได้จากทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่น่าสนใจโดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าไหม ที่มีการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาจากฐานการเรียนรู้ในกระบวนการผลิตผ้าไหม รวมไปถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ชุมชนบ้านสนวนนอกยังมีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนที่สืบทอดเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นถึงศักยภาพการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของประชากรชุมชนบ้านสนวนนอกในการร่วมกันทำกิจกรรมในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านสวนนอกยังมีจุดอ่อนในเรื่องของการพัฒนากิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างขาดหลักการและการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. กระบวนการของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสวนนอก

กระบวนการของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสวนนอก ผู้เขียนได้ใช้แนวคิดลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการดำเนินงานพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านสวนนอกดังรายละเอียดในภาพที่ 3 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 คุณลักษณะเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ที่มา: Richards (2010)

จากภาพที่ 1 ข้างต้นสามารถประมวลลักษณะเฉพาะที่ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ 6 ประการที่สำคัญดังนี้

1.) การเน้นการเพิ่มทักษะให้แก่นักท่องเที่ยว

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนบ้านสนวนนอก ซึ่งการพัฒนาทักษะของนักท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การเรียนรู้วิถีชีวิต การสาวไหม การผลิตไหม การวาดภาพบนลายผ้า การตัดเย็บผ้าเพื่อเป็นสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

2.) การเน้นประสบการณ์

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสินค้าหลักคือ ทักษะและประสบการณ์ ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้จะกลายเป็นสินค้า

3.) การเน้นทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องได้สู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้ เปลี่ยนจากการขายสินค้าที่เป็นวัตถุไปเป็นสินค้าที่เป็นประสบการณ์

4.) การเน้นวัฒนธรรมประจำวัน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวันโดยที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ง่ายชุมชนสามารถใช้วิถีชุมชนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนำเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้ส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

5.) การเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่นโดยที่นักท่องเที่ยวจะมีส่วนร่วมใน

กิจกรรมซึ่งเป็นวิธีประจำวันหรือวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสามารถแบ่งปันและสร้างประสบการณ์ใหม่ๆให้แก่ทั้งชุมชนและตัวนักท่องเที่ยวเอง

6.) การเน้นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต้องมีความโดดเด่นแตกต่างกันด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชนบ้านสวนนอก การมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่สามารถดึงมาเป็นเอกลักษณ์เพื่อพัฒนาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและนำเสนอให้นักท่องเที่ยว และเกิดประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของวัฒนธรรมในชุมชนและชุมชนจะรักษาไว้สืบต่อไป

จากแนวคิดลักษณะเฉพาะของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสวนนอกข้างต้นกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนบ้านสวนนอก จะต้องมีแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้นๆ เกิดความยั่งยืนโดยมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน ในเชิงการเรียนรู้และการทดลองให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์สถานที่ ซึ่งจะทำให้ผู้มาเยือนมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกันกับเจ้าของสถานที่ และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชน แต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชนทำให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องมีลักษณะเฉพาะทั้ง 6 ประการเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสวนนอก ที่เป็นชุมชนการท่องเที่ยวใหม่น่าร่อง และเป็นต้นแบบในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและชุมชน

ใกล้เคียงต่อไป ซึ่งในการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ผู้เขียนบทความวิชาการเห็นว่า ควรมีกระบวนการในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามลำดับดังต่อไปนี้

1.) ชุมชนบ้านสวนนอกควรขอรับการช่วยเหลือจากพี่เลี้ยงที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ ในการจัดทำเวทีประชุมกลุ่มย่อย เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านสวนนอกเชิงลึก ในทุกมิติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วม

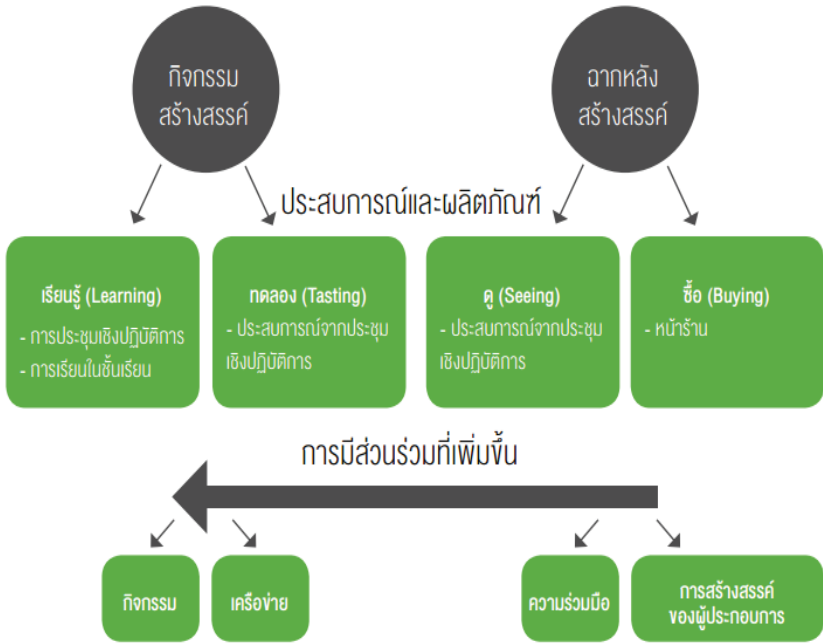
2.) ชุมชนบ้านสวนนอกควรขอรับการช่วยเหลือจากพี่เลี้ยงที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการเตรียมความพร้อมของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น รูปแบบการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ราคาขาย มีคคทุเทศก์นำเที่ยว การให้บริการยานพาหนะ สินค้าที่ระลึก เป็นต้น และการเตรียมความพร้อมทางการตลาด เช่น การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ การหากลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย เป็นต้น

3) ชุมชนบ้านสวนนอกควรขอรับการช่วยเหลือจากพี่เลี้ยงที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ ในการจัดทดลองทัวร์นำร่อง โดยนำนักท่องเที่ยวทดลองจำนวน 2 กลุ่ม มาทำการใช้บริการนำเที่ยวจากชุมชนบ้านสวนนอก และนำเอาข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวมาปรับปรุงแก้ไขในแต่ละครั้งของการทดลองทัวร์นำร่อง

4.) ชุมชนบ้านสวนนอกควรขอรับการช่วยเหลือจากพี่เลี้ยงที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ ในการจัดทำแผนปฏิบัติการในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประจำปี ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์ โครงการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสวนนอกอย่างมีระบบต่อไป

อย่างไรก็ตามในอีกมุมหนึ่ง ผู้เขียนบทความวิชาการขอเสนอรายละเอียดของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดแบบจำลองของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้

Greg (อ้างใน นนทวรรณ ส่งเสริม, 2560) ได้พัฒนาแบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวแนวคิดใหม่เพื่ออธิบายกรอบแนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และรูปแบบประสบการณ์พื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังภาพที่ 2

รูปแบบประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ภาพที่ 2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ที่มา: Greg (อ้างใน นนทวรรณ ส่งเสริม, 2560)

จากภาพที่ 2 แบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อธิบายได้ว่ารูปแบบพื้นฐานของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ จากการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และกิจกรรมที่เกิดจากการทดสอบหรือ

ทดลองปฏิบัติ เช่น การให้ความรู้ในฐานการเรียนรู้ หรือการลงมือทำในสถานที่จริง เป็นต้น และการสร้างสรรค์เป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว และการใช้ การสร้างสรรค์เป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว หรือการนำเอาความสร้างสรรค์มาสร้าง บรรยากาศเพื่อทำให้สถานที่ท่องเที่ยวมีเสน่ห์มากขึ้นโดยการใช้ทรัพยากร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ นำไปสู่การสร้างประสบการณ์ใน 2 ลักษณะ คือ การดู และการซื้อ เช่น การเดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และซื้อของที่ระลึกจากหน้าร้านของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในการท่องเที่ยว

จากแบบจำลองการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผู้เขียนบทความ วิชาการสามารถนำมาใช้ในการเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน บ้านสวนนอกได้ดังต่อไปนี้

3. ตัวอย่างของการพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชนบ้านสวนนอก

1.) ด้านการเรียนรู้ (Learning)

- นักท่องเที่ยวทุกคนพร้อมกัน ณ ศูนย์การเรียนรู้ เพื่อรับข้อมูล ประวัติ การก่อตั้งชุมชน ขั้นตอนในการผลิตผ้า องค์ความรู้เรื่องผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน พร้อมทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติในชุมชน

- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ที่ได้รับหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจ การท่องเที่ยวในชุมชน

2.) ด้านการทดลอง (Testing)

- นักท่องเที่ยวลงมือปฏิบัติในฐานการเรียนรู้แต่ละฐาน ได้สัมผัสถึงชุมชน อย่างแท้จริง ทำให้เกิดประสบการณ์ เกิดความประทับใจ และตระหนักถึงคุณค่าวิถี ชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริงการดู (Seeing)

- นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง และสามารถต่อยอด ความคิดสร้างสรรค์เพื่อเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการให้เที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

2.) ด้านการซื้อ (Buying)

- หลังจากนักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติ และได้ทราบกระบวนการผลิต ผ้าไหมของชุมชนบ้านสวนนอกแล้ว นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและเห็นคุณค่าของ ผ้าไหมที่มีกระบวนการผลิตอย่างซับซ้อน นำไปสู่การตลาดของชุมชนที่มีการซื้อขาย ผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านสวนนอก และชุมชนมีรายได้ที่ดียิ่งขึ้น

จากแบบจำลองการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่า การจัดการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสวนนอกเป็นรูปแบบการจัดการที่มีลักษณะ

ทั่วไปในแหล่งท่องเที่ยวที่คล้ายกันซึ่งทำให้ชุมชนมีการจัดการที่เป็นระบบและแบบแผน แต่มีได้หมายถึงรูปแบบกิจกรรมในชุมชนบ้านสวนนอกได้รับความยอมรับจากนักท่องเที่ยวตั้งนั้นในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องควบคู่กับลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสวนนอกให้ยั่งยืนต่อไป

การอภิปรายผลและสรุปผล

กระบวนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสวนนอกสอดคล้องกับผลการศึกษารูปแบบและพัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักวิชาการหลากหลายท่าน ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว อาทิ เช่น ปิรันธ ชิมโชติ และ อีระวัฒน์ จันทิก (2559) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้งพบว่า การจะพัฒนาสวนผึ้งให้ก้าวสู่การเป็นเมืองที่มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้นั้นต้องสามารถนำจุดเด่นของสวนผึ้งมาพัฒนาร่วมกับองค์ประกอบของบริบทต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกัน 5 องค์ประกอบ คือ 1.) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Destination) 2.) ผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ (Creative Entrepreneur) 3.) ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Locals) 4.) กิจกรรมหรือสินค้าเชิงสร้างสรรค์ (Creative Activities & Products) และ 5.) การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Creative Communication) ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของห้าหวาหวา ทวีแสง (2555) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา ศูนย์กลางเศรษฐกิจนศบคพลาครยยะลา ที่ได้ศึกษาข้อมูลทั้งด้านอุปทาน และด้านอุปสงค์เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับจัดการแข่งขันมหกรรมแข่งขันนกเขาขาวเสียง และสิ่งกระตุ้นทางการตลาด 7 ด้าน คือ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมทางการตลาด บุคลากร กระบวนการให้บริการ และลักษณะทางกายภาพ ในขณะที่เดียวกัน กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสวนนอก สอดคล้องกับผลการศึกษาของเพชรศรี นนทศิริ (2555) ที่ได้ศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตภาคเหนือตอนล่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการดำเนินการแบบกระจายอำนาจด้านเศรษฐกิจมีการกระจาย

รายได้อย่างทั่วถึง ทางด้านการมีส่วนร่วมคนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในการจัดตั้งวางแผนและดำเนินงาน อย่างไรก็ตามพบแนวโน้มของการรวมอำนาจการตัดสินใจของผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในบางกลุ่ม นอกจากนี้ภูมิหลังการก่อตั้งองค์กรที่เลี้ยงและภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำกลุ่มมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม

นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับ สูดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2554) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติในสองลักษณะ คือคุณสมบัติในเชิงพื้นที่ ที่ต้องมีความหลากหลายหรือโดดเด่นทางวัฒนธรรมรวมถึงธรรมชาติ อีกทั้งนักท่องเที่ยวต้องตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม และคุณสมบัติในเชิงกระบวนการ ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และมีกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับ Greg (อ้างถึงในนททวรรณ ส่งเสริม, 2560) กล่าวว่า นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งข้ามวัฒนธรรม มีประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมกิจกรรมมากกว่าการเป็นผู้ชม ซึ่งทำให้ผู้ท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพด้านความคิดของตนเอง ทำให้มีความผูกพันระหว่างกันอีกทั้งนักท่องเที่ยวยังได้ลงมือปฏิบัติจริงในกระบวนการการผลิตและการสัมผัสวิถีชีวิตในชุมชนไปสู่การเป็นกิจกรรมที่น่าจดจำ สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังเป็นการท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจงของผู้ท่องเที่ยวแต่ละคน กล่าวได้ดังนี้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่คนใหม่ ที่จำเป็นต้องมีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยว ความเหมาะสมกับพื้นที่และชุมชนเพื่อให้ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนและนำไปสู่สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ทำให้เห็นความสำคัญของการจัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนบ้านสวนนอกถึงหลักเกณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะต้อง มี คือการจัดกิจกรรมเป็นความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนที่ไม่ได้เลียนแบบใคร เป็นแบบอย่างแท้จริง และมีความเป็นของแท้ดั้งเดิมของชุมชน ชุมชนและผู้มาเยือนมีการจินตนาการ มีองค์ความรู้แฝงไว้ด้วยศิลปะและกลิ่นอายของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทำให้เกิดทักษะความคิดอย่างสร้างสรรค์ และกลายเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของคนในชุมชน หลักเกณฑ์ที่ได้กล่าวมานี้นำไปสู่แนวทางในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในด้านของการเน้นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น ที่มีได้มีเพียงเพื่อ

ปฏิบัติตามเท่านั้น แต่ยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่ผู้มาเยือนมีมาพร้อมด้วย ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ควรมีการวางแผนเพื่อพัฒนากิจกรรมของชุมชนบ้านสวนนอกทั้งในตัว ผู้มาเยือนที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและประสบการณ์ ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือซึ่งจะนำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ที่ีระหว่างชุมชนบ้านสวนนอก และผู้มาทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์กับชุมชนในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับความรู้ประสบการณ์ช่วยเพิ่มความชำนาญให้แก่ผู้มาเยือนด้วย

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวมีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศซึ่งสามารถสร้างอาชีพและกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นอันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวมาข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้มีการพัฒนามาจากรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และเกิดการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน นำมาสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจากชุมชนบ้านสวนนอก ซึ่งมีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวตามลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 6 ประเด็น อันได้แก่ (1) การเน้นการเพิ่มทักษะให้แก่นักท่องเที่ยว ที่มาเยือนชุมชนบ้านสวนนอกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การเรียนรู้วิถีชีวิต การสาวไหม การผลิตไหม การวาดภาพบนลายผ้า การตัดเย็บผ้าเพื่อเป็นสินค้าที่ระลึก เป็นต้น (2) การเน้นประสบการณ์ที่มีสินค้าหลักคือ ทักษะและประสบการณ์ ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้จะกลายเป็นสินค้า (3) การเน้นทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ เช่น เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องได้สู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้ เปลี่ยนจากการขายสินค้าที่เป็นวัตถุไปเป็นสินค้าที่เป็นประสบการณ์ (4) การเน้นวัฒนธรรมประจำวันโดยที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ง่าย ชุมชนสามารถใช้วิถีชุมชนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนำเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้ ส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป (5) การเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

การท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่น โดยที่นักท่องเที่ยวจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งเป็นวิถีประจำวันหรือวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสามารถแบ่งปันและสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ให้แก่ทั้งชุมชนและตัวนักท่องเที่ยวเอง และ (6) การเน้นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต้องมีความโดดเด่นแตกต่างกันด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชนบ้านสวนนอก การมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สามารถดึงมาเป็นเอกลักษณ์และพัฒนาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และนำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวและเกิดประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของวัฒนธรรมในชุมชน และชุมชนจะรักษาไว้สืบต่อไป ทั้งหมดนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นมาตรฐานในการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านสวนนอกเพื่อให้ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาและพัฒนาต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

ข้อเสนอแนะที่ได้นำมาพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสวนนอกทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโดยนำบทความนี้เสนอแก่พัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อดำเนินการจัดโครงการอบรมด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยว รวมไปถึงเป็นการจำหน่ายสินค้าออนไลน์เพื่อเป็นประชาสัมพันธ์สินค้าและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น และนำบทความนี้เสนอแก่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนนอก เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมกลุ่มอาชีพและพัฒนาชุมชนในตำบลสวนนอกต่อไป

รายการอ้างอิง

- จิระนันท์ ทองสมัคร และคณะ. (2556). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์:ทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วารสารบริการและการท่องเที่ยวไทย. 8(2), 91-104.
- นนทวรรณ ส่งเสริม. (2560). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. คณะมนุษยศาสตร์และ การจัดการการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นาฬิกอติภัค แสงสนิท. (2560). อ้างถึงใน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เข้าถึงได้จาก www.dasta.or.th/. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2560
- ปรีรันธ ชินโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก. (2559). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง. วารสารฉบับภาษาไทยสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะปีที่ 9 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน 2559.
- เพชรศรี นนท์ศิริ. (2555). รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตภาคเหนือตอนล่างวารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2555
- มูทริกา พดุกษาพงษ์. (2554). ท่องเที่ยวอย่างเข้าใจ ไปกับ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2560. ที่มา; เว็บไซต์ <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=954000080464>.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2554). ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ท้าวหาญ ทวีแสง. (2555). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา ศูนย์กลางเศรษฐกิจเทศบาลนครยะลา. สาขาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

องค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน).
(2556). **นิยาม "การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์"**. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน
2560. ที่ ม า ; เวิร์บไซต์ [http://www.dasta.or.th/creativetourism/th/
creativetourism/531.html](http://www.dasta.or.th/creativetourism/th/creativetourism/531.html)

Richards, G. and Raymond, C. (2000), **Creative Tourism**. ATLAS News.

การสัมภาษณ์

ศุทธา โภทีรัมย์. ชาวชุมชนบ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์.

สัมภาษณ์เมื่อ 22 เมษายน 2560.

การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่าง
ชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบัวชุมมั่งสาหาร
จังหวัดอุบลราชธานี

Development of Networking Pattern of Community-based
Tourism Management between Saimoon Community and
Phosri Community, Phiboonmangsaharn District, Ubon
Ratchathani Province.

ผศ.ดร. ปรีวรุต สมณี¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัญหาและศักยภาพของ
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสอง (2) พัฒนา
และประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ
สองชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และ (3) เสนอรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนที่เหมาะสมของสองชุมชน โดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา ซึ่งกำหนดกลุ่ม
ตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเป็น 2 กลุ่มคือ ตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยว
โดยชุมชน 2 แห่ง จำนวน 30 คนและกลุ่มนักท่องเที่ยวทดลองจำนวน 30 คน ซึ่ง
เก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การศึกษา
ดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยวอื่นที่ประสบผลสำเร็จ
ผลการวิจัยพบว่า

(1) ชุมชนการท่องเที่ยวเครือข่ายทั้ง 2 แห่ง มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ
อุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และ
วิถีชีวิตตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็น
ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัวโดยชุมชนแต่ละแห่งสามารถ
นำเอาจุดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมาจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยว
แบบเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม

---

¹ประธานหลักสูตรนวัตกรรมการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี

(2) การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนอย่างมีส่วนร่วมได้ใช้แนวคิดการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชนผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน ตลอดจนจนการสรุปบทเรียนและการขยายกระบวนการเครือข่าย สำหรับการประเมินความเข้มแข็งรูปแบบเครือข่ายในด้านการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและการเปรียบเทียบระหว่างวิธีการดำเนินการแบบเดิมและวิธีดำเนินการแบบสร้างเครือข่ายพบว่า วิธีการแบบเดิมชุมชนดำเนินการแบบต่างคนต่างบริหารจัดการกันเอง มีข้อเสียคือ ชุมชนแต่ละแห่งจะไม่มีพลังอำนาจในการเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหลากหลายและน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับแบบพัฒนาเครือข่ายพบว่า เครือข่ายชุมชนมีองค์หรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ โดยมีศูนย์กลางของข้อมูลเครือข่าย และชุมชนได้ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นของแต่ละแห่งในการให้บริการทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวให้มีผลประโยชน์ในด้านมูลค่าที่เพิ่มขึ้น

(3) รูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของสองชุมชนการท่องเที่ยวประกอบด้วย การสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการทำงาน ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกันหรือเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกัน ร่วมมือกันเพื่อวางแผนในการใช้ทรัพยากรและสร้างความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำการตลาดร่วมกันเพื่อเป็นการลดต้นทุนและกระจายผลตอบแทนอย่างทั่วถึง

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบเครือข่าย, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม, ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล, ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านโพธิ์ศรี

Abstract

This study aimed to find (1) problems and potentials of Community-based Tourism (CBT) in Ban Sai Moon and Ban Pho Sri, (2) development guidelines and strength evaluation of a CBT network in the areas, and (3) a suitable CBT network. Research and Development Methodology was applied in this study and samples were a total of 60 representatives, 30 of CBT samples of the two villages and 30 visitors

chosen by Purposive Sampling. Focus Group, Participatory Observation, and outside observations in other successful CBT destinations were employed for data collection. The findings were indicated as follows:

1. The two communities held different S (Strengths), W (Weaknesses), O (Opportunities), and T (Threats) consistent with their cultural identities, local life styles, and tourism attractions. Although these differences were found, they could be mutually used as a valuable CBT asset and appropriately presented in CBT travel itineraries of the villages.

2. For CBT development, a concept of Community Network Management was applied including a study of community contexts and internal conditions, a learning summary, and an extension of the established network. Regarding the strength evaluation of visitor services by comparing between the original way and CBT perspective, individual management was found leading to insufficient negotiation powers to present outstanding tourism activities for the visitors. However, when CBT management aspect was used, a community network was found for tourism administration directly linked to the community development, by establishing a CBT information center. Interesting tourism resources of each community were substantially employed to serve the tourists, resulting in increased tourism value added in the regions.

3. The suitable CBT network of the two communities consisted of as establishment of a community learning, knowledge management, experiences, working skills, using of mutual tourism resources with connected tourism routes, planning cooperation on resource application and presentation of diversified tourism activities,

and tourism marketing in order to decrease waste costs and distribute fair benefits to all stake holders.

Keywords: Community-based Tourism / CBT Development / Ban Sai Moon / Ban Pho Sri

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งของการจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งนับได้ว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแนวทางหนึ่งตามความต้องการของกระแสโลกที่ต้องการให้คนในชุมชนมีความรับผิดชอบและสามารถพึ่งพาตัวเองได้ในสังคมปัจจุบัน (สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546) โดยที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยให้เป็นหนทางหนึ่งที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนสู่ฐานรากอย่างแท้จริงในทุกภูมิภาคของไทย รวมถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนืออันเป็นภูมิภาคที่ร่ำรวยด้วยอารยธรรมอีสานมาเป็นเวลากว่า 15 ปีแล้ว การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานีมีอยู่ด้วยกันหลากหลายชุมชนที่บริหารจัดการด้วยแกนนำของกลุ่มชุมชนเอง ซึ่งเกิดขึ้นจากสองสถานการณ์ด้วยกันคือ ชุมชนเองเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมาเอง โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ และอีกสถานการณ์หนึ่งคือ งานวิจัยท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นมา (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2546) โดยที่ผ่านมาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ที่เกิดขึ้นจากโครงการบริการวิชาการภายใต้โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวประจำปีงบประมาณ 2557 และปีงบประมาณ 2558 ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จากการศึกษางานวิจัยของณัฐนาฏ วิไลรัตน์ และวรรณกานต์ บุญสะอาด (2557) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล พบว่า ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี พร้อมเปิดโอกาสให้คนใน

ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถของแต่ละคน ทำให้ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านทรายมูลมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปสู่ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคต ในทำนองเดียวกันจากการศึกษาโครงการช่วยเหลือในการพัฒนากลุ่มอาชีพของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี(2559) พบว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีกิจกรรมกลุ่มอาชีพในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายอาทิเช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลองยาวพื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถของแต่ละคน ทำให้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี แสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปสู่ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคตเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ผลจากการติดตามของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ภายใต้โครงการบริการวิชาการภายใต้โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวประจำปีงบประมาณ 2557 และปีงบประมาณ 2558 ทำให้ทราบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้งสองชุมชนยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ชุมชนทั้งสองแห่งพึ่งแต่ดำเนินการท่องเที่ยวตามที่พี่เลี้ยงหรือหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือเท่านั้น ทำให้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งสองแห่งยังไม่เป็นเอกภาพและเกิดความเข้มแข็ง ส่งผลให้การดำเนินงานยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร แทนที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ของนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับทั้งสองชุมชน

ปรากฏการณ์ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจที่จะทำการวิจัยในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนบ้านทราย

มูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี โดยคาดหวังว่า รูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้งสองชุมชนจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสร้างพลังของชุมชนการท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานีที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกันให้มีพลังต่อรองและเป็นพันธมิตรทางธุรกิจท่องเที่ยวด้วยกันได้อย่างเหนียวแน่น กล่าวคือ การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงเส้นทาง การท่องเที่ยวที่เอื้อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลายให้กับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการท่องเที่ยว (พจนา สนวนศรี, 2546) อันเป็นการสร้างพลังต่อรองกับคู่แข่งทางการท่องเที่ยวด้วยกัน และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนการท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทาง การท่องเที่ยวใกล้เคียงกันมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ จะเกิดรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยวที่เป็นต้นแบบ อันจะต้องมีการประเมินผลเพื่อยืนยันรูปแบบ โดยการนำนักท่องเที่ยวทดลองเข้ามาใช้บริการในรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใหม่ที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น ซึ่งก็จะได้ต้นแบบการพัฒนาในรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดอุบลราชธานีที่เหมาะสม และกลายเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวอื่นๆ ของจังหวัดอุบลราชธานีหรือในระดับภูมิภาคหรือในระดับประเทศต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อพัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม
3. เพื่อเสนอรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของสองชุมชนการท่องเที่ยว

แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารเชิงสังเคราะห์เกี่ยวกับเนื้อหางานวิจัย จากตำรา เอกสารต่างๆ ของนักวิชาการ เพื่อให้ได้แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วีระพล ทองมา และประเจต อำนาง (2547) ได้อธิบายถึง การท่องเที่ยว โดยชุมชนไว้ว่า การท่องเที่ยวกลายเป็น "เครื่องมือ" ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจาก มีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็น อันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน จาก ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดการที่เกิดขึ้นโดยตัวแทนของชุมชนร่วมกัน จัดการท่องเที่ยวขึ้นมา โดยนำเอาต้นทุนเดิมคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว วิถีชีวิต วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชนมาใช้เป็นโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยให้ สมาชิกของแต่ละชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในมิติต่างๆ อันประกอบด้วย มิติของเรื่องน่าเที่ยวและมรดกเทศก์ มิติของที่พักแบบโฮมสเตย์ มิติของการต้อนรับ และการแสดงของชุมชน มิติของยานพาหนะและความปลอดภัยในการนำเที่ยว และ มิติในเรื่องของการตลาดและการประชาสัมพันธ์ของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรได้มีการศึกษาถึงองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2548) ได้กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องพิจารณา 4 ประการ คือ- ทรัพยากร การท่องเที่ยว องค์ครชุมชนและการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ และการเรียนรู้ ซึ่ง (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงถึง ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วิถี การผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน วัฒนธรรมประเพณีที่เป็น เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (2) องค์ครชุมชนและการมีส่วนร่วม เป็นองค์ครที่เล็กที่สุดและมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่นโดยชุมชนต้องมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์ หรือผู้

มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล (3) การบริหารจัดการ ต้องครอบคลุมไปถึงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ การบริหารจัดการที่พักและการให้บริการ การพัฒนาสินค้าของที่ระลึกและการตลาด และการประชาสัมพันธ์ และ (4) กระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เป็นลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

1.3 การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบการประเมินประกอบด้วย 7 ประการ คือ

1. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกและสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทิศทางแก้ไข ปัญหาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใดตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

6. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่จะรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7. ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ จะนำมาใช้ในการศึกษา ศักยภาพชุมชน การบริหารจัดการ ความเข้มแข็งของชุมชน สร้างตัวชี้วัดของเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยวที่สร้างเครือข่ายร่วมกัน และใช้สร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย เพื่อประเมินว่าการรวมตัวเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวจะส่งผลให้ศักยภาพของการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งสองแห่งคือชุมชนบ้านทรายมูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี มีศักยภาพเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวและพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวข้ามพื้นที่ ซึ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนได้ต่อไปในอนาคต

2. แนวคิดการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนา สวนศรี (2546) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้คือ เครือข่ายเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีข้อตกลงร่วมกันอย่างกว้างๆ ไม่มีลักษณะการบังคับบัญชา แต่เป็นไปในลักษณะพันธะสัญญา องค์กรสมาชิกสามารถดำเนินการได้โดยอิสระ หากแต่การรวมตัวกันเป็นเครือข่าย สามารถทำให้องค์กรเครือข่ายมีพลัง สร้างการยอมรับและสร้างการต่อรองกับหน่วยงานภายนอกได้ นอกจากนี้ระหว่างสมาชิกเครือข่ายด้วยกันยัง

สามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์การทำงานได้ เครือข่ายจึงเป็นที่พึ่งพอใจของคนทำงาน และพลังสำรอง เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของมวลสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การวิจัยในครั้งนี้เป็นการสร้างเครือข่ายในระดับชุมชนระหว่างชุมชนด้วยกัน เนื่องจากว่า จะเป็นการสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการทำงาน โดยในบางพื้นที่ ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน หรือเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกัน มีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกัน เพื่อวางแผนในการใช้ทรัพยากร และสร้างความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อลดความตึงเครียดเรื่องการแข่งขัน นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนยังสามารถต่อรองผลประโยชน์และประสานการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนได้ ตลอดจนสามารถทำการตลาดร่วมกันได้ นับเป็นการลดต้นทุนและกระจายผลตอบแทนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การมีคณะกรรมการเครือข่าย เพื่อเจรจาเรื่องพื้นที่ป่า พื้นที่ทำกิน และแหล่งท่องเที่ยว การทำประชาสัมพันธ์และการตลาดร่วมกัน หรือการต่อรองกับบริษัทนำเที่ยว การประสานทรัพยากรจากรัฐ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามลำดับงานวิจัยก่อนหลังดังต่อไปนี้

จิตศักดิ์ พุฒจรรย์ และคณะ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ (1) เพื่อประสานความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกองค์กรเครือข่าย และ (2) เพื่อจัดการความรู้สู่ชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า

1. สถานการณ์ในสภาพปัจจุบันของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสมาชิกเครือข่ายที่ร่วมประสานร่วมมือกัน 10 จังหวัด 21 ชุมชน โดยมีรูปแบบของการประสานงานของเครือข่ายในด้านข่าวสารข้อมูลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน 3 ลักษณะคือ (1) การสร้างเครือข่ายในระดับชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง (2) การสร้างเครือข่ายในระดับกลุ่มพื้นที่คือ อีสานตอนเหนือ อีสาน

ตอนกลาง และอีสานตอนใต้ และ (3) การสร้างเครือข่ายรวมในระดับภาค ซึ่งมีการจัดโครงสร้างและหน้าที่ที่ชัดเจนในการทำงาน รวมถึงการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนกลไกของเครือข่ายในระดับภาค

2. ความคิดเห็นของผู้มีประสบการณ์เชิงพื้นที่พบว่า ต้องการให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายในระดับชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงให้มีความเข้มแข็งชัดเจนก่อนการพัฒนาความร่วมมือในระดับภาค และมองว่าเครือข่ายของภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถพัฒนาต่อไปได้ จากปัจจัยสู่ความสำเร็จที่เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ควบคู่ไปกับการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน รวมถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายและต้องมีการกระจายผลประโยชน์ที่เท่าเทียมและอย่างเป็นธรรมให้กับสมาชิก

3. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายพบว่า สภาพพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีขนาดใหญ่ ไม่สะดวกต่อการเดินทาง และขาดการสนับสนุนในเรื่องคนกลางที่ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือและสร้างโอกาสให้เกิดการพบปะกันของชุมชนการท่องเที่ยวกับภาคีร่วมทุกภาคส่วน ตลอดจนการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ การพัฒนาด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ (1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน (2) ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (3) ส่งเสริมให้กลุ่มชุมชนในภาคกลางตระหนักและเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างแผนปฏิบัติการของการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ (4) เสนอแนะความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคกลางอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกลุ่มภาคกลางประกอบด้วยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอยู่หลายรูปแบบ ได้แก่ การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ การผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจากพืชผลทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานศิลปหัตถกรรม และการให้บริการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

2. ภายหลังจากการจัดเวทีเพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มสมาชิกที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการสร้างแผนปฏิบัติการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขณะเดียวกันยังก่อให้เกิดตัวแทนภาคีในระดับเครือข่ายของจังหวัดในทุกภาคส่วนที่เป็นรูปธรรม ในการทำหน้าที่ประสาน เชื่อมโยง และขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันภายใน กลุ่มจังหวัดภาคกลาง และมีการผลักดันให้เกิดเวทีเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน สัญจรขึ้นภายในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง เพื่อรับฟังและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ จากการถอดบทเรียนเครือข่าย รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันอย่างเป็น รูปธรรม

ณัฐนาฏ วิไลรัตน์ และวรรณกานต์ บุญสะอาด (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพและข้อจำกัด โอกาส และอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล (2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล ผลการวิจัย พบว่า

1. ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี พร้อมเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถของแต่ละคน ทำให้ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี แสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านทรายมูลมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปสู่ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคต

2. แนวทางในการทำให้ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เรื่อง หลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น หรือสถาบันการท่องเที่ยว

โดยชุมชน ตลอดจนการไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบทางการท่องเที่ยวในจังหวัด อุบลราชธานี เช่น ชุมชนบ้านชะจอม ชุมชนบ้านท่าลั้ง ชุมชนบ้านผาชัน และชุมชน บ้านลาดเจริญ ซึ่งเป็นต้นแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัด อุบลราชธานี เพื่อนำเอาหลักการมาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบเฉพาะของชุมชนบ้าน ทรายมูลตลอดไป นอกจากนี้ ควรจัดทำข้อมูลทางการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริม การตลาดท่องเที่ยว อาทิเช่น เพจชมรมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์บ้านทรายมูล โดย ตัวแทนของชุมชนที่มีศักยภาพในการดำเนินการ เป็นต้น

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี (2559) ได้ศึกษาโครงการ ช่วยเหลือในการพัฒนากลุ่มอาชีพของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ของชุมชนให้เข้มแข็งและ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มี ศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยว เป็นอย่างดี มีกิจกรรมกลุ่มอาชีพในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นกิจกรรม การท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ เช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูป ผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลองยาวพื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังเปิด โอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถ ของแต่ละคน ทำให้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี แสดงให้ เห็นว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถ นำไปสู่ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคตเช่นเดียวกัน

ปวีรบรรต สมนึก และคณะ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างรูปแบบ เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในเส้นทางท่องเที่ยวตาม ริมน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพและทุนเดิมของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน การท่องเที่ยวตามริมน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานี (2) เพื่อสร้างรูปแบบเครือข่าย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และ (3) เพื่อประเมินความเข้มแข็ง

ของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนการท่องเที่ยวตามริมน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานีทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านลาดเจริญ ชุมชนบ้านผาชัน ชุมชนบ้านชะยอม และชุมชนบ้านท่าลั้ง มีความหลากหลายทั้งในประเภททรัพยากรทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่มีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่หลากหลายและเข้มแข็ง ที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายร่วมกันได้อย่างยาวนาน

2. การสร้างรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาขึ้นได้ตามกระบวนการดังนี้ คือ การค้นหาศักยภาพของชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสี่แห่ง การไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเพื่อปรับวิสัยทัศน์และการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับเครือข่ายของตนเอง การอบรมเชิงปฏิบัติการในการสร้างเครือข่ายในด้านการบริหารจัดการในประเด็นต่างๆ ของเครือข่าย อาทิเช่น โปรแกรมนำเที่ยว มัคคุเทศก์นำเที่ยว การให้บริการรวมถึงการแสดงและการต้อนรับ การกระจายผลประโยชน์ การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย ตลอดจนการประสานงานและร่วมกิจกรรมของเครือข่าย เป็นต้น

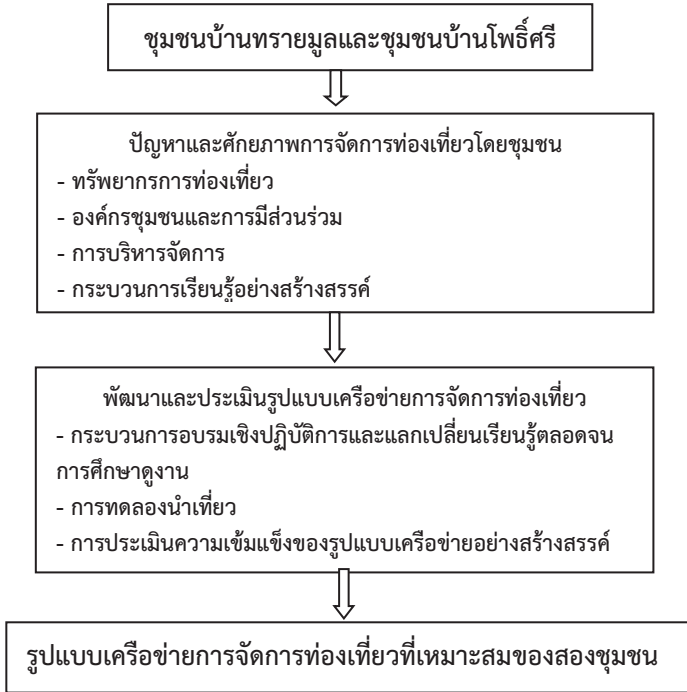
3. การประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถทำได้โดยการทดลองนำนักท่องเที่ยวมาใช้บริการของเครือข่าย และให้ข้อเสนอแนะแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่าย ตลอดจนการประชุมกลุ่มย่อยจากสมาชิกเครือข่าย และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนารูปแบบเครือข่าย เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมในการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ดีกว่าการที่ชุมชนการท่องเที่ยวแต่ละแห่งจัดการท่องเที่ยวด้วยชุมชนเอง ประกอบด้วย การจัดประชุมพบปะระหว่างชุมชนเครือข่ายเป็นประจำทุกเดือน การไปศึกษาดูงานตลอดจนการประชุมสัมมนาทางวิชาการทางด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับภูมิภาคอาเซียน ตลอดจนการขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบเครือข่าย

มาอบรมเชิงปฏิบัติการในทางเทคนิคให้กับสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและเป็น
รูปธรรม

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการ
อภิปรายผลการวิจัยในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ข้ามพื้นที่ระหว่างสองชุมชนในอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะ
นำไปสู่การคิดค้นและพัฒนาการท่องเที่ยวใหม่ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นกว่าเดิม และ
จะได้นำไปใช้ในการประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนข้ามพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

4. กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และ
คิดค้นกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ โดยเริ่มศึกษาจากปัญหาและศักยภาพของ
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้งสองชุมชนที่ผ่านมา จากนั้นก็จะเริ่มพัฒนา
รูปแบบของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวข้ามพื้นที่ผ่านการศึกษาดูงานจากชุมชน
ต้นแบบในจังหวัดอุบลราชธานี และมาร่วมกันประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบ
เครือข่ายที่พัฒนาขึ้นมาทั้งสองชุมชน และเสนอรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนทั้งสองแห่ง เพื่อพัฒนาสู่ความยั่งยืนที่จะนำไปใช้เป็นตัวแบบของชุมชนการ
ท่องเที่ยวอื่นในภูมิภาคต่อไป ดังสามารถแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

**ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย
วิธีดำเนินการวิจัย**

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระหว่างชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี” นี้เป็นงานวิจัยที่สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่ง โดยนำเสนอรายละเอียดตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การเลือกพื้นที่วิจัย

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การวิจัยเป็นชุมชนการท่องเที่ยว 2 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากว่า ชุมชนการท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง เป็นชุมชนการท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นระยะเวลาประมาณ 3 ปี มีผลการดำเนินงานในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและผู้มา

เยือนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่ยังไม่เข้มแข็ง และล้วนเป็นชุมชนที่อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงกันโดยมีระยะทางห่างกันเพียง 8 กิโลเมตรเท่านั้น ซึ่งเป็นเส้นทางสายท่องเที่ยวหลักทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี (บุญรักษ์ สมเทพ, 2559)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรกลุ่มแรกคือ ประชากรในชุมชนการท่องเที่ยวทั้ง 2 ชุมชนรวมกันทั้งหมดจำนวน 1,165 คน (ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี, 2559) และผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีไม่อาศัยความน่าจะเป็น ซึ่งใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างออกมาเป็นทั้งหมด 30 คน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 2 แห่งๆ ละ 15 คน (ทองใบ สุดซารี, 2549)

2.2 ประชากรกลุ่มที่สองคือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในชุมชนการท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่งในรอบปี 2558 ที่ผ่านมารวมกันได้ 250 คน (ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล และบ้านโพธิ์ศรี, 2558) และผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีอาศัยความน่าจะเป็น ซึ่งใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างออกมาเป็นทั้งหมด 30 คน (Yamane, 1973)

3. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วยประเด็นปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี การพัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของสองชุมชน ทั้งนี้โดยใช้แนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการรูปแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พร้อมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย สร้างเครื่องมือของการวิจัยและวิเคราะห์ผลการวิจัย ส่วนขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลาจำนวน 12 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2559 จนถึงวันที่ 30 กันยายน 2560

4. เครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 2 ประเภทได้แก่ (1) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การทดลองนำเที่ยวจากนักท่องเที่ยวทดลอง การเปิดเวทีระดมความคิดเห็น และการศึกษาดูงานชุมชนการท่องเที่ยวต้นแบบในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นรูปแบบของการวิจัยและพัฒนาระหว่างผู้วิจัยและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ อาทิเช่น ตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง สถาบันการศึกษาต้นสังกัดของคณะผู้วิจัยคือ หลักสูตรการท่องเที่ยวและหลักสูตรนวัตกรรมการท่องเที่ยวและบริการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี สำหรับการทดสอบเครื่องมือวิจัยในเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยได้ให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้พิจารณาความเที่ยงตรงของเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง (Content Validity) ก่อนที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยอย่างสมบูรณ์ และ(2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบสอบถามความพึงพอใจในการให้บริการของกลุ่มนักท่องเที่ยวทดลอง ซึ่งมีรายละเอียดในประเด็นของระดับความพร้อมขององค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเครือข่ายการท่องเที่ยวข้ามพื้นที่ ได้แก่ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการและด้านกระบวนการเรียนรู้สร้างสรรค์ สำหรับการทดสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยจะให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้พิจารณาความเที่ยงตรงของเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง และหาค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC) จากนั้นนำไปทดลองเก็บข้อมูล (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างอื่นจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของ Cronbach (Nunnally, 1978) และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการโดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินรายการของแต่ละชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวทดลองนั้น คณะผู้วิจัยจะจัดทำหนังสือประสานกับกลุ่มผู้มี

ส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ได้แก่ ตัวแทนชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง นักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว และนวัตกรรมการท่องเที่ยวและบริการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี และตัวแทนสื่อมวลชนในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อมาเป็นนักท่องเที่ยวดูทดลองในการประเมินรูปแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่ง จากนั้น ผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกันในการสรุปเป็นผลการวิจัยที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Descriptive Analysis) โดยรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นและใช้วิธีการพรรณนาข้อมูลด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น การจำแนกข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล การหาความสัมพันธ์ของข้อมูล การหาเหตุผลของข้อมูล เป็นต้น (สุภางค์ จันทวนิช, 2550) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ให้ถูกต้องตามประเภทของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ในแต่ละส่วนของแบบสอบถาม (ยูท โภยวรรณ, 2545)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงมั่งสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี ผ่านการเปรียบเทียบบริบทต่างๆ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ชุมชนทรายมูล	ชุมชนโพธิ์ศรี
ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก	วิถีชีวิตของชุมชน เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์อ้อยและกลอง กลุ่มเกษตรแบบผสมผสาน กลุ่มทำยาสมุนไพรไทย กลุ่มนวดแผนโบราณ กลุ่มนำเที่ยวโดยเรือล่องเกาะวัดดอนธาตุ และเกาะต่างๆ ในลำน้ำมูล	วิถีชีวิตของชุมชน เช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลองยาว พื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และ กลุ่ม ส ร ้าง เสริม เยาวชนรักถิ่น
ปีที่ก่อตั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชน	พ.ศ. 2557	พ.ศ. 2557
องค์กรที่ก่อตั้ง	ชุมชนเอง ด้วยความช่วยเหลือผ่านโครงการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	ชุมชนเอง โดยความช่วยเหลือของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
รางวัลที่ได้รับ	หมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว (OTOP Village Champion) ปี พ.ศ.2549 จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี	รางวัลกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ชุมชนทรายมูล	ชุมชนโพธิ์ศรี
โฮมสเตย์	อยู่ในระหว่างการจัดตั้งและขอรับการประเมินจากกรมการท่องเที่ยว	ไม่มีนโยบายในการจัดตั้งโฮมสเตย์
มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	มัคคุเทศก์มีศักยภาพจำนวนหนึ่งที่สามารถสื่อสารให้ข้อมูลอย่างถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว	มัคคุเทศก์ท้องถิ่นยังขาดประสบการณ์ในการสื่อสารและการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว ยังต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
อาหารพื้นบ้าน	อาหารพื้นบ้านมีค่อนข้างหลากหลายตามฤดูกาล เช่น ประเภทปลาแม่น้ำ	อาหารพื้นบ้านมีค่อนข้างหลากหลายตามฤดูกาล เช่น ประเภทปลาแม่น้ำ
งานฝีมือ	งานผลิตห้อย/กลอง ที่มีฝีมือเป็นที่ยอมรับของจังหวัด	งานจักสานจากไม้ไผ่ของกลุ่มผู้สูงอายุ
กิจกรรมท่องเที่ยวรอบชุมชน	มีการจัดนำเที่ยวรอบชุมชนที่เป็นฐานเรียนรู้ที่น่าสนใจเป็นฐานเรียนรู้ เช่น ฐานทำห้อย/กลอง ฐานนมัสการวัดดอนธาตุและล่องเรือรอบเกาะ ฐานทำสมุนไพรพื้นบ้าน ฐานนวดแผนโบราณ	มีการจัดนำเที่ยวรอบชุมชนที่เป็นฐานเรียนรู้อยู่เดียวคือ วัด ทำให้ขาดความน่าสนใจ
ดนตรี/การแสดงพื้นเมือง	ยังไม่มีดนตรี และการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	มีดนตรีประเภทกลองยาวของคณะเยาวชนที่มีความเข้มแข็งจากการส่งเสริมของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ชุมชนทรายมูล	ชุมชนโพธิ์ศรี
		สุขภาพ (สสส.)
หัตถกรรมพื้นบ้าน/ วิถีชีวิตและประเพณี	กิจกรรมสาหิตการผลิตซัอง และกลองและกิจกรรมการ ทำยาสมุนไพรพื้นบ้านให้ นักท่องเที่ยวชมและลองฝึก ทำด้วยตนเอง มีการนวด แผนโบราณจากหมอนวด พื้นบ้านที่นำเอาสมุนไพรใน ท้องถิ่นไปประกอบ	กิจกรรมสาหิตการจักสาน ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เช่น หวด กระติบข้าวจากไม้ไผ่ ให้นักท่องเที่ยวชมและ ลองฝึกทำด้วยตนเอง และ มีการอบสมุนไพรพื้นบ้าน ที่ฐานเรียนรู้ในวัดบ้าน โพธิ์ศรีใต้ ที่ได้รับการ ส่งเสริมของสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.)

ที่มา: ผู้วิจัย [1 สิงหาคม 2559]

จากตารางที่ 1 ข้างต้นจะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านทรายมูล มีกลุ่มแกนนำ
ทางการท่องเที่ยวที่ดำเนินการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เนื่องจากผ่าน
การฝึกอบรมความรู้เชิงวิชาการและปฏิบัติการผ่านโครงการบริการวิชาการของ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในทางตรงกันข้าม ชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังขาดกลุ่มแกนนำ
ทางการท่องเที่ยวที่ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่
ชุมชนทั้งสองแห่งในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมา และสามารถ
เปรียบเทียบวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในประเด็นของ
สถานการณ์ภายในของชุมชน (จุดแข็ง จุดอ่อน) และสถานการณ์ภายนอกของชุมชน
(โอกาส อุปสรรค) ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน บ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี

ประเด็น	บ้านทรายมูล	บ้านโพธิ์ศรี
จุดแข็ง -ทรัพยากรธรรมชาติ -วัฒนธรรมและวิถีชีวิต -ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น -องค์กรภายในชุมชน -งบประมาณการเงินและกองทุน	-มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ เช่น มีเกาะจำนวนมาก มีป่าไม้ มีแม่น้ำมูลไหลผ่าน -มีแม่น้ำวังปลา -มีส่วนสมุนไพรไทย -ยึดสิบสอง คองสิบสี่ -ประเพณีอีสานต่างๆ -การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยสมุนไพรไทย -กลุ่มอาชีพทำซอ้ง ทำกลองที่มีกระบวนการและวิธีการผลิตแตกต่างจากที่อื่นๆ -กลุ่มอาชีพหัตถกรรมทำไม้กวาดและดอกไม้จันทน์ -กลุ่มเพาะเห็ด	-มีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต เช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรม กลองยาวพื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักษัจฉิน
จุดอ่อน -ทรัพยากรธรรมชาติ -วัฒนธรรมและวิถีชีวิต -ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น -องค์กรภายในชุมชน -งบประมาณการเงินและกองทุน	-ในฤดูฝนจะประสบอุทกภัย -ในฤดูร้อนมักจะมีประสบภัยแล้งและมีภัยพิบัติจากไฟไหม้ป่า -เด็กเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมสืบทอดและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเท่าที่ควร -เด็กเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมสืบทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น -ยังไม่มีองค์กรต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน -ยังไม่มีกองทุนภายในชุมชน -ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและเอกชน	-แกนนำยังขาดความรู้และทักษะในการนำเที่ยวและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ -ยังไม่มีกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นทางการ -เด็กเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมสืบทอดและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเท่าที่ควร -เด็กเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมสืบทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น -ยังไม่มีองค์กรต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน -ยังไม่มีกองทุนภายในชุมชน -ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและเอกชน
โอกาส -นักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง -เส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง -การคมนาคม -การแข่งขัน -ความร่วมมือ -นโยบายรัฐ	-นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเดินทางมาที่วัดดอนธาตุ กลางลำน้ำมูล -มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญใกล้เคียงคือ แก่งสะพือ และสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น ผาแต้ม และแม่น้ำสองสี โดยผ่านหมู่บ้านทรายมูลก่อน -มีทางหลวงหมายเลข 222 ผ่านและมีการเดินทางที่เข้าถึงง่าย -มีรถโดยสารประจำทาง ได้แก่ รถตู้สายอุบล-ตาลสม-พิบูล	-นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเดินทางมาอบสมุนไพรในวัดโพธิ์ศรีได้ -มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญใกล้เคียงคือ แก่งสะพือ และสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น ผาแต้มและแม่น้ำสองสี โดยผ่านหมู่บ้านทรายมูลก่อน -มีรถโดยสารประจำทาง ได้แก่ รถตู้สายอุบล-ตาลสม-พิบูลมีสิ่งอำนวยความสะดวก

ประเด็น	บ้านทรายมูล	บ้านโพธิ์ศรี
<p>ส่วนกลางและท้องถิ่น</p> <p>-องค์กรที่เลี้ยงหรือองค์กรสนับสนุน</p>	<p>มังสาหาร-โขงเจียม-ช่องเม็ก</p> <p>-อบต.ทรายมูลมีส่วนช่วยในการสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบางครั้งและให้ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน</p> <p>-อบจ.อุบลราชธานีและกรมทางหลวงชนบทมีส่วนสนับสนุนในการพัฒนาเส้นทางคมนาคม</p> <p>-สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นให้การสนับสนุนการฝึกอบรมชุมชนเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการฝึกอบรมการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ</p>	<p>-สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพเข้ามาสนับสนุนให้เยาวชนรักนักท่องเที่ยวของตน</p>
<p>อุปสรรค</p> <p>-นักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว</p> <p>-เส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง</p> <p>-การคมนาคม</p> <p>-การแข่งขัน</p> <p>-ความร่วมมือ</p> <p>-นโยบายรัฐ</p> <p>ส่วนกลางและท้องถิ่น</p> <p>-องค์กรที่เลี้ยงหรือองค์กรสนับสนุน</p>	<p>-นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังชุมชนโดยไม่ได้มีการติดต่อหรือสอบถามข้อมูลมาก่อน</p> <p>-ถนนและเส้นทาง การเข้าถึงชุมชนรวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ยังไม่มีการปรับปรุง มีความแคบและค่อนข้างทรุดโทรม</p> <p>-จังหวัดอุบลราชธานีมีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นทางการจำนวนมาก จึงถือว่ามีการแข่งขันสูง</p> <p>-นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความชัดเจน</p> <p>-ขาดองค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p>	<p>-นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังชุมชนโดยไม่ได้มีการติดต่อหรือสอบถามข้อมูลมาก่อน</p> <p>-ถนนและเส้นทาง การเข้าถึงชุมชนรวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ยังไม่มีการปรับปรุง มีความแคบและค่อนข้างทรุดโทรม</p> <p>-จังหวัดอุบลราชธานีมีหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นทางการจำนวนมาก จึงถือว่ามีการแข่งขันสูง</p> <p>-นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความชัดเจน</p> <p>-ขาดองค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุนเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p>

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า คณะผู้วิจัยได้เปรียบเทียบวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนทั้งสองแห่ง ตามกรอบแนวคิดของการวิจัยในประเด็นของ จุดแข็งและจุดอ่อนที่เป็นสถานการณ์ภายในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรภายในชุมชน และงบประมาณการเงินและกองทุนชุมชน นอกจากนี้ยังได้เปรียบเทียบโอกาสและอุปสรรคที่เป็นสถานการณ์ภายนอกชุมชนในประเด็นของนักท่องเที่ยวและ

พฤติกรรม เส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่อง การคมนาคม การแข่งขัน ความร่วมมือ นโยบายรัฐส่วนกลางและรัฐท้องถิ่น และองค์กรพี่เลี้ยงหรือองค์กรสนับสนุน สามารถสรุปได้ว่า แต่ละชุมชนต่างก็มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิต ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัวโดยชุมชนแต่ละแห่งสามารถนำเอาจุดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมาจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม

2. การพัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสองชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการพัฒนาและประเมินความเข้มแข็งของรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมโดยอาศัยแนวคิดการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชน/หมู่บ้าน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2546) ที่มีหลักการจัดการเครือข่ายโดยอาศัย (1) การจัดการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน (2) การจัดการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน และ (3) การจัดการที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน โดยงานวิจัยชิ้นนี้สามารถวิเคราะห์ผลการวิจัยโดยผ่านขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ตามลำดับดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาถึงข้อมูลในด้านต่างๆ ของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน โดยเป็นการศึกษาถึงบริบทและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งการศึกษาชุมชนดังกล่าว จะทำให้เห็นแนวทางในการวิเคราะห์ชุมชนอย่างเป็นระบบ และจะนำไปสู่การส่งเสริมการจัดการเครือข่ายภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาชุมชนนั้นมุ่งการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่ชาวบ้านกับฝ่ายต่างๆ ร่วมกันดำเนินการตั้งรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ชุมชนบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำมูล มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ เช่น เกาะวัดดอนธาตุและเกาะแก่งต่างๆ กลางลำน้ำมูลเพื่อทำกิจกรรมการนั่งเรือชมธรรมชาติ และนมัสการวัดสำคัญบนเกาะต่างๆ และมีต้นทุนทรัพยากรประเภทวิถีชีวิต อาทิเช่น กลุ่มอาชีพผลิตห้องและกลอง กลุ่มสวนเกษตรแบบผสมผสาน กลุ่มทำยาสมุนไพรไทย กลุ่มนวดแผนโบราณ เป็นต้น โดยมีแกนนำในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจัดการในรูปแบบของชมรมอนุรักษ์และการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล สำหรับจุดอ่อนที่ควรพัฒนาอาจเป็นเรื่องของการจัดตั้งศูนย์ข้อมูล การต้อนรับนักท่องเที่ยว และการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เรื่องโปรแกรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวทราบยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากขาดบุคลากรผู้ดำเนินการและขาดงบประมาณสนับสนุนจากกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ค่อยเข้มแข็งเท่าที่ควร นอกจากนี้ชุมชนบ้านทรายมูลควรมีการพัฒนาในรูปแบบที่พักแบบโฮมสเตย์ไว้รองรับนักท่องเที่ยวไว้ในอนาคต และควรส่งเสริมให้เข้ารับการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อให้ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

2. ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำมูล โดยตั้งอยู่ถัดลงมาจากบ้านทรายมูลประมาณ 8 กิโลเมตร มีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต เช่น กลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว กลุ่มการแสดงศิลปวัฒนธรรมกลองยาวพื้นบ้าน กลุ่มอบสมุนไพร และกลุ่มสร้างเสริมเยาวชนรักถิ่น สำหรับจุดอ่อนที่ควรพัฒนาอาจเป็นเรื่องของการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มนำเที่ยวท้องถิ่น และการพัฒนาแบบที่พักโฮมสเตย์ ตลอดจนการพัฒนาสินค้าที่ระลึกของชุมชนและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เรื่องโปรแกรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวทราบ ยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากขาดบุคลากรผู้ดำเนินการและขาดงบประมาณสนับสนุน

จากกรรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนนี้มากเท่าที่ควร จากขั้นตอนแรกของการศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชนทั้งสองแห่งจะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน สามารถสรุปได้ว่า แต่ละชุมชนก็มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิตตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัว

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญ

เมื่อศึกษาสภาพการณ์ของชุมชนแล้ว การค้นหาว่า ใครเป็นผู้นำกลุ่มย่อยในหมู่บ้าน ใครเป็นแกนนำเครือข่ายในด้านต่างๆ ใครเป็นผู้นำตามธรรมชาติ หรือผู้ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือจากนั้นจึงเข้าไปปรึกษาหารือและหาแนวทางการทำงานร่วมกัน วิธีการค้นหาผู้นำที่สำคัญนี้ มีความจำเป็นต่อการเสริมสร้างการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในระดับชุมชน เพราะในสังคมไทยนั้นการให้การยอมรับนับถือกับผู้นำในชุมชน เช่น พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ จะมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งหลายเครือข่ายเกิดจากการที่ผู้นำในชุมชนได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัว ดังนั้น การค้นหาผู้นำที่สำคัญในระดับชุมชน จึงเป็นเทคนิคและวิธีการอย่างหนึ่งในการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชน ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยความเป็นนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่จะค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญของแต่ละชุมชน เพื่อมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชน ปรากฏว่าได้กลุ่มผู้นำที่สำคัญที่มีบทบาทและสามารถเป็นผู้ประสานงานกับชุมชนได้เป็นอย่างดีดังนี้

1. ชุมชนบ้านทรายมูลคือ นายบุญรัก สมเทพ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 บ้านทรายมูล และประธานชมรมอนุรักษ์และการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล

ภาพที่ 1 โลโก้ชมรมอนุรักษ์และการท่องเที่ยวบ้านทรายมูล

2. ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี คือ นางเพ็ญพักตร์ ไชยโกฏิ ภรรยาผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9 บ้านโพธิ์ศรีใต้ คือ นายสัมฤทธิ์ ไชยโกฏิ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน

ขั้นตอนที่ 3 การเสริมสร้างความตระหนักในการรวมกลุ่มและเครือข่าย

เป็นขั้นตอนที่สร้างความสนใจในการรวมกลุ่มและร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับชุมชน กล่าวคือ เป็นวิธีการเพื่อให้ชุมชนเกิดความสนใจและเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการสร้างความตระหนักต่อสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลทางเลือกในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งการสร้างความตระหนักในการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายนั้น จะต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกกระบวนการ ซึ่งในส่วนนี้ ผู้วิจัยก็ได้เข้าไปช่วยเหลือเครือข่ายโดยจัดให้มีการชี้แจงถึงความสำคัญของการก่อเกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือในตอนที่แรกของการทำวิจัย ผู้วิจัยก็ได้เข้าไปอบรมเรื่อง การสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับแกนนำสำคัญของแต่ละชุมชน ได้เข้าใจและเห็นความจำเป็นในการพัฒนาเครือข่ายระหว่างสองชุมชนใกล้เคียง

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์

การจัดกิจกรรมเพื่อยกระดับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะนำไปสู่การจัดการเครือข่ายและการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน

โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและแนวทางการพัฒนาสังคมในภาพรวม ซึ่งการพัฒนาดิจิทัลเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนนั้น ควรมีลักษณะที่เรียบง่าย ชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ หรือการกระทำที่บ่งบอกว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความสุขและความเจริญของชุมชน ซึ่งในส่วนนี้ ผู้วิจัยก็ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาดิจิทัลและระดับความสัมพันธ์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งสองแห่ง โดยจัดให้มีการรวมกันทดลองจัดการนำเที่ยวร่วมกันถึง 2 ครั้ง และใช้ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ของแต่ละชุมชนในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามศักยภาพของแต่ละแห่ง ซึ่งนับได้ว่า เป็นการพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนได้เป็นอย่างดี ในส่วนที่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การช่วยคิดกิจกรรมการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำยาสมุนไพรและลูกประคบของชุมชนบ้านทรายมูล โดยจัดให้กลุ่มแม่บ้านเป็นพี่เลี้ยง คอยสอนให้กับนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร

การจัดการเครือข่ายโดยชุมชนนั้น จะต้องมีการจัดระบบข้อมูลภายในชุมชนและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการรับรู้กิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกัน ในขณะเดียวกันก็เสริมสร้างระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนและเครือข่าย เพื่อเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารนั้น สามารถกระทำได้โดยวิธีการที่ไม่ซับซ้อน เช่น การทำฐานข้อมูลหมู่บ้าน การทำหอกระจายข่าว การทำรายการวิทยุของชุมชน เป็นต้น ซึ่งในส่วนนี้เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่งยังดำเนินการได้ไม่เป็นรูปธรรมนัก โดยชุมชนบ้านทรายมูลได้รับการสนับสนุนการจัดทำโฮมเพจเผยแพร่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของกลุ่มจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงมีสื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้แกนนำกลุ่มชุมชนบ้านทรายมูลยังได้เข้ารับการอบรมการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีอีกด้วย ทำให้มีประสบการณ์ในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางการท่องเที่ยวดีกว่าชุมชนบ้านโพธิ์ศรีซึ่งยังไม่มี การจัดเก็บข้อมูลทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้สำหรับชุมชนบ้านทรายมูลมีระบบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชน โปรแกรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการ ตลอดจนการมีหน่วยงานภายนอก เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัด

อุบลราชธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี ให้การสนับสนุนในการส่งต่อและเผยแพร่ข่าวสารการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาค ทางด้านหน่วยงานสื่อมวลชนภายนอก เช่น รายการสารคดีท่องเที่ยวจากโทรทัศน์ช่องต่างๆ ก็มาถ่ายทำนอกสถานที่เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับนักท่องเที่ยวทั่วไปอยู่เป็นประจำ เช่น รายการทุ่งแสงตะวัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีก็ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุน เช่น สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนจัดทำแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ฐานกลุ่มอาชีพอบสมุนไพรรายในวัดโพธิ์ศรีได้

ขั้นตอนที่ 6 การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากเครือข่ายมีความเป็นปึกแผ่นแล้ว ชุมชนและเครือข่ายจะต้องมีกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและเครือข่ายเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น ควรมุ่งเน้นการเรียนรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และสภาพการณ์แวดล้อมของชุมชน รวมทั้งการจัดการกับการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ที่เข้ามาสู่ชุมชน เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายนั้น ผู้วิจัยได้พาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นไปศึกษาดูงานที่เครือข่ายต้นแบบภายในจังหวัดอุบลราชธานี คือ ชุมชนบ้านชะยอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีประสบการณ์การจัดตั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นระยะเวลาจนถึง 17 ปี เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของเครือข่ายในหลากหลายมิติ

ขั้นตอนที่ 7 การสรุปบทเรียนและการขยายกระบวนการเครือข่าย

การสรุปบทเรียนของเครือข่ายในระดับชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเครือข่าย และการพัฒนาชุมชนในระยะยาว เพราะจะช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และการสร้างความรู้ใหม่ที่ได้จากการสรุปบทเรียนนั้นๆ ซึ่งการสรุปบทเรียนจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นเมื่อชุมชนได้นำบทเรียนนั้นไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน และกระบวนการดังกล่าว จะกลายเป็นการขยายผลการดำเนินงานของเครือข่าย และการพัฒนาชุมชนที่กว้างขวางออกไป จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการต่างๆ ตามลำดับดังนี้คือ (1) การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน (2) การค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญ (3) การเสริมสร้างความตระหนักใน

การรวมกลุ่มและเครือข่าย (4) การพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์ (5) การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร (6) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย และ (7) การสรุปทบทวนและการขยายกระบวนการเครือข่าย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้กลับมาจากการศึกษาดูงานแล้ว ก็ได้มาช่วยกันสร้างสรรค์โปรแกรมนำเที่ยวแบบเครือข่ายใหม่เป็นของเครือข่ายของสองชุมชน โดยใช้หลักการจัดโปรแกรมนำเที่ยว ผู้วิจัยและชุมชนการท่องเที่ยวได้นำเอาสิ่งที่เป็นจุดเด่นของแต่ละชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน หลังจากนั้น ได้มีการจัดการประเมินความเข้มแข็งของการให้บริการของรูปแบบเครือข่ายจากนักท่องเที่ยวทดลองจำนวน 30 คน ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินการจัดการท่องเที่ยวทดลองของชุมชนเครือข่ายทั้งสอง

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเครือข่าย	3.93	0.62	มีความพร้อมในระดับมาก
2.ด้านการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่าย	3.69	0.72	มีความพร้อมในระดับมาก
3.ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนเครือข่าย	3.41	0.50	มีความพร้อมในระดับปานกลาง
4.ด้านการบริหารจัดการของชุมชนเครือข่าย	3.04	0.42	มีความพร้อมในระดับปานกลาง
ภาพรวม	3.60	0.44	มีความพร้อมในระดับมาก

หมายเหตุ: เกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาดม, 2545)

4.50-5.00 หมายถึง มีความพร้อมในระดับมากที่สุด

3.50-4.49 หมายถึง มีความพร้อมในระดับมาก

2.50-3.49 หมายถึง มีความพร้อมในระดับปานกลาง

1.50-2.49 หมายถึง มีความพร้อมในระดับน้อย

1.00-1.49 หมายถึง มีความพร้อมในระดับน้อยที่สุด

จากตารางที่ 3 ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในภาพรวมชุมชนเครือข่ายทั้งสองแห่งมีระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.60 และด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเครือข่ายมีระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.93 ในขณะที่ด้านการบริหารจัดการของชุมชนเครือข่ายมีระดับความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.04

อย่างไรก็ตาม นอกจากการประเมินการจัดการท่องเที่ยวของเครือข่ายข้ามพื้นที่ในเชิงปริมาณแล้ว ผู้วิจัยยังได้ใช้การประเมินรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเชิงคุณภาพในประเด็นของข้อค้นพบข้อควรปฏิบัติข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการเปรียบเทียบระหว่างวิธีการดำเนินการแบบเดิมและวิธีการดำเนินการแบบพัฒนาเครือข่ายดังต่อไปนี้

1. วิธีการดำเนินการแบบเดิม

การดำเนินการแบบเดิมนั้น ชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง ดำเนินการแบบต่างคนต่างบริหารจัดการกันเอง เริ่มตั้งแต่วิธีการรับนักท่องเที่ยวเข้ามา โดยใช้กลวิธีทางการตลาดผ่านช่องทางต่างๆ ที่ชุมชนเคยปฏิบัติ เช่น การบอกเล่าปากต่อปาก การฝากการประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานหรือเครือข่ายต่างๆ ของชุมชนเอง เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น ก่อนที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา ชุมชนแต่ละแห่งจะมีการประชุมคณะกรรมการการท่องเที่ยวของตนเอง

เพื่อเตรียมความพร้อมในเรื่องการให้บริการกับนักท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มศึกษาดูงานจากหน่วยงานภาครัฐในภาคอีสาน และภาคกลาง และคณะนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในภาคอีสานและภาคกลาง และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาก็จะให้บริการตามโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนแต่ละแห่งจัดขึ้นเอง หรือตามความประสงค์ของกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยจ่ายค่าบริการตามอัตราที่ชุมชนเป็นคนกำหนดโดยคณะกรรมการกลุ่มของชุมชนเอง เมื่อนักท่องเที่ยวกลับไปแล้ว คณะกรรมการของแต่ละชุมชนก็จะมาประชุมปรึกษาหารือกันถึงผลที่เกิดขึ้นจากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม เพื่อนำข้อเสนอแนะและข้อบกพร่องที่พบมาปรับปรุงแก้ไขไว้ใช้ในครั้งต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่า การดำเนินการแบบเดิมนี้เป็นไปในลักษณะของแต่ละชุมชนการท่องเที่ยวต่างบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวด้วยตัวของตัวเอง ทำให้มีข้อดีคือ การบริหารงานเป็นไปด้วยความคล่องตัว และการตัดสินใจในการสั่งการค่อนข้างเร็ว แต่ก็มีข้อเสียในประเด็นที่หากไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการ ชุมชนแต่ละแห่งก็จะค่อนข้างชบเซา และไม่มีพลังอำนาจในการเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหลากหลายและที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

2. วิธีดำเนินการแบบพัฒนาเครือข่าย

สำหรับในเรื่องของการบริหารจัดการแบบเครือข่ายร่วมกันนั้น ผู้วิจัยขออธิบายผ่านแนวคิดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2548) ดังนี้

1. เครือข่ายชุมชนมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้โดยมีศูนย์กลางของข้อมูลเครือข่าย อยู่ที่บ้านทรายมูล ซึ่งเป็นจุดแรกที่รับนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม โดยองค์กรเครือข่ายประกอบด้วยไปด้วยตัวแทนจากชุมชนการท่องเที่ยวแห่งละ 5 คนรวมเป็น 10 คน จัดตั้งขึ้นผ่านตัวแทนชุมชนที่ไปศึกษาดูงานที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชะฮอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายต้อนรับและการตลาด ฝ่ายนำเที่ยว ฝ่ายบ้านพัก ฝ่ายพาหนะ และฝ่ายการเงิน ตามศักยภาพของตัวแทนแต่ละชุมชน

2. เครือข่ายชุมชน มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และ การท่องเที่ยวแบบเครือข่ายร่วมกัน โดยตัวแทนได้ช่วยกันร่างกฎกติกาที่ทุกฝ่าย ตลอดจนนักท่องเที่ยวสามารถยอมรับได้ซึ่งไม่ขัดกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตาม ธรรมชาติของชุมชนสำหรับการรับนักท่องเที่ยวหรือคณะศึกษาดูงาน เครือข่ายชุมชน จะพยายามขายโปรแกรมนำเที่ยวที่ทำร่วมกันก่อน ยกเว้นกรณีที่มีกลุ่มศึกษาดูงานมา เรียนรู้ที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะ นอกจากนั้น ยังมีกำหนดราคาขายของ โปรแกรมนำเที่ยวที่เป็นมาตรฐานเดียวกันของเครือข่าย โดยมีข้อกำหนดให้ นักท่องเที่ยวจะต้องวางเงินมัดจำล่วงหน้าไว้อย่างน้อยร้อยละ 30 ของค่าใช้จ่าย และ ติดต่อชุมชนมาอย่างน้อย 1 สัปดาห์ก่อนการเริ่มงานจริง

3. เครือข่ายชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จากผลกำไร ของค่าตอบแทนที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวหลังจากที่หักต้นทุนของแต่ละชุมชนแล้ว ให้กับแต่ละชุมชนอย่างเท่าเทียมกันโดยหลังจากนักท่องเที่ยวกลับไปแล้ว ตัวแทน ฝ่ายการเงินของแต่ละชุมชนจะเข้ามาจัดสรรแบ่งปันผลตอบแทนที่ได้รับให้เสร็จสิ้น ภายในวันเดียวกัน

4. เครือข่ายชุมชนมีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนโดยเงินจากการระดมหุ้นของแต่ละชุมชนร่วมกัน เพื่อ เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการเริ่มแรก และจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่เป็นของ ส่วนรวมมาใช้ในการดำเนินงาน โดยสิ้นปีหากมีผลกำไร ก็จะมีการแบ่งปันเงินปันผลที่ เกิดขึ้นตามหุ้นส่วนที่ถือของแต่ละชุมชน

5. เครือข่ายชุมชนมีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง ชาวบ้านกับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว โดยจัดให้มีการพักที่บ้านพักโฮมสเตย์ร่วมกับ เจ้าของบ้าน มีกิจกรรมการทำอาหารร่วมกัน และมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ ชุมชน เช่น การทดลองทำการย้อมผ้าสีจากเปลือกไม้ธรรมชาติ และการทดลองสาน กระจิบข้าวและทอเสื่อใบเตย เป็นต้น

6. เครือข่ายชุมชนมีการสร้างจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว ผ่านมัคคุเทศก์ชาวบ้านที่คอยสร้างจิตสำนึกในการมาเที่ยวชมแหล่ง ท่องเที่ยวของชุมชนอยู่ทุกครั้ง

7. เครือข่ายชุมชนมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยครอบคลุมถึง การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยให้แต่ละชุมชนมีสิทธิในการจัดการแหล่ง

ท่องเที่ยวตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ การบริหารจัดการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นก็ให้แต่ละชุมชนจัดการกันเอง ตลอดจนมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนาศักยภาพของมัคคุเทศก์นำเที่ยวในด้านของการสื่อสาร การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว การให้บริการต่อนักท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าของที่ระลึก ก็ให้แต่ละชุมชนนำเอาสินค้าที่โดดเด่นของตนเองมาวางจำหน่ายที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีซึ่งเป็นชุมชนสุดท้ายก่อนที่นักท่องเที่ยวจะจากไป สำหรับทางด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์นั้น เครือข่ายได้ร่วมกันขอความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ในการจัดทำเว็บไซต์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนได้ร่วมกันจัดทำแผ่นพับสื่อโฆษณาเครือข่ายชุมชนไว้ประจำแต่ละชุมชน และนำไปฝากไว้ที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี ตลอดจนบริษัทนำเที่ยวท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีด้วย

3. การเสนอรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนบ้านทรายมูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

เครือข่าย คือ การประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีข้อตกลงร่วมกันอย่างกว้างๆ ไม่มีลักษณะการบังคับบัญชา แต่เป็นไปในลักษณะพันธะสัญญา องค์กรสมาชิกสามารถดำเนินการได้โดยอิสระ หากแต่การรวมตัวกันเป็นเครือข่าย สามารถทำให้องค์กรเครือข่ายมีพลัง สร้างการยอมรับและสร้างการตอรองกับหน่วยงานภายนอกได้ นอกจากนี้ระหว่างสมาชิกเครือข่ายด้วยกันยังสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์การทำงานได้ เครือข่ายจึงเป็นทั้งพลังใจของคณาทำงาน และพลังตอรอง เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของมวลสมาชิกในเครือข่าย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการวิจัยจากผลการวิจัยที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. ชุมชนทั้งสองแห่งควรดำเนินการในประเภทของเครือข่ายระหว่างชุมชนซึ่งมีความเหมาะสมกว่าเครือข่ายประเภทอื่นๆ เนื่องจากว่า ชุมชนทั้งสองแห่งตั้งอยู่ในอำเภอเดียวกัน และมีระยะทางห่างกันเพียง 8 กิโลเมตร รวมถึงแกนนำเครือข่ายมีความสมัครสมานสามัคคีและรู้จักกันฉันทิมิตร ทำให้การประสานงานและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นไปอย่างสะดวก

2. ชุมชนเครือข่ายควรสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนบ้านทรายมูลที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการที่เข้มแข็งกว่าควรเป็นผู้นำการแลกเปลี่ยน และรับเอาสิ่งที่ดีของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมาปรับใช้กับตนเอง

3. ชุมชนเครือข่ายควรใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกันหรือเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกัน โดยต้องร่วมมือกันในเชิงรุกมากขึ้น เพื่อวางแผนในการใช้ทรัพยากรและสร้างความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อลดความตึงเครียดเรื่องการแข่งขัน เช่น กิจกรรมการอบสมุนไพรและกิจกรรมการวาดแผนโบราณจากหมอนวดพื้นบ้านที่มีความคล้ายคลึงกัน ชุมชนเครือข่ายควรใช้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีที่มีจุดเด่นและความได้เปรียบมากกว่าเป็นฐานแหล่งท่องเที่ยว

4. ชุมชนเครือข่ายควรต่อรองและประสานการสนับสนุนจากภาครัฐในท้องถิ่นและจากสถาบันการศึกษา มาช่วยสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การอบรมมาตรฐานที่พักแบบโฮมสเตย์ไทย การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวให้ทันสมัยและครอบคลุมแก่นำเครือข่าย ตลอดจนการอบรมเชิงปฏิบัติการในด้านทักษะการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และการให้บริการอย่างมืออาชีพ เป็นต้น

5. ชุมชนเครือข่ายควรทำการตลาดร่วมกันได้ ซึ่งจะเป็นการลดต้นทุน และกระจายผลตอบแทนให้กับเครือข่าย กล่าวคือ การกำหนดนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกนักท่องเที่ยว และการกำหนดตำแหน่งทางการตลาดท่องเที่ยวของเครือข่ายให้ชัดเจน เพื่อให้เครือข่ายสามารถมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการได้ตลอดอย่างต่อเนื่อง

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนบ้านทรายมูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลถึงองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสองแห่ง สามารถสรุปได้ว่า แต่ละชุมชนก็มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยว

โดยชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิตตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันในการเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายได้อย่างลงตัว โดยชุมชนแต่ละแห่งสามารถนำเอาจุดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมาจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐนาฏ วิไลรัตน์ และวรรณกานต์ บุญสะอาด (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งพบว่า ภาพรวมความพร้อมขององค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูลทั้งสี่ด้านอันประกอบด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ และด้านการเรียนรู้ จัดอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 ส่วนด้านที่มีความพร้อมน้อยที่สุดคือ ด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากชุมชนบ้านทรายมูลยังไม่ได้เป็นหมู่บ้านทางการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ทำให้ชุมชนไม่มีโครงสร้างการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ สำหรับการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูลพบว่า ชุมชนบ้านทรายมูลเป็นชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีพร้อมเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสามารถของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปวีวรรณ สมนึก (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในเส้นทางท่องเที่ยวตามริมน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่า การสร้างรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาขึ้นได้ตามกระบวนการดังนี้คือ การค้นหาศักยภาพของชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสี่แห่ง การไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อปรับวิสัยทัศน์ และการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับเครือข่ายของตนเอง การอบรมเชิงปฏิบัติการในการสร้างเครือข่ายในด้านการบริหารจัดการในประเด็นต่างๆของเครือข่าย อาทิเช่น โปรแกรมนำเที่ยว มัคคุเทศก์นำเที่ยว การให้บริการรวมถึงการแสดงและการต้อนรับ การกระจายผลประโยชน์ การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย ตลอดจนการประสานงานและร่วมกิจกรรมของเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบ

เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นมีผลมาจาก การที่ตัวแทนชุมชนมีความตั้งใจและร่วมมือร่วมใจกันอย่างแท้จริงสอดคล้องกับการได้ไปศึกษาดูงานวิสาหกิจเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนอ่าวลึกที่ระบุว่า ปัญหาที่ทำให้เกิดเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เกิดจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมพัฒนา กำหนดกติกา ทิศทางในการใช้สอยให้แหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน คนในชุมชนเองยังไม่มี ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง ดังนั้น เครือข่ายการท่องเที่ยวจึงเป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าว

2. จากรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า งานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของปริวรรต สมนึก (2550) ที่ได้จัดทำเรื่อง รูปแบบและแนวทางการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเกาะภูเก็ต ของชุมชนบ้านโดมประดิษฐ์ ชุมชนบ้านหนองมะเกลือ และชุมชนบ้านโนนกลาง ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่า (1) ศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเกาะภูเก็ต พบว่า มีความหลากหลายด้านชีวภาพต่างๆ ซึ่งผ่านการประเมินความเป็นไปได้เบื้องต้นที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งใหม่ได้ และมีแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบริเวณใกล้เคียง ที่มีศักยภาพ ส่วนศักยภาพของชุมชนในการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า มีผู้มีความรู้ ความชำนาญในการใช้ประโยชน์จากป่า มีความพร้อมเพียงของชุมชน มีทีมงานที่มีความหลากหลาย มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน จากการเรียนรู้กระบวนการทำงานและทุกคนได้มีส่วนร่วมทุกกระบวนการ มีแกนนำที่มีศักยภาพและมีความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน (2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกาะภูเก็ต ดำเนินการโดย “ชมรมเที่ยวเกาะเกาะภูเก็ต” ซึ่งรวมตัวขึ้นมาจาก 3 ชุมชน ทำหน้าที่บริหารจัดการชมรมการท่องเที่ยว มีการระดมทุนจากสมาชิกจากผลกำไรประจำปี มีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ อาทิ การอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และสื่อความหมาย การจัดทำบัญชีเพื่อการท่องเที่ยว การศึกษาดูงาน การเตรียมความพร้อมแหล่งท่องเที่ยวและยานพาหนะ เพื่อให้บริการ

การท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหลังจากนั้นได้มีนักท่องเที่ยวจากกลุ่มต่างๆ เข้ามาใช้บริการจำนวน 5 กลุ่ม ด้วยกัน (3) ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีโอกาสสร้างรายได้มากขึ้น แต่เป็นเพียงรายได้เสริมเท่านั้น มีความพึงพอใจที่ได้มีโอกาสพบเพื่อนใหม่ๆ และสร้างมิตรภาพกับนักท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ดีขึ้น มีความภาคภูมิใจในคุณค่าและวัฒนธรรมของตนเอง และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและธรรมชาติมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง แนวคิดเครือข่าย (นฤมล นิราทร, 2542) ที่ระบุว่า เครือข่ายหมายถึง ระบบที่โยงใยประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร กลุ่มหรือองค์กรกับกลุ่มหรือองค์กร กลุ่มหรือองค์กรกับชุมชน เพื่อกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน โดยได้นำมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพของผลผลิตขององค์กร บุคคลและทุกองค์กรถือเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย แต่ละองค์กรมีแรงจูงใจที่ต้องการยกระดับคุณภาพผลการปฏิบัติงานของตนให้ดีขึ้นแต่ไม่สามารถทำได้โดยลำพังจึงต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้และข้อมูลข่าวสารกับคนอื่นหรือองค์กรอื่น เช่น ลูกค้า ผู้จัดการวัตถุดิบ นักลงทุน คู่แข่งหรือเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น อันจะเป็นความสัมพันธ์ระยะสั้นหรือระยะยาวได้

3. การวิเคราะห์ผลจากการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ในประเด็นของบริษัทเดิมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนแต่ละแห่งได้ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นของแต่ละแห่งในการให้บริการทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว และทำให้รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย และมีมิติที่น่าสนใจมากขึ้นกว่าแต่ละชุมชนดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของตนเองเพียงลำพัง และผลของการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวที่มีผลต่อชุมชน เช่น มีผลประโยชน์ในด้านมูลค่าที่เพิ่มมากขึ้น รองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้ามพื้นที่ของทั้งสองชุมชนยังไม่เหมาะสม กล่าวคือ ชุมชนบ้านทรายมูลควรจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเองต่อไป เนื่องจากว่ามีประสบการณ์และมีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาสนับสนุน กอปรด้วยแกนนำชุมชนมีศักยภาพอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว สำหรับชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ควรสนับสนุน

ให้จัดกิจกรรมเด่นของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานในประเด็นของเรื่อง การอบสมุนไพรรักษาโรคจากพื้นที่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากว่าเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน หากจะเชื่อมโยงกิจกรรมเครือข่ายกับชุมชนบ้านทรายมูล ก็สามารถทำได้ตามแต่โอกาสที่นักท่องเที่ยวต้องการ โดยทั้งสองชุมชนเครือข่ายควรมีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวทางเลือกให้หลากหลายกับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานอย่างน้อย 3 โปรแกรม ได้แก่ โปรแกรมชุมชนเครือข่ายข้ามพื้นที่แบบไปเช้าเย็นกลับในวันเดียว โปรแกรมเที่ยว 2 วัน 1 คืนพักบ้านพักโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านทรายมูล และโปรแกรมกิจกรรมอบสมุนไพรรักษาโรคพื้นบ้านของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเป็นเวลาครึ่งวัน เข้าหรือป่วย เป็นต้น ก็จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่ายข้ามพื้นที่ของทั้งสองแห่งสามารถดำเนินการไปได้ในอนาคต

บทสรุปของการวิจัย

หากเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนบ้านทรายมูลและชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุบลราชธานี ต้องการจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะรวมชุมชนให้มีพลังต่อรองและเป็นพันธมิตรทางธุรกิจท่องเที่ยวด้วยกันได้อย่างเหนียวแน่นและยั่งยืน จะต้องมีการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมร้อยเส้นทางการท่องเที่ยวที่เอื้อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน นับเป็นการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลากหลายให้กับนักท่องเที่ยวและยังเป็นแนวทางหนึ่งของการท่องเที่ยวไทยที่ระบุว่า ทำอย่างไรให้ยั่งยืนตามนโยบายของของรัฐบาลที่จะส่งเสริมให้เป็นปีท่องเที่ยววิถีไทย เพื่อสร้างการรับรู้ถึงภาพลักษณ์ด้านบวก จากความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ความรัก ความสามัคคี ความปลอดภัย และมิตรไมตรีของคนไทย โดยเฉพาะความสุข ความรื่นเริงความเป็นอยู่แบบไทยแต่ละภาคที่พบเห็นได้ทุกถิ่นทั่วไทย ที่เชื่อมโยงความรู้สึกของนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงวิถีไทย อันจะเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตลอดไป

รายการอ้างอิง

- จิตศักดิ์ พุฒจรรยา และคณะ. (2552). การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย.
- ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านทรายมูลและบ้านโพธิ์ศรี. (2558). สมุดเยี่ยมของชุมชนการ
ท่องเที่ยวบ้านทรายมูล และบ้านโพธิ์ศรี. [วันที่ 8 สิงหาคม 2558]
- ณัฐนาฏ วิไลรัตน์ และวรรณกานต์ บุญสะอาด. (2557). การศึกษาความเป็นไปได้ใน
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านทรายมูล. การศึกษาอิสระสาขาการ
ท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี. (2547). สถิติจำนวนประชากรและบ้านราย
ตำบล. อุบลราชธานี: ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี.
- ทองใบ สุตขารี. (2549). การวิจัยธุรกิจ: ปฏิบัติการวิจัยนอกตำรา. อุบลราชธานี:
คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- นฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบาง
ประการ. กรุงเทพฯ: โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดปัญหาการใช้
แรงงานเด็ก องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สุวีริยา
สาส์น.
- บุญรักษ์ สมเทพ. (2559). ข้อมูลชุมชนบ้านทรายมูลและสมุดคู่มือเยี่ยมหมู่บ้าน.
บ้านทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี.
- ปวีรบรรต สมนึก. (2550). รูปแบบและแนวทางการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศบนเกาะภูกระแต ของชุมชนบ้านโดมประดิษฐ์ ชุมชนบ้านหนอง
มะเกลือ และชุมชนบ้านโนนกลาง ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูล

มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปวีรบรรต สมนึก และคณะ. (2559). การสร้างรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในเส้นทางการท่องเที่ยวตามริมน้ำโขงของ
จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ
2558. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. (2546). “สื่อสารกับสังคม
เครือข่าย,” ใน เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร 3 “การสร้าง
เครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพฯ : สถาบันการ
เรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.

พจนา สวนศรี. (2546). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.** กรุงเทพฯ: โครงการ
ท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

_____. (2546). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.** เอกสารประกอบการ
สอนวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หน่วยที่
1-8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยุทธ โภยวรรณ. (2545). **พื้นฐานการวิจัย.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ. (2551). **การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มจังหวัดภาค
กลาง.** รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วีระพล ทองมา และประเจต อำนาจ. (2547). **ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัด
เชียงใหม่.** เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- สินธุ์ สโรบล และคณะ. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและ
ประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่: วนิดา เพรส.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2548). คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชนและ
บ้านพักโฮมสเตย์. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- สุภางค์ ฉันทวนิช. (2550). ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี. (2559). โครงการช่วยเหลือในการ
พัฒนากลุ่มอาชีพของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี.
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี.
- Nunnally, Jum C. (1978). *Psychometric Theory*. 2nd ed. New York:
McGraw-Hill.
- Yamane Taro. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. Tokyo:
Harper International Edition.

“รัฐ” และ “ชาติพันธุ์”: กระบวนทัศน์การจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ภายใต้บริบทสังคมเวียดนาม¹

“Government” and “Ethnic Group”: A Community-based Ethnic Creative Tourism Management Paradigm in Vietnam

ปิยะกษิตรีเดช เปลือยศรี²

ผศ.ดร.บุญยสฤกษ์ อเนกสุข³

บทคัดย่อ

ในบริบทสังคมเวียดนาม ทุนธรรมชาติและทุนวัฒนธรรม กลายเป็นทุนสำคัญทางการท่องเที่ยวในฐานะพื้นที่ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชาติ เนื่องจากทุนดังกล่าวก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างรายได้ให้กับประเทศและคนในชาติ โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสร้างอาชีพรายได้ และนำพากลุ่มชาติพันธุ์เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวร่วมกับรัฐมากขึ้น ดังเห็นได้จากการกลายเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาวบ้านปอมกอง เมืองมายเจิว จังหวัดฮว่าบิ่งห์

¹ บทความฉบับนี้ผู้เขียนพัฒนาและต่อยอดจากรายงาน (term paper) รายวิชา “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ซึ่งผู้เขียนเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว บ้านปอมกอง เมืองมายเจิว ประเทศเวียดนาม ระหว่างวันที่ 22-28 ธันวาคม พ.ศ. 2558 องค์กรความรู้ในบทความฉบับนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากขาดการถ่ายทอดความรู้และความทุ่มเทเอาใจใส่ที่ดีจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญยสฤกษ์ อเนกสุข ดังนั้น คุณค่าและคุณูปการทางวิชาการของงานศึกษาชิ้นนี้ ผู้เขียนขอรำลึกและอุทิศแด่อาจารย์ผู้เป็นที่รักยิ่ง ซึ่งจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ทั้งนี้เพื่อตอบแทนพระคุณที่ท่านมีความมานะบากบั่น ความเมตตา ความรัก และทุ่มเทการพัฒนาการเรียนการสอนและการวิจัยด้านการท่องเที่ยวให้กับศิษย์อย่างไม่ย่อท้อ

² นิสิตบัณฑิตศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ อดีตผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ทั้งนี้ บทความฉบับนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาบทบาทของรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ในการจัดการท่องเที่ยวโดยเฉพาะแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนสร้างสรรค์ กระบวนทัศน์การจัดการท่องเที่ยวของรัฐ และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย โดยใช่วิธีวิจัยเอกสารเป็นหลัก อาทิ หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการทั้งฉบับภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาเวียดนาม นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสำรวจและสังเกตการณ์ในพื้นที่ภาคสนามควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการด้วย

ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดการท่องเที่ยวที่มุ่งสร้างความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ผ่านการใช้ชีวิตและทำกิจกรรมแบบคนพื้นเมืองในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ โดยแนวคิดดังกล่าวคือกระบวนทัศน์ในการจัดการท่องเที่ยว ที่รัฐนำมาใช้ในฐานะกลไกการขจัดความยากจนให้กับคนในชาติ อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการธำรงวัฒนธรรมของชาติด้วย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวรัฐไม่ได้เป็นผู้ผูกขาดการบริหารจัดการ ในทางกลับกันรัฐเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมโดยให้กลุ่มชาติพันธุ์บริหารจัดการการท่องเที่ยว ประเมินขีดความสามารถ และกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์การจัดการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ โดยชุมชนสร้างสรรค์, กลุ่มชาติพันธุ์ไทย, ทูทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม, การท่องเที่ยวเพื่อขจัดความยากจน

Abstract

In the context of Vietnam, nature and culture have considered as essential capitals for tourism and acting as engine of promoting economic growth and also enhancing standards of quality of life for Vietnamese people due to the aforementioned capitals could be generate various of attractive tourism activities, particularly community-based ethnic creative tourism which can create career for local people and bringing the country numerous tourists and income. Besides, it is also a process of development and integration encouraging minorities

to have a chance to participate in tourism administration together with government in term of tourism entrepreneur, for instance, the White Tai ethnic group in Pom Coong village, Mai Chau at Hoa Binh province, the northwest in Vietnam.

Aforesaid, this article aimed to study on theory of community-based ethnic creative tourism, roles and paradigms of government and White Tai ethnic group in the management of tourism community-based ethnic creative tourism. The authors adapted documentary research approach which included Thai, English and Vietnamese books, theses and academic articles which related to community-based tourism, ethnic tourism and creative tourism. Furthermore, field survey and observation method and informal interview are adapted.

The findings indicated that community-based ethnic creative tourism is a concept that offers the visitors and hosts opportunity to get a strong relationship through living and participation in tourism activities which are characteristic of indigenous or local people where they lived. After their living and joining the activities, they can implement the knowledge and experience they gained applied for their everyday life. Community-based ethnic creative tourism concept is a paradigm which Vietnamese government efforts to promote for reducing poverty alleviation through tourism. Besides, its status also inspires ethnic groups to value their culture and educate them on how to preserve their culture. In addition, this tourism does not only centrally planned by government, but ethnic groups are key person for administration, capacity assessment and define the direction of their own tourism resource development.

Keywords: Tourism Management Paradigm, Community-based Ethnic Creative Tourism, White Tai ethnic group, Natural and Cultural Capital, Pro-poor Tourism

บทนำ

ภายใต้บริบทสังคมของเวียดนาม การท่องเที่ยวไม่ได้ถูกนิยามให้เป็นเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นและหาความรู้นั้น ทว่าการท่องเที่ยวยังถูกนำมาเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้ากับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมด้วย ดังเห็นได้จากการหิบบกการท่องเที่ยวมาใช้ในฐานะเครื่องมือที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ทางการเมือง (political purposes) ในช่วงปี 1960-1975 ขณะเดียวกันก็ถูกหิบบมาใช้ในฐานะกลไกในการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจของชาติ (economic sector) ในช่วงปี 1976-1990 ไปจนถึงการเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของคนในชาติ (poverty alleviation) และเครื่องมือในการดำรงมรดกทางวัฒนธรรมของชาติในปี 1990 อีกด้วย

นัยยะสำคัญประการหนึ่งที่ประเทศเวียดนามหิบบกการท่องเที่ยวมาเชื่อมโยงกับประเด็นข้างต้น โดยเฉพาะการลดปัญหาความยากจนและการดำรงวัฒนธรรมของชาติ เนื่องจากรัฐต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ต่างๆ ทั่วทั้งภูมิภาค โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกให้เกิดกระจายงานและรายได้ อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกัน รัฐมองว่ารายได้จากการท่องเที่ยวไม่ควรตกอยู่ที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ในทางกลับกันทุกคนควรได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในฐานะเจ้าของประเทศอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ดังนั้น การผลักดันการท่องเที่ยวให้กระจายตัวไปยังภูมิภาคต่างๆ จึงก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ขึ้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) โดยในนี้หมายรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism/village tourism) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community-based tourism) และการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (ethnic tourism) ซึ่งชุมชนปอมกอง เมืองมายเจิว จังหวัดฮว่าบิ่งห์ คือหนึ่งในชุมชนปลายทางที่รัฐผลักดันเรื่องการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนจนเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว และนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวและเปิดรับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน

ดังนั้น จากเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้น บทความฉบับนี้ผู้เขียนจึงมุ่งนำเสนอความสัมพันธ์ของรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ในการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะแนวคิด

การจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนสร้างสรรค์ กระบวนทัศน์การจัดการท่องเที่ยวของรัฐ และบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาวในจัดการการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนสร้างสรรค์ โดยใช้พื้นที่หมู่บ้านปอมกอง (Pom Coong) ซึ่งเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว ที่อาศัยอยู่ในเมืองมายเจิว จังหวัดฮว่าบิ่งห์ ประเทศเวียดนาม เป็นกรณีศึกษานั้นเอง

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์

สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยว คือที่ผ่านมานักวิชาการมุ่งให้ความสำคัญกับศึกษาโดยจำแนกประเภทการท่องเที่ยวให้มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ทั้งๆ ที่กิจกรรมการท่องเที่ยวบางประเภทมีลักษณะใกล้เคียงกันจนบางครั้งแทบจะไม่สามารถแยกขาดออกจากกันอย่างเป็นเอกเทศได้ ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ ซึ่งมีลักษณะรูปแบบกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้พิจารณาได้จากคำอธิบายของ Smith (1990 อ้างถึงใน บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข, 2557: 18) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ หมายถึงรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับการชมวัฒนธรรมของคนพื้นเมืองที่ “แปลกตา” (quaint) หรือ “แปลกใหม่” (exotic) โดยมีกิจกรรมอื่นๆ ประกอบ เช่น การเยี่ยมชมเรือนพักพื้นเมือง การชมหมู่บ้าน การชมวิถีชีวิตชนพื้นเมือง การชมการแสดงหรือประเพณีพื้นเมือง และการซื้อของที่ระลึกหรือของฝากที่มีรูปลักษณ์แบบพื้นเมืองดั้งเดิม กิจกรรมทั้งหมดดังกล่าวล้วนสร้างความแปลกตาและแปลกใหม่แก่นักท่องเที่ยว โดยนัยนี้กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (ethnic tourism) เป็นการให้ทุนความเป็นพื้นเมือง (indigenous people) หรือกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ฉะนั้นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับเทศกาลและประเพณี จะถูกเลือกหรือหยิบยกเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว (tourism attraction) ภายใต้งื่อนไขความโดดเด่นที่มีเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวโดยชุมชนเน้นหนักตลาดกลุ่มเป้าหมายที่สนใจความแปลกตาและแปลกใหม่ในกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนพื้นเมืองตลอดจนวิถีความเป็นชนบทผ่านขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งนี้รูปแบบกิจกรรมดังกล่าว Lê Thị Văn Anh (2010: 6) ระบุว่าจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของกิจกรรมที่มุ่งเน้นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรมภายในสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืน อีกทั้งเพื่อให้เกิด

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

ด้าน McIntosh และ Goeldner (1990: 139-140) แสดงความเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ เป็นรูปแบบการเดินทางมาเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น สังเกตการณ์การแสดงออกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนที่แปลกใหม่ (exotic people) หรือเข้าร่วมกิจกรรมทั่วไปที่มีลักษณะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของผู้มาเยือน กิจกรรมทั่วไป หมายถึง การเยี่ยมชมบ้านเรือนของชนพื้นเมือง การชมวิถีชีวิต การร่วมเดินรำหรือร่วมการแสดงต่างๆ การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมสำคัญๆ ร่วมกับคนในพื้นที่ เช่น พิธีกรรมการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชนพื้นเมือง เป็นต้น อนึ่ง เมื่อพิจารณาคำอธิบายข้างต้นจะพบว่า ทั้งสองต่างให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในฐานะรูปแบบกิจกรรมที่ผู้เข้าเยี่ยมชมจะต้องมีส่วนร่วมและสัมผัสกับคนพื้นเมืองนั้นโดยตรงทั้งในรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวและรูปแบบพิธีกรรม ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวเชื่อมโยงกับมุมมองของ Weiler (1984: 74) ด้วยเช่นกัน เพราะ Weiler เสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์นั้นจะต้องเป็นรูปแบบกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเสาะแสวงหาประสบการณ์โดยตรงอย่างถ่องแท้ และบางครั้งผู้ที่เข้าไปในพื้นที่ของชนพื้นเมืองจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ที่มิพื้นฐานทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากของตน

จากคำอธิบายข้างต้นสรุปโดยรวมว่า การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ คือรูปแบบการท่องเที่ยวชมความเป็นอยู่ของชนพื้นเมือง การเยี่ยมชมบ้านเรือน หมู่บ้าน รวมทั้งศึกษาประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมต่างๆ ที่มีความแปลกตาหรือแปลกใหม่ไปจากวัฒนธรรมของผู้มาเที่ยว โดยผู้เข้าไปเยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมหรือปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ ทั้งผ่านการใช้ชีวิตแบบคนพื้นเมืองในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรืออาจเข้าไปเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างในช่วงเวลายาวหรือสั้นก็ได้ ทั้งนี้ นั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เข้าไปเยี่ยมชมและเจ้าของพื้นที่นั้นๆ ด้วยเหตุนี้ ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์จึงยึดโยงอยู่กับการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมนิยมประเพณี และวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง โดยนัยนี้การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) ด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะมีลักษณะใกล้เคียงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ก็มีข้อสังเกตอยู่บางประการ

ที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างอยู่บ้าง ดังคำอธิบายของชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) ที่อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นวิถีการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีลักษณะที่เน้นการพัฒนา ด้านภูมิปัญญา การสร้างสรรค์ การเคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คัดค้าน และวิถีชีวิตผู้คน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงซึ่งพัวไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ฉะนั้น หากจำแนกความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่จำเป็นต้องเที่ยวชมในพื้นที่จริงของเจ้าของวัฒนธรรมเสมอไป แต่สามารถสร้างตัวแทนทางวัฒนธรรม (cultural representation) เพื่อการท่องเที่ยวขึ้นได้ อาทิ การเที่ยวชมภายในพิพิธภัณฑ์ การเที่ยวชมบ้านกลุ่มชาติพันธุ์จำลอง และการชมการแสดงดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จากรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว นักท่องเที่ยวจึงไม่จำเป็นต้องเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านของคนพื้นเมืองก็ได้ ในทางกลับกัน การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องต้องเที่ยวชมเฉพาะแหล่งเจ้าของวัฒนธรรมนั้นจริงๆ เพราะการเข้าไปเรียนรู้และสัมผัสรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยตรงผ่านการมีส่วนร่วมกับชนพื้นเมืองเท่านั้น จึงจะเรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชน” หรือ “การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาติพันธุ์โดยชุมชน” (community-based ethnic tourism)

คำถามที่เกิดขึ้นตามมาคือ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีลักษณะที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (creative tourism) ได้อย่างไร หากพิจารณาจากรูปแบบกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามคำอธิบายของ Smith (1990) McIntosh และ Goeldner (1990) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์คือการเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมทั่วไปที่มีลักษณะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของผู้มาเยือน เช่น การชมบ้านเรือน การชมวิถีชีวิต การร่วมเดินรำ หรือแม้แต่การเข้าร่วมพิธีกรรมสำคัญๆ ร่วมกับคนในพื้นที่ แน่แน่นอนว่ากิจกรรมดังกล่าวล้วนจัดให้อยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งสิ้น ซึ่ง สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2556: ข) ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (engaged) ของนักท่องเที่ยว (guest) กับผู้

ถูกท่องเที่ยว (host) ส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผ่านประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (authentic-active participation) โดยรูปแบบและลักษณะของการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเปิดโอกาสให้กับนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนไปด้วยกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความจดจำ และความประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place) ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะให้คำตอบใหม่ที่สอดคล้องกับบรรณนิยมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่ไม่เพียงแต่ต้องการ “มองดู” (seeing) สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน ทว่ายังมีความประสงค์ที่จะ “ลงมือทำ” (doing) เพื่อเรียนรู้ ทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง พร้อมๆ กันกับพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการปฏิบัติ (practice) กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว และเพื่อที่จะได้รับแรงบันดาลใจใหม่ๆ ภายหลังกลับไปดำเนินชีวิตปกติหลังการพักผ่อน นอกไปจากของที่ระลึกที่ซื้อมาจากร้านค้าและภาพถ่ายจำนวนมากในกล้องดิจิทัลตามรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบเดิม

กระบวนการจัดการจัดการการท่องเที่ยว (เชิงสร้างสรรค์) ภายใต้บริบทสังคมเวียดนาม

การปฏิรูปเศรษฐกิจโดยเหเมย (Đổi Mới) ในปี 1986 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจของประเทศเวียดนาม เนื่องจากได้เปลี่ยนโฉมหน้าทางเศรษฐกิจของเวียดนามใหม่ กล่าวคือเปลี่ยนแปลงจากการบริหารระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ (centrally planned economy) ไปสู่ระบบเศรษฐกิจเสรีหรือระบบเศรษฐกิจแบบกลไกตลาด (market economy) ผ่านการลดบทบาทภาครัฐ แล้วเพิ่มบทบาทเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและบริหารจัดการเศรษฐกิจร่วมกับภาครัฐมากขึ้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวส่งผลให้เศรษฐกิจมีสภาพคล่องและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ดังเห็นจากอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ในช่วง 6 ปี หลังการปฏิรูป หรือตั้งแต่ปี 1992-2000 พบมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ปี 1992 สูงถึง 9.9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ปี 1993 มีอัตราสูงขึ้นถึง 13.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่ปี 1994 มีทั้งสิ้น 16.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 1995 มีอัตราที่สูงเพิ่มขึ้นถึง 20.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนปี 1996 เพิ่มขึ้นเป็น 24.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ปี 1997 มี

ผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งสิ้น 26.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ปี 1998 อยู่ที่ 27.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ปี 1999 สูงถึง 28.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และปี 2000 ประเทศเวียดนามมีผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสูงสุดถึง 33.64 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (World Bank, 2559)

อนึ่ง การขยายตัวของเศรษฐกิจข้างต้น เผยให้เห็นผลสำเร็จการปฏิรูปเศรษฐกิจของเวียดนาม ซึ่งได้หนุนนำให้ประเทศเวียดนามมีขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ มากมาย อาทิ ด้านระบบสาธารณสุขปีโรค การคมนาคมขนส่ง การค้าขาย และการลงทุนกับต่างชาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุขปีโรคขั้นพื้นฐาน และสำคัญที่สุดคืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังเห็นได้จากปี 1990 ประเทศเวียดนามได้ประกาศรณรงค์การท่องเที่ยวของประเทศภายใต้ชื่อ “Visit Vietnam Year” (บุญยสฤกษ์ อเนกสุข, 2557: 149-151) ทว่าการส่งเสริมดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เงื่อนไขแรกคือ ประเทศเวียดนามในขณะนั้นขาดหน่วยงานของรัฐทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันบุคลากรทางการท่องเที่ยวยังขาดความรู้ความสามารถด้านการให้บริการ และอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวระดับมืออาชีพ (Thanh, 2005) เงื่อนไขถัดมาคือ การจัดการการท่องเที่ยวของรัฐบาลขณะนั้นยังขาดประสิทธิภาพ แม้ว่าขณะนั้นรัฐได้จัดตั้งองค์การบริหารการท่องเที่ยว (Vietnam Tourism Administration) ขึ้นในปี 1992 แล้วก็ตาม ทว่าบทบาทขององค์กรดังกล่าวกลับมุ่งเน้นที่การบริหารจัดการเชิงธุรกิจมากกว่า ในที่นี้หมายถึงการมุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวมากกว่าการเป็นหน่วยงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบุคลากรทางการท่องเที่ยว และเงื่อนไขสุดท้าย แม้การส่งเสริมการท่องเที่ยวจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในประเทศเวียดนามในจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่กลับพบว่าโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวยังไม่ได้มีคุณภาพและมาตรฐาน (Hobson et al.1994; Mok & Lam, 1997) ยิ่งไปกว่านั้น ระบบการจัดการและการรับมือการหลั่งไหลเข้าอย่างรวดเร็วของนักท่องเที่ยวก็ไม่มีประสิทธิภาพเช่นกัน ทั้งในแง่ของจำนวนสายการบินที่คอยให้บริการและกฎระเบียบการเดินทางเข้าประเทศที่ยังคงเข้มงวด (Ng, 2008: 46) ด้วย

จากเงื่อนไขข้างต้น รัฐบาลเวียดนามจึงพยายามแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้องค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม

(Vietnam National Administration of Tourism) ให้เป็นหน่วยงานสำหรับวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร พร้อมกับกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ระดับต่างๆ ดังนี้

1. แผนแม่บทการท่องเที่ยวเวียดนามปี 1995- 2010 (Vietnam Tourism Master Plan) ให้มีความสำคัญต่อการขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศอันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ประชาชาติของชาวเวียดนาม การกำหนดส่วนแบ่งทางการตลาดการท่องเที่ยว การส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว การปรับปรุงกฎระเบียบและนโยบายทางการท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการลงทุนทางการท่องเที่ยวจากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น (Sieu, 2012: 5)

2. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวแห่งชาติปี 2000-2005 (The National Tourism Action Programme) ให้มีความสำคัญในการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการรองรับการท่องเที่ยว เช่น ถนน เส้นทาง การบิน โรงแรมและบ้านพักตากอากาศ ฯลฯ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ อีกทั้งยังพัฒนาให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความแข็งแกร่งและยั่งยืน ทั้งนี้ในแผนแม่บทดังกล่าวได้จัดทำคำขวัญเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวคือ “เวียดนาม-จุดหมายปลายทางแห่งสหัสวรรษ (Vietnam-a Destination for the Millennium)” โดยตั้งเป้าหมายเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเป็น 9 ล้านคน กระทั่งสภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel and Tourism Council) คาดการณ์ว่าประเทศเวียดนามจะมีอัตราการเจริญเติบโตด้านการท่องเที่ยวสูงสุดอันดับ 7 ของโลก ระหว่างปี 2005 - 2015 เนื่องจากเวียดนามได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความปลอดภัยสูงสำหรับนักท่องเที่ยวมากที่สุดแห่งหนึ่งในทวีปเอเชีย (Ng, 2008: 87; สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552: 42-43)

3. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวแห่งชาติปี 2006-2010 (The National Tourism Action Programme) มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศเช่นกัน ทว่าแผนแม่บทฉบับนี้ได้เปลี่ยนคำขวัญการท่องเที่ยวจาก “เวียดนาม-จุดหมายปลายทางแห่งสหัสวรรษ (Vietnam-a Destination for the Millennium)” เป็น “เวียดนาม-เสน่ห์ที่มองไม่เห็น (Vietnam- a hidden charm)” ทั้งนี้ในแผนดังกล่าวได้มีการกำหนดพื้นที่ท่องเที่ยว (Tourism Zones) ออกเป็นสามพื้นที่ (Ng, 2008: 88-94) ได้แก่ ภาคเหนือ (Northern Zone) มีเมืองหลักคือกรุง

ฮานอย (Hà Nội) โดยรัฐบาลเวียดนามกำหนดให้พื้นที่เมืองฮานอย (Hà Nội)- ไฮฟอง (Hải Phòng) - ฮาลอง (Hà Long) เป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ถ้า หมู่เกาะ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล อีกทั้งยังกำหนดให้เป็นที่ตั้งศูนย์ธุรกิจ การท่องเที่ยว การประชุมสัมมนา การแข่งขันกีฬา และรีสอร์ทเพื่อการพักผ่อน ของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนพื้นที่หมู่บ้านวัฒนธรรมของกลุ่ม ชาติพันธุ์ด้วย

ภาคกลาง (Central Zone) ได้แก่ เว้ (Huế)-ดำนัง (Đà Nẵng)- ลาวบ่าว (Lao Bảo) ซึ่งมีจุดเด่นคือเขตพื้นที่เมืองเก่าและโบราณสถานสำคัญหลายแห่ง ดังนั้น รัฐจึงกำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และการท่องเที่ยวในเขตเมืองเก่าและเขตอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติบริเวณชายฝั่ง ทั้งนี้พบว่า ประเทศไทย ลาว มาเลเซีย เมียนมาร์ และสิงคโปร์ให้ความสำคัญในการ พัฒนาการคมนาคมเชื่อมโยงกับพื้นที่ภาคกลางด้วย

ขณะที่ภาคกลางตอนใต้และภาคใต้ (South-Central and Southern Zone) ได้แก่ นครโฮจิมินห์ซิตี้ (Hồ Chí Minh) ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวทางตอนใต้ที่ เตียบโตมากที่สุดในประเทศเวียดนาม ทั้งนี้แบ่งกลุ่มการท่องเที่ยวออกได้ถึงสามกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเมืองโฮจิมินห์ (Hồ Chí Minh)- ญาจาง (Nha Trang) - ดาลัต (Đà Lạt) กลุ่มเมืองโฮจิมินห์ (Hồ Chí Minh)-เกิ่นเทอ (Cần Thơ)- เกียนซาง (Kiên Giang) และกลุ่มเมืองโฮจิมินห์ (Hồ Chí Minh) - เบียนฮว่า (Biên Hòa)-หุงเต่า (Vũng Tàu) โดยพื้นที่ดังกล่าวรัฐกำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเฉพาะหมู่บ้านวัฒนธรรมในเมืองดาลัต (Đà Lạt) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยเฉพาะอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Sub-region) แหล่งท่องเที่ยวเดินเรือและภูเขา แหล่งท่องเที่ยวเชิงกีฬาชายหาด ตลอดจน ยังเป็นศูนย์กลางความบันเทิง (Entertainment Centre) อีกด้วย

4. แผนแม่บทการท่องเที่ยวเวียดนามปี 2011- 2020 (Vietnam Tourism Master Plan) ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้ประชาชาติ ของประเทศเวียดนามให้สูงมากขึ้นอย่างมีคุณภาพ กระทั่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม นอกจากนี้ในแผนแม่บทฉบับนี้ยังมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรทาง การท่องเที่ยวให้มีความเป็นมืออาชีพ มีความสามารถในการแข่งขัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยการรักษาคุณค่าของวัฒนธรรม การคุ้มครอง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การส่งเสริมการลงทุนในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพทั้งในด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ ผลិតภัณฑ์หรือรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งรัฐบาลเวียดนามให้ความสำคัญในการพัฒนา เช่น (Viet Nam Government Port, 2014 : website)

4.1 ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว “สีเขียว (Green)” ที่เคารพต่อธรรมชาติและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

4.2 ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคส่วนต่างๆ และท้องถิ่น

4.3 รูปแบบการท่องเที่ยวทางทะเล (Marine Tourism) การท่องเที่ยวรีสอร์ต (Resort Tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวัฒนธรรมลุ่มน้ำ (Cultural and River Life Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) การท่องเที่ยวในตัวเมือง (Urban Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการร่วมกิจกรรมหรือประเพณีท้องถิ่น โดยเฉพาะการทำนา และการท่องเที่ยวอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สูง

4.4 รูปแบบ และการจัดประชุม สัมมนา การจัดแสดงสินค้า และ นิทรรศการ (Meetings, Incentives, Conventions and Exhibitions: MICE)

นอกจากนี้ ในแผนแม่บทฉบับดังกล่าวยังคาดการณ์ว่าเมื่อถึงปี 2030 (พ.ศ. 2573) ประเทศเวียดนามจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศสูงถึง 18 ล้านคน ขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศมีสูงถึง 70 ล้านคน ซึ่งจะสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 40-50 พันล้านเหรียญสหรัฐ (Sieu, 2012: 8)

อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในแผนแม่บทการท่องเที่ยวเวียดนามปี 2011-2020 บางประเภทให้ความสำคัญต่อการร่วมกิจกรรมหรือประเพณีท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามคำนิยามของ สุตแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะได้ให้ไว้ ซึ่งประเทศเวียดนามเรียกว่า “Du lịch sáng tạo” แต่แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศเวียดนามยังคงเป็นเพียงข้อเสนอที่เพิ่งเริ่มต้นขึ้นเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมาเอง ซึ่งยังไม่ถูกจัดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ทว่าเริ่มมีการเคลื่อนไหวรูปแบบแนวคิดดังกล่าวอยู่บ้าง ดังงานศึกษาของ Nguyễn Thủy et.al. เรื่อง “Du lịch sáng tạo và khả năng ứng dụng ở Việt Nam (Creative Tourism and How to Apply in Vietnam)” (2012) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง

สร้างสรรค์ในหมู่บ้านหัตถกรรม (Làng Nghề) เครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า เครื่องหนัง แกะสลัก งานไม้ ฯลฯ ทั้งสิ้นจำนวน 2,790 แห่งทั่วประเทศ สำหรับพัฒนาธุรกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมและศึกษาหมู่บ้านหัตถกรรมในช่วงระยะเวลาครึ่งวัน (half-day tour) และหนึ่งวัน (day tourism) เช่น ชมเครื่องปั้นดินเผาบ้านจ่าง (Bát Tràng) หรือผ้าไหมหัวพันฟูก (Vạn Phúc) จอบหล่างจวง (Làng Chuông) เป็นต้น เนื่องจาก Nguyễn Thủy et.al พบว่าที่ผ่านมากิจกรรมรองรับนักท่องเที่ยวในชุมชนหัตถกรรมของเวียดนามหลายแห่งยังไม่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เพราะมีเพียงกิจกรรมการจำหน่ายสินค้าแบบซื้อมาขายไปให้กับนักท่องเที่ยวในรูปแบบสินค้าที่ระลึกเท่านั้น แต่เทคนิควิธีการส่งเสริมความเข้าใจอย่างลึกซึ้งให้นักท่องเที่ยวเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน คุณค่าของงานหัตถกรรมตลอดจนกิจกรรมการเรียนรู้และสัมผัสนั้นยังไม่ปรากฏ โดยนัยนี้ถือว่ารูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของการเยี่ยมชมหมู่บ้านหัตถกรรมในเวียดนามยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น (Thủy and et.al, 2012: 271) จากปัญหาดังกล่าว Nguyễn Thủy et.al (2012) จึงได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้กับหมู่บ้านหัตถกรรมในประเทศเวียดนาม ดังต่อไปนี้

1. ปรับปรุงรูปแบบและวิธีการนำเสนอหมู่บ้านหัตถกรรม เพื่อให้มีความน่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ โดยเฉพาะการที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเทคนิคและกระบวนการผลิตงานหัตถกรรมควบคู่ไปกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด

2. ปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเพิ่มเติมรายละเอียดต่างๆ เช่น การใช้มัลติมีเดียที่นักท่องเที่ยวสามารถบรรยายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับงานหัตถกรรมพร้อมกับพูดคุยกับช่างฝีมือในชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถทดลองประดิษฐ์หัตถกรรมได้ด้วยตนเอง การให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมหรือสถานที่ ซึ่งมีความสวยงามของหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับ “จิตวิญญาณ” ของหมู่บ้าน หรือการให้นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารพื้นเมืองร่วมกับชาวบ้าน

3. ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคทางการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมกับแหล่งวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถพักผ่อนในหมู่บ้านหัตถกรรมและสัมผัสกับพื้นที่ชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นได้

4. ควรเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวหมู่บ้าน
หัตถกรรม เช่น เส้นทางหมู่บ้านเย็บปักถักร้อย ทอผ้าไหม การสานไม้ไผ่ การแกะสลัก
งานไม้ และเครื่องปั้นดินเผา เพื่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ทาง
เศรษฐกิจสู่คนในชุมชนร่วมกัน

5. การสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาหมู่บ้านหัตถกรรมกับ
การอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผลิตสินค้าหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์
ของแต่ละหมู่บ้าน การปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอโดยใช้เทคโนโลยีที่
ทันสมัยควบคู่กับการอนุรักษ์กรรมวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม การวางแผนการผลิตใน
ปริมาณที่เหมาะสม การหาแหล่งวัตถุดิบ การฝึกอบรมแรงงาน ตลอดจนการเพิ่ม
ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าหัตถกรรมให้แก่คนในชุมชน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้
ล้วนเป็นไปเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากการส่งออกสินค้าหัตถกรรม

6. รัฐบาลเวียดนามควรสนับสนุนการเผยแพร่ และการโฆษณา
ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้านหัตถกรรมให้เป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้น เช่น การจัด
กิจกรรมตลาดนัดหัตถกรรมเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์และจำหน่ายอาหารท้องถิ่น
การส่งเสริมการค้าปลีกสินค้าหัตถกรรม การจัดแสดงสินค้าในงานประเพณี
ตลอดจนการพัฒนาและคุ้มครองตราสินค้าหัตถกรรมที่มีความโดดเด่น เป็นต้น

7. การสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของคน
ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสร้างมิตรภาพ
ที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ
ชาวต่างประเทศให้ความสนใจมาเยือนซ้ำเพิ่มมากขึ้นในอนาคต (2012, pp. 273-
275)

จากข้อเสนอของ Nguyễn Thuý et.al สะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิง
สร้างสรรค์ในสังคมเวียดนามนั้น จริงๆ แล้วไม่ได้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่รัฐต้อง
สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ ในทางกลับกัน กิจกรรมดังกล่าวกลับเป็นองค์ประกอบสำคัญ
ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อยู่แล้ว เพียงแต่รัฐต้องพัฒนาให้เกิดเป็นรูปแบบ
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้นเอง ดังนั้นปัญหา
การพัฒนาจึงไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยว แต่อยู่ที่การต่อยอดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีไปสู่
รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เหตุที่กล่าวเช่นนั้นเพราะรูปแบบกิจกรรม
การท่องเที่ยวที่มุ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้พัฒนาความรู้ และแสดง
ความสามารถแบบความคิดสร้างสรรค์นั้นถูกบรรจุอยู่ในรูปแบบกิจกรรม

การท่องเที่ยวเดิมอยู่แล้ว ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งชาวบ้านและนักท่องเที่ยวต่างมีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกัน และนักท่องเที่ยวเองก็สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปต่อยอดในชีวิตจริงได้อาทิ การเรียนรู้วิธีการทำนาในหมู่บ้านปอมกอง เมืองมายเจิว หรือการเรียนรู้วิธีการทำอาหารพื้นเมืองในหมู่บ้านจี จังหวัดฮาซาง (Hà Giang) เป็นต้น ดังนั้น จากตัวอย่างที่กล่าวไปข้างต้นนั้น อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

บ้านปอมกอง: กระบวนการกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์

ตั้งแต่รัฐบาลเวียดนามประกาศแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อลดความยากจน (pro-poor tourism) ออกมา ในปี 1990 กล่าวได้ว่าแนวคิดดังกล่าวมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อชุมชนในเขตชนบท โดยเฉพาะชุมชนชาติพันธุ์ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศเวียดนาม เนื่องจากรัฐบาลพบว่าประชาชนในเขตชนบทยังเผชิญหน้ากับความยากจนจำนวนมาก ฉะนั้น รัฐบาลจึงต้องการหาวิธีเพื่อแก้ไขสถานะความยากจนของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้รัฐเลือกใช้การท่องเที่ยวมาเป็นกลไกสำคัญในการสร้างรายได้เพื่อยกระดับมาตรฐานชีวิตของคนกลุ่มดังกล่าว แม้ว่าจะไม่เคยใกล้ชิดกับการท่องเที่ยวก็ตาม โดยเหตุผลประการแรก เนื่องจากรัฐมองว่าชุมชนชาติพันธุ์มีทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องลงทุนเพื่อสร้างสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (tourism attraction) อื่นใดมากไปกว่าเสริมแต่งทุนที่มีอยู่เพื่อสร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลของรัฐบาลเวียดนามขณะนั้นที่เห็นประโยชน์การใช้ทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีที่มีอยู่ในประเทศเป็นเงื่อนไขของการสร้างรายได้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและประเทศ (Lê Thị Vân Anh, 2010; Võ Thị Thắm, 2005) ซึ่งต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้ถูกผลักดันจากรัฐส่วนกลางไปสู่ระดับคณะกรรมการจังหวัด (provincial people's committee) และระดับเทศบาล (municipal) เกิดขึ้น (Jonathan Bennett, 2008: 147) กระทั่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชน

เหตุผลต่อมา เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ รวมทั้งเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับ

ประเทศอย่างมหาศาล และช่วยสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชาติเป็นจำนวนมาก รัฐจึงเห็นว่ารายได้จากการท่องเที่ยวไม่ควรตกอยู่ที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ในทางกลับกัน ทุกคนในชาติควรได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในฐานะเจ้าของประเทศ ที่สำคัญประชาชนในทุกภาคส่วนของประเทศก็ต้องมีส่วนร่วมและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และขับเคลื่อนประเทศไปพร้อมกับรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดการผลักดันเรื่องการท่องเที่ยวโดยชาติพันธุ์โดยชุมชนจึงเป็นทางเลือกสำคัญสำหรับการจัดความยากจนให้กับประชาชนในเขตชนบท โดยนัยนี้เผยให้เห็นถึงหลักการสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้บริบทสังคมเวียดนามนั้น รัฐให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและการกระจายอำนาจเป็นสำคัญ ซึ่งวิธีคิดดังกล่าวเห็นได้ชัด ดังปรากฏในพันธกิจหลักการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐอย่างกระทรวงวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว (Ministry of Culture, Sport and Tourism) ที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาประชาชนและชนกลุ่มน้อยภายในประเทศให้มีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว รัฐบาลจึงให้ความสนใจที่จะผลักดันชนกลุ่มน้อยให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของชาติร่วมกับภาครัฐ ดังเห็นได้จากแผนแม่บทการท่องเที่ยวเวียดนามปี 1995-2010 ที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อลดปัญหาความยากจนของคนในชาติ ภายใต้การรื้อฟื้นการท่องเที่ยวขึ้นมาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างรายได้หลักให้กับประเทศเพื่อสนับสนุนคนจน หรือเรียกว่า “pro-poor tourism” (Ministry of Culture Sports and Tourism, 2008: 1) ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวจึงเริ่มแพร่ขยายเข้าไปยังเขตชุมชนชนบทมากขึ้น ในที่นี้หมายถึงรวมถึงชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆและนำไปสู่รูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชน (community-based ethnic tourism) อันเกิดขึ้นภายใต้การบริหารจัดการ การกำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน ขณะเดียวกัน ชุมชนก็เป็นผู้มีบทบาทและรับผลประโยชน์ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ตลอดจนมีสิทธิในการดูแลรักษาพื้นที่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนด้วย โดยแผนแม่บทการท่องเที่ยวฉบับนี้จะเข้ามาดูแลในการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวให้เกิดความเท่าเทียมกัน

จากหลักการข้างต้น บ่อยครั้งจึงพบว่า การขับเคลื่อนและการพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศเวียดนาม รัฐจะยึดถือประชาชนเป็นหลัก เช่น การเปิดโอกาสให้

คนในท้องถิ่นจัดการหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการตระหนักและเล็งเห็นถึงคุณค่า ความสำคัญของคุณภาพชีวิตของคนในชาติถือเป็นพันธกิจสำคัญที่รัฐบาลเวียดนาม ทุกยุคทุกสมัยต่างให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะผ่านรูปแบบการบริหารจัดการด้วยวิธีการใด ก็ตาม ซึ่งที่สองทศวรรษที่ผ่านมาพบว่า รูปแบบการแก้ไขปัญหาผ่านกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชน คือหนึ่งในพื้นที่ที่สามารถสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าว เพราะการท่องเที่ยวประเภทนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ได้เป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการและเป็นผู้ประเมินศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ภายใน ชุมชนว่า มีขีดความสามารถมากน้อยเพียงใดต่อการพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแน่นอนว่าคนกลุ่มนี้สามารถประเมินศักยภาพตนเองได้ดีกว่าคน ภายนอก โดยพิจารณาจากขีดความสามารถของระบบนิเวศวัฒนธรรมของชุมชน อาทิ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตสู่ขบวนการท่องเที่ยวได้ดี มากกว่าคนภายนอกเข้าไปจัดการ ด้วยเหตุผลดังกล่าวรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนจึงเกิดขึ้นในประเทศเวียดนาม ขณะเดียวกันก็ได้หนุนนำให้ชุมชนชาติพันธุ์หลายแห่งเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยว หนึ่งในนั้นคือบ้านปอมกอง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐต่างให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าชุมชนจะเป็น หน่วยเล็กๆ แต่ทว่ารัฐบาลกลับให้ความสำคัญมาเป็นลำดับต้นๆ (Tran and Reid, 2006: 23)

บ้านปอมกอง (Pom Coong) เป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว ที่ตั้งอยู่ใน เมืองมายเจิว (Mai Châu) จังหวัดฮว่าบิ่งห์ (Hòa Bình) ทางตะวันตกเฉียงเหนือของ ประเทศเวียดนาม ซึ่งหมู่บ้านแห่งนี้เกิดขึ้นมาจากแนวความคิดการท่องเที่ยวเพื่อจัด ความยากจน และพัฒนาตนเองกระทั่งเป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งในและ ต่างประเทศ ในฐานะชุมชนการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนที่เปิดรองรับ นักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตชนบท ระบบนิเวศชนบท ขนบธรรมเนียมประเพณีของตน โดยใช้ฐานความอุดมสมบูรณ์ด้านธรรมชาติและ วัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยว

อนึ่ง ความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ พบว่าหมู่บ้านแห่งนี้ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปตั้งอยู่กลางหุบเขา ซึ่งบริเวณโดยรอบหมู่บ้านถูกโอบล้อมไปด้วยเทือกเขา สูงใหญ่สลับซับซ้อนกัน จึงทำให้หมู่บ้านแห่งนี้มีทัศนียภาพโดยรอบของหมู่บ้าน สวยงาม และมีสภาพอากาศที่หนาวเย็นตลอดทั้งปี ทั้งนี้ ทูทางธรรมชาติดังกล่าว

นำไปสู่รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวเพื่อตากอากาศ การท่องเที่ยวเพื่อปีนเขา (hiking) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเพื่อชมระบบนิเวศ (eco-sightseeing) หรือกิจกรรมการเดินทาง (trekking) (Achariya Choowonglert, 2012: 182)

ส่วนทุนทางวัฒนธรรม พบว่าบ้านปอมกองเป็นพื้นที่ของชุมชนชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว (White Tai) ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในเมืองมายเจิว อีกทั้งยังคงดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิม อาทิ การแต่งกาย ภาษาและการสื่อสาร ลักษณะสถาปัตยกรรมบ้านเรือน วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และอาหารการกิน โดยวิถีชีวิตเหล่านี้ถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาอันล้ำค่าที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนตัวตน และอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาวได้เป็นอย่างดี ดังนั้นวิธีการดำรงชีวิตตามแบบแผนดั้งเดิม จึงนำไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นหลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ หรือการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากต้นทุนทางสังคมข้างต้น จึงเป็นพื้นที่ของสำคัญที่ขับเคลื่อนให้บ้านปอมกองเริ่มเปลี่ยนจากชุมชนชาติพันธุ์สู่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชน เพราะตั้งแต่ปี 1990 จนถึงปัจจุบัน หมู่บ้านแห่งนี้พยายามหิบบยกทุนทางสังคมของตนมาขายและนำมาแสดงในฐานะ “สินค้าทางวัฒนธรรม (Cultural product)” ดังเห็นได้จากการให้บริการอาหารพื้นเมือง การจำหน่ายผ้าทอ สินค้าหัตถกรรมต่างๆ พื้นเมือง ตลอดจนการแสดงพื้นเมือง ควบคู่ไปกับการให้บริการโฮมสเตย์

ปัจจุบันบ้านปอมกอง ได้ชื่อว่าเป็น “ชุมชนโฮมสเตย์ชาติพันธุ์” (ethnic homestay village) (Achariya Choowonglert, 2012) เหตุที่ได้ชื่อเรียกดังกล่าวเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่แบ่งพื้นที่ส่วนบนของบ้านพักของตนให้เป็นโฮมสเตย์ โดยลักษณะบ้านของชาวไทขาวจะมีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกเสาสูง ซึ่งชั้นบนของบ้านจะมีเป็นห้องโถงกว้าง ซึ่งเดิมจะใช้เป็นพื้นที่พบปะพูดคุยของสมาชิกในบ้าน พื้นที่จัดพิธีสำคัญของบ้าน และพื้นที่รองรับแขกบ้านแขกเมือง แต่ภายหลังที่การท่องเที่ยวเข้ามา มีบทบาทในชุมชนบริเวณดังกล่าวจึงถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่หลับนอนของนักท่องเที่ยว การพบปะระหว่างเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันก็เป็นเวทีการแสดงพื้นเมืองของชาวไทขาวเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ดังภาพประกอบ 1 และ 2

ภาพประกอบ 1 การบริการพื้นที่ห้องนอนสำหรับนักท่องเที่ยวบนโรงบ้าน (ชาย)

ที่มา: (https://www.selloffrentals.com/property/homestay-no-3-pom-coong/BC-2302474?partner_pop=yes)

และ 2 การแสดงต้อนรับบริเวณโถงบนเรือนพักโฮมสเตย์ (ขวา)

ที่มา: (<https://www.triip.me/vietnam/hanoi/scenic-mai-chau-valley-2-days-21011/>)

Achariya Choowonglert จำแนกที่พักโฮมสเตย์บ้านปอมกองเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โฮมสเตย์ขนาดใหญ่ (comfortable homestay) สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวตั้งแต่ 10-20 ขึ้นไป ถัดมาคือโฮมสเตย์แบบเป็นส่วนตัว (intimate homestay) สำหรับนักท่องเที่ยว 1-2 คนเท่านั้น และประเภทสุดท้ายคือ โฮมสเตย์แบบเป็นส่วนตัวและเงียบสงบ (intimate and tranquil homestay) (2012: 183) โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักที่ใช้บริการโฮมสเตย์ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวเวียดนาม นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (ที่เดินทางเข้ามาเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์) และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีแหล่งพำนักในประเทศเวียดนาม ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวชาวเวียดนามนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นแบบกลุ่มเฉลี่ยประมาณ 10-40 คน ซึ่งอายุนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้อยู่ระหว่าง 18-70 ปี (2012: 182)

ทั้งนี้พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวเวียดนามจะนิยมมาเลือกซื้อสินค้าพื้นเมืองมากกว่าการเรียนรู้วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว ซึ่งตรงกันข้ามกับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เน้นมาเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของที่ชุมชนจัดขึ้น โดยนัยนี้กล่าวได้ว่า ชาวบ้านบ้านปอมกองมีรายได้จากจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะ

รายได้จากค่าเช่าบริการโฮมสเตย์ รองลงมาคือ การจองห้องพักของทีระลิก ซึ่งรายได้ที่ชาวบ้านได้รับดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้านสามารถจุนเจือครอบครัวได้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการเปลี่ยนผ่านจากชุมชนชาติพันธุ์สู่หมู่บ้านการท่องเที่ยวของบ้านปอมกอนนั้นเป็นการสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อขจัดความยากจนของรัฐบาลเวียดนาม เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวได้ผลักดันให้กลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาจับบทบาทในธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น ผ่านการใช้ทุนทางสังคมมาเป็นปัจจัยในการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน กระทั่งสามารถเพิ่มเติมบทบาทชาวไทขาวจากเกษตรกรไปสู่การเป็นเจ้าของธุรกิจบ้านพักโฮมสเตย์ (homestay) เจ้าของร้านอาหารและเครื่องดื่ม เจ้าของธุรกิจขายสินค้าทีระลิก รวมทั้งการเป็นนักแสดงพื้นบ้าน เพื่อรองรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จนเกิดรายได้จากภาคการท่องเที่ยวนอกเหนือจากภาคการเกษตร

กลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว: การจัดการทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์

บุญยสฤกษ์ อเนกสุข แสดงทัศนะว่า สิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคือการเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองชนชั้นกลางและรูปแบบการดำเนินชีวิตของสังคมเมือง (Urban form) ทว่าก่อนจะเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองกลุ่มคนดังกล่าวล้วนต้องอาศัย “ทุนทางการท่องเที่ยว” ทั้งสิ้น คำว่า “ทุน (Capital)” และ “ต้นทุน (Cost)” มักมีความเข้าใจที่สับสนพอสมควร ทั้งนี้คำว่าทุน (Capital) ในความหมายทางเศรษฐศาสตร์จะหมายถึงปัจจัยการผลิตที่ใช้ร่วมกับการผลิตอื่นๆ เพื่อผลิตสินค้าและบริการ โดยเฉพาะสินค้าทุน (Capital Goods) เงินทุน (Money Capital) และความรู้ทางเทคนิค (Technical Knowledge) ขณะที่ต้นทุน (Cost) จะหมายถึงมูลค่าของทรัพยากรที่สูญเสียไปเพื่อให้ได้สินค้าหรือบริการ ด้วยเหตุนี้เมื่อพิจารณาวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในฐานะถูกกระทำจากบริบทหรือปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ให้กลายเป็นสินค้า (Commoditization) วัฒนธรรมจึงน่าจะถูกจัดอยู่ในความหมายของทุนในฐานะปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการมากกว่าจะเป็นต้นทุน อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีก็อาจให้คำว่า “ต้นทุนทางวัฒนธรรม” ในความหมายของการได้รับผลกระทบทางลบจากการเป็นสินค้าและบริการได้อีกด้วย (2557: 13)

บุญยสฤกษ์ อเนกสุข จำแนกทุนทางการท่องเที่ยวตามแนวคิดของ Nelson H.H. Graburn (Graburn, 1989: 31-32) ซึ่งเสนอว่าทุนการท่องเที่ยวประกอบด้วย

ทุน 2 ประเภท ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี

โดยทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อนหย่อนใจ ได้รับประสบการณ์ และตากอากาศจากกิจกรรมต่างๆ เช่น การเที่ยวชมทะเลเพื่อรักษาอากาศบริสุทธิ์ รวมถึงการล่าสัตว์ในป่า ตลอดจนการผจญภัยในป่า เป็นต้น (บุญยสุภรณ์ อุเนกสุข, 2557: 13)

ขณะที่ทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี (Historical, Social, Cultural and Traditional Capital) ได้กลายเป็น ทุนที่สำคัญ ของการท่องเที่ยวตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา อันเป็นผลมาจากการกำหนดสภาพภูมิรัฐศาสตร์ของโลกยุคใหม่ (Modern Political Geographies) ของลัทธิด้านานิคม กระทั่งตามมาด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งก่อให้เกิดกระแสภูมิภาคนิยม (Regionalism) ของแต่ละประเทศ ที่พยายามสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนขึ้นมาเพื่อสถาปนาความเป็นชาตินิยมให้กับประเทศของตน (Smith and Robinson, 2006: 2) อีกทั้งยังเป็นการตอบโต้อิทธิพลทางวัฒนธรรมของประเทศเจ้าของอาณานิคมหรือประเทศที่มีพลังทางวัฒนธรรมเหนือกว่า ซึ่งในเวลาต่อมาจึงได้มีการนำเอาทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีในฐานะอัตลักษณ์ของประเทศให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการท่องเที่ยวพร้อมทั้งใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศให้กลายเป็นตราสินค้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

โดยนัยนี้ ไม่ว่าจะเป็ นทุนธรรมชาติหรือทุนทางวัฒนธรรม ล้วนมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกัน แต่การที่คนทั่วไปเข้าใจว่า ทุนดังกล่าวไม่มีความเกี่ยวข้องกัน โดยเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) นั้นอาจเนื่องมาจากวัตถุประสงค์ของกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic tourism) มีวัตถุประสงค์โน้มเอียงไปทางการเที่ยวชมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่าการเดินทางป่าที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ประโยชน์ ขณะที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ก็มีวัตถุประสงค์โน้มเอียงไปทางการท่องเที่ยวชมความงดงาม และการสร้างจิตสำนึกที่จะรักษาระบบนิเวศมากกว่าการเที่ยวชมแหล่งโบราณคดีหรือประวัติศาสตร์ เป็นต้น ทั้งนี้ในความเป็นจริงยังคงมีรูปแบบการท่องเที่ยวบางรูปแบบ

ที่ยังมีความเชื่อมโยงกัน เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agricultural tourism) ซึ่งในด้านหนึ่งใช้ทุนทางวัฒนธรรม เช่น การฟาร์มกบนเรื้อนของท้องถิ่น การรับประทานอาหารท้องถิ่น หรือชมการแสดงของท้องถิ่น ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งก็ใช้ทุนทางธรรมชาติ เช่น การชมแปลงเกษตร เขตอนุรักษ์ หรือป่าชุมชนในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม พบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในบ้านปอมกองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว นั้นได้หยิบยกทั้งทุนทางธรรมชาติและทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีมาต่อยอดเพื่อสร้างสีสันหรือสร้างความตื่นตาตื่นใจทางการท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ การหยิบยกวิถีการทำเกษตร อย่างการเพาะปลูกข้าวมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี ได้แก่ วิถีชีวิต ทัศนกรรมและสิ่งทอ อาหารพื้นเมือง บ้านเรือน พิธีกรรม ตลอดจนศิลปะการแสดง มาเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ หากพิจารณาจากทุนดังกล่าวพบว่า ล้วนเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นแทบทั้งสิ้น โดยนัยนี้หมายถึงภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาด้านคหกรรม และภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ในที่นี้หมายถึงสถาปัตยกรรม บ้านเรือน ดนตรี นาฏศิลป์ ตลอดจนการเล่นพื้นบ้าน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2558: 299)

เหตุผลน่าสนใจประการหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนจักต้องนำภูมิปัญญาดังกล่าวมาใช้ในฐานะทุนการท่องเที่ยว เทิดชาย ช่วยบำรุง (2558: 299-300) อธิบายว่าอาจเป็นเพราะภูมิปัญญามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เนื่องจากการพึ่งพาภูมิปัญญาในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งโลกอนาคต เน้นการเรียนรู้ พึ่งพาภูมิปัญญาอันเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ในแง่นี้เศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงแตกต่างจากวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งโลกอดีตที่เน้นการพึ่งพาทรัพยากรที่จับต้องได้ แต่มีความไม่ยั่งยืน หากทรัพยากรนั้นหมดสิ้นไป ในทางตรงกันข้ามการพึ่งพาภูมิปัญญาแม้จะจับต้องไม่ได้ แต่กลับมีความยั่งยืนและสามารถนำมาต่อยอดได้ไม่รู้จบ อย่างไรก็ตาม การนำภูมิปัญญาหรือความรู้ท้องถิ่นมาใช้ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นความรู้ท้องถิ่น และเข้าใจกระบวนการจัดการความรู้ท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงกับ “วัฒนธรรม” เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้องค์ความรู้ด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานภูมิปัญญา

อีกด้านหนึ่ง อาจเป็นเพราะกระแสการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลเวียดนาม ในช่วงหลังปี 1986 หรือช่วงการปฏิรูปโดยเหมา รัฐบาลเวียดนามได้ตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องศักยภาพของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การสร้างมาตรฐานของการบริหารจัดการและดึงดูดเงินตราจากต่างชาติเข้าสู่ประเทศให้มากขึ้น โดยเฉพาะช่วงที่นโยบายการปฏิรูปโดยเหมาได้ถูกประกาศใช้ ได้กระตุ้นให้แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศถูกดำเนินการอย่างจริงจัง (Bee, 2008: 83) กระทั่งขยายผลไปสู่การผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) การท่องเที่ยวเพื่อชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and traditional tourism) การท่องเที่ยวเพื่อชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural tourism / Village tourism) และการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic tourism or Tribal tourism) ทั้งนี้เพราะช่วงหลังปี 1986 เป็นช่วงเริ่มต้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ดังนั้น โฉมหน้าการท่องเที่ยวของประเทศเวียดนามในช่วงเวลาดังกล่าว จึงมุ่งเน้นไปที่รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้ทุนทางธรรมชาติและทุนประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีเป็นฐานหลักสำคัญของการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยว แทนที่จะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเมือง (Urban tourism) ที่ต้องลงทุนไปกับการสร้างวัตถุ หรือสิ่งปลูกสร้างเพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุผลที่ว่า ทำไมกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาวจึงต้องหยิบยกภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาต่อยอดเพื่อพัฒนาในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์

คำถามที่น่าสนใจเกิดขึ้นตามมาคือ ทุนทางธรรมชาติและทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทขาวนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นมีลักษณะหน้าตาอย่างไร จากเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ที่อุปการะการสำรวจและสังเกตการณ์พบว่า รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในบ้านปอมกอง ประกอบด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ดังนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้การปลูกข้าว

เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาวมีวิถีชีวิตที่ยึดโยงกับอาชีพเกษตรกร ดังนั้น การทำนาปลูกข้าวจึงถือเป็นหน้าที่หลักของกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว บ้านปอมกอง เมืองมายเจิว ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทในพื้นที่ราบสูงต่างๆ ของ

เวียดนาม ดังเห็นได้จากงานศึกษาของ Artha Nantachukra เรื่อง “Các Giá Trị Văn Hóa Vật Chất Của Người Thái Ở Miền Núi Nghệ An” ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทบนที่ราบสูงจังหวัดเหงะอาน โดย Artha Nantachukra เผยให้เห็นว่าข้าวกับวิถีชีวิตคนไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเพาะปลูกข้าวและการทำเกษตรอื่นๆ เช่น การปลูกข้าวโพด และมันสำปะหลัง โดยการเกษตรดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยนัยนี้หมายรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไททุกกลุ่ม เช่น ไทดำและไทขาว เป็นต้น เนื่องจากข้าวข้าวโพด และมันสำปะหลัง คือพืชเศรษฐกิจหลักที่สร้างรายได้รวมทั้งเป็นอาหารหลักคนไท ดังนั้น คำเรียกขานตนเองในภาษาเวียดนามว่า “ông rẫy, bà ruộng” หรือภาษาไทยขาวเรียกว่า “pó háy mé na” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยคือ “พ่อไร่แม่นา” (1998: 53-54)

อย่างไรก็ดี การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในไร่นาจ้าวบ้านปอมกง เริ่มต้นขึ้นเมื่อถึงฤดูการทำนา หรือประมาณช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม โดยชาวบ้านจะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักแรมในชุมชนร่วมเรียนรู้วิธีการปลูกข้าวร่วมกับตนเอง ทั้งนี้นาจ้าวที่ชาวบ้านเปิดให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมจะมีลักษณะเป็นการทำนาแบบปลั๊กโคลนรูปแบบเดียวกันเท่านั้น เพราะบ้านปอมกงมีที่ตั้งอยู่ในบริเวณเชิงเขา จึงเน้นรูปแบบการทำเกษตรที่ลุ่มหรือนาดุ่มเป็นหลัก โดยจะแตกต่างจากการทำนาหรือแปลงนาของคนไทในจังหวัดเหงะอาน ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่ราบสูง ซึ่งโดยทั่วไปจะนิยมปลูกข้าวแบบนาขั้นบันได (terraced paddy field) ทั้งนี้แปลงนาที่จัดไว้สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้วิธีการปลูกข้าวสำหรับนักท่องเที่ยวนั้น ชาวบ้านจะจัดเตรียมไว้เป็นบางส่วนเท่านั้น ส่วนที่เหลือคือชาวไทขาวจะปลูกด้วยตนเอง ซึ่งการแบ่งพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวนั้นถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการลดต้นทุนการผลิตข้าว และลดกำลังในการปลูกข้าวอีกวิธีหนึ่งด้วย

เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยว ชาวบ้านจะจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวอีกครั้ง โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว การนวดข้าว ตลอดจนวิธีการตำข้าว ซึ่งภายหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว บางครัวเรือนก็จะสอนให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้การทำข้าวหลาม ภาษาเวียดนามเรียกว่า “com lam” ขณะที่ภาษาไทยขาวเรียกว่า “khẩu lam” ตั้งแต่กระบวนการแช่ข้าว การกรอกข้าวลงในกระบอกไม้ไผ่ กระทั่งขั้นตอนการเผาข้าวหลาม ทั้งนี้เมื่อข้าวหลามที่นักท่องเที่ยวทำสุกแล้ว เจ้าของบ้านก็จะมอบให้นักท่องเที่ยวได้ชิมหรือลิ้มรสฝีมือการทำข้าวหลาม

ของตนเอง ทั้งนี้ราคาการบริการจะถูกคิดรวมกับค่าอาหาร อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี กิจกรรมดังกล่าว นั้น เจ้าของบ้านหรือเจ้าของที่พักโฮมสเตย์จะจัดพื้นที่การทำข้าวหลามให้กับนักท่องเที่ยวบริเวณหน้าบ้านและใต้ถุนของโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวเช่าบริการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละหลังคาเรือน ด้วยเหตุนี้ กิจกรรมการทำนา ถือเป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นการมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวเกิดเรียนรู้ ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ได้สืบทอดวิธีการทำนาแบบดั้งเดิมของตนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งท้ายที่สุดกิจกรรมลักษณะนี้จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงประสบการณ์จริงจากรูปแบบการท่องเที่ยวชาติพันธุ์โดยชุมชน อีกทั้งยังเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาและสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าให้แก่ทุ่งนา ตลอดจนจนช่วยให้เกิดองค์ความรู้ จิตสำนึก ประสบการณ์ และความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งประการสำคัญที่สุด ความรู้ที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสจากประสบการณ์ตรงนั้น สามารถนำไปปรับและประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันของตนอีกด้วย ดังจะเห็นจากภาพประกอบ 3 และ 4

ภาพประกอบ 3 นักท่องเที่ยวชาวอเมริกันกำลังปลักดำข้าวในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาวหมู่บ้านปอมกอง (ซ้าย) ที่มา: (Marvellous Hotel, 2559) และ 4 การเผาข้าวหลามที่กลุ่มนักท่องเที่ยวทำโดยหญิงชาวไทยขาว (ขวา) ที่มา: (Cung Phuot, 2560: <https://cungphuot.info/kinh-nghiem-du-lich-phuot-mai-chau-post4949.cp>)

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้าน

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมในบ้านปอมกอง โดยเฉพาะจะพักแรมภายในหมู่บ้านประมาณ 3-4 วัน ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้ทำนอกเหนือไปจากการเรียนรู้การทำนา คือการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว โดยวิถีชีวิตที่นำมาเป็นจุดสนใจให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมส่วนใหญ่จะอยู่ภายในอาณาเขตของหมู่บ้านเป็นหลัก เป็นต้นว่า วิถีชีวิตการทอผ้า งานเย็บปักถักร้อย งานหัตถกรรมที่เกี่ยวกับอุปกรณ์ลำสัตว์ หน้าไม้ สถาปัตยกรรมบ้านเรือน การแต่งกาย ภาษา และอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว ทว่าด้วยระยะเวลาของการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างจำกัด กิจกรรมบางประเภทนักท่องเที่ยวจะไม่ค่อยได้มีโอกาสลงมือทำจนสำเร็จในทุกขั้นตอน เช่น การทอผ้า งานหัตถกรรมประเภทอุปกรณ์ลำสัตว์ หน้าไม้ เนื่องจากจะต้องอาศัยเวลานาน ในทางกลับกัน เงื่อนไขของเวลาที่จำกัดดังกล่าว ก็ไม่ได้ถูกทำให้กิจกรรมดังกล่าวหายไปจากกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านปอมกองแต่อย่างใด ทว่าชาวบ้านยังคงดำรงรูปแบบกิจกรรมดังกล่าวให้อยู่ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นเคย แต่ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตเกี่ยวกับการทำอาชีพต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวรับฟัง โดยเฉพาะกระบวนการทอผ้า การฝึกฝนการทอผ้า วิธีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าจากรุ่นสู่รุ่น และความหมายของลวดลายต่างๆ ที่ปรากฏบนผืนผ้าที่ตนเองทอเป็นหลัก ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่ที่พบคือผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้หญิงเป็นหลัก ซึ่งจะแต่งกายด้วยผ้าทอมือที่ตนทอตามแบบแผนของชาวไทขาว โดยระหว่างการบรรยาย ชาวบ้านจะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวขึ้นนั่งบนเกี้ยวทอผ้า จากนั้นจะคอยเป็นที่เลี้ยงในการสอนเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ทอผ้าที่ปรากฏบนเกี้ยวทอผ้า เช่น วิธีการสอดกระสวยเข้าไปยังทุกทอผ้า ตลอดจนวิธีการเหยียบขณะทอผ้าด้วย ซึ่งกิจกรรมนี้จะให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคน อย่างไรก็ตาม จากการลงเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อชมวิถีชีวิตชาวบ้านปอมกอง ผู้เขียนพบว่าสามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. การชมการผลิตสินค้าหัตถกรรม 2. การชมสถาปัตยกรรมบ้าน 3. การชมและชิมอาหารพื้นเมือง 4. การใช้บริการด้านต่างๆ เป็นต้นว่า การใช้บริการรถจักรยานเพื่อชมบริเวณรอบหมู่บ้านนั่นเอง ดังภาพประกอบ 5 และ 6

ภาพประกอบ 5 ภาพการทอผ้าของผู้หญิงชาวไทยชาวบริเวณใต้ถุนบ้าน (ซ้าย)
ที่มา: (alotrip.com, 2559, <https://www.alotrip.com/guide-vietnam-attractions/pom-coong-village>) และ 6 อาคารบ้านเรือนของชาวไทยชาวบ้าน
ปอมกอง (ขวา) ที่มา: (agoda.com, 2560: <https://www.agoda.com/th-th/homestay-no-2-pom-coong/hotel/mai-chau-hoa-binh-vn.html?cid=211>)

3. กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน สิ่งหนึ่งที่ชาวไทยจะนิยมปฏิบัติต่อผู้มาเยือนอยู่เสมอคือ การแสดงฟ้อนรำเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการต้อนรับขับสู้ โดยกลุ่มชายหญิงในหมู่บ้าน เพราะการแสดงถือเป็นการสร้างขวัญกำลังใจที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงการผูกมิตรของชาวไทยอีกด้วย อนึ่ง การแสดงฟ้อนรำในแต่ละรอบการแสดง ชาวบ้านก็จะเชื้อเชิญนักท่องเที่ยวให้เข้ามามีส่วนร่วมในการการแสดงด้วย ซึ่งกิจกรรมนี้สร้างความประทับใจและความอบอุ่นทั้งผู้ถูกท่องเที่ยว (host) และนักท่องเที่ยว (tourist) เพราะต่างฝ่ายต่างได้มีโอกาสสัมผัสและร่วมเรียนรู้ในวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง

ปรมินท์ จารุวรรณ (2559) แสดงทัศนะเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้การแสดงพื้นบ้านและการเดินรำพื้นบ้านว่า ในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ถือเป็นการจัดกิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม หรือ Cultural Show Activities ซึ่งการจัดแสดงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นจุดขายที่โดดเด่นของชุมชนนั้นๆ เพราะการฟ้อนรำถือเป็นการแสดงที่ซ่อนคติชนของกลุ่มคนนั้นไว้ เช่น

คติคำสอน มรดกภูมิปัญญา วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ถ่ายทอดในรูปแบบบทร้อง และเนื้อเพลง แม้การแสดงขับร้องจะใช้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านมาแต่เดิม หรือเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ก็ตาม ทว่าการหยิบยกการแสดงพื้นบ้านมาให้นักท่องเที่ยว ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวรับรู้ และเห็นถึงวิถีชีวิตและนิสัยใจคอที่แสดงออกถึงความเป็นมิตรจากชุมชนนั้นๆ ในภาพรวมได้เป็นอย่างดี

อนึ่ง การแสดงการฟ้อนรำที่ชาวบ้านจัดขึ้นนั้น จะมีกลุ่มนักแสดงที่มาจาก การรวมตัวของกลุ่มสมาชิกในหมู่บ้านเพียงกลุ่มเดียวทั้งนั้น ซึ่งมีสมาชิกทั้งสิ้น 13 คน ซึ่งในจำนวนนี้จำแนกเป็นเพศชายทั้งสิ้น 7 คน ซึ่งทำหน้าที่เป็นนักดนตรี และ บางส่วนจะเข้าร่วมการแสดงร่วมกับผู้หญิง ส่วนอีก 6 คน เป็นนักแสดงเพศหญิง ซึ่งรับหน้าที่ในการฟ้อนรำและขับร้องเป็นหลัก โดยทั่วไป เนื้อร้องส่วนใหญ่ที่ชาวไทรวมทั้งชาวไทเขานำมาขับร้องจะเกี่ยวข้องกับนิทานปรัมปรา (myths) ตำนาน (legends) นิทานโบราณ (ancient tales) และบทกวีต่างๆ ซึ่งเรื่องราวที่นิยมนำมาขับร้องและแสดงส่วนใหญ่จะเป็นเรื่อง “การเลิกราให้รักคนรัก (Farewell to Her Lover)” และ “พญาลูกับนางอ้ว (Lord Lu and Lady Ua)” แต่ปัจจุบันเนื้อหาอาจเพิ่มเติมมากขึ้น ซึ่งจะปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทั้งนี้รูปแบบการแสดงส่วนใหญ่จะเน้นสร้างความบันเทิงและสร้างความสนุกสนานให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวมากขึ้น (Vietnam News Agency Publishing House, 2014: 219)

สำหรับพื้นที่ในการแสดงฟ้อนรำนั้นขึ้นอยู่กับโฮมสเตย์นั้นๆ จะจัดเตรียมไว้สำหรับนักแสดงและนักท่องเที่ยว กล่าวคือบางหลังคาเรือนอาจจะจัดแสดงฟ้อนรำบนเรือนพัก แต่ขณะที่บางหลังคาเรือนอาจจะจัดให้มีการแสดงใต้ถุนบ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมด้านพื้นที่ของเรือนพักและสภาพอากาศ เหตุที่กล่าวเช่นนี้เพราะสภาพอากาศที่เมืองมายเจียมมีอากาศหนาวเย็นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นปัจจัยด้านสภาพอากาศก็เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดพื้นที่การแสดงฟ้อนรำ โดยที่ระหว่างช่วงการแสดงขับร้องและฟ้อนรำ ชาวไทเขานำปอมกอก ก็จะนำเหล้า (เหล้าไท) และอาหารพื้นเมืองมาบริการให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเหล้าถือเป็นเครื่องดื่มที่ชาวไทเขานิยมมาต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง อย่างไรก็ตาม ไร่ระหว่างรับประทานอาหาร นักท่องเที่ยวก็จะได้รับชมการแสดงไปด้วย เมื่อรับประทานอาหารเสร็จ นักท่องเที่ยวก็จะถูกเชิญมาร่วมดื่มเหล้าร่วมกับกลุ่มนักแสดง นัยยะสำคัญของการดื่มเหล้าก็กระบวนการผูกมิตรผูกญาติของชาวไทเขานั่นเอง ดังนั้น เมื่อทั้งสองฝ่ายได้ดื่มเหล้าก็

เสมือนได้รับเข้าเป็นมิตรและญาติในครอบครัว กิจกรรมที่เกิดขึ้นตามมาคือการพ้อนรำร่วมกัน เช่น รำร่ากระทบไม้ เป็นต้น ดังภาพประกอบ 7 และ 8

ภาพประกอบ 7 ภาพนักท่องเที่ยวเข้าร่วมการรำกระทบไม้กับผู้หญิงชาวไทย (ซ้าย) ที่มา: (alotrip.com, 2559: <https://www.alotrip.com/guide-vietnam-attractions/pom-coong-village>) และ 8 ภาพการพ้อนรำของชาวไทยในงานเลี้ยงต้อนรับอาจารย์และนักศึกษาจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (ขวา) (ถ่ายภาพโดย: ปิยะกษิติเดช เปลือยศรี, 2558)

จากรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านปอมกอง กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์นี้ ถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรับเปลี่ยนความสนใจกลุ่มนักท่องเที่ยวเลื่อนไปจากเดิมคือ จากวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resources) ไปสู่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Resources) กล่าวคือนักท่องเที่ยวที่เคยสนใจเยี่ยมชมสิ่งก่อสร้างมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เป็นต้นว่า การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ ประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน พักผ่อนตามหาดทราย หรือป็นเขา ก็กลับหันไปให้ความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวผ่านภาพลักษณ์ (image) อัตลักษณ์ (identity) วิถีชีวิต (lifestyles) บรรยากาศ (atmosphere) เรื่องเล่า (narratives) การสร้างสรรค์ (creativity) และสื่อ (media) มากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นความสนใจเดิมที่นักท่องเที่ยวมักให้ความสำคัญกับคุณค่าของวัฒนธรรมชนชั้นสูง (high culture) เช่น ปราสาทราชวัง หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ ก็ปรับเปลี่ยนมาให้ความสนใจกับวิถีชีวิตสามัญ

(everyday culture) เพิ่มมากขึ้น เช่น ร้านอาหารพื้นเมือง ตลาด บ้านเรือน วิถีชีวิต ชุมชนที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้พบและมีส่วนร่วมใน “ชีวิตจริง” ของผู้คนจากเดิมที่เคยเป็นแต่ผู้ชม (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2556: 25)

อย่างไรก็ดี รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนที่เกิดขึ้นที่บ้านปอมกอง ได้สะท้อนให้เห็นว่าถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่รัฐมุ่งให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง พร้อมทั้งให้อำนาจในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาด้วยตนเอง ซึ่งวิธีการนี้ล้วนเกิดจากวิถีคิดของรัฐที่มุ่งเพิ่มเพิ่มบทบาทภาคเอกชน (ชุมชน) ให้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจของประเทศร่วมกับรัฐอย่างแท้จริง ซึ่งกระบวนการที่คนดังกล่าวไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดการกระจายอาชีพและรายได้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึงให้กับประชากรในประเทศเท่านั้น ทว่าการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวจะช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืนด้วย ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชน จึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานชีวิตของคนในชาติลดความยากจน สร้างรายได้ ตลอดจนสร้างความรู้ให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวในฐานะผู้มาเยือนด้วย (Bao Quang Ninh, 2013)

ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงของชาติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม กระทั่งนำไปสู่การใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ของชาติ ในฐานะกลไกในการสร้างความยั่งยืนและความมั่นคงให้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ด้วย ดังจะเห็นจากรัฐบาลได้กำหนดบทบาทให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและการช่วยเหลือการท่องเที่ยวดังกล่าวมากขึ้น ดังจะอธิบายต่อไป

บทบาทรัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย

กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่กล่าวไปข้างต้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านปอมกองร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แม้จะไม่เคยมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเลยก็ตาม ทว่ารัฐในฐานะภาคส่วนที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน จึงก่อให้เกิดองค์ทั้งภาครัฐและ

เอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่างๆเพื่อเข้ามาดูแลและช่วยเหลือการพัฒนาชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

1. **กระทรวงวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว** จัดตั้งขึ้นในปี 2007 โดยการรวมหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ คณะกรรมการการกีฬาแห่งชาติ (National Sports Committee) องค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติ (National Administration of Tourism) คณะกรรมการด้านประชากร ครอบครัวและเยาวชน (Committee for Population, Family and Children) และ กรม วัฒนธรรม (Cultural Department) สังกัดกระทรวงวัฒนธรรมและสารสนเทศ (Ministry of Culture and Information) เข้าด้วยกัน โดยจัดตั้งเป็นกระทรวงวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารจัดการและการจัดบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ครอบครัว กีฬา และการท่องเที่ยวของประเทศ อาทิ การส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นฐาน การปรับปรุงมาตรฐานทางวัฒนธรรมในระดับชุมชน การส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมทั้งในระดับครอบครัวของวัฒนธรรม และระดับหมู่บ้านของวัฒนธรรมรวมถึงการจำลองและการอนุรักษ์ส่งเสริมประเพณีและเทศกาลในท้องถิ่น

2. **องค์การบริหารการท่องเที่ยวแห่งชาติเวียดนาม** จัดตั้งขึ้นในปี 1992 เพื่อวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร โดยในปัจจุบันเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับของกระทรวงวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวมีหน้าที่โดยสรุปได้ดังนี้ (Tông cục Du lịch, 2014)

2.1 จัดทำกฎหมายและกำหนดแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการ 5 ปีทางการท่องเที่ยว

2.2 เจรจาต่อรองและทำสนธิสัญญาทางการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ

2.3 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดอันดับสถานธุรกิจที่พักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทางทะเล แหล่งท่องเที่ยว ป้ายสื่อความหมาย การบริการนักท่องเที่ยว และการบริการขนส่ง

2.4 ตรวจสอบและประเมินผลทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทสรวมถึงมาตรการป้องกันและฟื้นฟูการพัฒนาการแสวงหาผลประโยชน์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2.5 กำหนดเงื่อนไขและขั้นตอนการต่ออายุหรือออกใบรับรองบริษัทนำเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

2.6 ส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศและการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศเวียดนาม

2.7 พัฒนาลิขสิทธิ์ทางการท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับด้านการท่องเที่ยวทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ

2.8 ประเมินผลตลาดการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

2.9 จัดทำคู่มือการลงทุนทางการท่องเที่ยว และฐานข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งชาติ รวมทั้งข้อมูลการท่องเที่ยวชายแดนและแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประเทศ

2.10 ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศด้านการท่องเที่ยว

2.11 ออกใบอนุญาตนำเที่ยวของมัคคุเทศก์

2.12 การวิจัยเพื่อประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.13 ประสานงานเพื่อป้องกันการทุจริตและการละเมิดกฎหมายทางการท่องเที่ยว

3. องค์การเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาของรัฐบาลประเทศเนเธอร์แลนด์ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ ในเวียดนาม นับตั้งแต่ปี 1995 ซึ่งมีภารกิจในการลดปัญหาความยากจนของประเทศเวียดนามภายใต้การสนับสนุนการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม พลังงานทดแทน สุขภาวะและอนามัย น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การตัดต้นไม้ทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของป่า นอกจากนี้ยังบริการให้คำปรึกษาด้านการสร้างขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่น อาทิ ให้คำปรึกษาในการดำเนินโครงการ ให้คำปรึกษาด้านข้อมูลและความรู้ด้านการผลิต ตลอดจนให้คำปรึกษาด้านจัดการโครงการพัฒนาขีดความสามารถในท้องถิ่นอีกด้วย

4. High Impact Tourism Training for the Information Sector (HITT) เกิดขึ้นในปี 2001 เป็นองค์กรการพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศซึ่งดำเนินการกิจต่อจากองค์การเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศเนเธอร์แลนด์ (Netherlands Development Organization: SNV) ด้วยการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและภาคธุรกิจเอกชน เพื่อลดความยากจนในประเทศเวียดนาม โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกการขับเคลื่อนหลัก ภารกิจหลักของ HITT ได้แก่ การจัดฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มทักษะในการจ้างงานจากแรงงานนอกระบบ

ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนในท้องถิ่นที่ชื่อว่า REACH ในการผลิตบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวภายในประเทศ เพื่อเพิ่มการจ้างงานให้สูงขึ้น ทั้งนี้ หลักสูตรการฝึกอบรมที่องค์กรนี้ดูแลประกอบไปด้วย การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การฝึกอบรมผู้ประกอบการโฮมสเตย์ (Homestay) และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

5. องค์กร REACH เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนในท้องถิ่นของประเทศเวียดนาม จัดตั้งขึ้นในปี 2004 โดยหน้าที่หลักคือ ดำเนินงานด้านการให้การฝึกอบรมวิชาชีพ การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน การให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพ รวมถึงการจัดหางานที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในประเทศเวียดนาม เพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการจ้างงานและเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ ปัจจุบันองค์กร REACH มีสำนักงานตั้งอยู่ที่เมืองฮานอย เมืองเว้ และเมืองดานัง

จากความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ภายในประเทศที่ร่วมตัวและจัดตั้งองค์กรเหล่านี้ขึ้นมา ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของเวียดนามมีความเข้มแข็งและมีมาตรฐานในการจัดการหรือพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างครบวงจร ปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวจึงกลายเป็นฐานของการสร้างรายได้ที่สำคัญให้แก่ประเทศและคนในชาติ นอกจากนี้ การตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนและสร้างสรรค์ของรัฐบาลนั้น ส่งผลให้การท่องเที่ยวภายในประเทศเวียดนามได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ จนกลายเป็นอุตสาหกรรมที่เติบโตอย่างก้าวกระโดด และสามารถฟื้นฟูสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจของชาติได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลเวียดนามจึงจริงจังกับการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยการจัดตั้งองค์กรที่มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรง เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของประเทศผ่านการกำหนดนโยบายต่างๆ และสนับสนุนให้การพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ความยั่งยืนผ่านการควบคุมและจัดการของรัฐบาล และองค์กรพัฒนาเอกชนควบคู่ไปกับการปรับปรุงคุณภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และการรักษาสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยาอันเป็นสมบัติของชาติภายใต้หน่วยงานเหล่านี้นั่นเอง

บทสรุป

หากพิจารณาจากข้อมูลข้างต้น จะเห็นว่าการท่องเที่ยวภายใต้บริบทสังคมเวียดนามนั้นไม่เพียงแต่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นหรือเพื่อหาความรู้ ทว่าถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองและเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้ากับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมด้วย กล่าวคือในบริบทเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวถูกหยิบยกมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชาติและประชาชนในชาติ เช่น นโยบายการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนคนจน หรือการท่องเที่ยวเพื่อขจัดความยากจน (pro-poor tourism) ซึ่งนโยบายดังกล่าวช่วยให้เกิดการสร้างงานและการกระจายรายได้จากภาคการท่องเที่ยวไปยังกลุ่มคนในชนบท และนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจของชาติร่วมกับรัฐด้วย โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์อีกด้วย

ขณะที่บริบทสังคมและวัฒนธรรม พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้กระหายวัฒนธรรมและธรรมชาติ (cultural and natural-hungry tourist) ที่ต้องการชมวัฒนธรรมของคนพื้นเมืองที่ “แปลกตา” (quaint) หรือ “แปลกใหม่” (exotic) จากวัฒนธรรมหลักของตน ในอีกด้านหนึ่งการท่องเที่ยวยังมีบทบาทในฐานะเครื่องมือในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เพราะนอกเหนือจากการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวยังส่งผลให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและเริ่มสร้างสรรค์ที่จะพัฒนาต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเอง ขณะเดียวกันก็เกิดความพยายามที่จะทำความเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทสำคัญของตนเองในการทวงแทน และอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเหล่านั้นผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกด้วย เช่น การสืบสานการเล่นพื้นบ้าน การฟ้อนรำ ศิลปะการแสดงดนตรีพื้นเมือง กิจกรรมการท่องเที่ยวพื้นเมือง และการทำนา เป็นต้น

กล่าวได้ว่า จากเหตุผลที่รัฐต้องการยกระดับมาตรฐานชีวิตของคนในชาติ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ จึงทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์มีพัฒนาการเกิดขึ้นชัดเจน กล่าวคือตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา ได้ผลักดันให้ชุมชนชาติพันธุ์หลายแห่งในประเทศเวียดนามกลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันก็นำไปสู่รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกลุ่มชาติพันธุ์

ในชนบท โดยชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการด้วยตนเอง โดยนัยนี้ได้ส่งผลทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ในหลายคนต้องมีบทบาทเพิ่มเติมในฐานะผู้ประกอบการท่องเที่ยว เช่น เจ้าของโฮมสเตย์ ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ควบคู่ไปกับการทำบทบาทเดิมคือ การทำการเกษตร ภายใต้การให้การส่งเสริมสนับสนุนและผลักดันจากรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้นเอง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญยสฤกษ์ อเนกสุข. (2557). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

_____ . (2557). ยล เยี่ยม เยือน หย้า: แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปรมินทร์ จารูวร. (2559). คติชนกับการท่องเที่ยว: หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาแจ้งห้วยตากาญจนบุรี. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2558). ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์. ในหนังสือ ปาฐกถา “การท่องเที่ยวไทยในศตวรรษที่ ๒๑”. จิราธรชาติศิริ (บรรณาธิการ). โครงการจัดตั้งศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว หน่วยบริการวิชาการ งานวิชาการ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 296-346.

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2552). ข้อมูลประเทศเวียดนาม (Vietnam Country Profile). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, พิเชฐ สายพันธ์, อรุมา เดพละกุล และ ชีระ สินเดชารักษ์. (2556). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism). องค์การบริการการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ร่วมกับ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: องค์การบริการการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).

ภาษาต่างประเทศ

Achariya Choowonglert. (2012). *Negotiating authenticity: cultural economy of the ethnic tourist market in White Tai Villages, Northwest Upland of Vietnam*. Doctor of Philosophy Dissertation (Social Sciences), Chiang Mai University.

- Bee, NG. (2008). **Tourism and Economic Development in Vietnam**. (Unpublished master's thesis). University of Birmingham.
- Bennett, Jonathan. (n.d.) . 'The Development of Private Tourism Bussiness Activity in the Transitional Vietnamese Economy'. In **Tourism in Southeast Asia: Challenges and New Directions**. Michael Hitchcock, Victor T. King and Michael Parnwell (ed.). Copenhagen: NIAS Press.
- Graburn, Nelson H.H. (1989). The Scared journey. In Valene L. Smith (2nd ed,) **Hosts and Guests: the Anthropology of Tourism**, pp. 21-36. U.S.A.: The University of Pennsylvania.
- Hobson, P. J., Heung, V., & Chon, K. S. (1994) . Vietnam's tourism industry: Can it be kept afloat? **Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly**, 35(5): 42-48.
- McIntosh, R., & Goeldner, C. (1990). **Tourism Principle: Practices and Philosophies**. 5thed. New York: John Wiley & Sons, Inc.,
- Mok, C., & Lam, T. (1997). Hotel and tourism development in Vietnam. **Journal of Travel and Tourism Marketing**, 7(1), 85–91.
- Ng, Bee Chin. (2008). **Tourism & Economic Development in Vietnam**. Mphil Dissertation on Asian Studies (Research), University of Birmingham.
- Sieu, Ha Van. (2012). Country Presentation: Vietnam Tourism Master Plan to 2020. 6th UNWTO Asia-Pacific Executive Training on **Tourism Policy and Strategy, Bhutan 25-28 June 2012**. Mimeographed.
- Smith, V. (1978). **Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism**. Oxford: Blackwell.
- Thanh, T. D. (2005). **Introduction to tourism (4th ed.)**. Hanoi: VNU.

- Tran, N. T., & Reid, A. (2006). 'Việt Nam: Borderless Histories'. **Asian Folklore Studies** Vol. 66, No. 1/2, Narratives and Rituals in Asian Folk Religion and Culture. Nanzan University.
- V. Dao Trung. (2013). Tourism Policy development in Vietnam: A pro-poor perspective. **Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events**, 5(1), 28-45.
- Vietnam News Agency Publishing House. (2014). **54 Ethnic Group in Vietnam**. Hanoi: Vietnam News Agency Publishing House.
- Weiler, B. (1984). **Ethnic Tourism, the State and Cultural Change in Southeast Africa**. Colin Michael Hall, (eds.) *Annals of Tourism Research* 11(3).
- World Bank. (n.d.). **Vietnam GDP 1985-2017**. (Searched on October, 28, 2017, Retrieve from <http://www.tradingeconomics.com/vietnam/gdp>)
- Artha Nantachukra. (1998). **Các Giá Trị Văn Hóa Vật Chất Của Người Thái Ở Miền Núi Nghệ An**. Luận Án Tiến Sĩ Sử Học, Đại Học Quốc Gia Hà Nội, Trường Đại Học Khoa Học Xã Hội Và Nhân Văn: Hà Nội.
- Lê Thị Văn Anh. (2010). **Phát Triển Du Lịch Cộng Đồng Tại Bản Áng 2 Xã Đông Sang Huyện Mộc Châu**. Khoa Quản Lý Trường Đại Học Văn Hóa Hà Nội.
- Nguyễn Thu Thủy, Đỗ Thanh Huyền và Trần Thùy Linh. (2012). “Du lịch sáng tạo và khả năng ứng dụng ở Việt Nam”. **Kỷ yếu Hội thảo: Du lịch, ẩm thực và các vấn đề quản lý, kinh doanh**. USSH, 9/2012, 267-277.
- Tổng cục Du lịch. (2014). **Chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn Tổng cục Du lịch**. Lấy từ: <https://vietnamtourism.gov.vn/index.php/items/8>
- Võ Thị Thắng. (2005). **Phát Triển Du Lịch Việt Nam Trong Tình Hình Mới**. Đưa Nghị quyết Đại hội IX Đảng vào cuộc sống, Tạp chí Cộng sản, số 5 (tháng 3 năm 2005).

การจัดการชุมชนการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมโล และพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

Highland Sustainable Tourism Management: Phu Lom Lo Case Study and network area

ผศ.ดร. วศิน ปัญญาวุฒระกุล¹

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นเพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง: กรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยได้ผลสรุปตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนพบว่า จากการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาภูมโล เพื่อพักผ่อนหย่อนใจท่องเที่ยวและชมความงามของแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ตลอดจนกระแสการท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จึงส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในขณะที่พื้นที่ภูมโลเป็นพื้นที่ต้นน้ำมีได้อยู่ในโซนการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดปัญหามากมายทั้งเรื่องเส้นทางท่องเที่ยว จำนวนรถสำหรับบริการนักท่องเที่ยว การทำลายต้นนางพญาเสือโคร่ง การทิ้งขยะและตลอดจนปัญหาเรื่องห้องน้ำ การเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีการเปลี่ยนจากชุมชนเกษตรกรรมเป็นชุมชนประกอบการด้านการท่องเที่ยว ทำให้กิจกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไป คือ เกิดการมุ่งเน้นประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งด้านบ้านพัก ร้านอาหาร และรถบริการสำหรับรับส่งนักท่องเที่ยว

---

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชน อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ในเรื่องการจัดการชุมชนบนพื้นที่สูงภูมิลโและพื้นที่ เชื่อมโยง

2. เพื่อศึกษาภาพการวางแผนอนาคต (Scenario Planning) ของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่ เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนใน 3 มิติ คือ ภาพอนาคตที่ดีที่สุด ภาพอนาคตที่ไม่ดีที่สุด และ ภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด จากการศึกษาพบว่า แนวคิดหลักเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยง คือ แนวความคิดในการบริหารจัดการร่วม (Co - Management) ไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน เพื่อทำให้คนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่เห็นคุณค่าร่วมกัน โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการต่างๆ จะต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจการท่องเที่ยวของชุมชนในฐานะหุ้นส่วนทางสังคม (Social Partnership) เพื่อร่วมรับผลประโยชน์และรับผิดชอบต่อชุมชน ตลอดจนการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่มากกว่ากระแสของนักท่องเที่ยว และรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่จะนำเข้ามาสู่พื้นที่

แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด ในการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมิลโ และพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ พร้อมทั้งทิศทางการพัฒนา 4 ทิศทาง ได้แก่ ทิศทางด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรมนุษย์ การบริการและการท่องเที่ยว ด้านการจัดการท่องเที่ยว และทิศทางด้านการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection)

3. เพื่อสร้างองค์ความรู้ ทิศทางและนโยบายแผนยุทธศาสตร์แผนกลยุทธ์ แผนงานโครงการทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชน

ท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยองค์ความรู้ที่ค้นพบคือวิถีวิทยาในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงการจับคู่ตัวแปร

1) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบแยกส่วนระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวภูมิลอ

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบซ้อนทับระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นกับความสัมพันธ์ของผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนภายหลังมีการท่องเที่ยวภูมิลอสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อวางแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

3) การวิเคราะห์เพื่อความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบประสานปัจจัยที่เกี่ยวข้องของปัญหาที่เกิดขึ้นกับความสัมพันธ์ของผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนภายหลังมีการท่องเที่ยวภูมิลอสามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อวางแผนภาพอนาคตที่ดีขึ้น โดยมีวิสัยทัศน์การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ทิศทาง 12 ยุทธศาสตร์ 19 แผนงาน 77 โครงการ

คำสำคัญ : ศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว, รูปแบบที่เหมาะสมของชุมชนท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ชุมชนท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยง

Abstract

The outcomes of the study on Highland Sustainable Tourism Management: Phu Lom Lo Case Study and network area can be summarized as followed:

1. According to the tourist behaviour survey, the intentions of tourists who visited Phu Lom Lo were to mainly relax and appreciate

the beauty of nature. The number of tourists is increasing and tourism has become the trend on social media; therefore, more facilities are on demand in that area. Since Phu Lom Lo is located in the upstream area and far from the main tourist attractions, some concerned issues have arisen including routes, transportations, the damages of Wild Himalayan Cherry trees, toilets, and wastes. Being a tourist destination, the community has transformed itself from the agriculture-based community to tourism-based. This transformation has also affected its people's way of life as well as their occupations. They tend to focus more on business relating to tourism such as; accommodations, restaurants, and transportation services. These changes have caused some conflicts among tourists, communities, and Phu Hin Rong Kla National Park regarding the management for Phu Lom Lo and its connected area.

2. The study on the scenario planning for tourism-based community as well as the sustainable management of that in Phu Lom Lo and its network area were to find the relationship between the tourism-based community and its management in 3 dimensions including: best-case scenario, worst-case scenario, and most-possible scenario. The results of the study reveal that the key concept of sustainable management for Phu Lom Lo and its network area is "Co-management" since it does not cause any conflicts in the community. This concept enables its people and others from outside to share the same values. As a social partnership, the locals and business owners can contribute to the development and promotion of tourism of the

community. They will also share benefits and responsibility for the community as well as recognize the capacity of their community rather than focusing on the increasing tourism trends and profits.

The vision of the best-case scenario of the sustainable management for community-based tourism in Phu Lom Lo and its network area with the purpose to find maintainable solutions is that the management must be operated upon local culture and knowledge in order to increase and maintain their values by using the co-management approach. Additional four areas of development will also include; tourist destinations, tourism and hospitality human resources, tourism management, and social protection.

3. To construct body of knowledge, directions and strategic policies, action plans, and project plans related to the management for community-based tourism in Phu Lom Lo and its network area for policy level towards operational level. The outcome body of knowledge is the methodology used for analyzing factors affecting the management for community-based tourism in Phu Lom Lo and its network area. The methodology is applied to find the relationship by matching variables.

1) Separation - an analysis on the relationship of relevant factors. This was conducted by separating the factors from the problems that happened during the management of Phu Lom Lo tourism.

2) Overlapping - an analysis on the relationship of relevant factors. This was to find the connection between existing

problems and the effects of the implementation of new strategy in most-possible scenario

3) Combination - an analysis on the relationship of relevant factors. This combined the factors related to existing problems and the effects of the implementation of new strategy in best-case scenario.

The vision states that the management must be operated upon local culture and knowledge in order to increase and maintain their values by using the co-management approach which includes; 4 directions, 12 strategies, 19 plans, and 77 projects.

Keywords: Potentials of Community-Based Tourism, Suitable Types of Community-Based Tourism, Community-Based Tourism, Extended Community-Based Tourism

ความเป็นมา และที่มาของปัญหา

พื้นที่ภูมิลเเป็นพื้นที่สาธารณะบนรอยต่อของ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก มีความสูง 1,680 เมตร จากระดับน้ำทะเลและมีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ในอดีตพื้นที่ภูมิลเเป็นพื้นที่สีแดง เนื่องจากเคยเป็นสมรภูมิรบระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ครั้นเมื่อเหตุการณ์สงบ ชาวม้งได้เข้ามาครอบครองพื้นที่ หักร้างถางป่า ทำไร่เลื่อนลอย จนภูมิลเกลายเป็นเขาหัวล้าน ต่อมาทางอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าที่ประกาศจัดตั้งขึ้นเป็นอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2527 และได้ดำเนินการแก้ปัญหาการบุกรุกป่าของชาวม้ง ในปี พ.ศ. 2551 ทำการขอพื้นที่คืน โดยตกลงกันให้ชาวม้งปลูกพืชไร่ควบคู่ไปกับต้นพญาเสือโคร่งเป็นระยะเวลา 3 ปี ก่อนออกจากพื้นที่ โดยได้จัดสรรพื้นที่สำหรับอยู่

อาศัยให้ใหม่ คือ ในพื้นที่บ้านร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และบ้านกกสะทอน จังหวัดเลย

หลังจากนั้น ภูมโล เริ่มมีการพลิกฟื้นผืนป่าและธรรมชาติให้กลับคืนมา จนปัจจุบันพื้นที่ภูมโล กลายเป็นแหล่งปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีจำนวนนับหลายหมื่นต้นบนพื้นที่กว่า 1,200 ไร่ เมื่อถึงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ของทุกปี ดอกนางพญาเสือโคร่งก็จะเบ่งบาน สร้างความสวยงาม ทำให้ภูมโลกลายเป็นจุดสนใจของหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมที่มีอยู่นั้นก็คือแหล่งท่องเที่ยวภายใต้การควบคุมดูแลของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ตลอดจนการเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ ได้แก่ ภูทับเบิก จังหวัดเพชรบูรณ์ ห่างจากที่ทำการอุทยาน 30 กิโลเมตร และตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย การพัฒนาดังกล่าวทำให้เกิดแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังภูมโล เพื่อชมสัมผัสสมหลหนาว และชมทัศนียภาพของดอยสีชมพูแห่งนี้มากขึ้น เป็นกระแสการท่องเที่ยวที่กำลังเกิดขึ้นเพราะคนรุ่นใหม่มีความต้องการที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ดังปรากฏเป็นทัวร์จักรยาน ทัวร์ส่องนกหรือแม้กระทั่งทัวร์ตามรอยอาหารเกิดขึ้น ภูมโลสามารถตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการสัมผัสสมหลหนาวและชื่นชมความงามของดอกพญาเสือโคร่งหรือซากุระเมืองไทย พร้อมกับการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมในมุมมองของที่พัก ร้านอาหาร กิจกรรมการท่องเที่ยว รถรับส่งนักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่ภูมโล

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมโล นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางขึ้นภูมโล โดยสามารถใช้เส้นทางในการเดินทางได้ 2 เส้นทาง คือ ขึ้นทางบ้านกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และขึ้นทางบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัส และเกิดการกระจายรายได้ในพื้นที่ หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จึงให้ความสนใจในการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอดนียม จึงเกิด

การจัดตั้งชมรมทางการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กก สะทอน จังหวัดเลย และชมรมท่องเที่ยวชุมชนบ้านร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งทั้งสองชมรมดำเนินการจัดรถรับส่งและนำชมพื้นที่ปลูกต้นพญาเสือโคร่ง พร้อมทั้งจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนและบริการที่พักแบบ Home Stay ให้กับนักท่องเที่ยว จากการสำรวจเบื้องต้นพบปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ คือ ชุมชนไม่มีแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และขาดการประสานงานของชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิลเ ในการบริหารจัดการ/ข้อตกลง/กฎระเบียบให้ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงส่งผลให้เกิดปัญหาที่ตามมาคือ ปัญหาพื้นที่จอดรถ สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถควบคุมรถ ของนักท่องเที่ยวไม่ให้อัฒมโลได้จึงทราบว่ปัญหาด้านที่พัก พบว่า มาตรฐานที่พัก แบบ Home Stay การล้กอบทำที่พักแบบ Home Stay ไม่ได้รับการรับรอง และยังพบว่าการประชาสัมพันธ์จากองค์กรภายนอก ไม่มีการประสานงานกันก่อนทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจผิด และเกิดผลกระทบต่อชุมชน

จากกระแสนิยมดังกล่าว ส่งผลให้ภูมิลเได้รับความนิยมและกลายเป็นจุดขายแห่งใหม่ทางด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัดและส่งผลดีต่อชุมชนใกล้เคียงคือ คนในชุมชนมีงาน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ทว่าหมู่บ้านกกสะทอนและหมู่บ้านร่องกล้าก็กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ไม่เคยเผชิญมาก่อน นั่นคือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว การที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนมากเกินกว่าที่เคยคาดการณ์ไว้ ก่อให้เกิดผลกระทบตามมามากมายดังกล่าวข้างต้น รวมไปถึงปัญหาทางสังคมที่ไม่เคยได้เตรียมรับมือมาก่อน เช่น จากความคิดที่ว่ากิจกรรมท่องเที่ยว คือ อาชีพเสริม สมาชิกในชุมชนบางส่วนเล็งเห็นรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่ากิจกรรมหลักนั้น คือ เกษตรกรรม บางส่วนละทิ้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมผันตัวเองไปเป็นนักธุรกิจด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการเข้ามาของคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาสร้างบ้านพักเพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตัว ในลักษณะที่ผิดไปจากรูปแบบที่สมาชิกกลุ่มกำหนดขึ้น รวมถึง

การสื่อสารทางออนไลน์ (Facebook) ของบริษัทท่องเที่ยวภายนอก ที่มาจัดการท่องเที่ยวบนพื้นที่ชุมชน รวมถึงการนำเสนอและการขายโปรแกรมการท่องเที่ยวบนพื้นที่ท่องเที่ยวแทนชุมชน ส่งผลทำให้ระบบการท่องเที่ยวชุมชนที่จะมีการแบ่งปันผลประโยชน์ตามแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่สามารถทำได้อย่างเต็มรูปแบบ ก่อให้เกิดปัญหาความจัดสรรผลประโยชน์ไม่ลงตัว นอกจากนี้ยังไม่มีปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการให้บริการที่ซ้ำซ้อนกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ตลอดจนการขยายตัวของภาคเอกชนในการจัดการจัดทำบ้านพักในรูปของโฮม สเตย์และรีสอร์ทโดยเข้ามาซื้อที่ดินของคนในพื้นที่เพื่อจัดทำเป็นที่พักอาศัยและแหล่งบันเทิงจนเกิดการบุกรุกพื้นที่ป่า

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าพื้นที่ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงจำเป็นต้องเร่งการดำเนินงานแบบบูรณาการ เพื่อแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้กับคนในชุมชนด้วย เพื่อให้รู้เท่าทันและเตรียมพร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างคุณค่าควบคู่ไปกับมูลค่าทางการท่องเที่ยว ดังนั้น การศึกษาการจัดการชุมชนการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลโ และพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน จึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้คนในพื้นที่ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงเข้าใจตนเอง ว่าปัจจุบันเป็นอย่างไร และสามารถมองเห็นแผนภาพอนาคต (Scenario Planning) ว่าจะเป็นโดยมองหาภาพอนาคตที่ดีที่สุด ภาพอนาคตที่ไม่ดีที่สุด และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด และนำมากำหนดแผนยุทธศาสตร์และแผนการ กลยุทธ์เพื่อสร้างความยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

2. เพื่อศึกษาภาพการวางแผนอนาคต Scenario Planning ของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนใน 3 มิติ คือ ภาพอนาคตที่ดีที่สุด ภาพอนาคตที่ไม่ดีที่สุด และ ภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

3. เพื่อสร้างองค์ความรู้ ทิศทางและนโยบายแผนยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์ แผนงานโครงการทั้งระดับนโยบาย และปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย คือ ภูมิลโ และพื้นที่เชื่อมโยงได้แก่ บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก บ้านตูปค้อและบ้านหมากแข้ง ตำบลกกสะทอน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และบ้านทับเบิก ตำบลวังบาล อำเภอลำหม่าง จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในรูปแบบประชุมเชิงปฏิบัติการจำนวน 2 ครั้ง กับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 จังหวัด 4 ชุมชน จำนวน 200 คน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการวางแผนอนาคต สู่กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยมีขั้นตอนดังนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการวางแผนอนาคต สู่กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในรูปแบบประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 ดำเนินการดังนี้

1.1 นำเสนอผลการศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลกระทบที่ได้รับจากการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยงของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยง ร่วมกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ผลักดันภารกิจประสบความสำเร็จ (Research the driving forces) เป็นการค้นหาสิ่งที่จะพิจารณา (Where to look?) โดยถามว่าอะไรคือปัจจัยที่สำคัญทางยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนโดยมองหาภาพอนาคตที่ดีที่สุด

1.2 การค้นหารูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Determine pattern of interaction) เป็นการวิเคราะห์เพิ่มเติมถึงปัจจัยแห่งเหตุที่มี ความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ และพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกันของปัจจัยชี้้นำ (Drivers) โดยอาจจะให้หลักการของ SWOT และ (S-W-O-T MATRIX) มาช่วยในหาแนวทางการแก้

1.3 กำหนดเหตุการณ์ในอนาคต (create scenario) ข้างต้น ภายหลังจากการวิเคราะห์ SWOT ให้นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT มาเพื่อกำหนด Scenario Agenda หรือประเด็นของ Scenario ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญทางด้านการท่องเที่ยวชุมชนในแต่ละด้านจะต้องพิจารณาถึง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นประเด็นหลักๆ กว้างๆ โดยประเด็นเหล่านี้ต้องเป็นประเด็นที่มีความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และมีความกังวลถึงประเด็น ซึ่งในแต่ละประเด็นควรจะมีความเป็นอิสระจากกันนั่นคือ ไม่ควรจะเป็นประเด็นที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น กลาง ยาว

2. ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในรูปแบบประชุมเชิงปฏิบัติครั้งที่ 2 ดำเนินการ ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ความหมาย (Analyze Implication) วิเคราะห์ความหมายในมุมมองที่เข้าใจได้ง่ายขึ้นตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชน โดยหลังการกำหนด Scenario Agenda ที่สำคัญได้แล้ว ก็ให้จัดเรียงตามลำดับความสำคัญ

ของแต่ละประเด็นในแต่ละด้าน หลังจากนั้นก็ให้กำหนดระยะเวลาสำหรับ Scenario Agenda แต่ละประการโดยมองไปในอนาคตว่า Scenario ในแต่ละประการจะส่งผลกระทบต่อกลยุทธ์และการตัดสินใจในด้านการท่องเที่ยวชุมชนในอนาคต เพื่อประเมินการแก้ปัญหาระยะสั้น กลาง ยาว และภาพอนาคตที่ดีที่สุด และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

2.2 การประเมินสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง (Evaluate Scenario)

2.3 การติดตามตัวบ่งชี้สถานการณ์ (Monitor Indicator)
จำนวนของ Scenario ที่เหมาะสมนั้นไม่ควรจะต่ำกว่าสอง และไม่ควรที่จะเกินสี่ ซึ่งเมื่อกำหนด Scenario Agenda เสร็จสิ้นแล้วก็นำ Scenario Agenda แต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับเพื่อกำหนดขึ้นมาเป็น Scenario หรือความเป็นไปได้ในอนาคตตาม Scenario Agenda ที่กำหนดขึ้นและจากนั้นจึงดำเนินการตามขั้นตอนของจัดทำแผนยุทธศาสตร์ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

ผลของการประชุมในครั้งที่ 1 วันที่ 4 กรกฎาคม 2559 เพื่อนำเสนอศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว การจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ที่นำมาจากการสำรวจทำให้เกิดข้อค้นพบสำคัญคือ ก่อนปี พ.ศ.2554 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักอาณาเขตบริเวณพื้นที่ภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงในฐานะที่เป็นภูหินร่องกล้า ภูทับเบิก บ้านกอกสะทอน หรือด่าน

ช้ายมากกว่าคำว่า “ภูมโล” ซึ่งเป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลัง เพื่อใช้เรียกแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่า 1,200 ไร่ ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ดำเนินการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งขึ้นเพื่อรักษาพื้นที่ต้นน้ำ และเมื่อมีการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางขึ้นไปยังภูมโล เพื่อเยี่ยมชมความสวยงามของดอกนางพญาเสือโคร่งในปี พ.ศ.2554 ผลปรากฏว่าเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากและถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสการท่องเที่ยวภูมโล บนพื้นที่เชื่อมโยงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงไปจากเดิม

ท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวใหม่ที่เน้นการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ที่ไม่เคยมีใครค้นพบพร้อมนำเสนอผ่านระบบเครือข่ายสื่อออนไลน์ ส่งผลให้เกิดกระแสการเข้ามาภูมโล และพื้นที่เชื่อมโยงของนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่อย่างมหาศาล ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไปจากเดิม เนื่องจากรถยนต์สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดการท่องเที่ยวของคนทุกช่วงวัย ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงโดยทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาภูมโลเพื่อท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 55.8 ปัจจัยในการตัดสินใจท่องเที่ยว ลำดับแรก คือ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่เพิ่งเดินทางมาเป็นครั้งแรก คิดเป็นร้อยละ 79.0 โดยเดินทางมาพร้อมกลุ่มเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 50.8 โดยมีขนาดของกลุ่ม คือ 2-5 คน คิดเป็นร้อยละ 54.0 ในขณะที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมโลจะใช้เวลาในการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน คิดเป็นร้อยละ 43.3 นักท่องเที่ยวใช้รถยนต์เป็นพาหนะหลักในการเดินทางมาท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 74.8 และได้ใช้บริการนำเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้า คิดเป็นร้อยละ 32.5 ส่วนสาเหตุที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวอีกครั้งคือ ประทับใจในความสวยงามของพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 65.5 กระบวนการตัดสินใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจะมีขั้นตอนคือได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวภูมโลจากสื่อสังคมออนไลน์ (Facebook , เว็บไซต์ Pantip) เป็นสำคัญ

กระแสความนิยมดังกล่าวส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยวที่ภูมิลोकประกอบกับพื้นที่ภูมิลอกนั้น ตั้งอยู่ในโซนที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ มิใช่เป็นพื้นที่บริการนักท่องเที่ยว จึงส่งผลทำให้ไม่สามารถก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแบบถาวรสำหรับนักท่องเที่ยวได้ เช่น ห้องน้ำ แม้ว่าหน่วยงานของรัฐจะพร้อมจัดสรรและมึงงบประมาณที่จะมาสร้างห้องน้ำให้ แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะขัดกับระเบียบของพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันจึงต้องใช้ห้องน้ำบริการนักท่องเที่ยวแบบชั่วคราว และจากการศึกษาสามารถสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นได้จากการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ภูมิลอกหลายประการ ดังนี้

1. ปัญหาเรื่องเส้นทางท่องเที่ยว ถนนยังคงเป็นถนนดินแดงส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่องของฝุ่นละอองเมื่อเวลาที่มีรถแล่นผ่าน เนื่องจากนักท่องเที่ยวนำรถส่วนตัวขึ้นภูมิลอก (ทั้งรถจักรยานยนต์ รถยนต์ขับเคลื่อนสองล้อ และรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อ) ทำให้เกิดการกระจายของฝุ่นละออง

2. ปัญหาเรื่องของการขับรถบริการนำชมแหล่งท่องเที่ยวจากจุดบริการรถอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เนื่องจากในช่วงเปิดฤดูกาลท่องเที่ยว จะมีผู้คนนอกพื้นที่มาขับรถบริการนำชมแหล่งท่องเที่ยว หรือเป็นคนในพื้นที่แต่ไม่ได้ผ่านการอบรมการขับรถบริการในพื้นที่จึงทำให้เกิดปัญหา คือ ขาดความชำนาญการขับรถในเส้นทาง รวมทั้งความเข้าใจจุดจอดรถที่เหมาะสมส่งผลทำให้เกิดปัญหาการติดเกิดอุบัติเหตุได้ นอกจากนี้การให้ข้อมูลการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว อาจจะทำได้ไม่ดีหรือการบริการนักท่องเที่ยวไม่ดี ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่ประทับใจ รวมถึงไม่มีการตรวจสอบสภาพรถก่อนการบริการการท่องเที่ยวยอมทำให้เกิดอุบัติเหตุได้

3. ปัญหาเรื่องนักท่องเที่ยวทำลายต้นนางพญาเสือโคร่ง เช่น โนมิ่งต้นนางพญาเสือโคร่งเพื่อถ่ายรูป อีกทั้งยังมีบางส่วนที่มีการเด็ดดอกนางพญาเสือโคร่งเพื่อนำมาถ่ายรูปและเก็บใส่กระเป๋ากลับไป รวมถึงการตามใจและละเลยความสนใจ

นักท่องเที่ยวของคนบริการขับรถนำชมแหล่งท่องเที่ยว ที่นำรถเข้าไปจอดใต้ต้นนางพญาเสือโคร่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวโน้มกิ่งนางพญาเสือโคร่งเข้ามาถ่ายรูป เป็นต้น

4. ปัญหาเรื่องห้องน้ำ เนื่องตามประกาศของอุทยานแห่งชาติ มีกฎระเบียบห้ามไม่ให้มีสิ่งก่อสร้างถาวรในพื้นที่อนุรักษ์ จึงส่งผลให้การสร้างห้องน้ำถาวรให้สะอาดและมีจำนวนเพียงพอทำได้ยาก ประกอบกับพื้นที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมโลไม่มีเจ้าหน้าที่มาทำความสะอาดห้องน้ำชั่วคราวจึงทำให้ช่วงฤดูการท่องเที่ยว ส่งผลเกิดปัญหาห้องน้ำไม่สะอาดและขยะจากกระดาษชำระจำนวนมาก

5. ปัญหาเรื่องขยะ เนื่องจากเริ่มมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นชมแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้มีจำนวนขยะในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

อาจสรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมโลก่อนการเข้ามาศึกษาวิจัยการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

ภูมโล (U) แบรินด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมา เป็นเป้าหมายสำคัญของการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่มุ่งเน้นความแปลกใหม่ และผลตอบรับที่ได้รับการชื่นชมผ่านยอดไลค์ จากสื่อออนไลน์เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่เข้ามาแทนที่การท่องเที่ยวแบบเดิม เช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรมการไทยหอดูดาวในพื้นที่เดิม

นักท่องเที่ยว (T) ที่มาตามแบรนต์และส่งเสริมแบรนต์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ที่ทำลายอัตลักษณ์ของพื้นที่ มีพฤติกรรมกรท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการสัมผัสอากาศหนาวเย็นชื่นชมทัศนียภาพและความสวยงามของดอกนางพญาเสือโคร่ง

ระบบการบริหารจัดการ (M) การจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแบรนต์และลดคุณค่าอัตลักษณ์อื่น ๆ ในพื้นที่แยกส่วนระหว่างการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยกลุ่มคนในหมู่บ้าน จัดการท่องเที่ยวโดยองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการจัดการการท่องเที่ยวโดยองค์การบริหารส่วนตำบล และการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ

ก่อนที่จะเกิดกระแสการท่องเที่ยวภูมิลักษณ์โลชมุมชนดั้งเดิมในพื้นที่รอบๆ ภูมิลักษณ์โล ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพาะปลูกบนพื้นที่สูงตามที่ดินที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่ ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จึงได้เริ่มมีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้วิถีประเพณีของชาวเขา บ้างมีเพียงการนำสินค้าเกษตรบนพื้นที่สูง และผลิตภัณฑ์ในชุมชนมาขายนักท่องเที่ยว โดยชุมชนต่างๆ ยังมิได้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากนัก ยกเว้นบ้านทับเบิกใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กับเขาค้อ และบ้านใหม่ร่องกล้าที่มีการอบรมการท่องเที่ยวชุมชน

เมื่อสถานการณ์การท่องเที่ยวภูมิลักษณ์โลได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน ในพื้นที่วิจัย ได้แก่ บ้านใหม่ร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก บ้านตูปะค้อ บ้านหมากแข้ง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และบ้านทับเบิกใหม่ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ต่างกัน โดยสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1-4

ตาราง 1 กิจกรรมและการเสนอคุณค่าของชุมชน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านทับเบิกใหม่	ชุมชนเกษตรกรรม ปลูกและขายพืชผลทางการเกษตรเป็นหลัก	ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้บริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ให้บริการด้านที่พัก ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายสินค้าเกษตร ร้านขายของชำ ร้านของสินค้าประเภทของฝากของที่ระลึก	เปลี่ยนแปลงชัดเจน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านใหม่ ร่องกล้า	การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในชุมชน	การท่องเที่ยวมหาชน การเข้ารับ-ส่ง นักท่องเที่ยวไปยังภูมิลโเพื่อขึ้นไปชมตอกนางพญาเสือโคร่งบนภูมิลโ	เปลี่ยนแปลงชัดเจน
บ้านตูปค้อ	ชุมชนเกษตรกรรม	ชุมชนเกษตรกรรมที่เบ้ทางผ่านไปภูมิลโ	เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
บ้านหมากแข้ง	ชุมชนเกษตรกรรม	ชุมชนเกษตรกรรม	ไม่เปลี่ยนแปลง

ตาราง 2 เครือข่ายของชุมชน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านทับเบิกใหม่	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่	เกิดรูปแบบความสัมพันธ์แบบปัจเจกมากขึ้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ธุรกิจเอกชนต่างคนต่างดำเนินกิจการ	เปลี่ยนแปลงชัดเจน
บ้านใหม่ ร่องกล้า	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่	เครือข่ายพันธมิตรแบบใหม่คือผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	เปลี่ยนแปลงชัดเจน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านตูป ค้อ	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่ และพ่อค้าแม่ค้าที่มาจับซื้อสินค้าเกษตรภายในชุมชนและพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดรับซื้อผลผลิตการเกษตร	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ชมรมท่องเที่ยวกกระซอน	เปลี่ยนแปลงโดยมีมีกลุ่มที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว
บ้าน หมากแข้ง	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่ และพ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาจับซื้อสินค้าเกษตรในพื้นที่	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่ พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาจับซื้อสินค้าเกษตรในพื้นที่	ไม่เปลี่ยนแปลง

ตาราง 3 กลุ่มลูกค้าที่เข้ามาในชุมชนและความสัมพันธ์

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านหับเบิก ใหม่	นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ชาวเขา การสื่อสารแบบปากต่อปากเป็นหลัก	นักท่องเที่ยวมหาชน ที่ต้องการขึ้นไปสัมผัสอากาศหนาวเย็น และชื่นชมทัศนียภาพ และความสวยงามของดอกพญาเสือโคร่ง ผู้ประกอบการกับลูกค้าและมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบปัจเจกมากขึ้น และมีการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์	เปลี่ยนแปลงชัดเจน

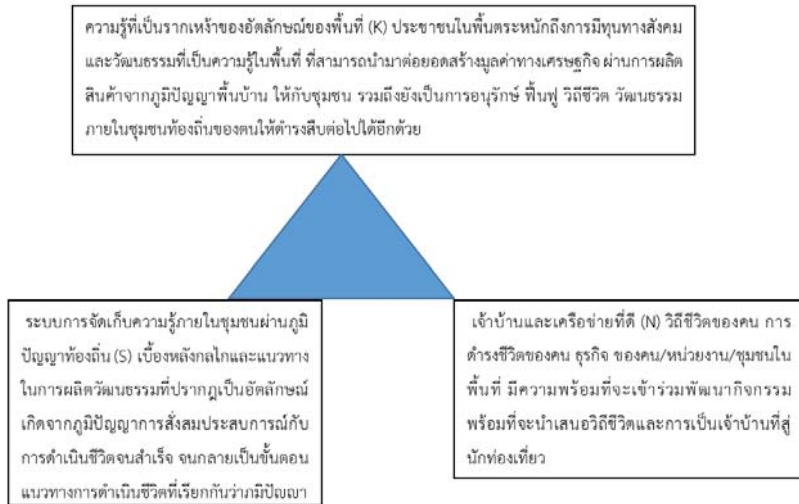

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านใหม่ร่องกล้า	นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ชาวเขา การสื่อสารแบบปากต่อปากเป็นหลัก	นักท่องเที่ยวมหาชน ที่ต้องการขึ้นไปสัมผัสอากาศหนาวเย็น และชื่นชมทัศนียภาพ และความสวยงามของดอกพญาเสือโคร่ง ผู้ประกอบการกับลูกค้าและมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบปัจเจกมากขึ้น และมีการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์	เปลี่ยนแปลงชัดเจน
บ้านต๋อบค้อ	พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามารับซื้อสินค้าเกษตรกรรมภายในชุมชน และพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดรับซื้อผลผลิตการเกษตรสื่อสารแบบปากต่อปาก	นักท่องเที่ยว ที่ต้องการขึ้นไปสัมผัสอากาศหนาวเย็น และชื่นชมทัศนียภาพและความสวยงามของดอกพญาเสือโคร่ง เกิดการให้บริการการท่องเที่ยวผ่านชมรมการสื่อสารเริ่มใช้สื่อออนไลน์	เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
บ้านหมากแข้ง	พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามารับซื้อสินค้าเกษตรกรรมภายในสื่อสารแบบปากต่อปาก	พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามารับซื้อสินค้าการ เป็นหลักเกษตรกรรมภายในชุมชนสื่อสารแบบปากต่อปาก	ไม่เปลี่ยนแปลง

ตาราง 4 โครงสร้างต้นทุนและกระแสรายได้ของชุมชน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านทับเบิกใหม่	เครื่องมือเครื่องจักรสำหรับทำเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาแรง การเจริญเติบโต ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	รายได้หลักจากลงทุน ในการสร้างที่พัก เช่น บ้านพักรีสอร์ท การสร้างร้านสำหรับขายอาหาร เครื่องดื่ม สินค้าของที่ระลึก	เปลี่ยนแปลงชัดเจน
บ้านใหม่ร่องกล้า	เครื่องมือเครื่องจักรสำหรับทำเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาแรง การเจริญเติบโต ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	รายได้หลักจากลงทุนในการดัดแปลงบ้านเป็นที่พัก และร้านค้า การสร้างที่พักขึ้นมาใหม่ รถกระบะที่ใช้ในการรับ-ส่งนักท่องเที่ยว น้ำมันเชื้อเพลิง	เปลี่ยนแปลงชัดเจน
บ้านตูป้อ	เครื่องมือเครื่องจักรสำหรับทำเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาแรง การเจริญเติบโต ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	มีรายได้หลักจากลงทุน การเพิ่มค่าใช้จ่ายในกลุ่มที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เพื่อขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว	ส่วนกลุ่มที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลง
บ้านหมากแข้ง	เครื่องมือเครื่องจักรสำหรับทำเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	เครื่องมือเครื่องจักร เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	ไม่เปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 1- 4 อาจสรุปปัจจัยของปัญหาของชุมชนหลังการขยายตัวทางการท่องเที่ยว

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั้ง 4 ชุมชนและสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงที่ผ่านมาภายหลังดำเนินการวิเคราะห์ (S-W-O-T MATRIX) ของชุมชนท่องเที่ยวพบว่าการประยุกต์ใช้กลยุทธ์ปรับด้วยการเสริมความมั่นคง (Strengthening Strategy) เพื่อการปรับสภาพและความสามารถของชุมชนท่องเที่ยว และพยายามปรับสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อให้เกิดโอกาสที่ดีในอนาคต ที่ชุมชนท่องเที่ยวและพื้นที่เชื่อมโยงสามารถเติบโต เข้มแข็ง ได้อย่างยั่งยืน โดยปัจจัยที่สำคัญต่อการดำเนินการกลยุทธ์ดังกล่าวประกอบด้วย 6 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1. ปัจจัยด้านคนที่เป็นเครือข่าย (N): เจ้าบ้านและเครือข่ายที่ดีในชุมชน
2. ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (U): แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมของเมืองไทย

3. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (S): ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของ ภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถนำมาต่อยอดสร้าง มูลค่าทางเศรษฐกิจ ผ่านการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาพื้นบ้านให้กับชุมชน

4. ปัจจัยด้านการจัดการ (M): ในพื้นที่กลุ่มโลและพื้นที่เชื่อมโยงมีระบบ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดีเนื่องจากมีหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบอย่างชัดเจน แม้ว่าในปัจจุบันจะมุ่งเน้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อแบรนด์ ชากรุงเทพฯ มากจนเกินไปจนส่งผลให้เกิดการลดทอนคุณค่าอัตลักษณ์อื่นๆ ใน พื้นที่ แต่ก็ยังสามารถที่จะปรับปรุงแบบการบริหารจัดการได้

5. ปัจจัยด้านนักท่องเที่ยว (T): นักท่องเที่ยวมหาชนที่เดินทางมาตาม แบรินด์ชากรุงเทพฯ ชาติความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

6. ปัจจัยด้านอัตลักษณ์ (K): ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของ ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่

ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าว นำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นเป้าหมาย ในอนาคต คือ การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่า และรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืน โดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ โดยมีแนวทาง ในการดำเนินงาน 3 ทิศทาง ทิศทางที่หนึ่งคือเรื่องของแหล่งท่องเที่ยว ทิศทางที่สอง คือเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ด้านบริการและการท่องเที่ยว และทิศทางที่สาม คือเรื่อง ของการจัดการการท่องเที่ยว

2. เพื่อศึกษาภาพการวางแผนอนาคต (Scenario Planning) ของ ชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษากลุ่มโลและ พื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับการ จัดการท่องเที่ยวของชุมชนใน 3 มิติ คือ ภาพอนาคตที่ดีที่สุด ภาพอนาคตที่ไม่ดี ที่สุด และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

การศึกษาภาพการวางแผนอนาคต (Scenario Planning) ของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนนี้ คณะนักวิจัยเข้ามาศึกษาหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยทำการประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัด 4 หมู่บ้าน 5 องค์กร เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ภูมโลที่เกิดจากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งวางแผนเพื่อการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยวในภูมโลผ่านการดำเนินงานในการร่วมระหว่างรัฐ เอกชนและมหาวิทยาลัย

โดยสามารถแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ดำเนินการประชุมร่วมครั้งที่ 1 ในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2559 เพื่อค้นหาแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน พร้อมแนวทางการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนเพื่อให้ทันต่อการเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวปลายปี พ.ศ.2559 และพ.ศ.2560 และระยะที่ 2 ดำเนินการประชุมร่วมครั้งที่ 2 ในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2559 เพื่อค้นหาแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโล และพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

2.1 แผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด ของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

การประชุมครั้งที่ 1 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2559 ผลที่ได้จากการประชุมคือภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน แต่การจะดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามภาพอนาคตที่ดีที่สุดดังกล่าวนี้จำเป็นต้องระยะเวลาานาน เนื่องจากเป็น การปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงภูมโล และพื้นที่เชื่อมโยงของทุกภาคส่วน ประกอบกับการที่พื้นที่ภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงกำลังประสบกับปัญหาอย่างรุนแรงหลากหลายมิติ และหลายระดับ อันเนื่องมาจาก

การท่องเที่ยวจนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ และกลุ่มชนชาติพันธุ์ในพื้นที่รอบๆ พื้นที่ภูมิลอที่มีประชุมจึงมีมติว่าให้ใช้งานวิจัยเป็นฐานในการหามาตรการ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาหระยะเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและลดความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น การขยายตัวของรีสอร์ท การลอบเผาป่าและการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน การลอบเข้ามาของแรงงานต่างด้าวและแฝงตัวอยู่ในภาคบริการ รวมถึงการลอบวางระเบิดของผู้เสียผลประโยชน์ในพื้นที่จนนำไปสู่ผลเสียของการท่องเที่ยวในภาพรวม ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบนพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 จังหวัด มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันถึงการหาแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน เพื่อแก้ปัญหาหระยะสั้นให้ทันฤดูกาลท่องเที่ยวของพื้นที่ภูมิลอ โดยการวางแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดมีขั้นตอนดังนี้

ประการ 1 การสำรวจการศึกษาลักษณะการจัดการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยงและทำการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลอและพื้นที่เชื่อมโยง

ประการที่ 2 ประชุมหาแนวทางในการจัดการการให้บริการนักท่องเที่ยวร่วมกับชมรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า ในวันที่ 15-16 พฤศจิกายน พ.ศ.2559 ณ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้า มีเป้าหมายเพื่อร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนการจัดการบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหาเบื้องต้น นำผลจากการประเมินขีดความสามารถมาทำการทดสอบการบริการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาในอดีต ร่วมกับชุมชนก่อน จนเกิดแนวทางที่ชัดเจน

ประการที่ 3 คณะผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาทดสอบและข้อตกลงกับชุมชนต่างๆ พร้อมนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาเร่งด่วน เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินงานการท่องเที่ยวภูมิลอ ซึ่งแต่งตั้งโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียก่อนพิจารณา

สรุปผลปรากฏว่าคณะกรรมการชุดดังกล่าวได้ลงมติออกระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการต่างๆ โดยมีประเด็นสำคัญที่ขอนำเสนอ ดังนี้

1. จุดจอดรถรายละเอียดและจุดบริการท่องเที่ยวภูมโล

ทางคณะกรรมการมีมติให้จัดจุดจอดรถเพื่อเปลี่ยนมาใช้รถของชุมชนในการขึ้นยอดภูมโลเพิ่มจาก 3-5 จุด เป็น 7 จุด ได้แก่ โดยเป็นจุดจอดรถภายนอกอุทยาน 3 จุด และในเขตอุทยาน 4 จุด โดยสามารถจอดรถได้ทั้งสิ้นประมาณเกือบ 2,000 คัน ในขณะที่ฝั่งกษะทอน ชมรมท่องเที่ยวของกษะทอนมีที่จอดรถที่สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 500 คัน และมีจุดจอดรถสำรองที่สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้เพิ่มเติมอยู่ประมาณ 3 จุด คือ โรงเรียนบ้านห้วยมุ่น ประมาณ 100 คัน, โรงเรียนตูป้อประมาณ 100 คัน, ด่านตูป้อประมาณ 50 คันจุดที่ 1.บริเวณหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ให้บริการโดยเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเขตอุทยานฯ แล้ว จุดนี้มีรถให้บริการจำนวน 125 คัน และมีพื้นที่สำหรับจอดรถ 700 คัน ระยะทางจากจุดบริการถึงภูมโล 14 กิโลเมตร ค่าบริการ 1,000 บาทต่อคัน (1 คัน นั่งไม่เกิน 10 คน)

จุดที่ 2 บริเวณทางขึ้นภูมโลในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ด้าน อ.นครไทย ให้บริการโดยกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า จุดนี้มีรถให้บริการจำนวน 130 คัน และเป็นจุดให้บริการที่มีระยะทางใกล้ภูมโลมากที่สุด โดยมีระยะทางจากจุดบริการถึงภูมโล 7 กม. ค่าบริการ 1,000 บาทต่อคัน (1 คัน นั่งไม่เกิน 10 คน)

จุดที่ 3 จุดบริการบ้านห้วยน้ำไซ ตั้งอยู่ในหมู่บ้านร่องกล้า หมู่ 10 ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก ตั้งอยู่ก่อนถึงด่านเก็บค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าประมาณ 1 กม. ให้บริการโดยกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า เหมาะสำหรับจอดรถ巴士และนักท่องเที่ยวที่ไม่ชำนาญในการขับรถขึ้นเขาเอง มีรถให้บริการจำนวน 30 คัน และพื้นที่จอดรถประมาณ 300 คัน ระยะทางจากจุด

บริการถึงภูมิลโ 24 กม. มี 2 ราคา คือ จำนวน 1-6 คน ราคา 1,500 บาท และ จำนวน 7-10 คน ราคา 2,000 บาท

จุดที่ 4 ภายในองค์การบริหารส่วนตำบลกกสะทอน อ.ด่านซ้าย จ.เลย ให้บริการโดย ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนกกสะทอน เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเส้นจังหวัดเลยและภาคอีสาน มีลานจอดรถได้มากกว่า 500 คัน ระยะทางจากชมรมฯ ถึงภูมิลโ 25 กม. มี 2 ราคา คือ จำนวน 1-6 คน ราคา 1,500 บาท และจำนวน 7-10 คน ราคา 2,000 บาท

2. การแบ่งหน้าที่ดูแลขยะ ในส่วนของกลุ่มท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้าจะมีการจัดการขยะ โดยมีการจัดการในรูปแบบของการรับผิดชอบของรถแต่ละคันที่เข้าลงทะเบียนเพื่อเป็นรถในการนำเที่ยวจะต้องมีการจัดการขยะที่นักท่องเที่ยวนำขึ้นแปลงภูมิลโ แล้วต้องนำมาทิ้งในพื้นที่ของหมู่บ้านเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องขยะในการชมแปลงภูมิลโ รวมถึงการจัดเตรียมจุดทิ้งขยะให้มีบริการในจุดต่างๆ ในการเข้าชมแปลงภูมิลโ โดยจะมีทางกลุ่มท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้า อุทยานฯ และกลุ่มท่องเที่ยวกกสะทอนช่วยกันในการรับผิดชอบดูแล

3. กฎระเบียบและข้อห้ามสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเขตอุทยานแห่งชาติ ส่วนใหญ่เป็นไปตามกฎระเบียบและข้อห้ามดั้งเดิมของอุทยานแห่งชาติ แต่มีกฎระเบียบและข้อห้ามเพิ่มเติมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภูมิลโ ดังนี้

1. ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวยานพาหนะอื่นๆ ที่ไม่ใช่รถบริการที่อุทยานอนุญาตเข้าไปในเขตภูมิลโโดยเด็ดขาด ตั้งแต่วันที่ 24 ธันวาคม 2559 เป็นต้นไป

2. รถเที่ยวแรกเริ่ม 05.00 น. และเที่ยวสุดท้าย 16.30 น.

3. ห้ามพักค้างแรมบริเวณภูมิลโโดยเด็ดขาด

4. ห้ามเด็ดดอกไม้ โนม้กิ่ง ขึ้นต้นไม้ หรือทำให้เสียหาย

4. ระเบียบและคุณสมบัติของบุคคลที่ขับขี่ยานพาหนะโดยสารให้บริการนักท่องเที่ยวเข้าชมภูมิลโ มีสาระสำคัญที่ขอเสนอ ดังนี้

1. พนักงานขับรถของกลุ่มฯ/ชมรมฯ จะต้องมิใช่ใบอนุญาตการขับขี่ไม่หมดอายุ และการแต่งกายของคนขับรถจะต้องแต่งกายสุภาพ ชุดที่ชมรมกำหนดเป็นแบบมาตรฐานเดียวกัน พุดจาสุภาพ และห้ามดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยเด็ดขาด

2. รถยนต์ที่ทางสมาชิกของชมรมฯ นำเข้ามาให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ในสภาพดีปลอดภัย มีพระราชบัญญัติคุ้มครองตามกฎหมาย และจะต้องมีสัญลักษณ์ของกลุ่มฯ/ชมรมฯ และหมายเลขติดรถที่ชัดเจน

3. หากมีสมาชิกของกลุ่มฯ/ชมรมฯ กระทำผิด ชมรมฯจะต้องรับผิดชอบโดยการกำหนดโทษพิจารณาแจ้งผู้กระทำผิดดังกล่าวให้หยุดการดำเนินการใดๆ ในเขตอุทยานฯ ตามระยะเวลาที่สมควร และจะต้องแจ้งรายงานให้อุทยานฯ ทราบเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อทางอุทยานฯจะได้พิจารณาบทลงโทษตามกฎหมายต่อไป

4. รูปแบบสติ๊กเกอร์ติดรถ สติ๊กเกอร์สำหรับติดรถที่ให้บริการนำเที่ยวภูมโล มีตามทีคณะกรรมการอนุมัติมีของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ชมรมท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้า และชมรมท่องเที่ยวกกสะทอน

2.2 การวิเคราะห์ความหมายและประเมินความต่อเนื่องเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่ภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

การดำเนินกิจกรรมตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด ในช่วงเวลาการเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวปลายธันวาคม พ.ศ.2559 – เมษายน พ.ศ.2560 พบว่าประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาเป็นอย่างมาก การจัดการที่จอดรถจุดต่างๆ บนภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงทำได้ดี ช่วยแก้ไขปัญหานักท่องเที่ยววนารถส่วนตัวขึ้นไปยังภูมโล ส่งผลให้เกิดความเป็นระบบเรียบร้อย ปัญหาการจราจรติดขัดได้รับแก้ไขการสัญจรเป็นไปโดยสะดวกและปลอดภัย แต่อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาเหล่านั้นก็ยังคงเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาระยะสั้นเท่านั้น ตลอดจนเป็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นบนการบริหารจัดการแบบแยกเป็นส่วนๆ ระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่

เกี่ยวข้อง หรืออาจกล่าวสรุปได้ว่าเป็นการดำเนินงานที่ยังขาดการบูรณาการที่จะนำไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดที่เป็นเป้าหมายที่แท้จริงตั้งแต่การประชุมครั้งที่ 1

ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิเคราะห์ความหมาย และประเมินความต่อเนื่องของการดำเนินงานตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางที่จะพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด ตลอดจนทบทวนเป้าหมายและทิศทางที่ตั้งไว้ ตั้งแต่การประชุมครั้งที่ 1 ได้ดำเนินการจัดประชุม ในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2560 ในการประชุมในครั้งนี้ได้มีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยคณะผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 4 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน รวมเป็น 80 คน โดยสามารถสรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญกลุ่มต่าง ๆ ในตารางที่ 5 ได้ดังนี้

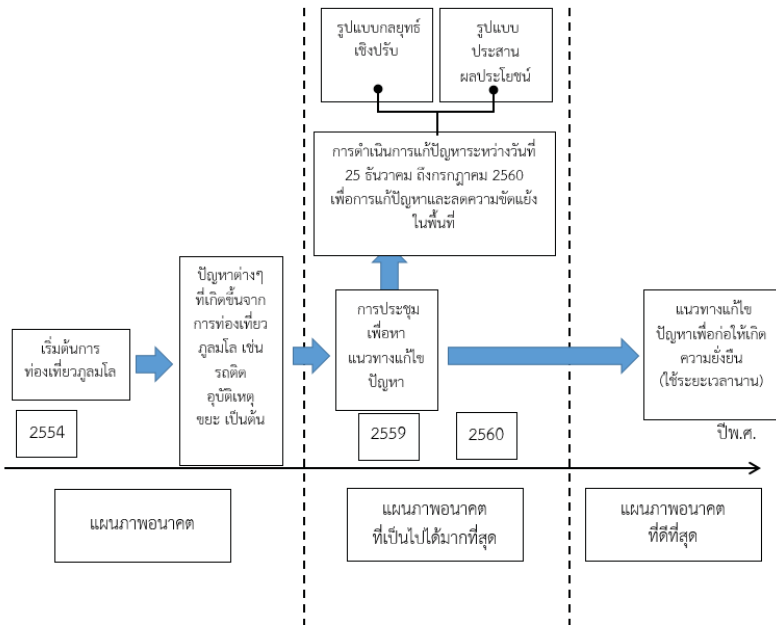
ตารางที่ 5 แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญกลุ่มต่าง ๆ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ	ความคิดเห็น
1.กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายหรือผลักดันหรือกำกับควบคุมให้นโยบายนั้นดำเนินไปตามข้อกำหนด/แนวทางปฏิบัติของแนวนโยบายนั้นๆ	แผนกลยุทธ์ที่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอนั้นมีความครอบคลุมและสอดคล้องกับประเด็นของการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิลและพื้นที่เชื่อมโยง
2.กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นแกนนำหรือเป็นกลุ่มผู้นำของชุมชนท่องเที่ยว บนพื้นที่ภูมิลและพื้นที่เชื่อมโยง	
3.กลุ่มนักวิชาการผู้มีประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ในการจัดทำยุทธศาสตร์/แผนงานเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว	
4.กลุ่มตัวแทนของภาคเอกชนและกลุ่มสถานประกอบการที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง	ต้องการให้เพิ่มเติมมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงด้วยมิติเศรษฐกิจเป็นฐาน (economic benefits based) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

2.3 แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน เป็นสิ่งที่ได้มีการกล่าวถึงตั้งแต่การประชุมครั้งที่ 1 แต่ยังมีได้มีการดำเนินการนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นแผนที่จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการยาวนาน และเพื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งในพื้นที่ให้ทันฤดูกาลท่องเที่ยวในช่วงเดือนธันวาคมปี พ.ศ.2559 จึงจำเป็นต้องดำเนินการตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดก่อนดังรายละเอียดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

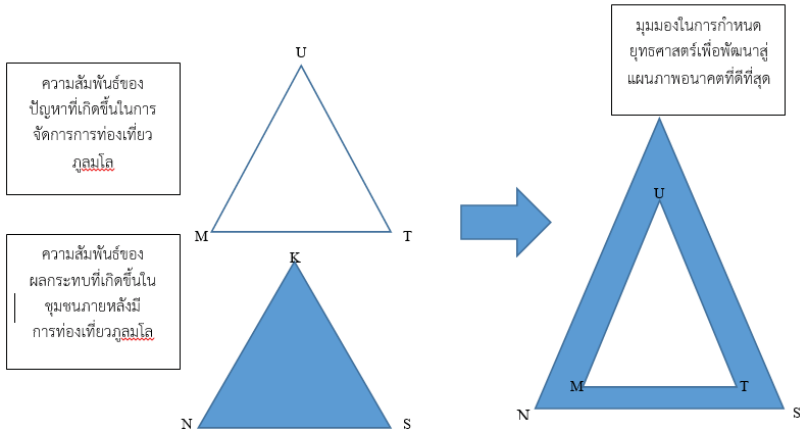
รูปที่ 1 แผนผังแสดงทัศนะเกี่ยวกับแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดและแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของผู้เชี่ยวชาญจากการประชุมครั้งที่ 1

ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์ เรื่องรูปแบบของแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโล พื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยแยกตามกรอบการวิเคราะห์กลยุทธ์เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยง โดยสามารถนำแนวโน้มสำคัญๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่สูงภูมโลจากผู้เชี่ยวชาญและเข้าร่วมประชุมครั้งที่ 2 มาสรุปได้ 6 ด้าน ได้แก่ 1. ศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยง 2. คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยง 3. การบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยง 4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงด้วยมิติเศรษฐกิจเป็นฐาน (economic benefits based) 5. มาตรฐานการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง 6. การสนับสนุนของรัฐบาลและองค์กรภาครัฐ

จากการวิเคราะห์ภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ในการประชุมครั้งที่ 1 โดยวิเคราะห์ความหมายและประเมินความต่อเนื่องเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงตามแผนภาพอนาคต Scenario Agenda พร้อมทั้งติดตามตัวบ่งชี้สถานการณ์ เพื่อประเมินแผนภาพอนาคต Scenario Agenda เพื่อสร้างยุทธศาสตร์ โดยที่ประชุมได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ภูมโลเป็นตัวตั้งจากนั้นทำการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับ 2 หัวข้อหลัก คือความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมโล และความสัมพันธ์ของผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนภายหลังมีการท่องเที่ยวภูมโล เพื่อทำการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดทั้งหมด 3 ทิศทาง คือ ทิศทางของแหล่งท่องเที่ยว ทิศทางของทรัพยากรมนุษย์ด้านการบริการและการท่องเที่ยว ทิศทางของการจัดการการท่องเที่ยว ดังรายละเอียดในรูปที่ 2

รูปที่ 2 สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับมุมมองในการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดจากการประชุมครั้งที่ 1

รูปแบบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภูมโล		ผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังมีการท่องเที่ยวภูมโล	รูปแบบใหม่ที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้น	ทิศทางของแผนภาพอนาคต
แบรนด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมา (U)	➔	ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (K)	แบรนด์จะต้องประกอบด้วยความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (UK)	ทิศทางของแหล่งท่องเที่ยว
นักท่องเที่ยวที่มาตามแบรนด์และส่งเสริมแบรนด์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ที่ทำลายอัตลักษณ์ของพื้นที่ (T)	➔	ระบบการจัดเก็บความรู้ภายในชุมชนท้องถิ่น (S)	นักท่องเที่ยวต้องเห็นค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในพื้นที่ (TS)	ทิศทางของทรัพยากรมนุษย์ด้านการบริการและการท่องเที่ยว

การจัดการการ ท่องเที่ยว ที่ตอบสนองแบรนด์และ ลดคุณค่าอัตลักษณ์อื่นๆ ในพื้นที่ (M)		เจ้าบ้านและ เครือข่ายที่ดีในชุมชน (N)	เปลี่ยนวิธีการจัดการ เพื่อการท่องเที่ยว แบบผู้ประกอบการสู่ ความเป็นเจ้าบ้านและ เครือข่ายที่ดีในชุมชน (MN)	ทิศทางของ การจัดการ การท่องเที่ยว
---	---	---	--	---

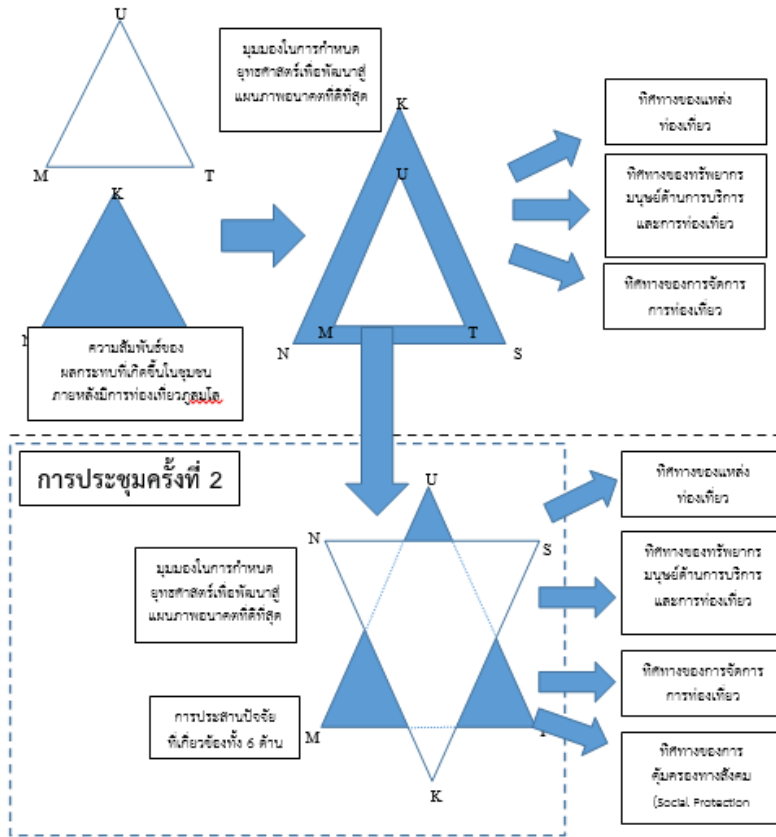
3.สร้างองค์ความรู้ ทิศทางและนโยบายแผนยุทธศาสตร์แผนกลยุทธ์ แผนงานโครงการทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชน ท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

ภายหลังจากการประชุมครั้งที่ 2 ทำให้สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินงานที่
 ผ่านมาตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดผ่านกระบวนการปรับเชิงทัศนคติ
 และการประสานผลประโยชน์ร่วมกันสามารถแก้ไขปัญหาและลดความขัดแย้งใน
 พื้นที่ได้เป็นอย่างดี แต่ก็เป็นที่ทราบและยอมรับในทุกภาคส่วนว่ายังคงเป็นเพียงแค
 การแก้ปัญหาในระยะสั้น ประกอบการศึกษาวิจัยของโครงการย่อย 1
 ศักยภาพและรูปแบบที่เหมาะสมของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลโ และพื้นที่
 เชื่อมโยง โครงการย่อย 2 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ภูมิลโและพื้นที่
 เชื่อมโยง คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่ามุมมองในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน
 ได้แก่ แบรินด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้น (U) นักท่องเที่ยวที่มาตามแบรินด์และส่งเสริม
 แบรินด์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ที่ทำลายอัตลักษณ์ของพื้นที่ (T)
 การจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแบรินด์และลดคุณค่าอัตลักษณ์อื่นๆ ในพื้นที่
 (M) ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (K) ระบบการจัดเก็บความรู้ภายใน
 ชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น (S) และเจ้าบ้านเครือข่ายที่ดีในชุมชน (N) เป็นปัจจัยที่
 จำเป็นต่อการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด จึงนำเสนอ
 ในการประชุมครั้งที่ 1 ส่งผลให้มีการนำปัจจัยทั้ง 6 ไปใช้ในการวิเคราะห์หารูปแบบ
 ความสัมพันธ์เพื่อใช้ในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดี

ที่สุดทั้งหมด 3 ทิศทาง คือ 1. ทิศทางของแหล่งท่องเที่ยว 2. ทิศทางของทรัพยากรมนุษย์ด้านการบริการและการท่องเที่ยวและ 3. ทิศทางของการจัดการการท่องเที่ยว

นอกจากนี้เมื่อคณะผู้วิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ แล้ว เล็งเห็นว่า ทิศทางทั้ง 3 น่าจะยังไม่เพียงพอต่อการสร้างความยั่งยืนทางด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ภูมิลอ และพื้นที่เชื่อมโยง เนื่องจากการวิเคราะห์ในการประชุมดังกล่าว เป็นเพียงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงการจับคู่ตัวแปร ซึ่งแต่เดิมเป็นการจับคู่สามเหลี่ยมหรือการมองความสัมพันธ์ที่เป็นชุดจากปลายแหลมด้านหนึ่งไปสู่ปลายแหลมอีกด้านหนึ่ง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการประสานปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน เพื่อก่อให้เกิดมุมมองในหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น และให้เห็นทิศทางอื่นที่ซ่อนอยู่นั้น คือ ทิศทางของการคุ้มครองทางสังคมดังปรากฏในรูปที่ 3

รูปที่ 3 สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับมุมมองในการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดจากการประชุมครั้งที่ 2

จากรูปที่ 3 ทำให้สามารถมองเห็นและเปรียบเทียบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดระหว่างการประชุมครั้งที่ 1 และการประชุมครั้งที่ 2

ได้อย่างชัดเจน ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากการประชุมครั้งที่ 1 ซึ่งมีเพียงแค่ 3 รูปแบบนั้นได้เพิ่มมากขึ้นถึง 12 รูปแบบ ดังตารางที่ 6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างการประชุมครั้งที่ 1 และการประชุมครั้งที่ 2

การประชุมครั้งที่ 1			การประชุมครั้งที่ 2		
ตัวแปร	ตัวแปร	รูปแบบความสัมพันธ์	ตัวแปร	ตัวแปร	รูปแบบความสัมพันธ์
U	K	แบรนด์จะต้องประกอบด้วยอัตลักษณ์ของพื้นที่ (UK)	U	N	ปรับจากแบรนด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมาให้กลับมาเป็นเจ้าของบ้านและเครือข่ายที่ดีในชุมชน (UN)
			U	S	ปรับจากแบรนด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมาให้กลายมาเป็นระบบการจัดการความรู้ภายในชุมชนผ่านภูมิปัญญา (US)
			T	N	นักท่องเที่ยวที่มาตามแบรนด์จะเปลี่ยนรูปแบบความสนใจโดยจะเลือกติดต่อกับเจ้าบ้านและเครือข่ายที่ดีในชุมชนโดยตรงสอดคล้องตาม Lifestyle ของตนเอง (TN)
			T	K	นักท่องเที่ยวที่มาตามแบรนด์จะต้องการให้ความสำคัญกับความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (TK)
T	S	นักท่องเที่ยวต้องเห็นค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นของพื้นที่ (TS)	M	K	การจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองเพียงแต่แบรนด์และลดคุณค่า อัตลักษณ์อื่นๆในพื้นที่ต้องปรับเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (MK)
			M	S	การจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองเพียงแต่แบรนด์และลดคุณค่าอัตลักษณ์อื่นๆในพื้นที่ต้องปรับเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความรู้ภายในชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น (MS)
			K	M	อัตลักษณ์ของพื้นที่จำเป็นต้องได้รับการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ (KM)
			K	T	อัตลักษณ์ของพื้นที่จะกำหนดคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว (KT)
M	N	เปลี่ยนผู้ประกอบการสู่ความเป็นเจ้าบ้านและเครือข่ายที่ดีในชุมชน (MN)	N	U	เจ้าบ้านและเครือข่ายที่ดีในชุมชนสามารถที่จะพัฒนาเป็นแบรนด์ได้ (NU)
			N	T	เจ้าบ้านและเครือข่ายที่ดีในชุมชนสามารถที่จะติดต่อกับนักท่องเที่ยวโดยตรง (NT)
			S	U	ภูมิปัญญาสามารถที่จะพัฒนาให้กลายเป็นแบรนด์ได้ (SU)
			S	M	ภูมิปัญญาจำเป็นต้องได้รับการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาของพื้นที่ (SM)

จากตารางรูปแบบความสัมพันธ์ข้างต้น พบทิศทางที่ 4 ซึ่งเป็นจุดเชื่อมระหว่างปัจจัยกับผลแห่งความสำเร็จ คือ การคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) เพิ่มขึ้นและสามารถสรุปทิศทางและยุทธศาสตร์ของแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนได้ ดังนี้

ตาราง 7 ทิศทางและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

วิสัยทัศน์ การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่า และรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ			
ทิศทางที่หนึ่ง แหล่งท่องเที่ยว	ทิศทางที่สอง ทรัพยากรมนุษย์ ด้านบริการและการ ท่องเที่ยว	ทิศทางที่สาม การจัดการการ ท่องเที่ยว	ทิศทางที่สี่ การคุ้มครองทางสังคม
1. 365 วันเที่ยวไม่ หมด บนประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและชุมชน คนพื้นที่สูงภูมโล (UN)	4. เสริมสร้างพลัง ภูมิปัญญาของ ชุมชนคนพื้นที่สูง ภูมโลเพื่อการ ท่องเที่ยว (US)	6. การ ประชาสัมพันธ์ การ ส่งเสริมภาพลักษณ์ และการตลาดเชิงรุก สำหรับการ ท่องเที่ยววิถีชีวิต ชุมชนคนพื้นที่สูง ภูมโล (TN)	11. สร้างความเชื่อมั่น ในอัตลักษณ์ของพื้นที่ และพัฒนาต่อยอดให้มี ความเข้มแข็ง เพื่อ กำหนดลักษณะ นักท่องเที่ยวเฉพาะ กลุ่มได้ (KT)
2. พัฒนา ประวัติศาสตร์ วิถี ชีวิตและชุมชนคน พื้นที่สูงให้ กลายเป็นแบรนด์ แทนชากรุง เมืองไทย (NU)	5. เสริมสร้าง พลังอัตลักษณ์ของ ชุมชนคนพื้นที่สูง ภูมโลเพื่อการ ท่องเที่ยว (TK)	7. การจัดการ การท่องเที่ยวที่เน้น การใช้อัตลักษณ์ของ พื้นที่เป็นตัว ขับเคลื่อน การท่องเที่ยวใน ภาพรวม (MK)	12. สร้างความพร้อม ในการรองรับ นักท่องเที่ยวเฉพาะ กลุ่ม (NT)

วิสัยทัศน์			
การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่า และรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ			
ทิศทางที่หนึ่ง แหล่งท่องเที่ยว	ทิศทางที่สอง ทรัพยากรมนุษย์ ด้านบริการและการ ท่องเที่ยว	ทิศทางที่สาม การจัดการการ ท่องเที่ยว	ทิศทางที่สี่ การคุ้มครองทางสังคม
3. เสริมสร้างพลัง ภูมิปัญญาเพื่อ พัฒนาเป็นแบรนด์ ชุมชนคนพื้นที่สูง ภูมิลโ (SU)		8. การจัดการการ ท่องเที่ยวที่เน้นการ ใช้ภูมิปัญญาในพื้นที่ เป็นตัวขับเคลื่อน การท่องเที่ยวใน ภาพรวม (MS)	
		9. นำอัตลักษณ์อัน หลากหลายของ ชุมชนพื้นที่สูง ภูมิลโสู่การจัดการ การท่องเที่ยวที่ เหมาะสม (KM)	
		10. นำภูมิปัญญาอัน หลากหลายของ ชุมชนพื้นที่สูง ภูมิลโสู่การจัดการ การท่องเที่ยวที่ เหมาะสม (SM)	

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษา ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน มีข้อค้นพบในเรื่องของเนื้อหา และวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษา ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษา ภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน สิ่งที่เป็นแนวคิดหลักเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน ของการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยง คือ แนวความคิดในการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) ไม่ทำให้เกิด ความขัดแย้งในชุมชน คือ ทำให้ทั้งคนในและคนนอกเห็นคุณค่าร่วมกัน โดยที่ ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและ สนับสนุนการดำเนินกิจการท่องเที่ยวของชุมชนในฐานะ หุ้นส่วนทางสังคม Social Partnership เพื่อร่วมรับผลประโยชน์และรับผิดชอบต่อชุมชน ตลอดจนการคำนึงถึง ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่มากกว่ากระแสของนักท่องเที่ยวและรายได้ที่ เกิดจากการท่องเที่ยวที่จะนำเข้ามาสู่พื้นที่ พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวคิด การผสานความร่วมมือให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากสิ่งที่มีอยู่เดิมพร้อมทั้งรักษาคุณค่าบนฐาน ท้องถิ่น

แผนภาพอนาคตในการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน มี 2 รูปแบบ คือ แผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด และแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดในการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ สูงกรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ซึ่งนำมาจาก การวางแผนทางแก้ไข ปัญหา และลดความขัดแย้งในพื้นที่ในระยะสั้น ประกอบด้วยรูปแบบย่อย คือ รูปแบบกลยุทธ์เชิงปรับและรูปแบบการประสานผลประโยชน์

แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด สำหรับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อการแก้ไข ปัญหาอย่างยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญา ท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่า และรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วม รับผิดชอบ พร้อมทั้งทิศทางการพัฒนา 4 ทิศทาง ได้แก่ ทิศทางด้านแหล่ง ท่องเที่ยว ทิศทางด้านทรัพยากรมนุษย์ด้านการบริการและการท่องเที่ยว ทิศทางด้าน การจัดการการท่องเที่ยว และทิศทางการคุ้มครองทางสังคม Social Protection

2. วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยว บนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน จาก การวิเคราะห์ข้อมูล ต่างๆ ผู้วิจัยเล็งเห็นวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ มีทั้งหมด 3 ระดับ

ระดับที่ 1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบแยกส่วนระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวภูมิลโ พบว่าการที่จะทำให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อวางแผนภาพอนาคตได้เพียงแค่แผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหานั้น ยังไม่สามารถก่อให้เกิดความยั่งยืนได้

ระดับที่ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบซ้อนทับระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวภูมิลโ พบว่ารูปแบบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อวางแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดได้ โดยมีทิศทางทั้งสิ้น 3 ทิศทาง ได้แก่ ทิศทางด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านการบริการและการท่องเที่ยว และทิศทางด้านจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งการวิเคราะห์ด้วยรูปแบบดังกล่าวยังไม่สามารถเห็นถึงมุมมองที่หลากหลายได้ เพราะคนส่วนใหญ่มองว่าสิ่งที่เป็นไปได้มากที่สุด คือสิ่งที่ถูกต้อง จึงหยุดการพัฒนาไว้เพียงแค่นั้น เพราะมองไม่เห็นทางออก เนื่องจากเอาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมาซ้อนทับ กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชน และกำหนดเป็นทิศทางการพัฒนาในรูปแบบเชิงซ้อน

ระดับที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบประสานประโยชน์ระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวภูมิลโ ส่งผลให้ทราบว่าเพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น และให้เห็นทิศทางอื่นที่ซ่อนอยู่นั้น คือ ทิศทางของการคุ้มครองทางสังคม สามารถมองเห็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเพิ่มขึ้นจาก 3 รูปแบบเป็น 12 รูปแบบ ดังนั้นการทำแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนมุมมองและกำหนดประเด็นสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ในที่นี้ได้ตั้งให้ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นฐาน

อาจกล่าวได้ว่ากระดาเนินการประสานปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน เป็นวิธียุทธศาสตร์ใหม่ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนภาพอนาคต (Scenario Agenda) ซึ่งยังไม่เคยมีการคิดค้นมาก่อน แต่เดิมยังคงยึดติดอยู่กับแผนภาพที่ได้จากการประชุมครั้งที่ 1 ซึ่งการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความคิดในการสร้างแผนภาพครั้งที่ 1 โดยการจัดประชุมแผนภาพอนาคตครั้งที่ 2 เพื่อดูความต่อเนื่องความเป็นไปได้ และการปรับเปลี่ยนทิศทางส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่ยังคงเป็นเพียงการวิเคราะห์

ความสัมพันธ์แบบซ้อนทับเนื่องจากยังคงยึดติดกับการแทนที่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างการท่องเที่ยวกับชุมชน ยังไม่มีการประสานปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน เพื่อการวิเคราะห์ผลจากการค้นพบวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ดังกล่าวจะนำไปสู่รูปแบบการวิเคราะห์ใหม่ นำไปสู่ความยั่งยืนในการดำเนินการจัดการชุมชนบนพื้นที่สูงอื่นๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะด้านวิชาการ

- การพัฒนาการออกแบบการเรียนรู้การเป็นเจ้าบ้านที่ดีเพื่อการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนท้องถิ่น
- การพัฒนาเครือข่ายศูนย์ความเป็นเลิศในการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวชุมชนที่สูง เพื่อพัฒนานักสื่อสารวัฒนธรรมและการออกแบบประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย การพัฒนาศักยภาพและรูปแบบที่เหมาะสมของชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิลมและพื้นที่เชื่อมโยง โดยยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง Area-based Approach (ชุมชนท่องเที่ยวเป็นตัวตั้งนำแหล่งท่องเที่ยวภูมิลม) อย่างจริงจัง โดยจะมีการผลักดันประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (Community-based Tourism) บนพื้นฐานแนวคิดการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) ที่ชัดเจน

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- สำหรับกลุ่มผู้ดำเนินการหรือกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิลม และพื้นที่เชื่อมโยง มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (Community-based Tourism) บนพื้นฐานแนวคิดการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) โดยต้องมีความเข้าใจหลักการและวิธีการที่ถูกต้องและชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่าย (Networking) การมีส่วนร่วมของสมาชิกควรมีการประสานงานกับกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ เพื่อสร้างพันธมิตรในการทำการตลาด และสร้างความเข้าใจของกิจกรรม

การท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลโ เพื่อความยั่งยืนของชุมชนให้ผู้ประกอบการได้รับรู้ถึงเป้าหมาย และศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อลดมุมมองที่ไม่ดีต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

- **สำหรับกลุ่มตัวแทนของภาคเอกชนและกลุ่มสถานประกอบการ** จะต้องมึบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจการการท่องเที่ยวของชุมชนในฐานะ หุ้นส่วนทางสังคม (Social Partnership) ทำหน้าที่ในการบริการท่องเที่ยว การรักษาสีงแวดล้อม การบริการนำชม การสร้างมาตรฐานในการบริการ ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่มากกว่ากระแสของนักท่องเที่ยว และรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่จะนำเข้ามาสู่พื้นที่ พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวคิดการผสมผสานความร่วมมือให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากสิ่งที่มีอยู่เดิม เช่น ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น

- **สำหรับ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า** ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลพื้นที่ภูมิลโ ควรดำเนินการวางแผน และปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบการทำงานของหน่วยงานให้มีศักยภาพในการดูแลพื้นที่ภูมิลโในมิติด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน โดยตั้งอยู่บนหน้าที่หลัก คือ การดูแลในเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ กล่าวคือ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าควรทำหน้าที่ในการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎระเบียบ ข้อบังคับแก่คนในพื้นที่ภูมิลโ อันได้แก่ ประชาชนทั่วไปและผู้ประกอบการ หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในพื้นที่ภูมิลโและพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิลโและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ

- **สำหรับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า** ควรมีการวางแผนพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิลโและพื้นที่เชื่อมโยง โดยกำหนดขีดความสามารถของพื้นที่ภูมิลโที่รองรับได้ เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวันไม่ให้มากเกินไป เพราะจะเป็นการรบกวนพื้นที่และอันตรายหรือธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมได้ง่าย การเก็บภาษีการใช้พื้นที่ภูมิลโภายใต้มาตรการที่มาจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนที่เชื่อมโยงพื้นที่ภูมิลโ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวแบบ Co-Management โดยใช้แนวความคิดเรื่อง

ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม เป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับพื้นที่ภูมิโลกกำลังเผชิญกับกระแสการท่องเที่ยวมหาชนในปัจจุบัน

- สำหรับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าควรเพิ่มบทบาทในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยการให้ความรู้ และปลูกจิตสำนึกความเป็นเจ้าของในทรัพยากรธรรมชาติกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้เป็นไปในแนวทางของความยั่งยืน ควบคู่ไปกับการควบคุมรักษากฎระเบียบไม่ให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

- สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ภูมิโลกและพื้นที่เชื่อมโยง นับได้ว่าเป็นหน่วยงานที่ทำงานใกล้ชิดกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ควรเพิ่มบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวและช่วยกระตุ้นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนและภาคเอกชน ในการพัฒนาพร้อมทั้งพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ในพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดคุณค่าและมูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวในพื้นที่

รายการอ้างอิง

- กันทิมา จินโต. (2550). ศักยภาพของชุมชนย่านคลองดำเนินสะดวกในการจัดการการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home stay). วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กมล สุตประเสริฐ. (2540). การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพฯ: เจเอ็นพี.
- จิระภา ฉิมสุข. (2544). ศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จิรวัดน์ พิระสันต์. (2555). รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- จิรวัดน์ พิระสันต์ และคณะ. (2553). โครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ : กองทุนสนับสนุนการวิจัย 85
- ชูลิรัตน์ จันทร์เชื้อ. (2547). รายงานการวิจัยเรื่อง การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- _____ . (2552). รายงานการวิจัยเรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ่อเกลือพันปี ตำบลปอโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- ดวงใจ หล่อธนะวิชช์. (2550). “รัฐ ทุน ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในญี่ปุ่น: กรณีของเมืองโยมิตัน”. เอเชียปริทัศน์. ปีที่ 28 ฉบับที่ : 2 หน้า : 183-218.

- นิภารัตน์ สายประเสริฐ. (2553). การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.
วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นิศารัตน์ วรประดิษฐ์. (2551). การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
บนพื้นที่สีเขียวบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.
เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงค์นงค. (2533). ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา
ชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สาขาพัฒนาชุมชน
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พชรวรรณ ทวงชน. (2555). แนวทางการเพิ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศจากมุมมองของชุมชน: กรณีศึกษาอุทยานสัตว์ป่าภาคอีสาน
ตอนบน ขอนแก่น-อุดรธานี จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เพชร ศรีนนท์ศิริ. (2556). รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม
ท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัย
นเรศวร.
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์. (2551). การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน. เพชรบุรี: คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
_____. (2553). การท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- มีงสรรพ์ ขาวสะอาด. (2548). มูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวใน
จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณฑาวดี พูลเกิด. (2552). การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อ

ความยั่งยืน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2475). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(อัดสำเนา)

ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ และคณะ.(2528). **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท:**

ประสบการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

วรรณพร วิมิชานุกร, วรรณนิภา จัตูชัย และมาลี บุษยะมา. (2541).**รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย.**

กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

วรวัลย์ สัจจาภิรัตน์. (2553). **การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษา**

ชุมชนทุ่งเพล ตำบลฉมัน อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. บทความในการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพ สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต (<http://proceedings.bu.ac.th/?start=80> วันที่สืบค้น 11 มกราคม พ.ศ.2559)

วิลาศ เตชะไพบูลย์. (2538.) **การท่องเที่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโลกสีเขียว.

วศิน ปัญญาวุฒระกุล. (2550). **รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระเบียงวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์).** พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ศิริพร พงษ์ศรีโรจน์. (2540). **องค์การและการจัดการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.** กรุงเทพฯ: เทคนิค.

ศิริพร พันธุ์ลีและคณะ. (2552). **รายงานการวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ศุภวรรษ เชื้อเมืองพาน และคณะ. (2556). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สกุศล วงษ์กาฬสินธุ์. (2549). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. นครราชสีมา: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. (2547). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สมฤดี นิโครวัฒน์ยี่ง และสุจิตรา วาสนาดำรงดี บรรณาธิการ. (2550). จัดสถานการณ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม. นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

สุรีย์ บุญญานุกพงศ์ และคณะ. (2552). รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนประวัติศาสตร์ขุนตาน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เสรี พงศ์พิศ. (2546). ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสัยทัศน์กิจกรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: รั้งสิการพิมพ์.

เสรี พงศ์พิศ. (2551). แผนแม่บทชุมชน ประชาพิสัยและพัฒนา. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยู่ธยา. (2551). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็น ศูนย์กลาง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุภา ทฬัฐวรรณ. (2530). การเป็นผู้นำในชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและคำสอน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. (2548.) โครงการสัมมนาเพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบ

บูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัดระนอง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). รายงานขั้นสุดท้าย การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2537). สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อัจฉรา สโรบล. (2547). การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อในการพัฒนาภูมิปัญญาด้านสิ่งทอ. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ้อ. (2539.) การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาษาอังกฤษ

Buckley, R.C. (1994). A framework for ecotourism research. Annual of tourism research Vol. 21No.3.

Boo. (1990). Ecotourism: The potentials and pitfalls. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund: Washington D.C.

Ceballos-Lascurain, H. (1996). Tourism, ecotourism and protected Areas: The state of nature based tourism around the world and guidelines for its development. IUCN, Gland, Switzerland, and Cambridge, United Kingdom.

Griffin, R.W. (1996). Management. 5th ed. Boston: Houghton Mifflin.

The Ecotourism Society. (1991). "The ecotourism society's definition". The ecotourism society newsletter (Spring):1.

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว วิถีอีสานใต้

The Development of Tourism Routes Linked to Tourism Identities for the Ways of Lower Northeastern Part of Thailand

ผศ.ดร.สุภภัทร ศรีจงแสง¹

วรรัตน์ บุญแฝง²

ดร. สิริรัตน์ ขอบขาย³

เขมจิรา นองเป็ด⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) รวบรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ (2) ศึกษาการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้นักท่องเที่ยว (3) ประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์วิถีอีสานใต้ที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ (4) พัฒนาแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ โดยใช้แนวคิดทางการท่องเที่ยวประกอบด้วยแนวคิดหลัก (Core Concept) ได้แก่ แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและแนวคิดเส้นทางท่องเที่ยว รวมถึงการใช้แนวคิดเสริม (Supporting concepts) ได้แก่ แนวคิดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และแนวคิดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

---

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวัฒนธรรมการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการการโรงแรม คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการการโรงแรม คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

โครงการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแทนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐบาลในพื้นที่ 5 จังหวัดในพื้นที่อีสานใต้ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด อุตุสภกรรมจังหวัด ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์วิถีอีสานใต้ทั้ง 5 จังหวัดในพื้นที่อีสานใต้ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบสอบถาม และการประชุมกลุ่มย่อย

ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่อีสานใต้มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจำแนกทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของอีสานใต้ได้เป็น 8 ด้าน ได้แก่ (1) สถาปัตยกรรมและโบราณสถาน (2) งานศิลปหัตถกรรม (3) ศาสนา ศรีทธา และความเชื่อ (4) วิถีชีวิตและเครื่องแต่งกาย (5) อาหารท้องถิ่น (6) เทศกาลและงานประเพณี (7) ภาษาท้องถิ่น และ (8) อัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงทรัพยากรทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการจำแนกทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของอีสานใต้ทั้ง 8 ด้านข้างต้น การรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้นักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นแรงจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวอีสานใต้ ซึ่งสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังต่อไปนี้ (1) อัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมและโบราณสถาน (2) อัตลักษณ์ด้านศิลปหัตถกรรม (3) อัตลักษณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ (4) อัตลักษณ์ทางศาสนา ศรีทธา และความเชื่อ (5) อัตลักษณ์ด้านประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล (6) อัตลักษณ์ด้านอาหารท้องถิ่น (7) อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตและการแต่งกาย และ (8) อัตลักษณ์ด้านภาษาท้องถิ่น ในส่วนของการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้นักท่องเที่ยวต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นแรงจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวอีสานใต้ ซึ่งสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังต่อไปนี้ (1) ลักษณะด้านวิถีชีวิตและการแต่งกาย (2) อัตลักษณ์ทางอาหารท้องถิ่น (3) อัตลักษณ์ด้านศิลปหัตถกรรม (4) อัตลักษณ์ด้านประเพณีวัฒนธรรมและ

เทศกาล (5) อัตลักษณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ (6) อัตลักษณ์ทาง ศาสนา ศรีทธา และความเชื่อ (7) อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมและโบราณสถาน และ (8) อัตลักษณ์ทางภาษาท้องถิ่น

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ ซึ่งจำแนกผลการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย (1) ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว (2) ศักยภาพด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (3) ศักยภาพด้านที่พัก (4) ศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ (5) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว โดยผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคิดเห็นต่อศักยภาพทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ในระดับปานกลางทั้ง 5 ด้าน ค่าเฉลี่ยรวม 3.31 ในส่วนของความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีต่อศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติมีความคิดเห็นต่อศักยภาพทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ในระดับปานกลางทั้ง 5 ด้านเช่นเดียวกันกับนักท่องเที่ยวชาวไทย ค่าเฉลี่ยรวม 3.10

ผลการประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ ทำให้พบว่า กลุ่มอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวประกอบด้วย (1) อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรมและโบราณสถาน (2) ด้านศิลปหัตถกรรม (3) ด้านศาสนา ศรีทธา และความเชื่อ (4) ด้านวิถีชีวิตและการแต่งกาย (5) ด้านประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล และ (6) ด้านธรรมชาติ ส่วนกลุ่มอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ที่ยังขาดศักยภาพทางการท่องเที่ยวประกอบด้วย (1) อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวด้านอาหารท้องถิ่น และ (2) ด้านภาษาท้องถิ่น

ดังนั้น จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติรวมถึงศักยภาพทางการท่องเที่ยวของอีสานใต้ คณะผู้วิจัยสามารถออกแบบเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้บนฐานอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้และเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชา โดยแบ่งเส้นทางออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ เส้นทางทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย และเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ เส้นทางทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย

ประกอบด้วยเส้นทางท่องเที่ยว จำนวน 3 เส้นทาง ประกอบด้วย (1) เส้นทางท่องเที่ยวดื่มตำธรรมชาติเขาใหญ่ ตระการตาสินค้าพื้นถิ่น เรียนรู้ฟาร์มเกษตรสร้างสรรค์ สักการะพระเกจิอาจารย์ดั่งอีสานใต้ (2) เส้นทางท่องเที่ยว ไหม สายบุญ เทศกาลเข้าพรรษา และ (3) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หัตถกรรม ชาติพันธุ์ถิ่นอีสานใต้ สำหรับเส้นทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ประกอบด้วยเส้นทางการท่องเที่ยว จำนวน 4 เส้นทางสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ประกอบด้วย (1) เส้นทางท่องเที่ยว ชายแดน 2 แผ่นดิน (2) เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง เชื่อมโยงลาวใต้ (3) เส้นทางท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าพื้นถิ่น และ (4) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วิถีชีวิตลุ่มน้ำมูน ภูมิปัญญาหัตถกรรมอีสานใต้

คำสำคัญ: เส้นทางการท่องเที่ยว, อัตลักษณ์วัฒนธรรมวิถีอีสานใต้, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, อีสานใต้

ABSTRACT

This research aims to (1) collect the tourism resources that present the tourism identities for the ways of Lower Northeastern Part of Thailand, (2) investigate the tourist's perception towards the tourism identities for the ways of Lower Northeastern Part of Thailand, (3) assess the potentiality of the tourism resources that are the ways of Lower Northeastern Part of Thailand to support the tourism activities development, and (4) develop the tourist maps linked to tourism identities for the ways of Lower Northeastern Part of Thailand. The researchers used the core concept for this research comprised of the concept of cultural identities and the concept of tourism route. Moreover, there are supporting concepts used in this research; the concept of cultural significant values, the concept of creative tourism, and the concept of tourist attraction potentiality.

This research is quantitative research and qualitative research. The population for research is the representative of the government sectors such as the office of provincial culture, the office of Tourism

Authority of Thailand, the office of tourism and sport, including the people in the Lower Northeastern Part of Thailand, and the Thai and foreign tourists. The researchers use in-depth interview, questionnaire, and focus group as the research instrument.

The results of the research find that there are two groups of the tourism resource that are the tourism identity of the Lower Northeastern Part of Thailand; natural and cultural resource. There are eight categories; architecture and archaeology, handicraft, religion and belief, the way of life of the local people and costume, local foods, local tradition and culture, and local languages, and natural attractions.

Due to eight tourism identities of the Lower Northeastern Part of Thailand, Thai tourists have perception towards these tourism identities as consequently; (1) architecture and archaeology, (2) handicraft, (3) natural attractions, (4) religion and beliefs, (5) local traditions and cultures, (6) local foods, (7) the way of life of the local people and costume, and (8) local languages. In term of the foreign tourists, they have perception towards these tourism identities as consequently; (1) the way of life of the local people and costume, (2) local foods, (3) handicraft, (4) local traditions and cultures, (5) natural attractions (6) religion and beliefs, (7) architecture and archaeology, and (8) local languages.

For the assessment of the tourism resources potentiality supported the development of creative tourism activities, there are five dimensions as follows; (1) tourist attractions, (2) tourism activities, (3) accommodations, (4) accessibility, and (5) amenities. It finds that Thai tourists have moderated level for tourism resources potentiality (mean 3.31) and foreign tourists have moderated level for tourism resources potentiality (mean 3.10).

Moreover, the assessment of the tourism resources potentiality could show that the highly potential tourism resources are (1)

architecture and archaeology, (2) handicraft, (3) religion and beliefs, (4) the way of life of the local people and costume, (5) local traditions and cultures, (6) natural attractions. Besides, the lower potential tourism resources are (1) local foods, and (2) local languages.

Therefore, the researchers could design the tourism route according to the Thai and foreign tourist's behavior including the potentiality of the tourism resources represented the tourism identity of the Lower Northeastern part of Thailand into two groups; tourism route for Thai tourist and tourism route for foreign tourist. There are three tourism routes for Thai tourist; (1) tourism routes focused on natural identities, local handicrafts, and religion and beliefs, (2) tourism routes focused on local costume and local traditions and cultures and (3) tourism routes focused on local handicrafts and ethnic groups in the Lower Northeastern part of Thailand. In addition, there are four tourism routes for foreign tourist; (1) tourism routes focused on border tourism, (2) tourism routes focused on Mekong way of life linked to Southern Laos, (3) tourism routes focused on learning local costume, and (4) tourism routes focused on Mun way of life and local handicraft.

Keywords: Tourism route, Cultural identity of the Lower Northeastern Part of Thailand, Cultural tourism, the Lower Northeastern Part of Thailand

1. บทนำ

จากปัญหาการไหลออกของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนล่าง รวมถึงการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย จะพบได้ว่า ปัญหาประการสำคัญของปรากฏการณ์ทางการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้คือ การไหลออกของนักท่องเที่ยวในเมืองชายแดน (Transit tourist) เช่น ด้านชายแดนช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี ด้านชายแดนช่องสะง่า จังหวัดศรีสะเกษ และด้านชายแดนช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ จากตัวเลขสถิตินักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้า

มาท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดดังกล่าวในปี พ.ศ.2558 พบว่า จังหวัดอุบลราชธานีมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณ 3,844,061 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติประมาณ 45,794 คน ในขณะที่จังหวัดศรีสะเกษมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณ 2,043,544 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติประมาณ 35,340 คน และจังหวัดสุรินทร์มีนักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณ 2,599,149 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติประมาณ 186,281 คน (สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง; ระบบออนไลน์; 2558) จากตัวเลขสถิติเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดในพื้นที่อีสานใต้ แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ยังคงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเฉพาะจุดโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เป็นที่นิยมอยู่แล้วในปัจจุบัน (First class destination) ในขณะที่ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ของกลุ่มจังหวัดอีสานใต้อื่นๆ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวรอง (Second class destination) ยังคงมีอยู่ในระดับสูง แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมในเชิงพาณิชย์อย่างจริงจัง เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเวียดนาม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายจีน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกูย เป็นต้น ดังนั้นปัญหาเหล่านี้จึงนำไปสู่การเดินทางผ่าน (Transited tourist) ของนักท่องเที่ยวไปยังประเทศเพื่อนบ้านมากกว่าการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดอีสาน

จากสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางการท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนล่างในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ดังนั้นด้วยศักยภาพการเป็นเมืองชายแดนที่สามารถเชื่อมโยงกับเมืองคู่ค้าของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จังหวัดอุบลราชธานี-แขวงจำปาสัก ประเทศลาว จังหวัดศรีสะเกษ-จังหวัดพระวิหาร ประเทศกัมพูชา จังหวัดสุรินทร์-จังหวัดอุดรเมียนเจย ประเทศกัมพูชา รวมถึงกระแสการท่องเที่ยวในอีสานตอนล่างและกลุ่มประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับอีสานตอนล่างที่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ดังนั้นหากพิจารณาความสัมพันธ์ของประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ในปัจจุบันแล้ว การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะมีความสัมพันธ์กับความสำคัญของโจทย์การวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งคณะผู้วิจัยให้ความสำคัญในการร่างโครงการวิจัย เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพ รวมถึงการยกระดับมูลค่าและคุณค่าให้การท่องเที่ยวในอีสานใต้ผ่านการสร้างสรรค์

เส้นทางกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงวิถีอีสานใต้ที่สอดคล้องกับความเป็น
อัตลักษณ์ของอีสานใต้ อันจะนำไปสู่การเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้มากยิ่งขึ้น
รวมเป็นการชะลอนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางข้ามไปยังประเทศเพื่อนบ้าน (Freeze
tourist) ทั้งยังเป็นการสร้างสรรค์เส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ
ให้กับภาคเอกชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะบริษัทนำเที่ยวที่สามารถ
นำไปบรรจุในรายการนำเที่ยวของตัวเอง เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย
และชาวต่างชาติได้ รวมถึงโครงการวิจัยในครั้งนี้จะมีผลผลิตที่ส่งเสริมของงานวิจัย
ได้แก่คู่มือนำเที่ยว (Guidebook) ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในพื้นที่อีสานใต้
ด้วย โดยความสัมพันธ์ของประเด็นปัญหาทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้และ
ความสำคัญของโครงการวิจัยที่จะช่วยแก้ไขปัญหาได้

ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจะนำผลของการศึกษาของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวไป
ต่อยอดองค์ความรู้ทางด้านการศึกษาของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวไป
การท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์การท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ผ่านคุณค่าของอัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมและธรรมชาติด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดย
เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เป็นที่รู้จักดี (First Class Destinations) และแหล่ง
ท่องเที่ยวรองที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก (Second Class Destinations) โดยการพัฒนา
การท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนและสร้างความเข้าใจอันดี
ระหว่างผู้มาเยี่ยมเยือน (Guests) และผู้ถูกเยี่ยมเยือน (Hosts) จนเกิดการท่องเที่ยว
ซ้ำในพื้นที่อีสานใต้เพื่อแก้ปัญหาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่อีสานใต้ในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

2.1 เพื่อรวบรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว
วิถีอีสานใต้

2.2 เพื่อศึกษาการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของ
นักท่องเที่ยว

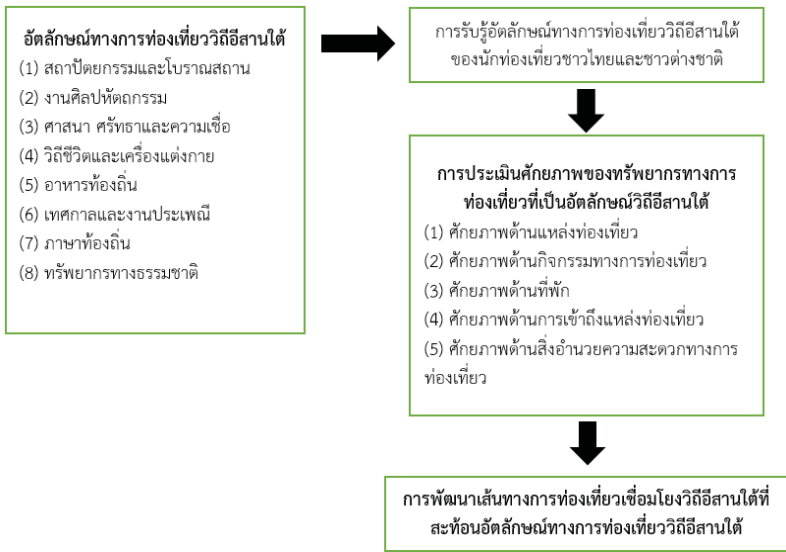
2.3 เพื่อประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์
วิถีอีสานใต้ที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้

2.4 เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้ที่สะท้อน
อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้

3. การทบทวนแนวคิดและกรอบแนวคิด

งานวิจัยในครั้งนี้ใช้แนวคิดทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย
แนวคิดหลัก (Core Concept) ประกอบด้วยแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (ฉลาด
ชาย รมิตานนท์, 2542: 76) เพื่อการศึกษาและรวบรวมอัตลักษณ์ของอีสานใต้
ประกอบด้วย (1) สถาปัตยกรรมและโบราณสถาน (2) งานศิลปหัตถกรรม (3) ศาสนา
ศรัทธาและความเชื่อ (4) วิถีชีวิตและเครื่องแต่งกาย (5) อาหารท้องถิ่น (6) เทศกาล
และงานประเพณี และ (7) ภาษาท้องถิ่น และแนวคิดเส้นทางการท่องเที่ยว (วิฑูรย์
เหลียวรุ่งเรือง, ม.ป.ป.: 6-8 อ้างใน วิภาวรรณ ปิ่นแก้ว, 2551) นำไปใช้ในการสร้าง
เส้นทางท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวอัตลักษณ์อีสานใต้ โดยรูปแบบเส้นทาง
ท่องเที่ยวสามารถจำแนกออกเป็น (1) เส้นทางท่องเที่ยวในเขตเมือง (2) เส้นทาง
ธรรมชาติ และ (3) เส้นทางแบบผสมผสาน เพื่อใช้ในการออกแบบและพัฒนาเส้นทาง
การท่องเที่ยวเชื่อมโยงการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ รวมถึงการใช้แนวคิดเสริม
(Supporting concepts) ประกอบด้วยแนวคิดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
(Australia ICOMOS, 1999) ประกอบด้วย (1) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์
(Aesthetic values) (2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historical values) (3) คุณค่า
ด้านภูมิปัญญา (Scientific values) (4) คุณค่าทางสังคม (Social values) และ (5)
คุณค่าทางจิตใจ (Spiritual values) ใช้ในการศึกษาคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้าง
สร้างสรรค์ (Richards, G., 2010) โดยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย
ลักษณะที่สำคัญดังนี้ (1) ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน
(2) เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (3) มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทาง
วัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยว (4) เพิ่มประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม (5) มี
การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันและส่งผ่าน ส่งต่อประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว
(6) นักท่องเที่ยวเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม (7) นักท่องเที่ยวมีโอกาส
พัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (8)
กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์เกิด
ประสบการณ์จริง และ (9) เกิดการจดจำ ประทับใจและเข้าใจ รวมถึงแนวคิด

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549) ประกอบด้วย (1) ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว (2) ศักยภาพด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (3) ศักยภาพด้านที่พัก (4) ศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ (5) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยจะนำมาใช้สำหรับการประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่จะนำไปใช้ในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงพื้นที่อีสานใต้ที่สะท้อนอัตลักษณ์การท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ โดยกรอบแนวคิดของงานวิจัยสามารถสรุปได้ในแผนภาพที่ 1 ด้านล่าง

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย 1 ปี (15 มิถุนายน 2559 – 15 มิถุนายน 2560) ในพื้นที่ 5 จังหวัดในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นในการศึกษาการพัฒนาเส้นทาง

การท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานได้ ประกอบด้วย (1) การรวบรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานได้ (2) การศึกษาการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานได้ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ (3) การประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์วิถีอีสานได้ที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววิถีอีสานได้ และ (4) การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานได้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานได้ โดยมีกลุ่มประชากรในการศึกษาจำแนกตามเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาซึ่งประกอบด้วย

4.1 เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อใช้ในการศึกษา (1) การรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานได้ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ (2) การประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์วิถีอีสานได้ที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววิถีอีสานได้ โดยกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 400 คน และนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวน 100 คน ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติแบบพรรณนา (Descriptive statistic) ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

4.2 เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และ (2) การระดมความคิดเห็น (Focus group) โดยมีกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาคีรัฐบาล เป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาคีรัฐบาลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอีสานใต้ ประกอบด้วย บุคลากรจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง อุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ทั้ง 5 จังหวัดในพื้นที่อีสานใต้ รวมถึงหน่วยงานภาคเอกชน ประกอบด้วย หอการค้าจังหวัด บริษัทนำเที่ยวในอีสานใต้ เช่น บริษัทศักดิ์ดาการท่องเที่ยว บริษัทเอ็มเจ บริษัทอินโดจีนทัวร์ บริษัทเสริมทรัพย์การท่องเที่ยว สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว บริษัทนำเที่ยวในประเทศลาว บริษัทนำเที่ยวในประเทศกัมพูชา สมาคมไทย

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (สทอ.) (TEATA) ภาคชุมชน ประกอบด้วยชุมชนที่มีอัตลักษณ์ความเป็นอีสานใต้ที่มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของอีสานใต้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ต่อไป

5. ผลการศึกษา

5.1 การรวบรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้

จากการรวบรวมข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของอีสานใต้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจำแนกทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของอีสานใต้ได้เป็น 8 ด้าน ได้แก่ (1) สถาปัตยกรรมและโบราณสถาน (2) งานศิลปหัตถกรรม (3) ศาสนา ศรัทธาและความเชื่อ (4) วิถีชีวิตและเครื่องแต่งกาย (5) อาหารท้องถิ่น (6) เทศกาลและงานประเพณี (7) ภาษาท้องถิ่น และ (8) อัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงทรัพยากรทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏในพื้นที่อีสานใต้ประกอบด้วย ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวจำแนกตามอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ ดังนี้

5.1.1 สถาปัตยกรรมและโบราณสถาน ได้แก่ (1) อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ที่ตั้งอยู่ในตัวอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา (2) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ตั้งอยู่บ้านตาเป็ก ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ (3) แหล่งหินตัดบ้านกรวด อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ (4) ปราสาทหินเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (5) ปราสาทศีขรภูมิหรือปราสาทระแงง ตั้งอยู่บ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (6) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ตั้งอยู่ตำบลสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

5.1.2 งานศิลปหัตถกรรม ได้แก่ (1) กลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (2) หมู่บ้านหัตถกรรมหม้อบ้านทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี (3) เครื่องเงินเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ (4) เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัด

นครราชสีมา (5) หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านจะโปะ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา (6) หมู่บ้านทอเงี้ยวบ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ (7) หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ (8) มัดหมี่โฮลโบราณทอผ้าธรรมชาติบ้านนาตัง อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ (9) ศูนย์การเรียนรู้ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ร้านกาลครั้งหนึ่ง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี (10) หมู่บ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านหลุ่งประดู่สามัคคี อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา (11) ชุมชนทอผ้าขึ้นตีนแดงบ้านหนองตาไก่ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ (11) ผ้าภูอัคนี บ้านเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ (12) ชุมชนบ้านเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดสุรินทร์ (13) ผ้าไหมบ้านหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และ (14) บ้านคำปูน อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

5.1.3 ศาสนา ศรัทธาและความเชื่อ ได้แก่ (1) วัดโนนกุ่ม (วัดหลวงพ่อโต) อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา (2) วัดบูรพาราม อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (3) วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (4) วัดพระธาตุหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (5) วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี (6) วัดทุ่งศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (7) วัดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (8) วัดถ้ำคูหาสวรรค์ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี (9) วัดสิรินธรวรารามภูพร้าว อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี (10) วัดบ้านนาเมือง (วัดสระประสานสุข) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และ (11) วัดปากแซง อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

5.1.4. วิถีชีวิตและเครื่องแต่งกาย ได้แก่ (1) หมู่บ้านช่างบ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จ.สุรินทร์ (2) ชุมชนท่องเที่ยวชาติพันธุ์ลาวละลาย อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดศรีสะเกษ (3) เมืองเก่าเขมรราชธานี อำเภอเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี (4) ชุมชนท่องเที่ยวบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ (5) ชุมชนบ้านผาชัน อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี และ (6) ชุมชนบ้านท่าลั้ง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

5.1.5 อาหารท้องถิ่น ได้แก่ (1) ขนมจีนประดก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (2) หมี่โคราช อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (3) กุ้งจ่อมประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (4) ชาหมูนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ (5) เป็ดย่างคูเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ (6) กาละแมร์ศรีขรภูมิ

อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (7) ไก่ย่างไม้มะดัน อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ (8) แหนมเนือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (9) หมูยอ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (10) ก๋วยจั๊บญวน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (11) ปลาน้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

5.1.6 งานเทศกาลประเพณี ได้แก่ (1) งานเทศกาลเที่ยวพิมาย มีกำหนดงานเทศกาลเที่ยวพิมายขึ้น ในสัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี (2) งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 5 ของทุกปี (3) งานมหัศจรรย์งานช้างสุรินทร์ จัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน (4) เทศกาลดอกกล้าดวงบาน ประเพณีสีเผ่าไทศรีสะเกษในช่วงเดือนมีนาคมของแต่ละปี (5) งานประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี มีกำหนดการจัดงานขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 และแรม 1 ค่ำเดือน 8 หรือวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ทุกปี (6) งานประเพณีเข้าพรรษาแห่เทียนนครราชสีมาจัดในช่วงวันเข้าพรรษา (7) ประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลละทาย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จัดในช่วงฤดูฝนที่เข้าสู่ฤดูทำนา อยู่ในช่วงเดือนหกหรือเดือนพฤษภาคม (8) ประเพณีแซนโฌนตา อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ จัดงานตั้งแต่ระหว่างวันแรม 13 ค่ำ ถึงแรม 14 ค่ำ เดือน 10 (9) ประเพณีแซนโฌนตา จังหวัดสุรินทร์ จัดงานตั้งแต่ระหว่างวันแรม 13 ค่ำ ถึงแรม 14 ค่ำ เดือน 10 เช่นเดียวกับกับจังหวัดศรีสะเกษ (10) งานฉลองวันแห่งชัยชนะของท้าวสุรนารี (งานย่าโม) เป็นงานประจำปีของจังหวัดซึ่งเริ่มขึ้นในวันที่ 23 มีนาคมของทุกปี

5.1.7 ภาษาท้องถิ่น ได้แก่ (1) ภาษาเขมร บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ (2) ภาษากูย บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (3) ภาษาเยอ บ้านหลุบหมอก ตำบลเมืองคง อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ (4) ภาษาบรู บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

5.1.8 อัตลักษณ์ทางธรรมชาติ ได้แก่ (1) อุทยานแห่งชาติผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี (2) อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา (3) วน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา (4) ผามออีแดง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ (5) สวนผลไม้เขตรมย์ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ (6) สามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี (7) วนอุทยานเขากระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

5.2 การรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของนักท่องเที่ยว

ด้านการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของนักท่องเที่ยวจะประกอบด้วย การรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ในส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยมีการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ที่สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังต่อไปนี้ (1) อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและโบราณสถาน (2) อัตลักษณ์ด้านศิลปหัตถกรรม (3) อัตลักษณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ (4) อัตลักษณ์ทางศาสนา ศรัทธาและความเชื่อ (5) อัตลักษณ์ด้านประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล (6) อัตลักษณ์ด้านอาหารท้องถิ่น และ (7) อัตลักษณ์ทางวิถีชีวิตและการแต่งกาย ดังแสดงในตารางที่ 1 ด้านล่าง

ตารางที่ 1 การรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของนักท่องเที่ยวชาวไทย

อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้	ลำดับของการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้								รวมคะแนน	สรุปผล
	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	อันดับ 4	อันดับ 5	อันดับ 6	อันดับ 7	อันดับ 8		
สถาปัตยกรรมและโบราณสถาน	1328	742	576	380	444	252	190	87	3999	อันดับ 1
ทรัพยากรธรรมชาติ	856	420	312	260	144	75	84	37	2188	อันดับ 3
ศิลปะหัตถกรรม	416	679	516	365	104	57	68	24	2229	อันดับ 2
ศาสนา ศรัทธาและความเชื่อ	368	581	366	335	176	105	64	43	2038	อันดับ 4
อาหารท้องถิ่น	64	119	222	200	292	276	144	72	1389	อันดับ 6
ประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล	168	189	300	325	224	225	112	61	1604	อันดับ 5
วิถีชีวิต และการแต่งกาย	80	168	186	215	252	231	150	88	1370	อันดับ 7

ส่วนการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้น ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ ซึ่งสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังต่อไปนี้ (1) อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตและเครื่องแต่งกาย (2) อัตลักษณ์ด้านอาหารท้องถิ่น (3) อัตลักษณ์ด้านศิลปหัตถกรรม (4) อัตลักษณ์ด้านประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล (5) อัตลักษณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ (6) อัตลักษณ์ทาง ศาสนา ศรีทธาและความเชื่อ และ (7) อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมและโบราณสถาน ดังแสดงในตารางที่ 2 ด้านล่าง

ตารางที่ 2 การรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้	ลำดับของการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้								รวมคะแนน	สรุปผล
	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	อันดับ 4	อันดับ 5	อันดับ 6	อันดับ 7	อันดับ 8		
สถาปัตยกรรมและโบราณสถาน	112	63	42	100	48	63	58	25	511	อันดับ 8
ทรัพยากรธรรมชาติ	128	168	84	75	56	66	44	10	631	อันดับ 5
ศิลปหัตถกรรม	112	154	156	85	96	42	22	9	676	อันดับ 3
ศาสนา ศรีทธาและความเชื่อ	80	112	90	75	108	54	42	15	576	อันดับ 6
อาหารท้องถิ่น	232	126	96	100	36	54	24	15	683	อันดับ 2
ประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล	160	119	108	140	36	42	30	16	651	อันดับ 4
วิถีชีวิตและเครื่องแต่งกาย	208	119	186	45	48	39	24	17	686	อันดับ 1

5.3 การประเมินศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่เป็น อัตลักษณ์วิถีอีสานใต้ที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้

เมื่อพิจารณาศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์วิถีอีสานใต้ที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ จากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ ซึ่งจำแนกผลการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย (1) ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว (2) ศักยภาพด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (3) ศักยภาพด้านที่พัก (4) ศักยภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ (5) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว โดยผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคิดเห็นต่อศักยภาพทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ในระดับปานกลางทั้ง 5 ด้าน ค่าเฉลี่ย 3.31 และนักท่องเที่ยวต่างชาติมีความคิดเห็นต่อศักยภาพทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ในระดับปานกลางทั้ง 5 ด้านเช่นเดียวกันกับนักท่องเที่ยวชาวไทย ค่าเฉลี่ย 3.10 ดังแสดงในตารางที่ 3 ด้านล่าง

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีต่อศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

ศักยภาพทางการท่องเที่ยว (นักท่องเที่ยวชาวไทย)	ภาพรวมอีสานใต้		ระดับศักยภาพ	ศักยภาพทางการท่องเที่ยว (นักท่องเที่ยวชาวไทย)	ภาพรวมอีสานใต้		ระดับศักยภาพ
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน			ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
1. แหล่งท่องเที่ยว	3.37	0.652	ปานกลาง	1. แหล่งท่องเที่ยว	3.10	0.852	ปานกลาง
2. กิจกรรมการท่องเที่ยว	3.30	0.703	ปานกลาง	2. กิจกรรมการท่องเที่ยว	3.14	0.831	ปานกลาง
3. ที่พัก	3.38	0.677	ปานกลาง	3. ที่พัก	3.07	0.978	ปานกลาง
4. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.23	0.700	ปานกลาง	4. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.09	0.860	ปานกลาง
5. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว	3.26	0.652	ปานกลาง	5. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว	3.12	0.866	ปานกลาง

ศักยภาพทางการท่องเที่ยว	ภาพรวมอีสานใต้		ระดับศักยภาพ	ศักยภาพทางการท่องเที่ยว (เฉลี่ยรวม)	ภาพรวมอีสานใต้		ระดับศักยภาพ
	3.31	0.566			3.10	0.877	
ระดับศักยภาพทางการท่องเที่ยว (เฉลี่ยรวม)			ปานกลาง	ระดับศักยภาพทางการท่องเที่ยว (เฉลี่ยรวม)			ปานกลาง

5.4 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ คณะผู้วิจัยได้พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวจากการวิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยสามารถออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้บนฐานอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ โดยแบ่งเส้นทางออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ เส้นทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย และเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

5.4.1 เส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ รวมถึงการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้โดยการใช้เครื่องมือแบบสอบถาม พบว่า

นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 21-30 ปี และ 31-40 ปี มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี รายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท ต่อเดือน และมีภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอุบลราชธานี นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ด้วยตนเอง และเดินทางกับครอบครัวหรือญาติมากที่สุดโดยเดินทางในวันเสาร์-อาทิตย์ มีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้เพื่อพักผ่อนหย่อนใจมากที่สุด มีระยะเวลาในการทำนันทนาการประมาณ 2.2 วัน

สำหรับการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการรับรู้ต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถาปัตยกรรมและ

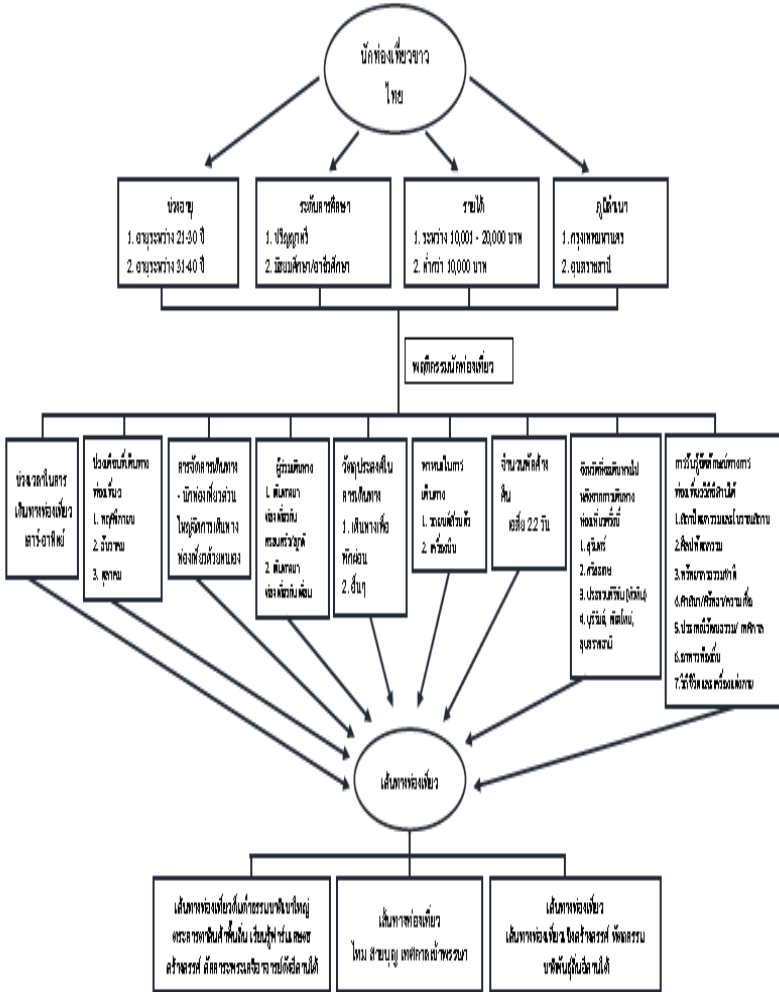

โบราณสถานมากที่สุด ตามมาด้วยแหล่งศิลปหัตถกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศาสนา ศรัทธาและความเชื่อตามลำดับ

ทั้งนี้หากพิจารณาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อีสานใต้ จะพบว่าในพื้นที่อีสานใต้มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอารยธรรมขอมที่มีเก่าแก่และชื่อเสียง เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทศรีขรภูมิ ปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ ซึ่งล้วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของนักท่องเที่ยวที่สนใจ นอกจากนี้ในพื้นที่อีสานใต้ยังมีอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมีหลายแห่งไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และอำเภอรังน้ำเขียว ในจังหวัดนครราชสีมา เขาคระโดงในจังหวัดบุรีรัมย์ วนอุทยานเขาพนมสวาย ในจังหวัดสุรินทร์ อุทยานแห่งชาติผามออีแดงในจังหวัดศรีสะเกษ และอุทยานแห่งชาติผาแต้ม อุทยานแห่งชาติภูจองนายอยในจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ในพื้นที่อีสานใต้ยังมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำมูลหรือแม่น้ำโขง ซึ่งก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น วังทะลุ ในจังหวัดสุรินทร์ แม่น้ำสองสีและสามพันโบกในจังหวัดอุบลราชธานี ในส่วนของอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวทางศาสนา ความเชื่อ และศรัทธา จะพบว่าในพื้นที่อีสานใต้มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาอยู่หลายแห่งที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยุ้จักสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยตามแรงศรัทธาที่มีต่อพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงสายวิปัสสนากรรมฐานไม่ว่าจะเป็นหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่ชา เป็นต้น ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการท่องเที่ยวและการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ จึงสามารถสรุปความสัมพันธ์ได้ดังแผนภาพที่ 3 ด้านล่าง

จากความสัมพันธ์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวและการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้จำนวน 3 เส้นทาง ประกอบด้วย (1) เส้นทางท่องเที่ยวดื่มดำธรรมชาติเขาใหญ่ ตระการตาสินค้าพื้นถิ่น เรียนรู้ฟาร์มเกษตรสร้างสรรค์ สักการะพระเกจิอาจารย์ดังอีสานใต้ (2) เส้นทางท่องเที่ยว ไหม สายบุญ เทศกาลเข้าพรรษา และ (3) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หัตถกรรม ชาติพันธุ์ถิ่นอีสานใต้ ดังเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางที่ 1-3 ด้านล่าง

แผนภาพที่ 3 สรุปพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย

เส้นทางที่ 1 จังหวัดนครราชสีมา – จังหวัดบุรีรัมย์ (3 วัน 2 คืน)

Theme: ตีม้าดำธรรมชาติเขาใหญ่ ตระการตาสินค้าพื้นถิ่น เรียนรู้ฟาร์มเกษตร
สร้างสรรค์ สักการะพระเกจิอาจารย์ดังอีสานใต้

เส้นทาง: ฟ้าปี วิลเลจี้ เขาใหญ่ ไวน์เนอร์รี่ – ฟาร์มโชคชัย – The Chocolate
Factory เขาใหญ่ – วัดพระโต (วัดโนนกุ่ม) - วัดศาลาลอย – อุทยานประวัติศาสตร์
พิมาย – ไอโมบาย สเตเดียม – ถนนคนเดินเซาะกราว – วัดบ้านกรวด (หลวงปู่ผาด
ฐิติปัญญา) – ปราสาทหินเมืองต่ำ- อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง
แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว (1 ต่อ 20 กิโลเมตร)

เส้นทางที่ 2: จังหวัดสุรินทร์ - จังหวัดอุบลราชธานี (3 วัน 2 คืน)

Theme: เส้นทางใหม่ สายบุญ เทศกาลเข้าพรรษา

เส้นทาง: ดักบาตรบนหลังช้าง - ถวายเทียนพรรษา ณ วัดบูรพาราม – หมู่บ้านทอผ้า
ไหมท่าสว่าง- เยือนชุมชนคนทำเทียนวัดศรีประดู่ – ชมขบวนแห่เทียนพรรษา –
วัดถ้ำคูหาสวรรค์ – วัดสิรินธรภูพร้าว – บ้านคำปุ่น - ศูนย์ OTOP อุบลราชธานี –
ซื้อของฝากเมืองอุบลฯ

แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว (1 ต่อ 20 กิโลเมตร)

เส้นทางที่ 3: จังหวัดอุบลราชธานี – จังหวัดศรีสะเกษ – จังหวัดอุบลราชธานี (2 วัน 1 คืน)

Theme: เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทัศนกรรมชาติพันธุ์ถิ่นอีสานใต้

เส้นทาง: จังหวัดอุบลราชธานี – วัดมหานาราม – ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลือง บ้านปะอว - ชุมชนท่องเที่ยวชาติพันธุ์ลาวละลาย – วัดหนองป่าพง – วัดทุ่งศรีเมือง – วัดหลวง – เดินทางกลับโดยเครื่องบิน

แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว (1 ต่อ 5 กิโลเมตร)

5.4.2 เส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ รวมถึงแรงจูงใจในการท่องเที่ยวที่มี

ต่ออัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ โดยใช้เครื่องมืองานวิจัยแบบสอบถาม พบว่า

นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 21-30 ปี และ 31-40 ปี มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี รายได้ 50,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป และมีภูมิลำเนาอยู่ที่สหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ด้วยตนเองและเดินทางกับเพื่อน รวมถึงครอบครัวหรือญาติมากที่สุดโดยเดินทางในวันจันทร์-ศุกร์ มีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้เพื่อพักผ่อนและศึกษาหาความรู้มากที่สุด มีระยะเวลาในการพำนักประมาณ 14.1 วัน

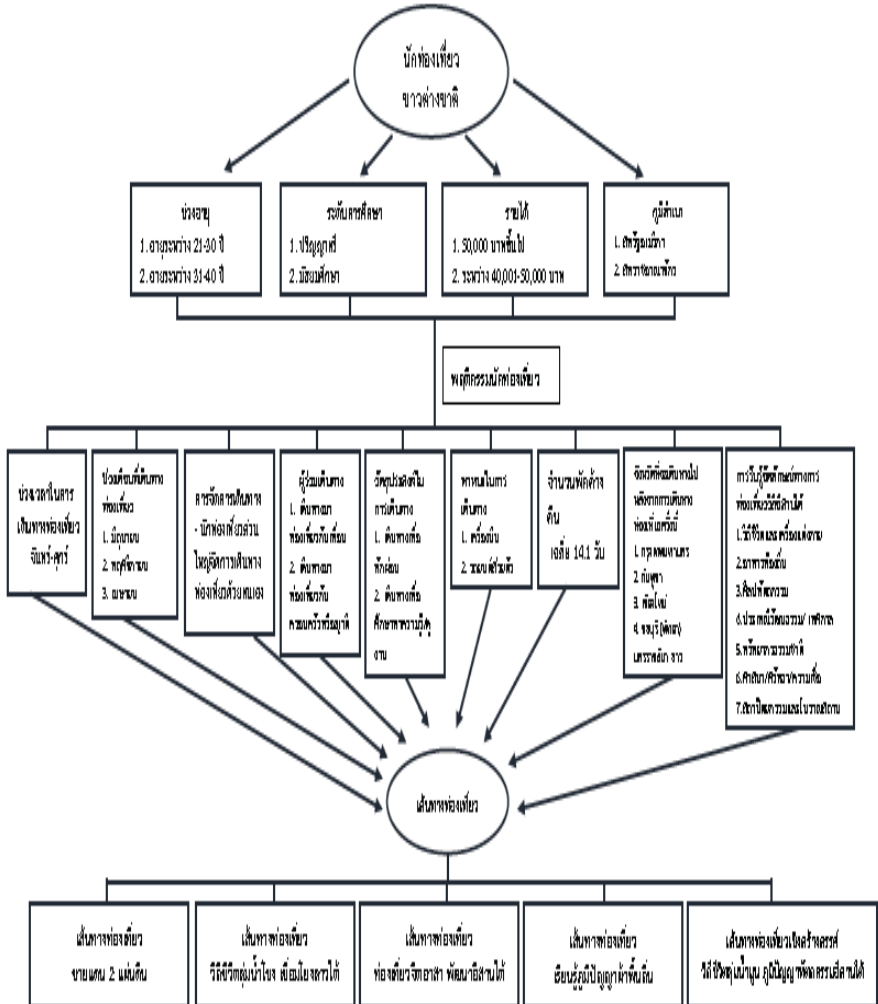
สำหรับการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีการรับรู้ต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต และภูมิปัญญามากที่สุด ตามมาด้วยอาหารท้องถิ่นและแหล่งศิลปหัตถกรรม รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล ตามลำดับ

ทั้งนี้หากพิจารณาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อีสานใต้ จะพบว่าในพื้นที่อีสานใต้มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตและเครื่องแต่งกายที่โดดเด่นหลายแห่ง เช่น หมู่บ้านช่างบ้านตากกลาง ชุมชนท่องเที่ยวชาติพันธุ์ลาวละทาย ชุมชนท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์กูย บ้านกู่ โรงเรียนเตรียมนายฮ้อยทุ่งกุลาร้องไห้ เมืองเขมราฐ ส่วนอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวด้านอาหารท้องถิ่น ได้แก่ ขนมจีนประโดก อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา หมี่โคราช อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา กุ้งจ่อม ประโคนชัย อำเภوبرะโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ขาหมูนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็ดย่างคูเมือง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ กาละแมศรีขรภูมิ อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ไก่ย่างไม้มะดัน อำเภอย้ายทับทิม จังหวัดศรีสะเกษ แหนมเนือง อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี หมูยอ อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ก้วยจับถวน อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี และปลาน้ำโขง อำเภोजังเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในส่วนของแหล่งศิลปหัตถกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านจะโปะ หมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน ชุมชนทอผ้าขึ้นดินแดง บ้านหนองตาไก่ ผ้าภูอัคนี บ้านเจริญสุข หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง ผ้าไหมโฮลโบราณ บ้านนาตัง หมู่บ้านทำเครื่องเงินบ้านเขวาสินรินทร์ กลุ่มทอผ้าไหมบ้านเมื่อน้อย กลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง บ้านปะอ่าว รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล

เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ประเพณีตักบาตรบনหลังช้าง จังหวัดสุรินทร์ งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ประเพณีแซนโฌนตา งานเทศกาลเที่ยวพิมาย งานมหัศจรรย์งานช้างสุรินทร์ เทศกาลดอกคำวนบาน ประเพณีสี่เผ่าไทย ศรีสะเกษ เทศกาลเงาะ-ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการท่องเที่ยวและการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้ จึงสามารถสรุปความสัมพันธ์ได้ดังแผนภาพที่ 4 ด้านล่าง

จากความสัมพันธ์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวและการรับรู้อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้จำนวน 5 เส้นทางสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ประกอบด้วย (1) เส้นทางท่องเที่ยว ชายแดน 2 แผ่นดิน (2) เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง เข้มโงงลาวใต้ (3) เส้นทางท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าพื้นถิ่น และ (4) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วิถีชีวิตลุ่มน้ำมูน ภูมิปัญญาหัตถกรรมอีสานใต้ ดังรายละเอียดตามรายการนำเที่ยวเส้นทางที่ 1-4 ด้านล่าง

แผนภาพที่ 4 สรุปพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

เส้นทางที่ 1: จังหวัดบุรีรัมย์ – จังหวัดสุรินทร์ – กัมพูชา – ศรีสะเกษ (4 วัน 3 คืน)

Theme: เส้นทางท่องเที่ยวชายแดน 2 แผ่นดิน

เส้นทาง: อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง – ปราสาทหินเมืองต่ำ – หมู่บ้านทอผ้าไหม บ้านท่าสว่าง – ด่านชายแดนช่องจอม - (จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา) – โตนเลสาบ - ปราสาทนครวัด – นครธม – ปราสาทบายน – ปราสาทบันทายศรี – ปราสาทตาพรหม – จุดผ่านแดนถาวรช่องสะง่า – ผามออีแดง – สวนผลไม้ชำตาร์มย์
แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว (1 ต่อ 20 กิโลเมตร)

เส้นทางที่ 2: จังหวัดสุรินทร์ - จังหวัดอุบลราชธานี (3 วัน 2 คืน)

Theme: เส้นทางไหม สายบุญ เทศกาลเข้าพรรษา

เส้นทาง: ตักบาตรบนหลังช้าง - ถวายเทียนพรรษา ณ วัดบูรพาราม - หมู่บ้านทอผ้าไหมท่าสว่าง - เยือนชุมชนคนทำเทียนวัดศรีประดู่ - ชมขบวนแห่เทียนพรรษา - วัดถ้ำคูหาสวรรค์ - วัดสิรินธรภูพร้าว - บ้านคำปุ่น - ศูนย์ OTOP อุบลราชธานี - ชื้อของฝากเมืองอุบลฯ

แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว (1 ต่อ 20 กิโลเมตร)

เส้นทางที่ 3: จังหวัดบุรีรัมย์ – จังหวัดนครราชสีมา (3 วัน 2 คืน)

Theme: เส้นทางท่องเที่ยวเรียนรู้ ภูมิปัญญาผ้าพื้นถิ่น กลิ่นอายอารยธรรมขอม

เส้นทาง: ท่าอากาศยานบุรีรัมย์ – อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย – ชุมชนด่านเกวียน

- กลุ่มผ้าไหมบ้านจะโปะ - อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง - สนาม ไอ-โมบาย สเตเดียม - ถนนคนเดินเซาะกราว - บ้านสวนนงนอ

แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว (1 ต่อ 20 กิโลเมตร)

เส้นทางที่ 4: จังหวัดบุรีรัมย์ – จังหวัดสุรินทร์ (3 วัน 2 คืน)

Theme: เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ วิถีชีวิตลุ่มน้ำมูล ภูมิปัญญาหัตถกรรมอีสานใต้

เส้นทาง: หมู่บ้านช่างบ้านตา - ผ้าไหมมัดหมี่โฮลโบราณย้อมสีธรรมชาติ - เครื่องเงินเขวาสินรินทร์ - ปราสาทศีขรภูมิ - หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง - ปราสาทเมืองต่ำ - อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง - วนอุทยานเขากระโดง - ถนนคนเดินเซาะกราว

แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว (1 ต่อ 20 กิโลเมตร)

7. การสรุปผลและการอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ของกลุ่มจังหวัดอีสานใต้พบว่า อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ ประกอบด้วย อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมและโบราณสถาน ด้านงานศิลปหัตถกรรม ด้านศาสนา ศรัทธาและความเชื่อ ด้านวิถีชีวิตและการแต่งกาย ด้านอาหารท้องถิ่น ด้านประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล และด้านภาษาท้องถิ่น ซึ่งอัตลักษณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของงานวิจัยของทรงคุณ จันทจร และคณะ (2552) ที่ทำการศึกษารื่อง คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและผลงานวิจัยของ กิตติฤกษ์ พิตาทะสังข์ และคชาภุช เหลี่ยมไธสง (2556) ที่ได้ทำการศึกษารื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ของสี่กลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานใต้ เพื่อออกแบบการทุนสำหรับสื่อประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วย อัตลักษณ์ด้านศิลปหัตถกรรม ด้านภาษาท้องถิ่น ด้านการแต่งกาย ด้านอาหารท้องถิ่น และด้านงานประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาล โดยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ข้างต้น คณะผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้ทั้ง 7 เส้นทาง ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการดำเนินงานวิจัยของ บัญญา นาคทอง และคณะ (2550) ที่ได้ทำการศึกษารื่อง ศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมอีสานใต้ โดยผลการวิจัยพบว่า พื้นที่อีสานใต้สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในพื้นที่และประเทศเพื่อนบ้านได้โดยใช้พื้นฐานอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ศิลปหัตถกรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีร่วมกันเป็นตัวเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างประเทศโดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ในส่วนของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้ คณะผู้วิจัยได้มีการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวขึ้นจำนวน 7 เส้นทาง ประกอบด้วยเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 3 เส้นทาง และเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จำนวน 4 เส้นทาง โดยออกแบบ

เส้นทางท่องเที่ยวให้สัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบผสมผสาน โดยผลการศึกษาถึงความสอดคล้องกับผลการศึกษางานวิจัยของ เกศรา สุขเพชร และวราวิชต์ มัธยมบุรุษ (ม.ป.ป.) เรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และผลการศึกษาของงานวิจัยของ สมภาพ คล้ายวิเชียร และคณะ (2550) เรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างในอีสานใต้ โดยผลการวิจัยพบว่า เส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานใต้สามารถออกแบบและพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวตามเส้นทางจาริกแสวงบุญ ซึ่งปรากฏศาสนสถานที่มีรูปแบบทางศิลปกรรมลักษณะเหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันระหว่างศาสนสถานในภาคอีสานใต้ของประเทศไทยกับศาสนสถานในสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตย โดยจากความสอดคล้องของผลการดำเนินงานวิจัยข้างต้น คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มความน่าสนใจของเส้นทางท่องเที่ยวและส่งเสริมอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ได้เพิ่มมากขึ้น และมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้ จากประสบการณ์ดังกล่าว นอกจากจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ทำความเข้าใจอัตลักษณ์ที่สำคัญของอีสานใต้ผ่านประสบการณ์ด้วยตนเองแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถที่จะใช้ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ใหม่นั้น มาใช้กับชีวิตหรือการทำงานของตนภายหลังที่กลับมาจากการท่องเที่ยวแล้วด้วย เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งโดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและโดดเด่นจากเส้นทางท่องเที่ยวทั้ง 8 เส้นทาง

8. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

8.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาศักยภาพของเส้นทางและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีอีสานใต้

8.1.1 การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว แม้ว่าในแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อีสานใต้จะมีความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะตนในแต่ละพื้นที่ แต่ควรมีการส่งเสริมอัตลักษณ์เหล่านั้นให้ความชัดเจนมากขึ้น โดยใช้กระบวนการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่กระบวนการในการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายทางการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือมีเป้าหมายร่วมกัน การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยมีการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินนโยบายร่วมกัน รวมถึงการดำเนินนโยบายทางการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวนำข้อมูลไปใช้ในส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างการรับรู้อัตลักษณ์ที่ตรงกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่และนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งจะสามารถสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวและการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวซ้ำได้

8.1.2 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ควรเน้นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นตามหลักแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง คือได้ลงมือประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้น โดยการถ่ายทอดความรู้จากบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมนั้นควรเป็นกิจกรรมซึ่งดำเนินเป็นปกติในชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น เช่น การทอผ้า การทำนา หรือการทำเครื่องเงินซึ่งแม้ไม่มีการประสานงานพื้นที่ก่อนล่วงหน้านักท่องเที่ยวก็สามารถเข้าไปเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวได้ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้จะปรากฏเป็นปกติในแหล่งท่องเที่ยว

8.1.3 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว พื้นที่ที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังขาดการพัฒนาด้านการคมนาคมโดยเฉพาะป้ายบอกทาง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในหลายๆพื้นที่ ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาเส้นทาง

คมนาคม ป้ายบอกเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการสับสนของนักท่องเที่ยว รวมถึงป้ายสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

8.1.4 การพัฒนาทางการตลาด ควรมีการจัดการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ให้กับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และมีการปรับปรุงข้อมูลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการนำเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในชุมชน โดยใช้ช่องทางผ่านสื่อที่มีความทันสมัยทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวก

8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน

8.2.2 ควรมีงานวิจัยในการพัฒนาและสืบทอดอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดมูลค่าและคุณค่าอย่างยั่งยืน เพื่อหาแนวทางในการรักษาและสืบทอดอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความคงอยู่ อีกทั้งเพื่อหาแนวทางให้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวของพื้นที่อีสานใต้ได้มีส่วนร่วมในการการพัฒนา และสืบทอดอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน

8.2.3 ควรมีงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการบริการและทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอก โดยเฉพาะสถาบันทางการศึกษา ในออกแบบหลักสูตรและการจัดอบรมให้มีความเหมาะสมกับบริบทของแหล่งท่องเที่ยวและสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว

รายการอ้างอิง

- กิตติฤกษ์ ปิตาทะสังข์ และ คชากฤษ เหลี่ยมไธสง. (2556). การศึกษาอัตลักษณ์ของ
สี่กลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานใต้ เพื่อออกแบบการท่องเที่ยวสำหรับสื่อ
ประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตร
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสื่ออนุมัติ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เกศรา สุขเพชร และ วารินทร์ มัชฌิมบุรุษ. (ม.ป.ป.). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว
เพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษา
พื้นที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะและชุมชนรอบจังหวัดลำปาง. รายงาน
การค้นคว้าแบบอิสระ กลุ่มการวิจัยท่องเที่ยวยั่งยืน. พะเยาวิจัย 1.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2542). แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็น “ไท”.
กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่องการศึกษา
ประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท.
- ทรงคุณ จันทจร และคณะ. (2552). คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการ
นำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการ
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และ
ภาคใต้. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2549). การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว.
กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์ดีไซน์.
- บัญชา นาคทอง และคณะ. (2550). ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม
อีสานใต้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา. รายงาน
การค้นคว้าแบบอิสระ.
- สมาพร คล้ายวิเชียร และคณะ. (2550). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้าน
ช้างในอีสานใต้. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระ. สนับสนุนโดยสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง. (2558). สถิติการเดินทางเข้าออกชาวต่างชาติ. ระบบ
ออนไลน์. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.
https://www.immigration.go.th/immigration_stats
- ICOMOS Australia. (1999). The Burra Charter: The Australia ICOMOS
Charter for Places of Cultural Significance. Australia: ICOMOS

Richards, G. (2010). **Creative Tourism and Local Development**. In Wurzburger, Rebecca, et al. *Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide*. Santa Fe: Sunstone Press.

การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

The Development of Human capital supply to promote Tourism to Learn more about Thai Food on the Active Beach Tourism Cluster for ASEAN Economics Community (AEC)

ผศ.ดร. อนุชา เพียรชนะ¹

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของอาหารไทยประจำถิ่น ผลิตภัณฑ์ และแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ ตลอดจนศักยภาพทางการตลาด พฤติกรรมการบริโภคและความสนใจที่เกี่ยวกับการเรียนรู้อาหารไทยของนักท่องเที่ยว รวมถึงสมรรถนะศักยภาพของทุนมนุษย์ในการบริหารจัดการด้านอุปทาน การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย นโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาการเรียนรู้สำหรับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach โดยได้ดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามและการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มสามภาคี ได้แก่ ผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ 3) กลุ่มผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน 4) ผู้ประกอบการ พื้นที่ที่ทำการศึกษาคือจังหวัดกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach ประกอบด้วย 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัด

¹ อาจารย์สังกัดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

จันทบุรี และจังหวัดตราด การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มสามภาคี นักท่องเที่ยวชาวไทย ชาวต่างชาติ กลุ่มผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน 2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับอาหารไทยในท้องถิ่นภาคเอกชน และ 3) จัดการประชุมสัมมนา เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องต่อการจัดทำร่างการพัฒนารูปแบบและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและส่งเสริมธุรกิจการเกี่ยวกับอาหารไทยประจำถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของอาหารไทยประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach มีจำนวน 80 รายการ แบ่งเป็นประเภทอาหารคาวจำนวน 73 รายการ และอาหารหวานจำนวน 7 รายการ ด้านผลิตภัณฑ์อาหารไทยประจำถิ่นที่ได้รับความนิยมมากที่สุดจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา คือ ยำ ได้รับความนิยมคิดเป็นร้อยละ 66.09 รองลงมาคือ ต้มยำกุ้ง คิดเป็นร้อยละ 61.01 อันดับ 3 ส้มตำ คิดเป็นร้อยละ 59.32 อันดับ 4 ผัดไทย คิดเป็นร้อยละ 40.68 อันดับ 5 ปลาทอดน้ำปลา (ปลากะพง,ปลาเก๋า) คิดเป็นร้อยละ 30.50 และอันดับที่ 6 ลาบ (ไก่,หมู,ทะเล), คิดเป็นร้อยละ 22.03

การส่งเสริมศักยภาพทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับอาหารไทยประจำถิ่นดำเนินการได้โดยการจัดจำหน่ายสินค้าตามงานถนนคนเดิน การจัดงานเทศกาลอาหาร พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติร้อยละ 54 ให้ความสนใจ เพราะเป็นการรวบรวมความหลากหลายของอาหารมาไว้ที่เดียว เป็นการอำนวยความสะดวกในการซื้ออาหารท้องถิ่นมาบริโภค โดยมีการรวมแพ็คเกจการทำอาหารร่วมกับบริษัทนำเที่ยวโดยร้านอาหารที่อยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัดจะต้องเตรียมวัตถุดิบเกี่ยวกับการทำอาหารไว้ให้นักท่องเที่ยวทดลองทำอาหารเอง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้การทำอาหารไทยมากยิ่งขึ้น

พฤติกรรมผู้บริโภคและความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อาหารไทยของนักท่องเที่ยวจากการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติมีพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารคือ การเลือกร้านอาหารนักท่องเที่ยวร้อยละ 41.67 เลือกร้านอาหารเอง การรับประทานอาหารนักท่องเที่ยวร้อยละ 40 เลือกรับประทานอาหารไทย ได้แก่ ยำ, ต้มยำกุ้ง, ส้มตำ, ผัดไทย, ปลาทอดน้ำปลา(ปลากะพง,ปลาเก๋า) และลาบ (ไก่,หมู,

ทะเล), การเลือกร้านอาหารนักท่องเที่ยวร้อยละ 53.33 เลือกร้านอาหารและบรรยากาศของร้าน นักท่องเที่ยวร้อยละ 50.83 ประทับใจในรสชาติอาหาร, คุณภาพของอาหาร และความหลากหลายของอาหาร

นโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาการเรียนรู้สำหรับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach โดยมีนโยบายคือ การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทาน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วย 2 คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการอาหารและระบบมาตรฐานความปลอดภัยทางอาหาร ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์และ 12 แผนงาน ส่วนยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1 กลยุทธ์และ 3 แผนงาน

คำสำคัญ: ทุนมนุษย์ , อุปทาน ,อาหารไทย

ABSTRACT

The research aimed to study the potential of local Thai foods, products and guidelines to promote the products as well as the marketing potential, tourists' consumption behavior and interests in Thai foods, a human capital in terms of supply management, development of a model to promote a learning process related to Thai foods, the policy and strategies for the entrepreneurs associated with Thai foods for the tourist group called 'Active Beach'. The instrument for the quantitative research was a questionnaire, and for the qualitative research were the in-depth interview and observation. The population used in the research included 1) representatives from

the state sector, the private sector and the public; 2) domestic and international tourists; 3) community leaders and local scholars; 4) entrepreneurs. The areas of the study were four provinces: Chonburi, Rayong, Chataburi and Trat. Data were collected from: 1) the groups of Thai and foreign tourists, community leaders and local scholars; 2) entrepreneurs in the private sector; 3) a seminar held to get suggestions and opinions from those concerned.

The research findings were as follows. Concerning the potential of local Thai foods in the tourist group called 'Active Beach', there were 80 items. Seventy-three items were foods in general, 7 items were desserts. The food which was most popular among the tourists in the areas of the study was a Thai-style mixed menu locally called yum (66.09%). Secondary was Thai-style shrimp soup (61.01%), followed by Somtum or Thai papaya salad (59.32%), Phadthai or Thai fried noodle (40.68%), fried fish with fish sauce (30.50%), and minced meat/pork/chicken (22.03%).

The potential of Thai food products could be enhanced by a variety of ways: the products could be made available at the walking street market or distributed at the food festivals. It was found that 54% of tourists was interested in the products because a variety of foods was available at one place, which considerably facilitated them to buy the foods of their own choice in one go. Besides, if raw materials were prepared for the tourists to try their hands in preparing foods, they became more interested in the food products.

As regards the tourists' consumption behavior and interests in learning Thai foods, it was found that 41.67% of the tourists in the study chose the food restaurants or food shops by themselves; 40 % of them chose Thai foods like yum, shrimp soup, Thai papaya salad, Thai fried noodles and minced meat or pork; 53.33% chose food shops in consideration of the factors of hygiene and environment; 50.83% said they were impressed by food taste, food quality and food variety.

The policy and the strategies to develop learning of the entrepreneurs were as follows. The policy was the development of human capital on supply to promote tourism and the learning of Thai foods of the group called 'Active Beach'. There were two strategies: one consist of 3 tactics and 12 plans was the development of a potential of the entrepreneurs of foods and standard system for food security; the other was 1 tactics and 3 plans was a development of a supply to promote tourism and learning of Thai foods to prepare the advent of ASEAN Economy Community and to solve the problems.

Keywords: Human Capital, Supply, Thai Gastronomic

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูงมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่สำคัญที่สามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศ เกิดการสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554:1) โดยประเทศไทยเป็นที่ยอมรับเรื่องการท่องเที่ยวในด้านทรัพยากร

มนุษย์ธรรมชาติและวัฒนธรรมความคุ้มค่าด้านราคา และความตั้งใจให้เดินทางมาท่องเที่ยว แต่เมื่อเปรียบเทียบศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of South East Asian Nations : ASEAN) พบว่า ประเทศไทยยังเป็นรองประเทศสิงคโปร์และประเทศมาเลเซีย จุดแข็งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งคือจุดดึงดูดใจที่เป็นเอกลักษณ์และนวัตกรรมด้านการบริการใหม่ๆ เช่น อาหารไทย มวยไทย สปา การให้บริการด้านสุขภาพความงาม อีกทั้งยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสามารถนำมาพัฒนาเป็นสินค้าท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554: 17) และน่าสนใจได้ แต่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยก็ยังมีจุดอ่อนหลายด้าน อาทิ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และชุมชนยังขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการภูมิทัศน์และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานทุกระดับ ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ประโยชน์แก่ทุนภายนอกมากกว่าชุมชนในท้องถิ่นเอง (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554: 18) อาชีพในธุรกิจท่องเที่ยวในกรอบความร่วมมือของอาเซียน การเปิดเสรีตลาดแรงงาน ซึ่งประเทศไทยอาจไม่ใช่ประเทศที่ได้เปรียบที่สุดเนื่องจากทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศของบุคลากรไทยค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับประเทศในอาเซียน(คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554: 20) แต่ประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดเป็นนโยบายทางการท่องเที่ยวที่จะดำเนินการพัฒนาไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงได้มีการกำหนดในแผนพัฒนาต่างๆ เช่น

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ได้จำแนกจังหวัดตามกลุ่มการท่องเที่ยว 8 กลุ่มท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach ซึ่งกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด และจังหวัดอื่นๆ ที่มีลักษณะของกิจกรรมที่ใกล้เคียง (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554: 72) โดยกลุ่มท่องเที่ยวทั้ง 8 กลุ่มท่องเที่ยวถูกกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนและอยู่ในแนวทางการดำเนินการเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพ เพื่อสร้างทางเลือกใหม่แก่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ที่เน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554: 30) เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือที่เรียกว่า Participatory

Action Research: PAR) เป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งค้นหาข้อเท็จจริงของชุมชนควบคู่กับการแสวงหาแนวทางในอนาคตของชุมชนอีกทั้งเพื่อมุ่งแก้ปัญหาหรือพัฒนางานขององค์กร หน่วยงานหรือชุมชนตามแนวทางที่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียหลายๆ ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมเพื่อระดมความคิดเห็นทุกชั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัยและได้ใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารที่อุดมสมบูรณ์ อีกทั้งอาหารไทยยังมีชื่อเสียงระดับโลกและเป็นที่ยอมรับของต่างชาติ นอกจากความโดดเด่นของรสชาติแล้ว อาหารไทยยังแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ ความประณีต บรรจง สวยงาม รวมทั้งองค์ประกอบของเครื่องปรุงที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ รัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมให้อาหารไทยเป็นอาหารยอดนิยมของผู้บริโภคในระดับสากล แต่ทั้งนี้ต้องพัฒนาเรื่องคุณภาพของอาหาร และความปลอดภัยของอาหารตามเกณฑ์มาตรฐานของสินค้า และความปลอดภัยต่อผู้บริโภคอาหารไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ชนิดใหญ่ๆ ได้แก่ อาหารคาวและอาหารหวาน โดยอาหารไทย ผู้ที่ประกอบอาหารจะทำด้วยความประณีตพิถีพิถันทั้งส่วนผสม รสชาติ การสลัก การแกะหรือปั้นเป็นรูปต่างๆ การอบให้หอมด้วยวิธีธรรมชาติซึ่งเป็นกรรมวิธีในการทำอาหารไทยที่ควรจะอนุรักษ์ถ่ายทอด และแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติได้เห็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทย

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เกี่ยวกับอาหารประจำท้องถิ่นพบว่า วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ที่ใช้ประกอบอาหารคือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากทะเลและผลไม้ตามฤดูกาล โดยสามารถนำวัตถุดิบมาประกอบเป็นอาหารคาว อาหารหวาน และอาหารว่าง รวมทั้งการรับประทานแบบทันที นอกจากนี้ยังสามารถนำวัตถุดิบดังกล่าวมาแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อการถนอมอาหาร แล้วจึงนำมาประกอบเป็นอาหารต่อไป ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่อาหารไทยของกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach สู่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการรวมกลุ่มของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารายละเอียดด้านอุปทาน (Supply) เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารรวมทั้งสร้างรูปแบบ เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อมุ่งพัฒนาเพิ่มเสริมสร้างศักยภาพรวมทั้งสร้างมูลค่าและคุณค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของอาหารไทยประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach
2. เพื่อหาผลิตภัณฑ์ และแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทยประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach ในเชิงการตลาดและการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย
3. เพื่อศึกษาศักยภาพทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทยประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach
4. เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคและความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อาหารไทยของนักท่องเที่ยว
5. เพื่อศึกษาสมรรถนะศักยภาพของทุนมนุษย์ในการบริหารจัดการด้านอุทยานการท่องเที่ยว Active Beach เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย
6. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach
7. เพื่อกำหนดนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาการเรียนรู้สำหรับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีแนวทางการวิจัยเชิงสำรวจ รวมทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลักคือ

1) ขั้นการสำรวจศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มีการดำเนินการดังนี้

1.1 สืบหาข้อมูลในการกำหนดพื้นที่ที่จะทำการวิจัยในพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด ประชุมร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น กรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำจังหวัด และใช้การประสานข้อมูลทางโทรศัพท์ ทั้งนี้เพื่อให้ได้พื้นที่เป้าหมายที่จะทำการวิจัยในแต่ละจังหวัด

1.2 สํารวจศัคยภาพดํานนโยบายในการบริหารจัดการทอึ่งเทียวดําน การเรียนรู้เทียวกับอาหารไทย (3 ภาคี ได้แก่ นักทอึ่งเทียว/ผู้นําชุมชนหรือปราชญ์ ชาวบ้าน/ผู้ประกอบการ)

1.3 ดําเนินการสั้ฆภาษณั้เชิงลึก (In-depth) ทั้ง 3 กลุ่ฆ คือ กลุ่ฆ 3 ภาคี (ภาครั้ฐ เอกชน และภาคประชาชน) กลุ่ฆนักทอึ่งเทียว กลุ่ฆผู้นําหรือปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ประกอบการ

2. ประชากรและกลุ่ฆตัวอย่าง

กลุ่ฆตัวอย่าง

1) ซั้ฆการสํารวจศัคยภาพการบริหารจัดการทอึ่งเทียวดํานการเรียนรู้ เทียวกับอาหารไทย โดยกา้หนดกลุ่ฆตัวอย่างจําแนกตามกิจกรรม ดังตอ้ไปนี้

1.1) กิจกรรมสํารวจข้อมูลในการกา้หนดพื้นที่ที่จะทำการศัคยวิจัยใน พื้นที่ทั้ง 4 จั้ฆหวัด โดยประชมุร่วฆกับผู้เทียวข้องในพื้นที่ เช่น กรรฆการ การพัฒนาการทอึ่งเทียวประจำจั้ฆหวัด และใช้การประสานข้อมูลทางโทรศัคพ์ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้เป้าหมายที่จะทำการศัคยวิจัยในแต่ละจั้ฆหวัด ซั้ฆกา้หนดกลุ่ฆตัวอย่าง สอดคลอ้ฆตามจํานวนผู้ที่เทียวข้อง (Stakeholder) ในพื้นที่ทั้ง 4 จั้ฆหวัดในกลุ่ฆ ทอึ่งเทียว Active Beach ได้แก่ จั้ฆหวัดชลบุรี จั้ฆหวัดจันทบุรี จั้ฆหวัดระยอง และ จั้ฆหวัดตราด

1.2) กิจกรรมสํารวจศัคยภาพดํานนโยบายในการบริหารจัดการ ทอึ่งเทียวดํานการเรียนรู้เทียวกับอาหารไทย (3 ภาคี ได้แก่ นักทอึ่งเทียว/ผู้นํา/ และปราชญ์ชาวบ้าน) ประกอบด้วฆกลุ่ฆตัวอย่างดังนี้

- กลุ่ฆ 3 ภาคี กา้หนดกลุ่ฆตัวอย่างจั้ฆหวัดละ 100 ตัวอย่างรวมเป็ฆ จํานวน 400 ตัวอย่าง

- กลุ่ฆนักทอึ่งเทียว กา้หนดกลุ่ฆตัวอย่างเป็ฆนักทอึ่งเทียวชาวไทย จั้ฆหวัดละ 70 ตัวอย่าง และนักทอึ่งเทียวชาวต่างชาติ จั้ฆหวัดละ 105 ตัวอย่าง รวมเป็ฆจั้ฆหวัดละ 175 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้้น 700 ตัวอย่าง

- กลุ่ฆผู้นําชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน กา้หนดกลุ่ฆตัวอย่างจั้ฆหวัด ละ 25 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้้นจํานวน 100 ตัวอย่าง

- กลุ่ฆผู้ประกอบการจั้ฆหวัดละ 25 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้้นจํานวน 100 ตัวอย่าง

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.1 กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาเบื้องต้นสำรวจพื้นที่และคัดเลือกนักวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด

3.2 สร้างเครื่องมือในการศึกษาโดยระดมความคิดเห็นจากทีมนักวิจัยหลักและนักวิจัยท้องถิ่นทั้ง 4 พื้นที่และทดสอบเครื่องมือวิจัย (แบบสอบถาม, แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง, แบบสังเกตการณ์) ในพื้นที่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และวิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ประชุมนักวิจัยหลักและนักวิจัยท้องถิ่นเพื่อสรุปข้อมูล ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขการดำเนินงานวิจัย ครั้งที่ 1

3.4 เก็บข้อมูลแบบสอบถามในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด เพื่อเก็บข้อมูลแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง แบบสังเกตการณ์

3.5 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

3.6 นำข้อมูลที่ได้จากศึกษาวิจัยเผยแพร่สู่ประชาชน โดยวิธีการจัดเวทีประชาคม เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการหารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach โดยจะทำการจัดเวทีประชาคม 4 เวที ครอบคลุมพื้นที่ศึกษา 4 จังหวัด ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละเวทีประมาณ 20-30 คน และแบ่งกลุ่มย่อยเป็น 3 กลุ่มๆ ละประมาณ 10 คน มีกลุ่มเป้าหมายดังนี้

1) กลุ่มผู้ประกอบการกิจการอาหารไทย ผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับอาหารไทย

2) กลุ่มแกนนำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

3) กลุ่มผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดเวทีประชาคมมีขั้นตอนดำเนินงานดังนี้ คือ ใช้เวลาประมาณ 1 วัน มีขั้นตอนการดำเนินงานในการจัดเวทีประชาคม 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) หัวหน้าคณะวิจัย ได้รายงานความเป็นมาของโครงการแก่ผู้เข้าร่วมประชุมใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที

2) ประชาชนที่เข้าร่วมเวทีประชาคมได้แสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุม ประมาณ 30 นาที

3) คณะวิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม และ ประเมินศักยภาพ สมรรถนะของอาหารไทยต่อที่ประชุม ตลอดจนข้อมูลที่ได้จาก แบบสอบถามทั้งบริบทชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้ทำ การตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องก่อนที่จะจัดพิมพ์รายงาน

4) ให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ เกี่ยวกับอาหาร ไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beachของชุมชนต่อที่ประชุม และคณะวิจัยได้ทำ การซักถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเข้าใจตรงกัน

5) คณะวิจัยได้สรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชน ต่อที่ประชุมเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงและความถูกต้องอีกครั้ง

ผลการศึกษา

1. ศักยภาพของอาหารไทยประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach

จากการลงพื้นที่สำรวจอาหารท้องถิ่น การสัมภาษณ์เชิงลึก และเก็บ แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ภาคี (ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน) นักท่องเที่ยว และผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 1,300 ชุด และการจัดเวที ประชาคมในพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด พบว่าอาหารไทยที่มีศักยภาพมีดังต่อไปนี้ ปิ้งบ, ปลาข้าวสาร, ทองพับ, เมนูผักกระชับ, ผักน้ำพริกบ้านจ่ารุง, แกงปลาเห็ดโคน, แกงส้มหน่อไม้ต้องไข่ปลาเรียวเขียว, แกงหมูชะมวง, แกงไก่หน่อกะลา, ซี่โครงหมูต้ม ข้าวอ่อน, ต้มไก่กระวาน, ผัดไทย, หอยปากเปิดผัดกระกำ, แกงหมูกระทือ, กะปิหลน, ข้าวกลาง, ปลาทะเลต้มหวาน, ยำทะเล, ก๋วยเตี๋ยวหมูเสียง, ข้าวคลุกพริกเกลือ, เมนู กระวาน, เส้นจันทน์ผัดปู, ทองม้วนอ่อน, สลละลอยแก้ว, แกงส้มใบสันดาน, หมูต้ม ชะมวง, แกงแสนตุ้ง, แกงฉอง, ปลาต้มส้มคั่วตะลิงปิง, ปลาทุ้มส้มพริกขี้หนู, แกงไก่ สำรอง, แกงไก่กล้วยพระ, แกงส้มลูกมะเขือคัน, ต้มยำกุ้ง, แกงกระทือหอยพอก, แกงเห็ดเสม็ด, ยำมะรุ่มใส่บวบฟักทอง, ยำไข่อู๋, ยำกระชายอ่อนหอยขาว, ยำยอดจิก, ปลาอย่างน้ำพริกกระทือหวาน, แกงส้ม, ข้าวหลาม, ปลาสามรส, อาหารทะเล, ยำปลา ข้าวสาร, แกงเผ็ด, ปลาพล๋า, ฉลามผัดฉ่า, ลาบหมู, ส้มตำ, ต้มยำทะเล, น้ำพริกปลา ข้าวสาร, ต้มปลากะพง, ปลากะพงทอดน้ำปลา, ปลากะพงนึ่งมะนาว, ปลาเก๋าสามรส,

ไก่/หมู/กุ้งผัดกระเทียม, ต้มข่าไก่, แกงป่า, แกงส้มผักระชับ, ปลากรอบ, ก๋วยเตี๋ยว ผัด, กุ้งทอดกระเทียม, หอยตลับผัดพริกเผา, ปูนึ่ง, ปลาผัดฉ่า, น้ำพริกกะปิ, ก๋วยเตี๋ยว หมูเลี้ยง, ข้าวหมกไก่, แกงส้มแป๊ะชะ, ยำผักกูด, น้ำพริกปูไข่, ไก่ทอดกระเทียม, สเต็กปลา, ไก่ผัดเปรี้ยวหวาน, แกงส้มปลา, ทะเลหม้อไฟ, ก๋วยเตี๋ยวไก่, ผัดผักรวมมิตร, ผัดผักบุ้งไฟแดง, ต้มยำปลา, ผัดพริก, ต้มยำปลา, กุ้งผัดผงกระหรี่, ขนมไทย, กุ้งอบวุ้นเส้น, ข้าวเหนียวมะม่วง, หมี่ก๋วย

ภาพที่ 1-4 การหาคีย์ภาพของอาหารไทยประจำถิ่น

2. ผลลัพธ์ และแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทย ประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach ในเชิงการตลาดและการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย

การได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์อาหารไทยประจำถิ่นของกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach โดยพิจารณาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประเด็น การพัฒนาอาหารประจำท้องถิ่น, ปัญหาในการพัฒนาอาหารท้องถิ่น, แนวทางการส่งเสริมและประเภทของอาหารที่น่าจะส่งเสริม และการเก็บข้อมูลแบบสอบถามในพื้นที่ 4 จังหวัด การจัด

ประชาคมกลุ่มย่อย 4 จังหวัด และการเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมจำนวน 300 ชุด พบว่า อาหารที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในพื้นที่ศึกษาได้อาหารไทยประจำถิ่นที่มีศักยภาพที่สามารถจะส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับทางด้านอาหารไทยประจำถิ่นในแผนการตลาดและการจัดศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยได้ 6 ชนิด คือ อันดับ 1 ยำ เป็นอาหารที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 66.09 อันดับ 2 ต้มยำกุ้ง เป็นอาหารที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 61.01 อันดับ 3 ส้มตำ เป็นอาหารที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 59.32 อันดับ 4 ผัดไทย เป็นอาหารที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 40.68 อันดับ 5 ปลาทอดน้ำปลา (ปลากะพง, ปลาเก๋า) เป็นอาหารที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 30.50 และอันดับที่ 6 ลาบ (ไก่, หมู, ทะเล), เป็นอาหารที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 22.03 นอกจากนี้อาหารที่คัดเลือ่นี้ได้อาศัยหลัก 4 Ps ประกอบด้วย

1) ด้านผลิตภัณฑ์อาหาร ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาตินิยมขอรับประทานอาหารที่มีรสชาติอร่อย กลมกล่อม ดูความสะอาด รูปลักษณ์ของบรรจุภัณฑ์น่ารับประทาน และผู้ประกอบการก็สามารถจำหน่ายได้ตลอดทุกฤดูกาล

2) ด้านราคาอาหาร ราคาอาหารมีความเหมาะสมกับคุณภาพและผลิตภัณฑ์ของอาหาร นอกจากนี้ราคาอาหารยังขึ้นอยู่กับสถานที่จัดจำหน่าย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกรับประทานอาหารได้ในร้านระดับธรรมดาจนถึงระดับโรงแรม 5 ดาว ซึ่งราคาก็จะแตกต่างกันไป

3) ด้านสถานที่จำหน่ายสินค้า สถานที่จัดจำหน่ายอาหารผู้ประกอบการนิยมจะเลือกทำเลตั้งร้านที่อยู่ใกล้ริมทะเล เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะนิยมเลือกรับประทานในร้านอาหารที่อยู่ติดริมทะเล เพราะได้สัมผัสบรรยากาศริมทะเลและได้กินอาหารสดใหม่

4) ด้านการโฆษณาสินค้า ผู้ประกอบจะมีการรวมกลุ่มการจัดจำหน่ายสินค้าอาหารในลักษณะของการจัดงานมหกรรมอาหาร, การจัดงานถนนคนเดิน, การจัดประกวดหรือแข่งการทำอาหาร, การส่งเสริมผลิตภัณฑ์อาหารที่เป็นของฝาก, การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมที่มีอาหารเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น เทศกาลอาหารเจ ประเพณีขันโตก, การจัดเทศกาลเกี่ยวกับอาหาร เช่น เทศกาล ผลไม้และการส่งเสริม

มาตรฐานของร้านอาหาร เช่น Clean Food Good Taste ทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกให้การรับประทานได้หลากหลายและมากขึ้น

ภาพที่ 5-8 ผลผลิตภัณฑ์ และแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทยประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach ในเชิงการตลาดและการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย

3. ศึกษาศักยภาพทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทยประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach

การส่งเสริมศักยภาพทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทยประจำถิ่นที่มีแนวทางได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่น อปท. ประชาชน ผู้นำชุมชน และภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การจัดทำนายสินค้าตามงานถนนคนเดิน การจัดงานเทศกาลอาหาร จากการสอบถามนักท่องเที่ยวโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 420 ชุดพบว่า นักท่องเที่ยวร้อยละ 54 ให้ความสนใจเพราะเป็นการรวบรวมความหลากหลายของอาหารมาไว้ที่เดียวเป็นการอำนวยความสะดวก

สะดวกในการซื้ออาหารท้องถิ่นมาบริโภค นักท่องเที่ยวนิยมบริโภคอาหารที่มีความหลากหลาย ซึ่งผู้ประกอบการที่ขายอาหารสามารถตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวในขั้นนี้ได้เป็นอย่างดี สังเกตได้จากเมนูอาหารของแต่ละร้านจะมีเมนูอาหารที่มีวัตถุดิบชนิดเดียวแต่สามารถทำอาหารออกมาได้หลายชนิด

การรวมแพคเกจการทำอาหารร่วมกับบริษัทนำเที่ยว โดยร้านอาหารที่อยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัดจะต้องเตรียมวัตถุดิบเกี่ยวกับการทำอาหารไว้ให้นักท่องเที่ยวทดลองทำอาหารเอง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้การทำอาหารไทย ซึ่งค่าใช้จ่ายในส่วนนี้บริษัทนำเที่ยวจะรับผิดชอบ

ส่งเสริมผลิตภัณฑ์อาหารประจำถิ่นกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach จากการศึกษาโดยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชาชนชาวบ้าน และการจัดเวทีประชาคมพบว่าร้อยละ 50 มีการส่งเสริมผลิตภัณฑ์อาหารในท้องถิ่นให้เกิดเป็นศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เช่น ชุมชนบ้านน้ำเขียว อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด และเทศบาลตำบลบางเสร่ อำเภอบางเสร่ จังหวัดชลบุรี มีการบรรจุหลักสูตรเกี่ยวกับการทำอาหารประจำกลุ่ม Active Beach ลงในหลักสูตรการเรียนขั้นพื้นฐานของโรงเรียนที่อยู่ในชุมชน สถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ และในร้านค้าบางแห่งได้ส่งเสริมการเรียนรู้โดยการสนับสนุนด้านวิชาการแก่นักศึกษาที่เข้ามาทำงานวิจัยเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น เมื่อมีการจัดงานมหกรรมอาหารหรือกิจกรรมเกี่ยวกับอาหารคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอาหารหรือกลุ่มแม่บ้านได้มีการจัดบุคลากรทำอาหารท้องถิ่น เพื่อให้คนที่มาเดินชมงานได้ศึกษาการทำอาหารท้องถิ่น

4. พฤติกรรมการบริโภคและความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อาหารไทยของนักท่องเที่ยว

จากการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวจากแบบสอบถามจำนวน 420 ชุด พบว่านักท่องเที่ยวนิยมพฤติกรรมการบริโภคอาหาร คือ การเลือกร้านอาหาร นักท่องเที่ยวร้อยละ 41.67 เลือกร้านอาหารเอง การรับประทานอาหารนักท่องเที่ยวยุโรป ร้อยละ 40 เลือกรับประทานอาหารไทย เช่น ยำ, ต้มยำกุ้ง, ส้มตำ, ผัดไทย, ลาบ (ไก่, หมู, ทะเล), ปลาทอดน้ำปลา (ปลากะพง, ปลาเก๋า) การเลือกร้านอาหารนักท่องเที่ยวยุโรป ร้อยละ 53.33 เลือกจากความสะอาดและบรรยากาศของร้านที่เป็นธรรมชาติ และความเป็นกันเองของผู้ให้บริการ นักท่องเที่ยวร้อยละ 50.83 ประทับใจในรสชาติอาหารคุณภาพของอาหาร และความหลากหลายของอาหาร

จากสัมภาษณ์เชิงลึกแม่ค้าที่ค้าขายอยู่ริมหาด พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติ จะชอบมานั่งร้านอาหารที่เคยมาเที่ยวเมื่อปีก่อนๆ เนื่องจากความเชื่อมั่นเรื่อง ความสะอาด คุณภาพของอาหาร ราคาของอาหาร และการบริการการที่เป็นธรรม ในร้านอาหารร้านเดิม

5. สมรรถนะศักยภาพของทุนมนุษย์ในการบริหารจัดการด้านอุปทานการ ท่องเที่ยว Active Beachเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย

ศักยภาพของผู้ประกอบการในพื้นที่พบว่ามีเพียงร้อยละ 25 เท่านั้นที่มีความพร้อมด้านทุนมนุษย์ คือ มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง ศักยภาพของ ผู้ประกอบการในภาพรวมยังต้องการในเรื่องป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวหรือ ป้ายบอกเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่ ป้ายร้านอาหารที่มีมาตรฐาน เดียวกัน การอบรมภาษาอังกฤษให้แก่ผู้ประกอบการเพื่อต้อนรับลูกค้าอาเซียน การเผยแพร่ข้อมูลร้านอาหารผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งข้อมูลนั้นต้องอัปเดตตลอดเวลา ภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมหรือส่งเสริมในการรักษามาตรฐานความสะอาดของ ร้านค้า การตรวจมาตรฐานร้านอาหารสะอาด รสชาติอร่อยควรสังกัดสำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดเหมือนเดิม

6. พัฒนารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่ม ท่องเที่ยว Active Beach

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามและการจัดเวทีประชาคมในพื้นที่ 4 จังหวัด มาพัฒนารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย และ นำข้อมูลที่ได้ไปทดลองพัฒนารูปแบบ ณ เทศบาลตำบลหาดเจ้าสำราญ อำเภอเมือง เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรีซึ่ง ได้รูปแบบดังต่อไปนี้

รูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่ม ท่องเที่ยว Active Beach จากผลการศึกษาของผู้เกี่ยวข้องทั้งจากส่วนกลางและส่วน ภูมิภาคได้ผลการศึกษาดังนี้

6.1 ผู้ประกอบการร้านอาหาร

1. การพัฒนาร้านอาหารควรจัดร้านให้เหมาะสม, มีความสะอาดและ สะอาด, บรรยากาศดี, มีระเบียบ

2. การพัฒนากิจกรรมอาหารจัดกิจกรรมส่งเสริมอาหาร, ผลิตอาหารที่ถูก
สุขลักษณะ อยากรให้รัฐเข้ามาสนับสนุน

3. การพัฒนาสินค้าอาหารของฝากที่ทันสมัย, บรรจุภัณฑ์สวยงาม, ราคา
ถูก, แปรรูปให้มีความหลากหลายมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง

4. การพัฒนากิจกรรมอาหาร การแนะนำอาหารท้องถิ่นให้
นักท่องเที่ยวรู้จัก, ประชาสัมพันธ์ร้านอาหาร, ส่งเสริมการทำอาหารพื้นเมือง, อาหาร
ควรมีความหลากหลาย

5. การพัฒนาร้านอาหารตกแต่งร้านให้สวยงาม ร่มรื่น, ให้คำปรึกษาและ
แนะนำนักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกในการรับประทานอาหาร

6. การสร้างมาตรฐานสินค้า (การทำแบรนด์) ให้สินค้าท้องถิ่นแต่ละชนิด
เพื่อในอนาคตอาจมีการละเมิดสิทธิ์และผู้ที่เป็นเจ้าของสิทธิ์อาจเสียผลประโยชน์ได้

7. การพัฒนาอาหารให้มีความหลากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความ
รู้และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอาหารเพิ่มเติม

6.2 หน่วยงานท้องถิ่น

1. การพัฒนารณรงค์การผลิตอาหาร, ควบคุมราคาสินค้า, ความสะอาด,
อร่อย/รสชาติ, ตัดป้ายราคา

2. ส่งเสริมสินค้าอาหารของฝากคุณภาพดีเหมาะสมกับราคา, จัดให้มี
ตลาดถนนคนเดิน, ราคาเหมาะสมกับสินค้า, สินค้ามีเอกลักษณ์

3. การรวบรวมข้อมูลของอาหารท้องถิ่นให้เป็นรูปเล่ม หรือเอกสารเพื่อ
ง่ายต่อการศึกษา อ้างอิงและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

4. การอบรมการทำอาหารท้องถิ่นให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อรักษาอาหาร
ท้องถิ่น

5. การรณรงค์หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องทุก
ฤดูกาลเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวให้ในท้องถิ่น

6. การเรียนรู้หรือการอบรมเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์เบื้องต้น เพื่อใช้
เป็นสื่อให้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

7. การพัฒนาหลักสูตรการทำอาหารท้องถิ่น เพื่อบรรจุในหลักสูตร
การเรียนการสอนในสถานศึกษา

8. การสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารครอยู่ร้านประจำ หรือโยกย้าย
ไปสาธิตตามความเหมาะสมของสถานที่และผลิตภัณฑ์ที่ทำการสาธิต

6.3 หน่วยงานของภาครัฐ

1. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาหารให้มากขึ้น
2. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและอาหารท้องถิ่นในพื้นที่
3. การเชื่อมโยงทุกหน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่
4. การดูแลหรือประเมินคุณภาพของร้านค้าให้ได้มาตรฐานเรื่องความสะอาดและให้ความร่วมมือกันในการพัฒนาท้องถิ่นให้น่าเที่ยวหรือพัฒนาอาหารท้องถิ่นให้ได้มาตรฐาน
5. การจัดกิจกรรมถนนคนเดินขึ้น เพื่อแสดงสินค้าท้องถิ่นไปโชว์/ขายเพื่อประชาสัมพันธ์ของดีและมีคุณภาพประจำถิ่น
6. การสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน หมู่บ้าน เทศบาล เพื่อถ่ายทอดการดูแลและศึกษาดูงานจากคนภายนอก
7. การเผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต, पोสเตอร์ (Poster) , แผ่นพับเพื่อการประชาสัมพันธ์อาหารในท้องถิ่นและมีการอัปเดตข้อมูลสม่ำเสมอ
8. การอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคให้ทั่วถึงกันทุกแห่ง
9. การดูแลความปลอดภัยบริเวณถนนเรียบชายหาด เพื่อความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว
10. การอบรมพัฒนาฝีมือแรงงานสำหรับผู้ประกอบการไม่ควรมีค่าใช้จ่าย เพราะบางครั้งค่าใช้จ่ายในการลงทะเบียนเพื่อเข้าร่วมการอบรมแพงเกินไป
11. การควบคุมดูแลร้านอาหารของชาวต่างชาติเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันในการประกอบธุรกิจของชาวไทยและต่างชาติ

ภาพที่ 9-11 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach

7. นโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาศึกษาการเรียนรู้สำหรับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทย

จากการพัฒนารูปแบบส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อผลักดันให้เกิดผลการปฏิบัติจริง จึงได้กำหนดนโยบาย กลยุทธ์ และยุทธศาสตร์ ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปปรับใช้กับท้องถิ่นของตนเอง

นโยบาย : การพัฒนาทุนของผู้ประกอบการอาหารไทยประจำถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 1: พัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการอาหารและระบบมาตรฐานความปลอดภัยทางอาหาร

กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ

1. จัดตั้งกลไกการเรียนรู้อาหารไทยประจำถิ่นระดับพื้นที่และระดับภูมิภาค
2. พัฒนาศักยภาพของกลไกการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและนำเสนอผลงานทางด้านอาหารผ่านเวทีแสดงต่างๆ
3. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 4 ด้าน (คน, งบประมาณ, การเรียนรู้, วิชาการ)

กลยุทธ์ที่ 2 ผลักดันสู่การปฏิบัติจริง

1. ประสานงานกับภาคียุทธศาสตร์ (กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, ทำเอง อปท. หรือร่วมทำกับภาคีอื่นๆ)
2. จัดทำ Road map การพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ด้านอุปทานเกี่ยวกับอาหารไทยประจำถิ่น (เร่งด่วน/ปานกลาง/ระยะยาว)
3. สร้างพื้นฐานต้นแบบ (รูปธรรม) ที่เป็นแหล่งเรียนรู้
4. ประสานงานกับแหล่งทุนภายนอก

กลยุทธ์ที่ 3 การเผยแพร่กระบวนการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ด้วยอุปทานเกี่ยวกับอาหารประจำถิ่น

1. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับอาหารไทยประจำถิ่น
2. เผยแพร่ผลงานสู่เวทีสาธารณะ

ยุทธศาสตร์ที่ 2: ใช้ประเด็นการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทาน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย

1. พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการด้านอาหารไทยประจำถิ่น
2. ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ทักษะของผู้ประกอบการด้านอาหารไทยประจำถิ่น
3. สร้างองค์ความรู้ และส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการด้านอาหารไทยประจำถิ่น
4. พัฒนาระบบการควบคุมสินค้านำเข้าให้มีความชัดเจนและเข้มแข็ง
5. ติดตาม ปัญหาอุปสรรค เพื่อประเมิน และจัดทำแนวทางการแก้ไข และการเผยแพร่สู่ชุมชนต่อไป
6. สร้างกลไกการพัฒนาผู้ประกอบการด้านอาหารไทยให้เกิดความปลอดภัยและให้มีความมั่นคงทางอาหาร

สรุปผลและอภิปราย

ศักยภาพของอาหารไทยประจำถิ่นในกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach มีจำนวน 80 รายการ แบ่งเป็นประเภทอาหารควาจำนวน 73 รายการ และอาหารหวานจำนวน 7 รายการ ด้านผลิตภัณฑ์อาหารไทยประจำถิ่นที่ได้รับความนิยมมากที่สุดจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา คือ ยำ ได้รับความนิยม คิดเป็นร้อยละ 66.09

รองลงมาคือ ต้มยำกุ้ง คิดเป็นร้อยละ 61.01 อันดับ 3 ส้มตำ คิดเป็นร้อยละ 59.32 อันดับ 4 ผัดไทย คิดเป็นร้อยละ 40.68 อันดับ 5 ปลาทอดน้ำปลา (ปลากะพง, ปลาเก๋า) คิดเป็นร้อยละ 30.50 และอันดับที่ 6 ลาบ (ไก่, หมู, ทะเล), คิดเป็นร้อยละ 22.03 การส่งเสริมศักยภาพทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารไทย ประจำถิ่นดำเนินการได้โดยการจัดจำหน่ายสินค้าตามงานถนนคนเดิน การจัดงานเทศกาลอาหาร พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติร้อยละ 54 ให้ความสนใจ เพราะเป็นการรวบรวมความหลากหลายของอาหารมาไว้ที่เดียว เป็นการอำนวยความสะดวกในการซื้ออาหารท้องถิ่นมาบริโภค โดยมีการรวมแพ็คเกจการทำอาหารร่วมกับบริษัทนำเที่ยวโดยร้านอาหารที่อยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัดจะต้องเตรียมวัตถุดิบเกี่ยวกับการทำอาหารไว้ให้นักท่องเที่ยวทดลองทำอาหารเอง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้การทำอาหารไทยมากยิ่งขึ้น

พฤติกรรมผู้บริโภคและความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อาหารไทยของนักท่องเที่ยวจากการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารคือ การเลือกร้านอาหารนักท่องเที่ย্বর้อยละ 41.67 เลือกร้านอาหารเอง การรับประทานอาหารนักท่องเที่ย্বর้อยละ 40 เลือกรับประทานอาหารไทย ได้แก่ ยำ, ต้มยำกุ้ง, ส้มตำ, ผัดไทย, ปลาทอดน้ำปลา (ปลากะพง, ปลาเก๋า) และลาบ (ไก่, หมู, ทะเล), การเลือกร้านอาหารนักท่องเที่ย্বর้อยละ 53.33 เลือกจากความสะอาดและบรรยากาศของร้าน นักท่องเที่ย্বর้อยละ 50.83 ประทับใจในรสชาติอาหาร, คุณภาพของอาหาร และความหลากหลายของอาหาร

นโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาการเรียนรู้สำหรับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach โดยมีนโยบายคือ การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทาน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วย 2 คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการอาหารและระบบมาตรฐานความปลอดภัยทางอาหาร ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์และ 12 แผนงาน ส่วนยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอุปทานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารไทยสำหรับกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1 กลยุทธ์และ 3 แผนงาน

รายการอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2539). **คู่มือแนวทางการจัดการที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ฉอาน วุฒิกรรมศึกษา. (2526). **ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ในโครงสร้างในชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลดีเด่นของ ตำบลกุ่มพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- दनัย เทียนพุดม. (2551). **การพัฒนามูลค่าทุนมนุษย์**. [ออนไลน์]. สืบค้นได้จาก <http://www.dntnet.com>. วันที่ 20 มีนาคม 2551.
- ทัศนีย์ ลิ้มสุวรรณ. (2548). **การพัฒนาศักยภาพของอาหารไทยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทัศนีย์ ลิ้มสุวรรณ และคณะ. (2547). **รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของอาหารไทยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____ . (2548). **การพัฒนาศักยภาพของอาหารไทยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว = The development of Thai food potential for promoting tourism industry**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นภาพรณ นพรัตน์ภรณ์. (2543). **แนวทางการสร้างอาหารไทยเป็นอาหารโลกในสิบปีข้างหน้า**. กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. ปทุมธานี: เพรสแอนด์ดีไซน์.
- ภราเดช พยัควิเชียร. (2539). “ความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) เพดานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องให้ความสำคัญในปัจจุบัน”. **จุลสารการท่องเที่ยว**. เมษายน-มิถุนายน.
- มรุส ปราบโพธิ์. (2543). **ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว**:

กรณีชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรรณพร วณิชชานุกร. (2540). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: ทรรปณศิลป์.

(อัดสำเนา)

ศรัณย์ เลิศรักษ์มงคล. (2540). “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”.

จุลสารการท่องเที่ยว. (ม.ค. – มี.ค.) : หน้า 12 – 15.

ศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ
Potentials and Innovative Approach to Tourism Management by Community – Based Participation in Khonsan District, Chaiyaphum Province

ดร.อัญญา ภัทร์จรรย์ญา¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพในการรองรับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ และ (2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น พื้นที่เขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ การวิจัยครั้งนี้เป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากประชากร คือ ผู้ที่อาศัย และผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้, กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 50 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า เขตพื้นที่วิจัยยังประสบปัญหาในเรื่องศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ศักยภาพด้านการบริการ ศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ศักยภาพด้านการตลาด ศักยภาพด้านความปลอดภัย แนวทางที่เหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว คือ แสวงหาความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชนให้มากขึ้น ผู้ประกอบการต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยการศึกษาดูงาน และสอบถามความคิดเห็นของผู้ใช้บริการสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกันในสถานที่อื่น ๆ ต่อไป เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวได้นำไปปรับปรุงด้านบริการที่พัก ด้านความสะอาด ด้านการอำนวยความสะดวกและปลอดภัย โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัย และอำนวยความสะดวก

---

¹อาจารย์ประจำ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวตลอดเวลา และจัดให้มีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนให้เลือกซื้อ นอกจากนี้ ภาครัฐและภาคเอกชนควรให้งบประมาณสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้มีศักยภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชนมากที่สุด โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเหมาะสมกับทรัพยากรท้องถิ่น และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย

คำสำคัญ: ศักยภาพ, แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research aims (1) to study the potential to support innovative approach tourism management and (2) present an innovative approach to tourism management by community in Khonsan district Chaiyaphum province. People is who live and came here in the area of Khonsan Chaiyaphum. This research is a qualitative research by using a structured interview. The sample is the data the researcher sample by means of a specific (Purposive Sampling) and were divided into three groups: Key Informants Group, Casual Informants Group and General Informants Group total of 50 people. Analysis of the data by writing a descriptive.

Results were as follows. Potential is not enough of potential facilities, service capacity, potential of the products, marketability and potential security. Appropriate approaches to solving the above problem is pursuit cooperation from the government and the private sector. Entrepreneurs need to strengthen the community by study from an expert. And ask for a review of the service can be used to guide the development of tourism in the same way to other places. To manage in terms of accommodation service by having measures for cleanliness, convenience and safety ; providing officials to keep safety and to provide facilities for tourists all the time, and having shops to sell

varieties of community products for tourists to choose. In terms of budgets, the state and private sectors allocate budgets to support development tourist attractions to have potentials and to generate the most value added for the community.

Keywords: potential, innovative approach to tourism management, participation of community

บทนำ

ประเทศไทยมีอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศส่งเสริมการสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวในอัตราที่เพิ่มขึ้นแต่ก็ยังไม่สามารถที่จะสะท้อนถึงประโยชน์สุขที่ชุมชนในพื้นที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนมากนัก อีกทั้งหากไม่มีความร่วมมือจากชุมชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว อาจจะทำให้เกิดผลกระทบอื่นๆ ตามมาอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งสอดคล้องกับ วีระพล ทองมา (2547) แต่เดิมการท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อเป็นการใช้เวลาในการพักผ่อนหย่อนใจ แสวงหาความสุขและความเพลิดเพลินที่ได้รับจากการท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวในนั้นๆ แต่ต่อมาการท่องเที่ยวได้เพิ่มรูปแบบให้มีการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์หรือเชิงวัฒนธรรม โดยจะเน้นรูปแบบของการท่องเที่ยวไปยังพิพิธภัณฑ์ หรือโบราณสถานต่างๆ แต่ก็ยังไม่มิตติของการพัฒนาและสร้างความสมดุลในชุมชนโดยการใช้การท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ นั้นเป็นเหตุผลที่ทำให้ต้องศึกษาศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดแนวคิดจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ หรือ Creative Tourism ที่ยึดกับนิยามขององค์ศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก (UNESCO) ว่า “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้นๆ เกิดความยั่งยืน โดยมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน ในเชิงการเรียนรู้และการทดลองให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนจะต้องสามารถจัดการการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่าง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทั้งในรูปแบบที่เป็นผลประโยชน์ตอบแทน อิงตามระบอบทุนนิยมและความยั่งยืนของการพัฒนาในชุมชน” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2556)

การศึกษาศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการวิจัยที่สำคัญในการก่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการรักษาสมดุลของ ระบบนิเวศในชุมชน ทั้งจากการร่วมคิด ร่วมทำ สร้างกระบวนการกลุ่ม เมื่อมีการจัดการอย่างเป็นระบบและประสบความสำเร็จแล้วยังสามารถขยายผลไปในพื้นที่ข้างเคียงและพื้นที่อื่นๆ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยว สร้างสรรค์มีรากฐานจากชุมชนสร้างสรรค์ และต้องใช้ทุนทางสังคมต่างๆ เพื่อสร้างการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นอกจากจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อรองรับการเติบโตของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อค้นหาเสน่ห์และวัฒนธรรมที่แตกต่างแล้วนั้น ยังมีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่งคือ การสนับสนุนให้ชุมชนที่อยู่อาศัยเกิดสำนึกรักในเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งเป็นหัวใจหลักส่วนหนึ่งที่จะช่วยทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ มีความยั่งยืนมากขึ้น

อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ เป็นเมืองเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นอำเภอที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น เขื่อนจุฬาภรณ์ อุทยานแห่งชาติ/เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า/สวนรุกชาติควราแก่การอนุรักษ์ อีกทั้งมีความงดงามทางประเพณีวัฒนธรรม มีประวัติศาสตร์โบราณคดีที่สำคัญอายุเก่าแก่กว่า 700 ปี มีผ้าไหมควบสีพื้นที่เป็นเอกลักษณ์ มีอาหารพื้นบ้านที่ น่าลิ้มลอง มีภาษาพูดของชาวคอนสารแตกต่างจากภาษาอีสานทั่วไป แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน มาจัดการให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์

ด้วยเหตุนี้เอง คณะผู้วิจัยจึงได้ให้ความสำคัญกับความพร้อมในศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และการจัดการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์โดยชุมชนของอำเภอคอนสาร เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์อีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและยังเปิดโอกาสให้กับชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวยังได้กระจายไปสู่ชุมชนอย่างเสมอภาค และย่อมส่งผลให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนต้นแบบทางด้านกรท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

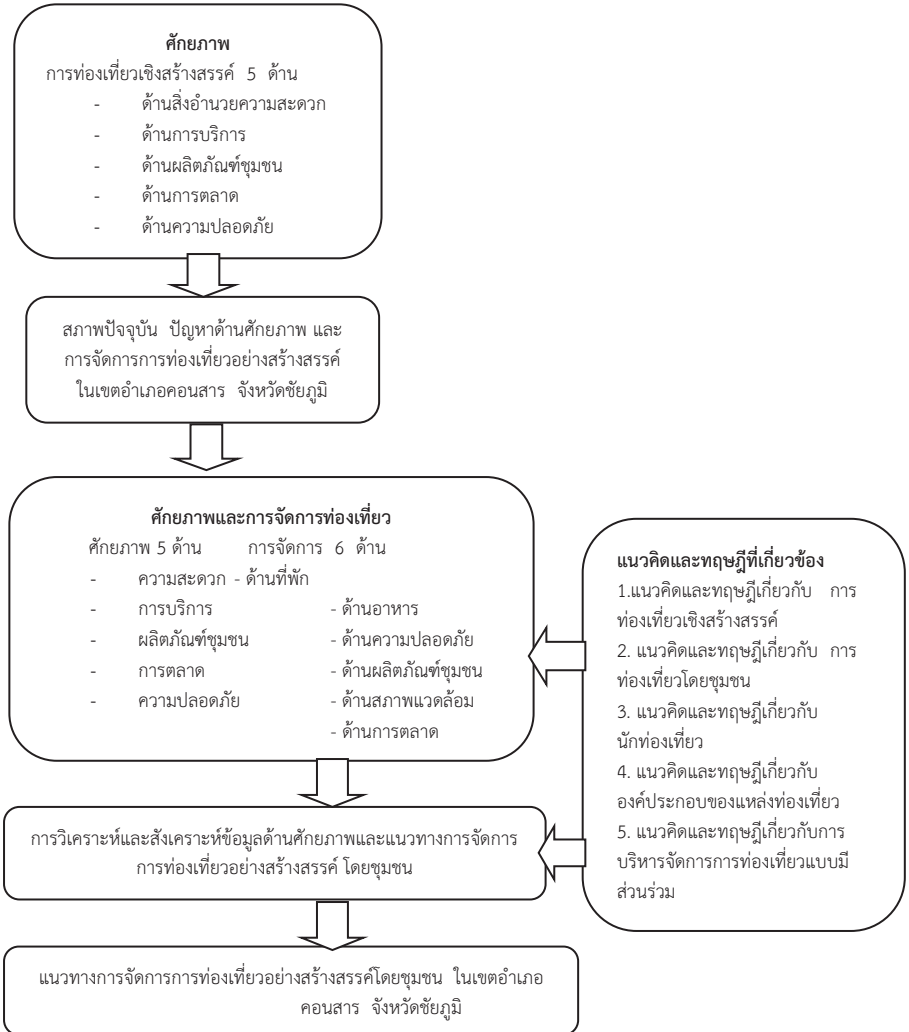
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพในการรองรับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น พื้นที่เขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาโครงการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษาคือ อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ เนื่องจากเป็นชุมชนหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิที่ประกอบด้วยจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชนและเขื่อนจุฬาภรณ์ รวมถึงความโดดเด่นทางด้านประเพณี และวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็น ประเพณีบุญเดือนสี่ การแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายไทคอนสาร และภาษาไทคอนสารที่เป็นอัตลักษณ์ ประเด็นศึกษาดังต่อไปนี้ 1) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการบริการ ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านการตลาด และด้านความปลอดภัย 2) แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ด้านที่พัก ด้านอาหาร ด้านความปลอดภัย ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการตลาด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีกระบวนการวิจัยใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย 1 ปี

กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นโครงการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์จาก ประชากร คือ ผู้ที่อาศัย และผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้, กลุ่มผู้ปฏิบัติ และ กลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 50 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนาและสรุปความ สำหรับแนวคิดที่ผู้วิจัยใช้ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาข้อมูลนั้นแนวคิดหลัก คือ แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว และแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้ที่อาศัย และผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ และ 3) กลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 50 คน เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการที่ไม่ซับซ้อน จุดมุ่งหมายหลักของการเลือกตัวอย่างแบบนี้ไม่ใช่เพื่อได้กลุ่มที่เป็นตัวแทน แต่เพื่อที่จะได้ตัวอย่างที่เหมาะสมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ให้สอดคล้องกับแนวคิด จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษา (ชาย โพธิ์สิตา, 2550) กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีลักษณะเป็น “Information-rich case” คือมีข้อมูลให้ศึกษาในระดับลึกได้มาก และสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้ดีที่สุด ซึ่งจะมีความหมายต่อจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษา เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา มากที่สุด

1. กลุ่มผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับศักยภาพ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย

- 1.1 ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 คน
- 1.2 ประธานหอการค้าจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 คน
- 1.3 วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 คน
- 1.4 ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 คน
- 1.5 นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 คน

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับศักยภาพ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 25 คน ประกอบด้วย

- 2.1 นายอำเภอคอนสาร จำนวน 1 คน
- 2.2 นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลคอนสาร จำนวน 1 คน
- 2.3 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลทุ่งนาเลา จำนวน 1 คน
- 2.4 นายกษัตริย์เทศมนตรีเทศบาลตำบลทุ่งลุยลาย จำนวน 1 คน
- 2.5 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลห้วยยาง จำนวน 1 คน
- 2.6 ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว จำนวน 10 คน

3. กลุ่มทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศักยภาพ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย

- 3.1 ชาวบ้านในเขตอำเภอคอนสาร จำนวน 10 คน
- 3.2 นักท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอคอนสาร จำนวน 15 คน
- 3.3 นักท่องเที่ยวนอกพื้นที่อำเภอคอนสาร จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน คณะผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม การบันทึก และการนำข้อมูลมา

ทำการวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. แบบสำรวจ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสำรวจ (Basic Survey) ใช้สำรวจเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากสภาพที่พบเห็นแล้วบันทึกลงในแบบสำรวจ

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

การทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์โดยผ่านการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญการวิจัย และนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

1) ทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา ด้วยการนำแบบสัมภาษณ์ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) ตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามเพื่อความถูกต้อง ด้านภาษา ความเที่ยงตรง และความครอบคลุมเนื้อหา

2) ทดสอบความเชื่อมั่น ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ โดยใช้สูตรการวิเคราะห์ของครอนบาช (Cronbach's Method) หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาช (Cronbach's Alpha Coefficient) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2543) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์ที่มีคุณภาพจึงสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสำรวจ การสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนา

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารเกี่ยวกับศักยภาพ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. แบบสำรวจ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสำรวจ (Basic Survey) ใช้สำรวจเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากสภาพที่พบเห็นแล้วบันทึกลงในแบบสำรวจ

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) 1) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล สำหรับแนวทางการสัมภาษณ์ดังกล่าวโดยใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Question) และ ได้กำหนดประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

ชุด ก. แบบสัมภาษณ์ กลุ่มผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ส่วนที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 แนวคำถามที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์

ชุด ข. แบบสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants)

ส่วนที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 แนวคำถามเกี่ยวกับศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

ก. ด้านข้อมูลทั่วไป

ข. ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์

ชุด ค. แบบสัมภาษณ์ กลุ่มทั่วไป (General Informants)

ส่วนที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 เรื่องที่สัมภาษณ์

ก. ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และ
แบบแผนการท่องเที่ยว

ข. ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวอย่าง
สร้างสรรค์

สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ประสานไปยังต้นสังกัดของกลุ่มเป้าหมาย โดยส่งเป็นหนังสือราชการจากมหาวิทยาลัยวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ถึงคณะของกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ร่วมกับการประสานงานทางโทรศัพท์ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย เมื่อได้รับอนุญาตผู้วิจัยจึงได้ประสานงานทางโทรศัพท์กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อทำการนัดหมายวันเวลาในการสัมภาษณ์

ในการเริ่มต้นเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้แนะนำตัวต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงผลที่จะได้จากการวิจัย เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเข้าใจและทราบถึงเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ พร้อมให้คำรับรองว่าในผลการวิจัยจะไม่เปิดเผยชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ และนำข้อมูลไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อย่างเดียวเท่านั้น จากนั้นจึงเริ่มทำความคุ้นเคยด้วยการสอบถามในเรื่องทั่วไป ที่ไม่สร้างความอึดอัดใจแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ไม่รีบเร่งรัดเข้าสู่คำถามที่เจาะลึก แต่จะปล่อยให้การสนทนาซักถามดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ พร้อมกับสังเกตอากัปกิริยาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พยายามสร้างความไว้วางใจและความคุ้นเคยให้เกิดขึ้น จนกระทั่งแน่ใจและเข้าใจทั้งสองฝ่ายจึงขออนุญาตสัมภาษณ์ (ชาย โพธิสิตา, 2556) จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์ ตามเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าว และใช้เทปบันทึกเสียงขณะทำการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้แบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยการเขียนแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

2. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้วิธี (Investigator Triangulation) โดยการนำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน หรือกลับไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิง สรุปลงให้ตรงตามประเด็น ความมุ่งหมายของการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษาศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ สรุปผลการวิจัยดังนี้ ศักยภาพในการรองรับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ได้ดังนี้

1. ด้านความสะดวก

ศักยภาพของชุมชนยังมีความสามารถไม่เพียงพอในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ การให้อำนวยความสะดวกไว้คอยบริการการท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ถนนเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว ให้พร้อมในปัจจุบัน เพราะในอนาคตจะต้องมีนักท่องเที่ยวเข้าไปทำการศึกษา และมีกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ตามสภาพความพร้อมของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว

2. ด้านการบริการ

ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ การให้บริการการท่องเที่ยวจะมีตลอดทั้งปี ช่วงเวลากลางวันจะมีนักท่องเที่ยวมากที่สุด และอนาคตจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบเพื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นความสำคัญ และเห็นคุณค่าความงามในความมหัศจรรย์เมื่อเวลาพบเห็นสถานที่จริง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในเชิงอนุรักษ์ และประวัติศาสตร์ชุมชน และในด้านการบริการข้อมูลข่าวสารข้อมูลการท่องเที่ยวนั้นชุมชนจะต้องมีความพร้อมทั้งหลายๆ ด้าน เช่น ข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยี ซึ่งปัจจุบันนี้ข้อมูลจะค้นหาได้ง่ายสะดวกรวดเร็ว เป็นการบริการข้อมูลที่กระชับประหยัดทั้งต้นทุนทางการตลาดด้วย

3. ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน

ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนยังต้องมีความพร้อม และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สสำรวจและวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายก่อนการผลิต สมาชิกในชุมชนแบ่งงานกันทำตามความถนัดและความชอบโดยแบ่งเป็นกลุ่มเพื่อความเข้มแข็ง พัฒนากระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐาน สะอาด ถูกหลักอนามัย พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ให้ได้มาตรฐาน

4. การส่งเสริมการตลาด

ด้านการส่งเสริมการตลาดชุมชน มีการส่งเสริมการตลาดอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานภาครัฐ เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดและกำลังมีชื่อเสียง แต่ยังคงขาดนวัตกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนที่ใหม่ ทันสมัย

5. ด้านความปลอดภัย

ส่วนใหญ่ประชาชนอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ยังไม่มีการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ชุมชนหรือประชาชนยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ไม่คิดว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่จะก่อให้เกิดอาชีพ และการกระจายรายได้ในท้องถิ่น หรือเกิดผลประโยชน์ต่อตนเอง หรือชุมชนได้ การบริหารการจัดการยังมีเพียงแต่จากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น (เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล) ที่คอยให้ความช่วยเหลือในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว และช่วงในเทศกาลท่องเที่ยว

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

สามารถสรุปภาพรวมในแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ได้ดังนี้

1. แนวทางการจัดการเกี่ยวกับด้านที่พัก

องค์กรภาครัฐต้องให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อสร้างแนวร่วม และสร้างความภาคภูมิใจในแหล่งท่องเที่ยวของตนเองแนวทางการจัดการเรื่องที่พักจึงทำขึ้นโดย เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในท้องถิ่น หรือเกิดผลประโยชน์ต่อสังคมรอบข้างมากยิ่งขึ้น

1) ควรมีการให้บริการที่พักที่ปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น โฮมสเตย์ ที่มีการจัดการโดยชุมชนเองเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

2) สร้างมาตรการความปลอดภัย และต้องการการบริหาร การจัดการจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนสนับสนุน หารูปแบบกิจกรรม ท้องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ที่เหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการที่ให้บริการทาง การท่องเที่ยวทุกแขนงมีการพัฒนาหรือปรับปรุงระบบการบริหารจัดการธุรกิจ และ การบริการ

2. แนวทางการจัดการเกี่ยวกับด้านอาหาร

หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ต้องให้ความร่วมมือเข้ามามีส่วนสนับสนุน หรือ เข้ามามีส่วนในการรองรับการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม นั้นด้านแนวทางการจัดการด้านอาหารดังนี้

1) ควรมีผู้นำให้ความรู้ทางด้านโภชนาการให้กับผู้ประกอบการ ร้านอาหาร เพราะผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับโภชนาการที่ถูกหลัก อนามัย และองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการจัดการทรัพยากร ขาดความพร้อม เพื่อที่จะได้มีการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านอาหารแก่นักท่องเที่ยว เพราะหน่วยงานภาครัฐยังไม่เข้ามาบุกเบิกด้านนี้ หากมีการพัฒนาสิ่งเหล่านี้เน้น โภชนาการจะเป็นสิ่งที่สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โภชนาการที่รองรับนักท่องเที่ยว ที่สะอาด ปลอดภัย ควบคุมมาตรฐานร้านอาหาร และเครื่องดื่ม ให้ความหลากหลาย และเพียงพอ

2) ควรจัดเจ้าหน้าที่ทำการประเมินคุณภาพร้านอาหาร ให้มีคุณภาพที่ดี และมีความสะอาด ควรออกใบรับรองคุณภาพให้กับร้านค้าที่นำอาหาร มาจำหน่าย และหากไม่ปฏิบัติตามควรมีการตักเตือน และไม่อนุญาตให้มาจำหน่าย ในครั้งต่อไป ทำให้ชุมชนมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต และการจัดการทรัพยากร มากขึ้น เนื่องจากมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาให้ความรู้ ความเข้าใจ และชุมชนมี ความพร้อมอย่างมากในการเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ความเต็มใจ ความสามัคคีของคนในอำเภอกอนสารจะมีมากยิ่งขึ้น และจะทำให้การ ท่องเที่ยวมีความสร้างสรรค์มากที่สุด

3. แนวทางการจัดการเกี่ยวกับด้านความปลอดภัย

การจัดการด้านความปลอดภัยต้องได้รับการเอาใจใส่จากหน่วยงาน ภาครัฐในท้องถิ่น ต้องให้ความร่วมมือเข้ามามีส่วนสนับสนุน หรือเข้ามามีส่วนใน การหารูปแบบกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ที่เหมาะสม ซึ่งนักท่องเที่ยว ให้ความสำคัญมากขึ้น

1) ควรจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัย หรือตำรวจท่องเที่ยว เพื่อรักษาความปลอดภัยในกับนักท่องเที่ยว สร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในทุกพื้นที่ของอำเภอคอนสาร

2) ปรับปรุงเส้นทาง การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว และสร้างความเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อความสะดวกและปลอดภัย

3) ควรจัดสถานที่จอดรถโดยแบ่งประเภทของการจอดรถ เช่น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ รถนำเที่ยว ให้ชัดเจนเพื่ออำนวยความสะดวกและความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวเดินทางโดยรถยนต์ส่วนบุคคลไม่นิยมใช้รถโดยสารประจำทาง และบริเวณสถานที่จอดรถควรจัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเพื่อความปลอดภัยทางทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

4) ควรให้ความสำคัญกับสุขาสาธารณะ เพราะส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้บริการ ความสะอาดของห้องสุขา และปริมาณที่เพียงพอ ตลอดจนการจัดตกแต่งภูมิทัศน์ให้มีบรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน

5) ควรจัดสรรงบประมาณ หรือเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินงานต้องมีเพียงพอ เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันและรับมือกับภัยต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น โดยมุ่งเน้นให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพและมาตรฐาน การจัดการด้านความปลอดภัยเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในทุกพื้นที่ของอำเภอคอนสาร ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการพัฒนาการบริการด้านการท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวของ ไทยให้เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือในระดับโลกอีกด้วย

4. แนวทางการจัดการเกี่ยวกับด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน

การจัดการด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องเกิดจากชุมชนและควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุน เพื่อยกระดับมาตรฐาน

1) เทศบาลควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และผลิตสินค้า OTOP เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ในระดับมาตรฐานสากล

2) หารูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงควรจัดอบรมและพัฒนาต่อยอดทางธุรกิจเพื่อสามารถจำหน่ายได้ในราคาที่สูงขึ้น

3) ควรส่งเสริมการสร้างตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่มีความสวยงามเหมาะแก่การซื้อเป็นของที่ระลึก สร้างความจดจำจากนักท่องเที่ยวและคุณภาพของสินค้า สร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นการควบคุมคุณภาพสินค้าให้กับผู้ผลิต เพราะการสร้างตราสินค้าจะทำให้รู้ถึงแหล่งที่มา เป็นการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจึงควรหาวิธีการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนสร้างความภาคภูมิใจร่วมกันกับชุมชนอย่างสร้างสรรค์

5. แนวทางการจัดการเกี่ยวกับด้านสภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมที่ปรากฏอยู่มีทั้งสิ่งสวยงามตามธรรมชาติที่ชุมชนต้องช่วยกันมีส่วนร่วมในการรักษา เช่น หอ่งน้ำสาธารณะ

1) ควรปรับปรุงหอ่งน้ำสาธารณะให้ถูกสุขลักษณะ มีมาตรฐานบริการนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ควรพิจารณาและคำนึงถึงความสะอาดและมีพนักงานเจ้าหน้าที่ดูแลทำความสะอาดสม่ำเสมอ

2) ควรปรับปรุงป้ายสัญลักษณ์และป้ายบอกทางให้มีมาตรฐานเดียวกันและมีปริมาณที่เพียงพอ โดยจัดป้ายบอกทางตั้งแต่เริ่มเข้าสู่พื้นที่สถานที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลและง่ายต่อการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ ควรทำเป็นระยะๆ ให้สังเกตได้ง่ายอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

3) ส่วนสภาพแวดล้อมที่ชุมชนสร้างขึ้น เช่น ที่พัก ร้านอาหารถนนชุมชนและภาครัฐต้องช่วยกันอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจเท่าที่ควร นักท่องเที่ยวจึงไม่รู้จักแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ ดังนั้นควรได้ส่งเสริมพัฒนาความรู้ด้านการท่องเที่ยวจัดประชุมวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค จุดอ่อนจุดแข็ง และสรุปนำเสนอเป็นยุทธศาสตร์และรูปแบบท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรม

6. แนวทางการจัดการเกี่ยวกับด้านตลาด

สิ่งกระตุ้นทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยว ด้านการส่งเสริมการตลาดนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากตั้งแต่กระบวนการสร้างความเข้าใจในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวต้องการให้มี

กิจกรรมเสริมต่างๆ ที่มากกว่านี้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ เพราะการส่งเสริมการตลาดที่ดีจะเป็นส่วนที่เสริมสร้างภาพลักษณ์ให้กับพื้นที่ท่องเที่ยว จึงควรกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านกระบวนการส่งเสริมการตลาด ดังนี้

1) ควรมีการประชาสัมพันธ์เพื่อหาตลาดใหม่ๆ ทางสื่ออินเทอร์เน็ต สร้างเว็บไซต์ วารสาร สิ่งพิมพ์ รวมทั้งการจัดทำสารคดี หรือภาพยนตร์ ซึ่งปัจจุบันระบบอินเทอร์เน็ตเข้าถึงได้ทุกกลุ่มเป้าหมาย และทุกพื้นที่ที่มีสัญญาณโทรศัพท์ รวมทั้งสามารถทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเยาวชนเพิ่มมากขึ้น เพื่อหาตลาดใหม่ๆ ทั้งในไทยและต่างประเทศ

2) สร้างแบรนด์สินค้าชุมชนในธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น การบริการประทับใจด้วยเอกลักษณ์ความเป็นคนไทย อาหารไทย การนวดแผนไทย ของที่ระลึก ควรเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย วิถีชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่นักท่องเที่ยวมาเยือน

3) ควรเลือกกิจกรรมให้หลากหลายและดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว เพื่อสนุกสานกับกิจกรรมต่างๆ เช่น การเปิดตลาดแสดงสินค้าของชุมชน การออกร้านจำหน่ายสินค้า การแสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมทางท้องถิ่น หรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อสร้างความน่าสนใจจากนักท่องเที่ยว

4) เร่งฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจของธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการค้าเงิน กลยุทธ์ทางการตลาดรูปแบบใหม่ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าและขยายไปยังตลาดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ

จากข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของทุกภาคส่วน ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานภาคเอกชน สามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ โดยควรพัฒนากลไก การจัดการองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบแบบ และยั่งยืน และสร้างกระบวนการถ่ายทอด องค์ความรู้จากปราชญ์หรือผู้รู้ของชุมชนสู่เยาวชนรุ่นลูกหลานผ่านการฝึกอบรมทักษะนักถ่ายทอด เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพ การให้บริการที่ได้มาตรฐานสากล และควรมีการส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วม

และความร่วมมือกันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนท้องถิ่นในทุกหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง ตลอดจนสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อบูรณาการความร่วมมืออย่างจริงจังกับองค์กร หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนทั้งระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

การอภิปรายผล

อภิปรายผลการวิจัย เรื่อง ศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ มีองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย รวมทั้งชุมชนร่วมใจ ที่มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน การร่วมกันกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดจนการบริหารจัดการภายในกลุ่ม และการกระจายรายได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mitz (2006) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศแคนาดา ค้นพบการท่องเที่ยวชุมชน การต้องการติดต่อสื่อสารและต้องร่วมมือกันจากบุคคลหลายฝ่าย เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มการท่องเที่ยว จากการหารือหรือผู้มีส่วนร่วมในกลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่ นอกจากนี้ได้มุมมองหลายๆ มุมมอง มากกว่าระบบมุมมองต้องการความร่วมมือภายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภาพรวมทั้งหมดต้องมองภายในชุมชน การเพิ่มมูลค่าและวิสัยทัศน์ที่จะทำให้องค์กรแข็งแกร่งเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และศักยภาพทางการท่องเที่ยวด้านอำนวยความสะดวกชุมชนควรให้ความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิชสุตา ร้อยพิลา และปรีดา ไชยา (2559) ได้ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวมีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกจะมีความสัมพันธ์และมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มากที่สุด

2. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ควรมีมาตรการ วิธีการ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้มีความพร้อมในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ หทัยชนก ฉิมบ้านไร่ และรักษ์พงศ์ วงศาโรจน์ (2558) ได้ศึกษาศักยภาพอาหารพื้นเมืองและแนวทางการส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นเมืองจังหวัดน่าน พบว่า แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นเมืองของจังหวัดน่าน 6 ด้าน คือ ด้านอัตลักษณ์ของอาหารพื้นเมือง ด้านคุณภาพของอาหารพื้นเมือง ด้านราคา ด้านการบริการ ด้านลักษณะของร้านอาหารพื้นเมือง และด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด และโคเฮนและอัปฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980) ได้กล่าวว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมตัดสินใจการมีส่วนร่วมดำเนินงานหาวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องการทำให้ทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาผลกระทบจากธุรกิจการท่องเที่ยวขมทิ้งห้อยมีประสิทธิผล ซึ่งคนในชุมชนคิดว่าแหล่งท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในท้องถิ่น หรือเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนของตนเองและชุมชนรอบข้างได้ การจัดการจัดการจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการวางรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องแนวคิดของ พงณา สวนศรี (2546 : 22-23) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมิติของการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนี้ 1) สิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรรวมทั้งจัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด 2) การเมือง เป็นการให้ความสำคัญกับประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ของกลุ่มคนที่ต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองที่เติบโตจนไร้ราก 4) ด้านเศรษฐกิจ นำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมความเติบโตการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่มีความขัดแย้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

สรุปผลการวิจัย เรื่อง ศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ในภาพรวมตามองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวนั้น ยังไม่พร้อมอย่างเป็นรูปธรรม ทางภาครัฐและเอกชน และภาคประชาชนควรเตรียมความพร้อมของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่วนแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ควรมีมาตรการ วิธีการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อให้มีความพร้อมในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมินั้นต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการกำหนดแนวทางการในการใช้ประโยชน์และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของสังคมในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐยังมีส่วนสำคัญในการจัดการด้านการท่องเที่ยว ในฐานะเป็นผู้กำหนดนโยบาย และวางรากฐานสำคัญในการจัดการด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรพิจารณาการจัดวางนโยบายให้เกิดความเชื่อมโยงบูรณาการในทุกระดับ และควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 วางนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ชัดเจน โดยกำหนด นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย และประเภทและรูปแบบการท่องเที่ยว นำศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ไปปรับใช้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในเขตตำบล อำเภอของจังหวัดชัยภูมิ ควรเพิ่มการนำเสนอวิถีชีวิตท้องถิ่นที่ยังคงความเป็นไทคอนสารที่เรียบง่าย และการร้อยพันประเพณีที่แสดงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของไทคอนสาร

1.2 นำศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ไปประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษา อนาคตจะต้องทำการศึกษา กิจกรรมรูปแบบการท่องเที่ยวต่างๆ ตามสภาพความพร้อมของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวการพัฒนาชนบท และ/หรือการพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่ต่างๆ

1.3 นำแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ไปปรับใช้กับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวในสถานที่เก่าแก่ (โบราณ) วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียง และ/หรือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาศักยภาพ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว
สร้างสรรค์ในจังหวัดอื่นๆ ในเขตภาคอีสาน เพื่อหาศักยภาพ และหาแนวทางการจัดการที่เป็นรูปแบบเฉพาะ และ/หรือหาความเป็นมาตรฐานเดียวกัน

2.2 ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในเขตตำบล
อำเภอของจังหวัดชัยภูมิและ/หรือจังหวัดอื่นๆ ในภาคอีสาน หรือภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมให้กับกลุ่มเป้าหมาย

รายการอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2556). **สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยว มกราคม – ธันวาคม 2556**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ชาย โปธิ์สิตา. (2556). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากร และ สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พจนา สวนศรี. (2547). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- วิษสุตา ร้อยพิลา และปรีดา ไชยา (2559). “องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดกาฬสินธุ์.” **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์**, 10 (3), หน้า 1-2.
- หทัยชนก ฉิมบ้านไร่ และรัชพงษ์ วงศาโรจน์ (2558). “ศักยภาพอาหารพื้นเมืองและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นเมืองจังหวัดน่าน.” **วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ**, 11 (1), หน้า 1-2.
- ล้วน สายยศและ อังคณา สายยศ. (2543). **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วีระพล ทองมา และประเจต อำนาจ. (2547). **รายงานการวิจัยเรื่อง ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- Cohen, J. M. and Uphoff, N.T. (1980). “Participations Place in Rural Development : Seeking Clarity through Specificity.” **World Development**, 8 : 213-235.
- Mitz, Robyn. (2006). “Eye-movement representation in the frontal lobe of rhesus monkeys,” **Neurosci Lett**.

To Investigate the Evolution of Geography, Weather and Trading Route from the Diary of I-Ching (Monk) and Sieng-Jun (Envoy) to Support Tourist Route: to Reflect the Picture of Chaiya District in Surat Thani and Around Ban Don Bay Used to Be the Capital of Srivijaya Empire

การสืบสวนพัฒนาการภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ เส้นทางการค้าจากบันทึกเอกสารของหลวงจีนอี้จิง และราชทูตเสียงจุ่นเพื่อรองรับเส้นทางการท่องเที่ยว: ภาพสะท้อนอำเภอเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีและพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอนเคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย

Sippanan Nuanla-ong, Ph.D.¹

Abstract

This paper is a part of the research: Interpreting the evolution of history and culture of “Siam-Lawo and Srivijaya” to support historical and cultural tourism around Ban Don Bay in Chaiya, Surat Thani. The objective of this paper is to proof that the situation of “Chaiya in Surat Thani used to be the capital of Srivijaya by investigation the evolution of geography, weather and trading route from the diary of I-Ching (Monk) and Sieng-Jun (Envoy) to support tourist route. The key analysis is comparing the Srivijaya history with geography and weather from the early period of Srivijaya to the present. The research methodology is qualitative that surveys of the cultural landscape, observations to obtain general information of the existing condition will be constructed. This will include photographing and mapping. Information will be gathered from stakeholders by an in-depth interview approach seeking information around Ban Don Bay and Chaiya District in Surat Thani.

---

¹ A Lecturer in International College, Silpakorn University.

Srivijaya used to be the center of Mahayana Buddhism and it was the entrepot between the merchants from the west coast and the east coast. The Takuapa-Ban Don Bay route was one of the famous trans- peninsular routes and could be the most convenient one for transportation from before Srivijayan age. From investigation, investigation about the evolution of geography, weather and trading route from the diary of I-Ching (Monk) and Sieng-Jun (Envoy), it could be concluded the situation of Chaiya in Surat Thani used be the capital of Srivijaya. Its landscape was suitable to be the entrepot for trading. Chaiya was a hub of international commerce and it was an entrepot to control the east-west trade that was the direct line of communication with India, Chinese, Arabia and Persia. Maritime trade was significant for the Srivijayan world that contacted trade worldwide. However, heritage interpretation to support the historical and cultural tourism is an important important material for heritage conservation and development to be sustainability.

Key words: 1) Evolution of Geography, Weather and Trading Route
2) Diary of I-Ching (Chinese Monk) and Sieng-Jun (Chinese Envoy) 3) Srivijaya 4) Chaiya District in Surat Thani and Ban Don Bay 5) Tourist Route

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง: การสื่อความหมายวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม “สยาม-ละโว้ และศรีวิชัย” เพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม บริเวณรอบอ่าวบ้านดอนอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี บทความนี้มีวัตถุประสงค์ของการนำเสนอการสืบสวนพัฒนาการภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ เส้นทางการค้าจากบันทึกเอกสารของหลวงจีนอี้จิงและราชทูตเสียงจุ่นเพื่อรองรับเส้นทางการท่องเที่ยว โดยสะท้อนสะท้อนการเป็นเมืองหลวงสมัยอาณาจักรศรีวิชัยของพื้นที่เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอนจากบันทึกของหลวงจีนอี้จิงและราชทูตเสียงจุ่นโดยนำมา

เปรียบเทียบกับร่องรอยหลักฐานอื่นๆ ซึ่งถูกมองสำคัญในการวิเคราะห์ คือ การเชื่อมโยงกับภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ ตั้งแต่ยุคศรีวิชัย เพื่อพิสูจน์ว่าไชยาเป็นเมืองหลวงของศรีวิชัย กระบวนการศึกษาของงานวิจัยนี้เป็นแบบเชิงคุณภาพจากการสำรวจและสังเกตการณ์ในภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยทำการสืบค้นหาข้อมูลและเก็บข้อมูลจากการถ่ายภาพและการทำแผนที่ร่วมกับการศึกษาวรรณกรรมและการสัมภาษณ์เชิงลึกบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในอดีตศรีวิชัยเคยเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธมหายานและศูนย์กลางการค้าระหว่างพ่อค้าจากจากฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก เส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอนถือว่าเป็นเส้นทางที่มีความสะดวกที่สุดจึงเป็นที่นิยมในการเดินทางของนักเดินทางบนเส้นทางข้ามทวีปตั้งแต่ยุคก่อนศรีวิชัย การสืบสวนพัฒนาการภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ เส้นทางการค้าจากบันทึกเอกสารของหลวงจีนอี้จิง และราชทูตเสียงจุ่น ทำให้สามารถสรุปได้ว่าที่ตั้งของพื้นที่เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีและพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอนเคยเป็นเมืองหลวงสมัยอาณาจักรศรีวิชัยและเหมาะสำหรับเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลโดยควบคุมการค้าของพ่อค้าชาวอินเดีย จีน อาหรับ และเปอร์เซีย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การสื่อความหมายของมรดกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์และการพัฒนามรดกของชาติอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ:

- 1) วิวัฒนาการภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศและเส้นทางการค้า
- 2) บันทึกเอกสารของหลวงจีนอี้จิงและราชทูตเสียงจุ่น
- 3) อาณาจักรศรีวิชัย 4) อำเภอเมือง ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอน 5) เส้นทางการท่องเที่ยว

Introduction

Surat Thani is a well-known tourist attraction. There are many objectives of tourist traveling in different attractive places. For examples, tourists visit places for relaxing and learning various history of art and different cultures in the world such as wonderful architecture, culture, religion, and nature. Heritage interpretation is an important equipment to fulfill tourists to understand and learn about background and the significant values of the places. Tourists will relax

and get knowledge from history and wisdoms of ancestor. From above information, heritage interpretation is so useful that is an integral part of the conservation process and fundamental to positive conservation outcomes. There are both cultural and natural resources for tourist attractions around Ban Don Bay in Surat Thani, Southern Thailand. Its cultural landscape is so importance and beautiful to learn and mirror about the evolution of the past and the valuable of “Siam, Lawo and Srivijaya”. This landscape is to be recognizing for sustainable development for intergeneration around the world. Moreover, the situation of “Chaiya in Surat Thani could be the capital of Srivijaya that was supported by interpreting the diary of I-Ching and Sieng-Jun and comparing them with other traces. However, heritage interpretation is related to authenticity, intellectual honesty, social responsibility, and respect for sacred places, cultural and environmental significance and context. There are several sacred places around Ban Don Bay in Chaiya, Surat Thani that have long history at least from Srivijayan age such as Chedi of Wat Phra Borommathat Chaiya, Chedi of Wat Kaew, Chedi of Wat Vieng, Chedi of Wat Long and Suan Mokkhkhalaram. These traces show the identity, wisdom and characteristic of ancestor people. There are many wonderful natural places and landscapes such as sea, coast, waterfall, mountain and river. For example, Takuapa-Ban Don Bay is an important route to learn the marinetime trade of Siam from Srivijayan age.

The evolution of the Southern Thailand, was an important part for linking between ancient Siam and other jigsaws that related to various periods such as “Siam, Lawo and Srivijaya”. In addition, it related to many lands in the world for various objectives and activities such as: doing trade and spreading religious. There were important overseas that had contracted with Siam (Specially, Southern Thailand) like the west and the east coasts such as India, China, Vietnam,

Cambodia, Laos, Myanmar, Indonesia, Malaysia, Arab, Persia and Roman. The strong influence to Siam (Southern Thailand) were India and China. From the past, this land used to be an entrepot between the west and the east coasts that was called “Spice Rote”. Takuapa-Ban Don Bay Route was suitable location and enrich with natural and cultural resources so it was the center of merchant, technology, art and culture. This land has high potential of tourism resource to attract tourists and visitors for both cultural and natural tourism. It is so flourishing with beautiful ways of life in both tangible and intangible heritage such as food, cloth, architecture, tradition, language, occupation, believe and artifact, although, archaeological site. Public could praise and get relaxing and learn these cultural heritage from the cultural landscape that is a living museum. However, there are some threats affect to promote and develop this land such as lacking of integrated cooperation between academic, professional, government and private sector in planning and management.

“Siam, Lawo and Srivijaya” are so importance for learning the background and evolution of “Siamese or Thai history”. Moreover, Srivijaya is integrated culture in Southeast Asian that involved with various traces and relationship with many countries in the East, Middle East and the West. It should improve and develop the interpretation and presentation in communication and exchanges with the people outside with local people as tourist that will increase highly values and respects communication. The land in Southern Thailand will promote its culture and lifestyle for heritage conservation and development that is so advantages to develop and promote sustainable tourism in the landscape of Ban Don Bay in Surat Thani. This land is high density of culture and nature, long history and building age to create historic sites for sustainable tourism. However, socio-economic and environmental values are related with socio-cultural tourism and eco-tourism in the

cultural landscape of Ban Don Bay since the past until the present and for the future. Heritage conservation and cultural landscape has to recognize about special historical, architectural, economic, and environmental values. It should be conserved for both cultural evidence and sustainable tourism. Moreover, social value of heritage sites around Ban Don Bay is learning different culture and behaviours and exchanging knowledge and experience between local people who are Thais, Chinese, Buddhist and Muslim with the tourists or between tourists and tourists that can make good relationship for the world peace and heritage architectural conservation in the future. So this cultural landscape of Southern Thailand provides the heritage interpretation to support historical and cultural tourism that is a part of sustainable tourism development.

Objectives

To proof that the situation of “Chaiya in Surat Thani used to be the capital of Srivijaya by investigation the evolution of geography, weather and trading route from the diary of I-Ching (Monk) and Sieng-Jun (Envoy) to support tourist route.

Research Methodology

Process of Study:

The process of the study is as follows:

1. Background, history and culture of the Siamese, Lawo and Srivijayan world will be investigated, with a view toward cultural landscape management for historical and cultural tourism, through library research, websites, books, journals, theses, archives, magazines, and newspapers. This can create an understanding of theoretical and

practical aspects of heritage interpretation of the Siamese, Lawo and Srivijaya-influenced area for cultural tourism.

2. Surveys of the cultural landscape and observations to obtain general information of the existing condition will be constructed. This will include photographing and mapping.

3. Information will be gathered from stakeholders such as academic, professional, local people, government and private sector in planning and management by an in-depth interview approach seeking information through investigation the evolution of geography, weather and trading route from the diary of I-Ching (Monk) and Sieng-Jun (Envoy) to support tourist route. The key analysis is comparing the Srivijaya history with geography and weather from the early period of Srivijaya to the present.

Study Boundaries:

The study of the evolution of history and culture of “Siam, Lawo and Srivijaya”. It will focus on “Srivijaya” and the area of Ban Don Bay in Chaiya District, Surat Thani.

Research Finding

The objective of this journal is to prove that the situation of “Chaiya in Surat Thani was the capital of Srivijaya by interpreting the diary of I-Ching (Chinese Monk) and Sieng-Jun (Chinese Envoy) and comparing them with other traces. There were found the significant historical traces at Chaiya and around Ban Don Bay relating to geography and weather back from the early period of Srivijaya following diary of I-Ching and Sieng-Jun. The research methodology is qualitative that surveys of the cultural landscape and observations to obtain general information of the existing condition will be constructed. This will include photographing and mapping. Information will be gathered

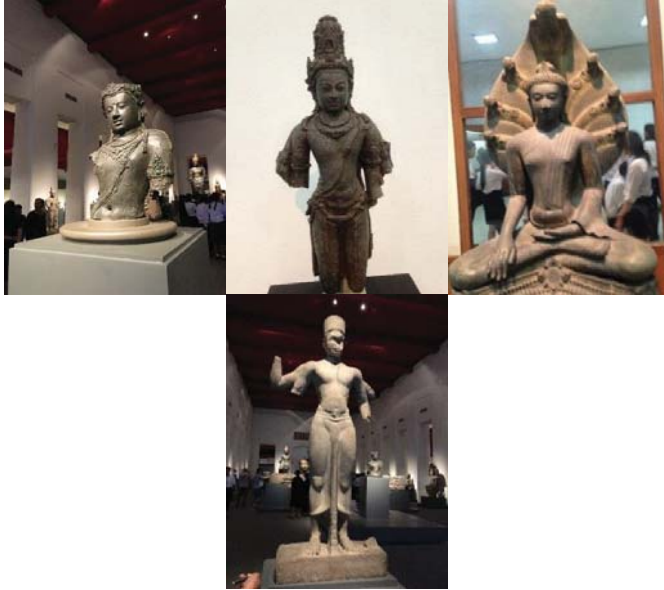
from stakeholders by an in-depth interview approach seeking information about the evolution of history to support the tourist route in Chaiya District, Surat Thani and around Ban Don Bay.

Chedi of Wat Phra Borommathat Chaiya (1 from left), Chedi of Wat Kaew (2 from left) and Chedi of Wat Long (3 from left), inscription no.23 Ko (4 from left) and inscription no.24 (5 and 6 from left)

Figure 1: Chedi of Wat Kaew, Wat Vieng, Wat Long and/or Wat Phra Borommathat Chaiya in 13th -14th centuries B.E. are Srivijaya-Influenced Architectures in the Srivijayan age following the inscription no.23 Ko and inscription no.24

Source: Nuanla-ong (2017) and Nuanla-ong (2010, unpagged) Adapted from Venerable Buddhadasa, (1997, unpagged)

Figure 2: Srivijayan style (13th- 14th centuries B.E.) – Bodhisattva Avalokitesvara images (the first and second images from left), Buddha image (the third images from left) and Phra Narai Image (right) were found around Ban Don Bay in Surat Thani. The interpretation of characteristic of Srivijayan art is divided into two parts: King as elegant; and Bodhisattva as virtue and sufficient.

Source: Photos taken by the author (2016 and 2017)

Figure 3: Landscape of Nakon Wat or Ankor Wat in Cambodiaa (1 from left) with Siam (Siem) Kok Army - Lawo Kok Army (2 from left). Two princes of Siam (Siem) Kok Army were on the elephant army. This mural is on the wall of the veranda of Nakon Wat or Ankor Wat. Jatukamrammatep Door (Prince Jatucam and Prince Rammatep) and landscape of Wat Phrabormmathat Nakon Si Thammaraj in Southern Thailand. (4 from left) There were many similarly things between two princes of Siem Kok and Prince Jatucam and Prince Rammatep of Suwannapura in Jatukamrammatep doorframe (2 from left) at Wat Phraborommathat Nakon Si Thammarat such as faces (character), weapon (knife, arrow and bow) and cloths and decorations. In addition, it might be in the same period.

Source: Photos taken by the author (2016), Nuanla-ong (2010, 2014 and 2016, unpagged) and Retrieved in 2010, from [http://www.suriyunjuntra.com/data/สารานุกรม\(97-2003\).doc](http://www.suriyunjuntra.com/data/สารานุกรม(97-2003).doc)

From learning and investigating the background and origins of Siamese or Thai by the author in Nuanla-ong (2010, 2014 and 2015, unpagged) stated that “Siamese or Thai” is related to the evolution of “Siam, Lawo and Srivijaya” history and culture. It can be assumed that *Siamese (or Thai) is still stayed in this land at least from 1182 B.E. (639 A.D.) that was before Sukhothai Empire.* In the past, this land divided into two parts. *The first part was Lawo (Lawo Kok).* Empire where was covered since Chao Phraya Basin until Ping Basin. *Another part was Siam (Siam Kok),* it was covered since the lower area of Petchaburi until the southern Thailand. In that period, Prajubkirikhan could be an important state liked buffer zone between “Siam and Lawo” Empires (Siam Kok and Lawo Kok). Moreover, “*Siam Kok*” could be “*Suwannapura (Suvarnabhumi)*”, “*Funan*” and “*Srivijaya*” that could be the same land. *The origin of them could be from “Pan Pan State” at Vieng Sra or Pun Pin District in Surat Thani.* Pan Pan State could be the capital of Suwannapura State that was called “Kimlin Kua” by Chinese. This situation was the first of Krung Sri Thammasok that was the capital of Suvarnabhumi Empire or Funan Empire. However, from investigation variety of evidence, it could be concluded the flourishing society of this land (Suwannapura → Suvarnabhumi or Funan, Siam or Srivijaya) that had a long history from before the 12th century B.E. until the 18th century B.E. (7th century A.D. until the 13th century A.D.) In the past, the transportation was so difficult for travelling. However, the location of Ban Don Bay was the most suitable geography for west and east traders’ travelling so this land was enterpot and center and its location was appropriate for controlling both politic and economy. Moreover, this land was very rich with both fauna and flora. There were various kinds of products from the west and the east coasts of the peninsula for trading with Arabia, India and China. Takuapa-Ban Don Bay was one of the trans-peninsular routes since before the Srivijayan era.

The benefits of good situation of Srivijaya were suitable for marine travelling (short route) and enough rice-field for both local people and travelers. In addition, this land had good relationships and inter-marriage with local people or royal families in other lands for controlling both politics and trade. For example, there were good relationships because the royal family members of Srivijaya married with those of Java. And this land (Srivijayan culture) had significant culture as spreading Buddhism and using sacred ceremonies that adapt from Brahmanism for controlling colonials, such as the drinking of the sacred water ceremony was used to show the sincerity of colonials. However, there were serious reasons for the loss of power in Chaiya such as changing trade routes, technological development in building merchant ships, declining benefits of the lower Melayu Peninsula (Melaka Straits) and war with the Jola army. So the center moved to the archipelago area such as Java or Sumatra in present Indonesia. There were important conditions for the political and economic power of Srivijaya.

From investigation, in the past such Srivijayan period, the cargo had to use wind energy and could not journey in the doldrums of the equatorial area. Transportation was so difficult but the situation of Ban Don Bay (Srivijaya) was the most suitable geography for enterpot and center of trading. Srivijaya was a maritime state and had advanced skills in ship-building for marine journeys. However, Srivijayan people used a land route too. Takuapa-Ban Don Bay was one of the trans-peninsular routes since before the Srivijayan era. Because it was not possible to have direct journeys from China to India because of limited technology and the size of cargo. Traders and travelers had to rest to fix the cargo, exchange various products and wait at Takuapa-Ban Don Bay for the monsoon. The first record of the Srivijayan age was coming from the travel diary of I-Ching, a Chinese monk. Shi-l-fo-shi and San-fo-ch'i

mentioned in the Chinese records could be the same place. Moreover, Chinese records of Chein Han Shu covered the travels of a Chinese from China to India in 400-450 B.E. who did not go by the sea route to India but across Co Cod Kra by land (10 days), thence traveling by sea for 2 months. I-Ching observed that “Kun Lun” was a name for merchants from the South used by Chinese. Commerce was an important influence in this area. However, there were ten countries of the Southern Sea whose people respected Hinayana Buddhism, but excepting the Moloyu. There was a small group whose people respected Mahayana Buddhism, although most people in Moloyu were not Buddhists. Moloyu might be country which, in 1207-1208 B.E. (664-665 A.D.), sent a group of commercial attachés to China twice, according to I-Ching’s writing in 1228 B.E. (685 A.D.). In 1214 B.E. (671 A.D.), I-Ching noted that he learned the Sanskrit language for six months after he went to Moloyu (it might be an old name of land in Indonesia such as Jambi) with the king of Srivijaya’s support. He stayed there while waiting for the ship to India for around two months before going to Kaja port. Moloyu was changed to be Srivijaya. The south of Jambi was Palembang which was the capital of Srivijaya. I-Ching’s diary on the fact that he had stayed at Shi-li-fo-chi before he traveled to Moloyu (Jambi).

The record of the Tang Dynasty (1170-1449 B.E. or 627-906 A.D.) referring to Pan Pan state at the south of the bay near Cham (at the north of the bay) and Lang Ya Siw (40 days from Jiew Jo by sea). The fences of the local houses were made from wood and the heads of the arrows were made from stone. Their king stayed with Ji Long (Gold Dragon) while the people lived near the water. In the first period of the Tang dynasty, there was a commercial attaché to visit the Jeng Juan king. Monks ate meats but could not drink alcohol. Brahmans could neither eat meat nor drink alcohol and they were poor. There

are many records about orthodox and strictly-practised monks in Srivijaya. There are examples such as I-Ching's record in Sakayakeerathi (a kind of sacred writing of Buddhism); there is also an inscription of Srivijaya recorded as the writing of Chayantha who was a senior monk (Phrarajsatavira); and in 1554-1568 B.E., Athissa's coming from India to Srivijaya. Those records stated that Buddhism in India was not orthodox because there were many Brahman practices mixed with Buddhism. Athissa (an Indian monk) went to meet Ajarn Tammakeerathi (He was a student of Ajarn Sakayakeerati who was a venerable Srivijayan monk) to learn Buddhism for approximately 12 years. Thus, he came back to India to teach Buddhism in the Srivijaya style. Panich (1995, p. 66) declares that the last years of Athissa's life was spent teaching this Srivijayan Buddhism to Tibetans thereby bringing the pure Buddhism there. (Nuanla-ong, 2010, 2014 and 2015, unpagged)

In 600-900 B.E. (57-357 A.D.), the king of the Sailendra Dynasty governed three important main basins, namely: The Chao Phraya basin, Tapee Basin and Khong Basin. The Chinese called them Chopo, and called "Panom Funan" the capital. Khun Tien was a prince of Mo who took his army to Panom, a small state near Cham Pa Sak in which Liw Heai (Laos Ei) was governor. Khun Tien defeated Liw Heai and married her to be the first king of Panom in 622 B.E. (79 A.D.). Historical records of China reveal that the kings of Panom state and Pan Pan had the same name of "Khun Long". Khun Pan Wang (Hun Pan Huong) was Khun Tien's son. Khun Long Pan Pan was Khun Pan Wang's son who governed Pan Pan following his father. This story was the origin of Indian culture which then stretched from 600 to 1100 B.E. (57-557 A.D.). Khun Long Pan Pan delegated Khunpol Fun Man or Hoummoun to be the governor of Panom state. Panich (1995: 117) further states that Khun Long Pan Pan's younger brother was the governor of Suwannabhumi in the Chao Phraya Basin. However, when Khun Pan

Pan came back to Panom, Khun Fun Man killed him to take his position. Meanwhile, Khun Long Fun Man had to defend Thien Sun state by sea. There were five kings there who were descendants of Khun Long Pan Pan, in the meantime. Thien Sun had the best port locations to do business, which was a colony of Panom where the king was Kun Lun (Khun Long). After Khun Long Fun Man won the state of the Tapee basin, Khun Long Pan Pan's younger brother killed him. However, the navy of the son of Khun Long Fun Man invaded Suwannabhumi (Kim Lin) indicating that Panom was possibly a major power in the period 768-788 B.E. (225-245 A.D.). At the same time, lineages from India such as Hoo, Hud To, and Brahman were respected by people as they gave their daughters to marry with them. Those Brahmans did not return to India. Chao Ju Kua was a head of the Customs Department of Fukien Province (Fujian in the east China) in China in 1225 B.E. He wrote about Chu Fan Chin where he recorded the history of Southeast Asia in this book; although he did not travel by himself, still he collected the histories from chronicles of China and the interview with Chou Chu Fei who was the head of Customs Department of Kwang Tung Province in China. Chao Ju Kua said that there were four regions in the Southern Sea, namely Cham (Champa), Large land, San Fo Tsi and Chawa. In the Tang dynasty period, the town of San Fo Tsi (Fo Tsi) was near the river above which people built their houses. San Fo Tsi, located near the sea, held a power to control the journey of foreigners both on land and by water. In this era, San Fo Tsi used the iron chains for opening and closing the straits for protecting against the danger from pirates and getting taxation from trades. (Nuanla-ong (2010, 2014 and 2015, unpagged) However, Nuanla-ong (2015, unpagged) state that there was found Chinese antique bell ant Chaiya District in Surat Thani that is significance for heritage interpretation and "Siam-

Lawo and Srivijaya” association to support historical and cultural tourism as following:

Figure 4: Chedi of Wat Phra Borommathat, Chaiya. (1 from left) Antique Chinese Bells of the Tang dynasty (in 1161-1450 B.E. or 618-907 A.D.) or the Song Dynasty. There was a record about giving the Chinese bell to Sam Hud Zi (or Srivijaya) during the Song Dynasty (in 963-1021 B.E. or 420-478 A.D. /or in 1503-1822 or 960-1279 A.D.). However, the information of Fine Arts Department states that these antique bells are from the era of the Ming dynasty and were found at Wat Phra Borommathat Chaiya, following Chinese chronicles. (2 and 3 from left)

- Venerable Buddhadasa and Chinese Antique Bell from the Ming era (4 from Left)
- Police Lieutenant Colonel Sanphet Thammathikul and Chinese Antique Bell (5 from left).
- The author and Chinese Antique Bell (6 from left)

Source: Photos taken by the author (2017) and Nuanla-ong (2015, unpagged)

Figure 5: The route following diary of I-Ching and Sieng-Jun.

(a) Emperor Aueng Ti of Sui dynasty (Left)

(b) The route from Kwang-Tung in China to Luang or Tapee Basin in Ban Don Bay. (Middle)

(c) Sketch of I-Ching who was a Chinese monk from China who traveled to learn Sanskrit and Buddhism in Srivijaya before he went to study Buddhism in India. (Right)

Source: Thammathikul (2014, unpagged) in Nuanla-ong (2014, unpagged) and Sketch of I-Ching from National Museum at Nakhon Si Thammaraj by Nuanla-ong (2015, unpagged)

Chronicle of China stated that Emperor Aueng Ti of the Sui dynasty ordered that Sieng-Jun (Chinese Envoy) and Heng-Kun-Jeng who were envoys in his period to make a relationship with royal court of Shie -To- Kua in 562 A.D. (1105 B.E.). The above map shows the route from Kwang-Tung in China to Luang or Tapee Basin in Ban Don Bay way where there is the largest and longest river in Southern Thailand. This route could be the end of the journey of Sieng Jun who came to Shie To Kua (Srivijaya) and wrote the story of the prince of Shie To Kua, as follows: "In 607 A.D. (1150 B.E.), Prince of Shie To Kua carried the ship of the Chinese envoy and welcomed him with a music procession (Turbinella pyrum and drum) on the way until arriving at the capital (or center) of Shie To Kua." Shie To Kua could be located in Surat Thani and Nakon Si Thammaraj areas. Map of the journey of Sieng Jun. He travelled from Nam-Hai in Kwang-Tung in the south of China. He went past Jaan-Chen or Jampa and Janla or Khmer. His ship went across Ao Thai (Thai Bay) then to Koh Chi-Lung or Nest Island in Pa-Til District in Chumporn. In the report of Sieng Jun, the envoy stated that when arriving to this place, it was arriving in the realm of Shi To Kua. (Middle)

Figure 6: The archaeological site of Srivijaya in Chaiya that could be the capital of Srivijaya. (Left) Khao Srivichai in Punpin that could be the port and important sacred place (mountain) in Srivijayan age. (middle and right) Districts, Surat Thani

Source: Photos taken by the author (2017)

To prove that the situation of “Chaiya in Surat Thani was the capital of Srivijaya by interpreting the diary of I-Ching (Chinese Monk) and Sieng-Jun (Chinese Envoy) and comparing them with other traces.

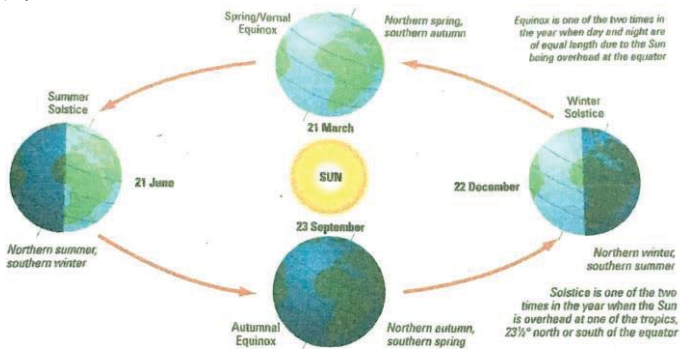

Map 7: Map of the journeys of I-Ching & Sieng-Jun and Kul-Kul-Jeng (Chinese Envoys).

Source Nuanla-ong (2018)

Above maps show that **Sieng Jun** travelled from **Nam-Hai** in **Kwang-Tung** in the south of China. He went past **Jaan-Chen** or **Jampa** and **Janla** or **Khmer**. His junk went across **Ao Thai** (Thai Bay) then to **Koh Chi-Lung** or **Nest Island** in **Pa-Til District** in **Chumporn**. In the report of **Sieng Jun**, the envoy stated that when arriving to this place, it was arriving in the realm of **Shi To Kua**. The figures below show the evidence and sources to support situation of **Ban Don Bay** following

the maritime trade of Srivijaya and Ban Don Bay used to be the center of Srivijaya.

Figure 8: The period of weathers to support that Ban Don Bay was the center of Srivijaya

Source: Thammathikul (2017, unpagued)

The author could be concluded that about situation of the center of Srivijaya through comparison the traces and evidence of history with geography, weather and monsoon by consulting and brainstorming with the historian (Interview-Pol.Sanphet Thammathikul, 2017) and meteorologist (Interview-Methawee Nuanla-ong, 2017). Moreover, the author can get the ideas about the situation and landscape of the ancient state and empire with the architect and heritage specialist (Interview-Dr.MR.Pumin Varavarn, 2017) such as Pan Pan State, Sritep ancient city and Srivijaya. The result of this study is following this map. They agreed that the Srivijayan age was about 1,300 years ago so the weather and geography was not changed too much. Recording of people in that period was so significant information to investigate by comparing the weather and geography since the past until nowadays.

From investigation, it supports that **I-Ching traveled by ship from Kwang Tung** in China in December. That period of time, the North Pole was turned to far from the sun that was the winter of the Northern Hemisphere. The sunrise was in the end of the south. Then the sun moved to the equator in the end of the winter. In that period of time, the duration of nighttime was used to longer than daytime that would be changing; its duration of nighttime was continuing to decrease.

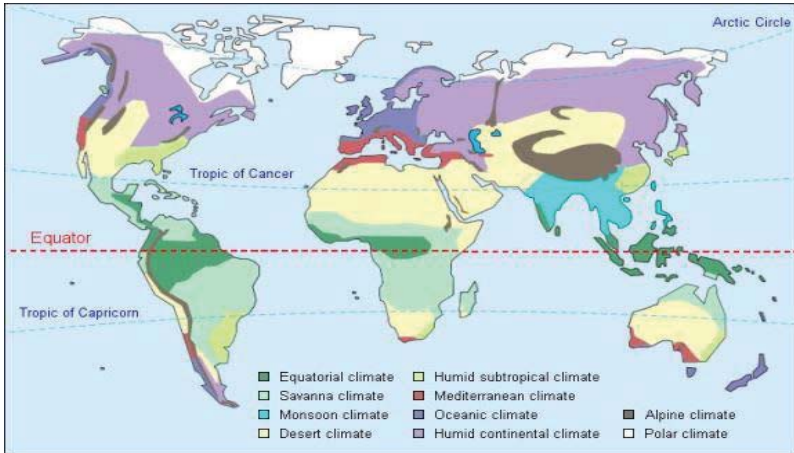
I-Ching stayed in Fo-Shi about 6 months that he watched the sundial in the spring in the Northern Hemisphere. That period of time, the duration of daytime and nighttime was equal that was called “Spring Equinox”. The sunrise was in the northeast. The sun moved to the equator. Then the sun moved to the north of the equator and the North Pole moved and turned to stay close to the sun. The weather was warmer.

I-Ching stayed in Melayu about 2 months that he watched the sundial that period of time, the duration of daytime and nighttime was equal that was “Autumn Equinox”. It was “Spring in the Northern Hemisphere”. The sun was at the equator. The needle of the sundial showed that there was no the shadow of needle of the sundial and human. This period of time was the middle of the 8th Month of Chinese. It could be concluded that the location of Melayu was near the equator in the Northern Hemisphere.

I-Ching traveled by ship from Malayu to Chie Cha (Kadah/Thriburi) where was in the Northwest of Malaysia. Then his ship moved to India in the winter of the next year.

From this information, it could be concluded that *I-Ching was travelling in the Northern Hemisphere, he was never travelling in the Southern Hemisphere. There were found many evidence and traces around Ban Don Bay area following the recording of I-Ching. It can be*

assumed that “Chaiya in Surat Thani or Ban Don Bay area could be the center of Srivijaya.

Figure 9: The map shows the weather and flora of the Northern Hemisphere was following the traces and evidence of Srivijaya. Many stories and traces of Srivijaya show that the situation of Srivijaya was in the area of monsoon climate.

Source: Retrieved September 23, 2017, from <https://iasmania.com/hot-wet-equatorial-climate/>

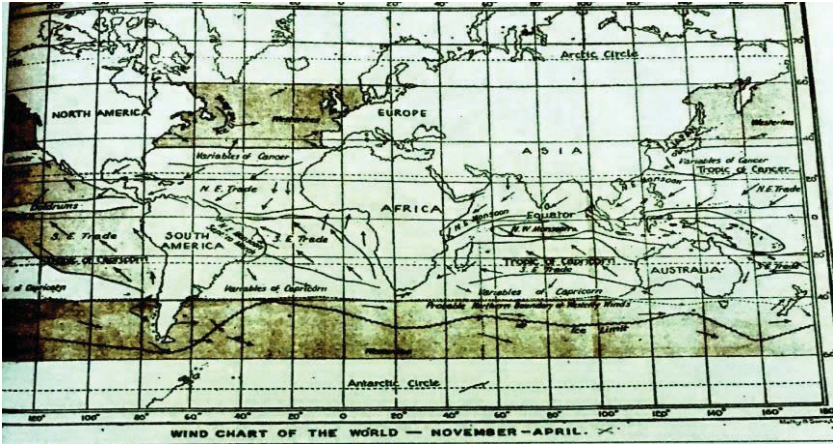
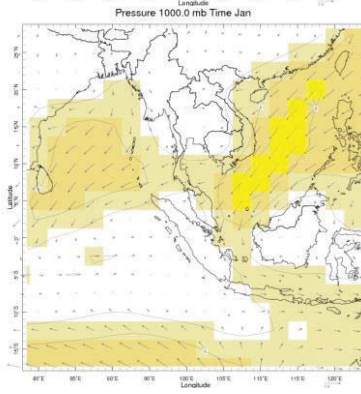
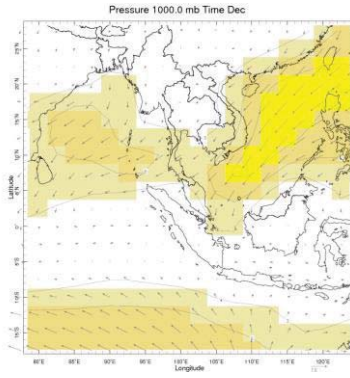
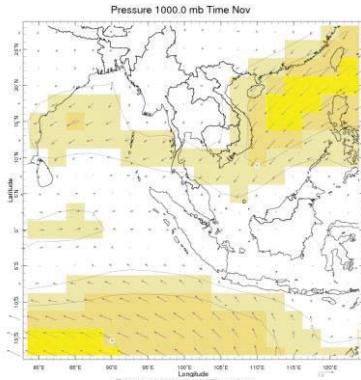
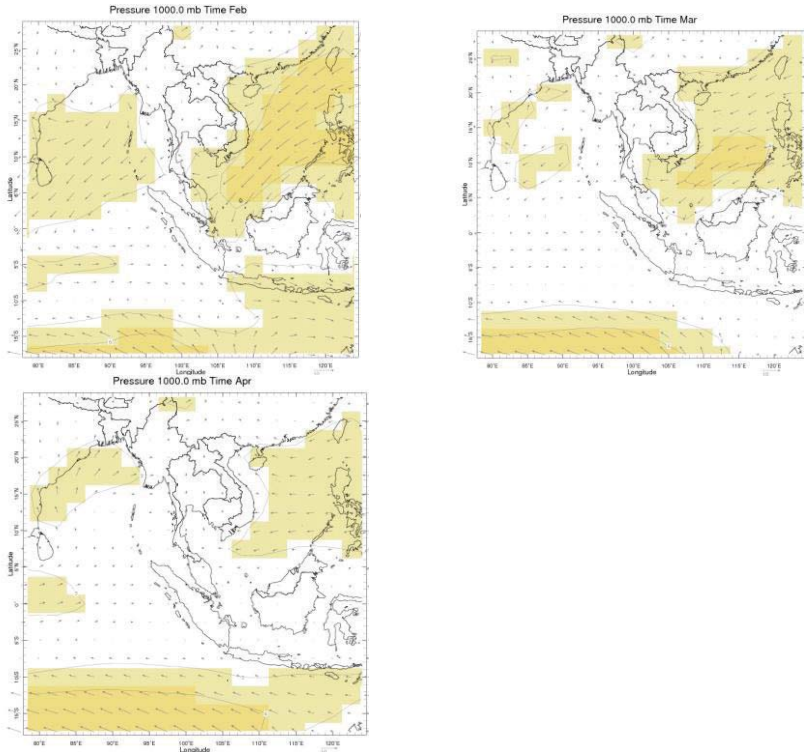

Figure 10: Wind Chart of the world-November to Aril. The evidence of the wind's direction to support that Ban Don Bay was the center of Srivijaya

Source: Thammathikul (2017, unpagued)

Figure 11: Wind Chart of the world-November to Aril. The evidence of the wind’s direction to support that Ban Don Bay was the center of Srivijaya

Source: Meteorological Department of Thailand (2017)

The maps show “Surface Wind” between Novembers to June that was “Northeast Monsoon” or “Winter Monsoon”. It started to move from the land of Asia in Siberian that was started from the first period of the winter (21 of December) pass the grate land of China to South China Sea. Then it moved down to the Southwest. Then it passed Thailand to Indian Ocean following the arrows of the maps. It didn’t move to the equator. So the merchant ship was moved by

airflow to the coast of Vietnam. The merchant ship could not sail direct and across “Thai Bay” to Melayu. The merchant ship had to sail along the coast of the Southern Peninsular, Thailand to the end of Laem-Tong. Then the merchant ship would sail to “Melayu”.

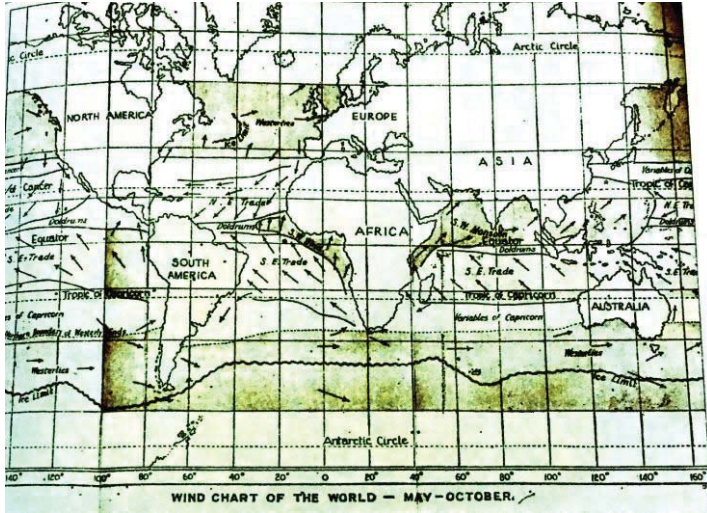
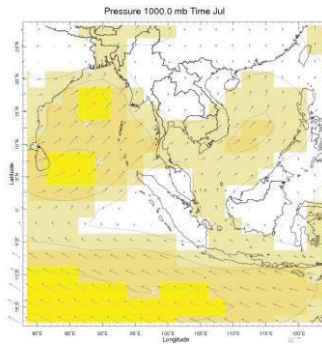
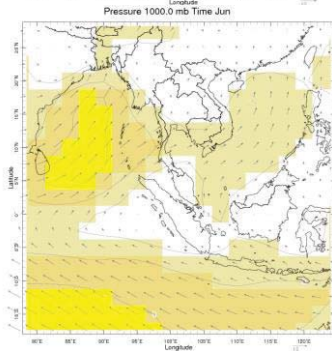
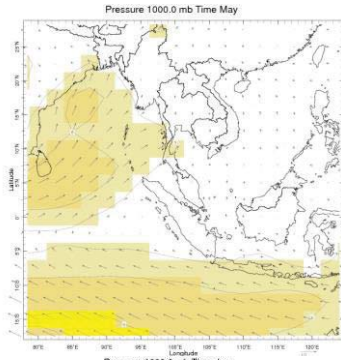
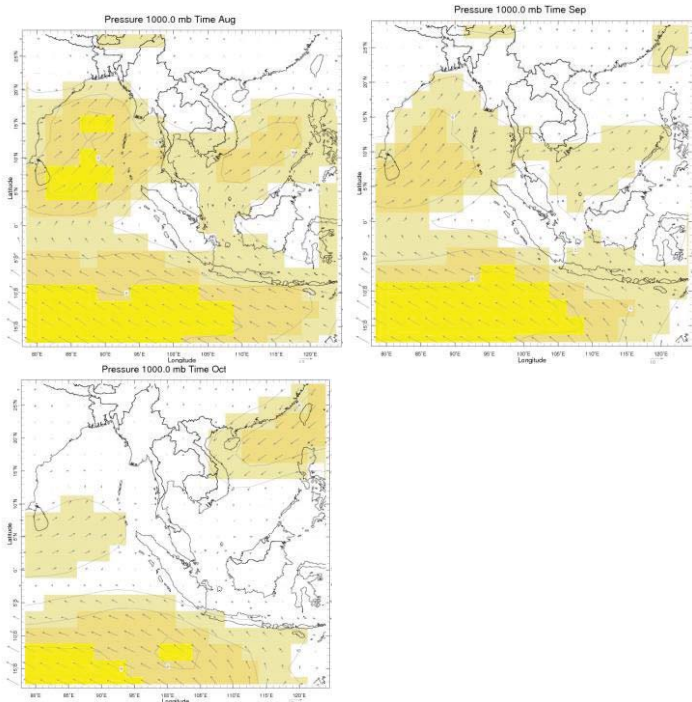

Figure 12: Wind Chart of the world-May to October. The evidence of the wind’s direction to support that Ban Don Bay was the center of Srivijaya

Source: Thammathikul (2017, unpagged)

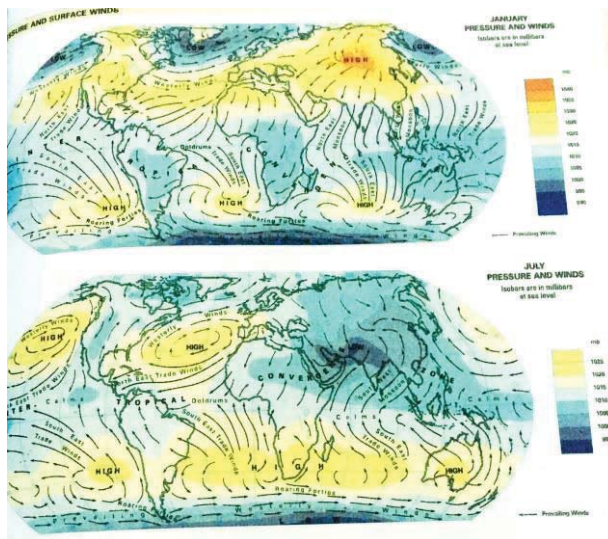
Figure 13: Wind Chart of the world-May to October. The evidence of the wind’s direction to support that Ban Don Bay was the center of Srivijaya

Source: Meteorological Department of Thailand (2017)

The maps show “Surface Wind” between May to October that was “Southwest Monsoon” or “Summer Monsoon”. It started to move from Indian Ocean in the middle of May, then it moved and passed the Southern Peninsular. And then, it moved oblique to the great land of China following the arrows in the maps that was the source of a lot of rain. The merchant ship had to rest and wait at “Melayu” for monsoon changing. The merchant ship would sail again by using the wind from the “the Southwest Monsoon” or “Summer Monsoon”. From these

reasons, it could be concluded that the merchant ship could not directly sail from “Kwang Tung” in China to “Palembang” in Indonesia. The merchant ship had to wait “Southeast Monsoon” at Melayu for sailing to “Palembang”. However, the meteorologist- Methawee Nuanla-ong (2017) argued that the merchant ship could sail tide around Ming Dynasty (1368-1644 A.D. or 1911-2187 B.E.) that was after the Srivijayan period.

Figure 14: The evidence of the wind’s direction to support that Ban Don Bay was the center of Srivijaya.

Source: Thammathikul (2017, unpagued)

This map shows “High Pressure and Surface Winds”. High pressure sources on the surface of the continent and in the ocean that created low temperature and different pressures. In addition, the earth moved around itself that its axis was inclination about 23.5 degrees. In the same time, it moved around the sun in the oval shape. The wind

could move between the continent and the ocean that could create different seasons in the world. So “the Northeast Monsoon or Winter Monsoon” and “Southwest Monsoon or Summer Monsoon” would move oblique to the South China Sea and Indian Ocean. It could not directly move to equator.

Figure 15: The map of Borneo Vortex

Source: Retrieved October 25, 2010, from <https://www.google.co.th>

This map shows “Borneo Vortex” at Borneo, Indonesia. If vortex was severe, it could create cyclone in the sea at Borneo so it really hard to directly move to equator. Moreover, from investigation about “Borneo Vortex and Mesoscale Convective Rainfall” by S. Koseki, T.-Y. Koh and C.-K. Teo, 2014: np. stated that “Borneo vortex grows over the equatorial South China Sea under cold surge conditions in December during the Asian winter monsoon. It is unlike a typical tropical cyclone or typhoon. From the map no. (a) shows the northeasterly winter monsoon winds prevailing over the South China

Sea turn northwesterly when they extend into Java Sea due to the change in sign of Coriolis parameter across the equator. The Borneo vortex and the comma-shaped rainband over the equatorial South China Sea associated with cold surges. The absolute vorticity tendency revealed that vortex stretching due to intense low-level convergence is mostly responsible for growth/maintenance of cyclone”. This information supports that it hard to directly move to equator.

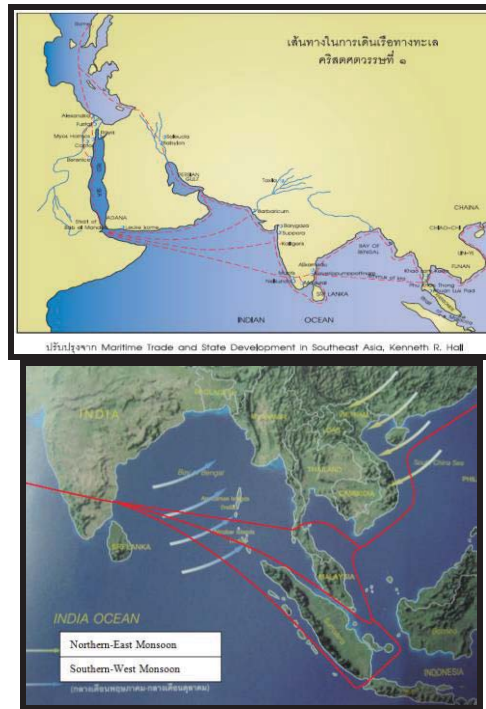

Figure 16: The evidence and sources to support maritime trade in Srivijayan age

Source: Adapted from Jaisuwan & Naivath (2007, unpagged) in Nuanlang (2010, unpagged)

This map shows the second period of maritime trade of Srivijaya and the ways of monsoon to support travelling in Srivijayan age. It shows that trade wind of “Northern-East Monsoon” or “Cold Wind” from the great land of China that moved to Indian Ocean. It started in the middle of October to the middle of February. This wind would be the most strong in the 21st of December that was the first start of the winter in the Northern Hemisphere. However, “Southern-West Monsoon” or “Monsoon” from the Indian Ocean across the Southern Peninsular, then it moved to the great land of China. It would start in the middle of May to the middle of October that was source of a lot of rain and heavy monsoon in “Southern-West Monsoon”.

Thammathikul, 2017 comments that Suvarnabhumi or the Funan Empire was the first empire in Southeast-Asian history that was called in the Chinese chronicles as “Funan Kok” or “Hoolam Kok”. Siam-Srivijaya had good relationship with Sukhothai like close friend. However, Southern Thailand (Srivijaya and Tampornling) was under the controlling of Ayutthaya in the middle of Ayutthaya period. From investigation about background of Siam, the author has learned about the calling of “Siam” which could be from “Siam-Lawo” that was not from “Siam-Ayutthaya”. Because the name of “Siam” was calling before Ayutthaya and Sukhothai periods. From several pieces of evidence and traces, it could be concluded “Siamese” was still in this land at least in 1182 B.E.

Conclusion and Discussion

Geographical position of Takuapa-Ban Don Bay route in Southern Thailand was suitable to expand its economy, religion and politics. From interpreting the diary of I-Ching (Chinese Monk) and Sieng-Jun (Chinese Envoy) by comparing them with other traces that prove about the situation of “Chaiya in Surat Thani could be the capital

of Srivijaya. Chaiya was a hub of international commerce and it was an entrepot to control the east-west trade that was the direct line of communication with India, Chinese, Arabia and Persia. Maritime trade was significant for the Srivijayan world that contacted trade worldwide. The author has learn about the wisdom of Srivijayan people who followed the “middle way” of the Buddha as principle for their behaviours and they recognized the major factors essential to build the heritage sites such as geographical location, settlement, people and lifestyle. There are a lot of advantages from critically assess the ICOMOS Ename Charter by comparing it to the heritage research literature. Interpretation is to show the meaning of sites that is an integral part of the conservation process and fundamental to positive conservation outcomes. The conservation is emphasized the fundamental role of sensitive and effective interpretation in heritage conservation. So that it has to be careful planning for giving people the effective interpretation, for example, interpretation about the evolution and relationship of Siam-Lawo-Srivijaya to support historical and cultural tourism around Ban Don Bay in Surat Thani. From investigation, there were found that good relationship between Siam-Srivijaya and Sukhothai likes closed friend. Later, Southern Thailand (Srivijaya and Tampornling) was under the controlling of Ayutthaya in the middle of Ayutthaya period. From investigation about background of Siam, the author learn about the calling of “Siam” which could be from “Siam-Lawo” that was not from “Siam-Ayutthaya”. Because the name of “Siam” was calling before Ayutthaya and Sukhothai periods. From several of evidence and traces, it could be concluded “Siamese” was still in this land at least in 1182 B.E.

References

- Nuanla-ong, Sippanan. (2010). **Srivijaya Influence and Hidden Heritage around Ban Don Bay: Cultural Landscape associated with Cultural Tourism**. Ph.D Program: Architectural Heritage Management and Tourism. Faculty of Architecture. Silpakorn University. Bangkok: Silpakorn University.
- Nuanla-ong, Sippanan. (2014). **“Shie To Kok” Pratad Dindaang Tonchoa Arayadham Srivijaya Nai Lummaanamluang (Maanam Tapee) (Laem 1) (“Shie To Kok” Country of Red Soil (Laterite) the Root of Srivijayan Flourishing Culture in Luang Basin (Tapee Basin) (I)).** Silpakorn University International College. Nakonpatom: Printing of Silpakorn University.
- Nuanla-ong, Sippanan. (2015). *“Antique Chinese Bell” in Chaiya around Ban Don Bay related to “Shie To Kua - Root of Srivijaya”: Heritage Interpretation for Historical and Cultural Tourism” is a part of “The relationship between Chinese and Siamese Dynasties: “Chinese Antique Bell” Interpretation”, dealing with one of the landmark traces of “Shie To Kua” (Srivijaya) around Ban Don Bay associated with historical and cultural tourism”.* “International Conference The 3rd SUIC: the Trend of Global Business in the New Digital Era”. Novotel Bangkok Hotel. Nakonpatom: Printing of Silpakorn University.
- Panich, Dhammadasa. (1995). **Siladham lae Vatthanadham Srivijaya: Pravatisas Thai Samai Srivijaya (Morality and Culture of Srivijayan people: Thai History in Srivijayan Age)**, ed. Vol. II. Surat Thani: Arunvitaya Printing and Dhammatan Foundation.
- Thammathikul, Sanphet (Police Lieutenant Colonel). (2010). **Kvam Jring Ti MaimeeKrai Roo Reang Jakkavat Suwannabhumi (The True of Suwannabhumi)**. Bangkok.

Venerable Buddhadasa. (1997). **Naaw Sang Khap Borannakhadee Rob Aow Ban Don (Archaeological Landscape around Ban Don Bay)**, ed. Vol.III. Surat Thani: Wat Phra Borom Mathat Chaiya.

Venerable Buddhadasa. (1997). **Wa Duai Dindan Rob Aou Bandon Nai Samai Srivijaya Naaw Sang Khap Borannakhadee Rob Auo Bandon (Archaeological Landscape around Ban Don Bay)**. ed. Vol.III. Surat Thani: Wat Phra Borom Mathat Chaiya.

Website

Thammathikul, Sanphet. (2010). **Siam (Siem) Kok Army were on the elephant army. This mural is on the wall of the veranda of Nakon Wat or Ankor Wat.** Retrieved n.d., from [http://www.suriyunjuntra.com/data/สุวรรณภูมิ\(๙๗-๒๐๐๓\).doc](http://www.suriyunjuntra.com/data/สุวรรณภูมิ(๙๗-๒๐๐๓).doc)

Google map. (2017). **The maps show the weather and flora of the Northern Hemisphere was following the traces and evidence of Srivijaya.** (2017). Retrieved September 23, 2017, from <https://iasmania.com/hot-wet-equatorial-climate/>

Google map. (2017). **The map of Borneo Vortex.** Retrieved October 25, 2010, from https://www.google.co.th/search?biw=1038&bih=569&tbm=isch&sa=1&q=%E0%B8%9E%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%9A%E0%B8%AD%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%A7+english&oq=%E0%B8%9E%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%9A%E0%B8%AD%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%A7+english&gs_l=psy-

ab.3...4620.17218.0.19314.22.18.4.0.0.0.166.1543.17j1.18.0....0...
1.1.64.psy-ab..0.0.0....0.Rlwl95t8vuA#imgrc=2GK6hCoj--yyKM

Teo, S. Koseki, T.-Y. Koh, and C.-K. Teo. (2014). *Borneo vortex and mesoscale convective rainfall*. Temasek Laboratories, Nanyang Technological University, Singapore 2School of Physical and Mathematical Science, Nanyang Technological University, Singapore 3Earth Observatory of Singapore, Nanyang Technological University, Singapore *Correspondence to:* T.-Y. Koh (kohty@ntu.edu.sg). Received: 28 May 2013 – Published in *Atmos. Chem. Phys. Discuss.*: 13 August 2013 Revised: 10 March 2014 – Accepted: 2 March 2014 – Published: 9 May 2014, *Atmos. Chem. Phys.*, 14, 4539–4562, 2014 www.atmos-chem-phys.net/14/4539/2014/ doi:10.5194/acp-14-4539-2014 © Author(s) 2014. CC Attribution 3.0 License. Retrieved October 25, 2010, from www.atmos-chem-phys.net/14/4539/2014/

Interview

Interview with Police Lieutenant Colonel Sanphet Thammathikul, Academic expert on Srivijaya history, Topic: the history and the center of Srivijaya; and the evidence and traces to analyst the history and the center of Srivijaya; weather and wind to support merchant ship in Srivijayan age- Interviewing in 2016-2017 A.D. (Documents and maps)

Interview with the meteorologist: Methawee Nuanla-ong, Topic: the weather and wind to analyst the history and the center of Srivijaya - Interviewing in 2016-2017 A.D.

Interview with M.R.Pumin Varavarn, Ph.D. Topic: the evolution of Thai history such as ancient state and landscape (in Pan Pan state, Dvaravati and Srivijaya including Sritep City) - Interviewing in 2017 A.D.

Focus Group with the leaders of local government, meteorologist and academic in Surat Thani at the center of government of Surat Thani, Topic: the history and the center of Srivijaya- Focus Group in 2016 A.D.

Interpreting Cultural Heritage towards Sustainable Tourism in Si Phanom Mat, Laplae, Uttaradit, Thailand

การตีความหมายมรดกทางวัฒนธรรมต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ตำบลศรีพนมมาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ประเทศไทย

Suksit Petampai¹

Abstract

This article reports highlights of dissertation work for the Doctor of Philosophy Program of Architectural Heritage Management and Tourism at Silpakorn University titled “Interpreting Cultural Heritage towards Sustainable Tourism in Si Phanom Mat, Laplae, Uttaradit, Thailand”. The research objectives for the dissertation are 1) to interpret values of cultural heritage for specific groups of stakeholders and 2) to create plans for sustainable tourism that can benefit tourists, local communities and the government, as well as provide a framework for researchers who want to study community participation in similar contexts. The research site, Si Phanom Mat, is rich in cultural heritage resources, yet the local tourism industry largely does not exploit these assets, nor does it prioritize the most valuable heritage resources in terms of developing sustainable tourism and the tourism industry in general. Consequently, this research seeks to interpret the values of heritage and create a plan for sustainable tourism.

Key words: 1) sustainable tourism development 2) participation
3) community based tourism 4) heritage 5) interpretation
6) Si Phanom Mat, Laplae

---

¹A Lecturer in Program of Architectural Heritage Management and Tourism, Faculty of Architecture, Silpakorn University.

บทคัดย่อ

เนื้อหาสาระสำคัญของบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุขุณีนิพนธ์สาขาการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยศิลปากร ในหัวข้อ "การตีความหมายมรดกทางวัฒนธรรมต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตำบลศรีพนมมาศ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ประเทศไทย" ซึ่งวัตถุประสงค์ของดุขุณีนิพนธ์นี้ประกอบด้วย 1) ตีความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเฉพาะกลุ่มและ 2) สร้างแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกับนักท่องเที่ยว ชุมชนและรัฐบาลท้องถิ่น รวมถึงการจัดเตรียมกรอบความคิดสำหรับนักวิจัยที่ต้องการศึกษารวมมีส่วนร่วมของชุมชนในบริบทที่คล้ายคลึงกัน พื้นที่วิจัยในตำบลศรีพนมมาศมีทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมมากมาย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นส่วนใหญ่ของตำบลนี้ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์เหล่านี้และไม่ให้ความสำคัญกับการจัดลำดับทรัพยากรมรดกที่มีค่าที่สุดในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงค้นหาการตีความหมายคุณค่าของมรดกและสร้างแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ:

- 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2) การมีส่วนร่วม
- 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) มรดก
- 5) การตีความหมาย
- 6) ตำบลศรีพนมมาศ อำเภอลับแล

1. Introduction

Tourism can be a major source of revenue for countries and communities. According to the Ministry of Tourism and Sports (2017), 32,588,303 foreigners visited Thailand in 2016. Of these, 21,664,430 came from East and Southeast Asia, 6,170,481 from Europe, 1,405,611, from the Americas, 1,522,873, from South Asia and 747,135 from the Middle East. Thailand is especially famous for its cuisine, beaches, and reputation for friendly people and a laid-back environment. Tourists come to Bangkok for shopping and nightlife, and go upcountry for beaches and outdoor activities such as diving, rock-climbing, hiking and rafting. Laplae is a small district in Uttaradit province, located roughly 500km from Bangkok. It has

eight sub-districts: Si Phanom Mat, Fai Luang, Mae Phun, Na Nok Kok, Chai Chumphon, Phai Lom, Thung Yan, and Dan Mae Kham Man. Laplae offers numerous cultural and natural resources, such as the story about the Widow of Laplae, Teen Jook dress and Mae Poon Waterfall.

Si Phanom Mat is a sub-district in Laplae. Although considered a secondary destination, it features sites such as temples, statues, old shophouses, city gates, a market and a museum. The famous tale of the Widow of Laplae, which teaches never to lie, is an important symbol of local culture, and traditional fabric weaving and apparel continue to be passed down from one generation to the next.

With these cultural assets in mind, Si Phanom Mat would greatly benefit from the development of sustainable tourism, which would boost the economy as well as preserve local heritage. For this to happen, the right methodology needs to be implemented. This paper provides research methodology which can be used to support the plan for Si Phanom Mat to meet sustainable tourism. The map below shows the location of Si Phanom Mat.

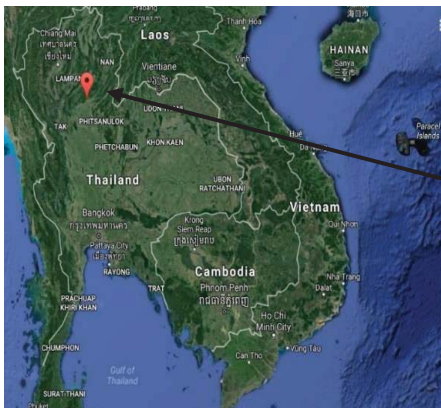

Figure 1: Map of Thailand

Source: Google Maps, October, 20,

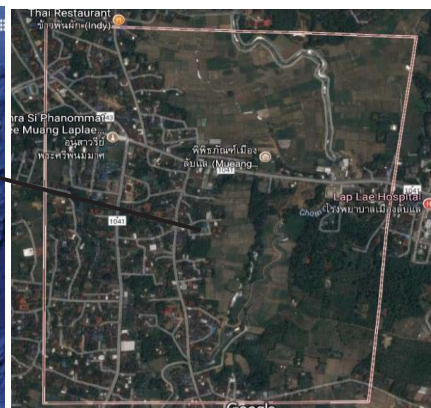

Figure 2: Map of Si Phanom Mat

Source: Google Maps, October, 20, 2017

2. Objectives

1) To interpret values of cultural heritages to specific groups of stakeholders.

2) To form the plans for sustainable tourism that can benefit tourists, the local community and local government, as well as create a framework for future research on community participation in sustainable tourism development.

3. Research Methodology

The research methodology focuses on qualitative methods. The research methods employed include primary and secondary data collection aimed at identifying the sites and their overall problems, issues and challenges. Primary data collection methods are in-depth interviews, focus groups and participation observations, while the secondary method is review of documents. Based on these research methods, problems are divided and then analyzed in terms of three dimensions: sociocultural, economic, and environmental.

4. Literature Reviews

The literature review for this part of dissertation includes a literature review that focuses on concepts related to sustainable tourism, participation, interpretation, empowerment, informing and involving participants, Sufficiency Economy Philosophy and Good Governance. The literature review is used as a foundation for the recommendation.

4.1 Definitions of “Sustainable”

To define and evaluate concepts of sustainable tourism, it is necessary to first consider the meaning of “sustainable” in this context. Academics and industry practitioners have used this term differently, emphasizing various aspects that fall under the broad concept of sustainability.

According to Swarbrooke (2005), “sustainable” generally refers to development that meets current needs or goals without compromising the ability of people in the future to meet their own needs. Therefore, sustainability requires a longer-term perspective than usual economic and other decision-making. Accordingly, plans for sustainable development require a special awareness of the future. Hägerhäll, as cited in Aronsson (2000), in the Brundland Commission’s report *Our Common Future*, provides a similar definition. He writes that sustainability “is to ensure that development provides for today’s needs without jeopardizing the chances for coming generations to satisfy their needs” (Aronsson, 2000: 16)

Nevertheless, it is vital to look beyond the surface meaning of “sustainable” and into the elements that are being used to create sustainability. In other words, what makes “sustainable” meaningful? Aronsson (2000), provides an interesting explanation of the term that lends deeper insight into sustainability. He states:

The concept is multiple dimensional, which makes it difficult to define. If it is interpreted in its broadest sense, it has economic, social and cultural, political, geographical and ecological aspects, which means that we must adopt an interdisciplinary approach. The economic aspect is primarily a matter of satisfying human material needs and goals. The social and political aspects relate in general to questions of equity, justice and influence, whereas the geographical ones concern, for instance, the consequences of man’s spatial behavior, and the ecological ones the problem of protecting the natural variety and preserving the natural cycle intact (Aronsson, 2000: 15)

Therefore, sustainability involves three dimensions which span economic, social and environmental concerns; furthermore, these three dimensions are independent and must be addressed separately as well as collectively. Accordingly, United Nations Environment Programme and World Tourism Organization (2005) argues that the meaning of the three dimensions can be seen as three pillars, which are as follow:

Economic sustainability, which means generating prosperity at different levels of society and addressing the cost effectiveness of all economic activity. Crucially, it is about the viability of enterprises and activities and their ability to be maintained in the long term.

Social sustainability, which means respecting human rights and equal opportunities for all in society. It requires an equitable distribution of benefits, with a focus on alleviating poverty. There is an emphasis on local communities, maintaining and strengthening their life support systems, recognizing and respecting different cultures, and avoiding any form of exploitation.

Environmental sustainability, which means conserving and managing resources, especially those that are not renewable or are precious in terms of life support. It requires action to minimize pollution of air, land and water, and to conserve biological diversity and natural heritage (United Nations Environment Programme and World Tourism Organization, 2005)

With careful balance of the three dimensions above, sustainability can be advanced to benefit people, society and the environment (United Nations Environment Programme and World Tourism Organization, 2005: 9).

4.2 Towards Sustainable Tourism Development (STD)

To apply the concept of “sustainable” to tourism, it is also necessary to precisely define “tourism” itself. This will allow the term “sustainable tourism” to be better understood and further developed.

According to the World Tourism Organization (2011), “Tourism comprises the activities of persons travelling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purposes not related to the exercise of an activity remunerated from within the place visited.” United Nations Environment Programme and World Tourism Organization (2005) further

defines tourism as involving the relationship among three elements: consumers (visitors), the industry, and the local environment (including local communities).

Due to the relationship among these three elements and because of the dynamism and growth of the tourism sector and its contribution to the economies of many localities, tourism can greatly contribute to sustainable development. The relationship between tourism and sustainable development thus involves three important dimensions:

Interaction: The nature of tourism as a service industry based on delivering new experiences in new places means that it involves a considerable amount of interaction, both direct and indirect, between visitors, host communities and their local environments.

Awareness: Tourism makes people (visitors and hosts) become far more conscious of environmental issues and differences between nations and cultures. This can affect social attitudes and concerns for sustainability issues—not only while people travel but throughout their lives.

Dependency: Much of tourism is based on visitors seeking to experience intact and clean environments, attractive natural areas, authentic historic and cultural traditions, and welcoming hosts with whom they have a good relationship. The industry depends on these attributes being in place (United Nations Environment Programme and World Tourism Organization, 2005: 9-10).

Regardless of the type and scale of a tourism sector in a particular location, the three dimensions above are central to sustainability.

So, “sustainable tourism” can be defined as tourism—interactions of people, places and experiences—according to the principles of sustainable development. Successful sustainable tourism would require

these dimensions to be carefully managed (United Nations Environment Programme and World Tourism Organization, 2005):

1) Make optimal use of environmental resources that constitute a key element in tourism development, maintaining essential ecological processes and helping to conserve natural resources and biodiversity.

2) Respect the social and cultural authenticity of host communities, conserve their built and living cultural heritage and traditional values, and contribute to intercultural understanding and tolerance.

3) Ensure viable, long-term economic operations, providing social and economic benefits to all stakeholders that are fairly distributed, including stable employment and income-earning opportunities and social services to host communities, and contributing to poverty alleviation (United Nations Environment Programme and World Tourism Organization, 2005: 11).

Therefore, we can say that sustainable tourism development requires the cooperation of all stakeholders and strong political leadership to ensure this involvement—from stakeholders of all levels—and that this is carefully monitored and evaluated managed (United Nations Environment Programme and World Tourism Organization, 2005). It is also possible to say that sustainable tourism development requires careful analysis of important factors including environment, sociocultural and economy. With careful analysis of these three dimensions along with the cooperation above, a location can move towards sustainable tourism.

4.3 Participation

Participation in the local tourism industry is important for the community because communities with high levels of participation can

generate greater trust with tourists, lower crime levels (by tourists and by locals), and in general better community health (Porritt, 2007).

However, it is noted that Brehony (1989) refers to the agreement among scholars such as Oakley (1987) and Cohan and Uphoff (1980) that it is not possible to define the term “participation” with universal meaning. Nevertheless, the literature provides many definitions of participation ranging from involvement of people to autonomous decision making (Brehony, 1989: 26).

Brodie et al. (2009) believe the term “participation” can be used interchangeably with other words such as “involvement” and “engagement”, and that it can be categorized at different levels including individual, community, society and public. Brehony (1989) refers to agreement among commentators, such as Oakley (1987) and Cohan and Uphoff (1980), that it is impossible to establish a universal definition of participation. However, government policy has tended to focus on public participation, ignoring the other areas (Green & Brock 2005).

4.4 Interpretation

According to Tilden (1997), interpretation is an educational activity that discloses meaning and relationships through the use of objects, by direct experience, and by instructive media, rather than the simple communication of facts and figures. In the other words, it is not transmitting information but educating people. Tilden explains that personal interpretation is the most effective form of interaction, but he cautioned that poor quality live interpretation is worse than no interpretation at all (Risk, 1994: 329). Nearly always, interpretation is seen in a positive light as it not only educates and entertains visitors but also causes them to reflect on environmental and cultural values.

Most interpretative media fall into one of two categories, or into both: personal and non-personal (Ham, 1992; Regnier et al., 1994; Sharper, 1982). According to Timothy and Boyd (2003: 218), “Personal media are

those that utilize a living person as the actual medium for disseminating information. Non-personal media are mechanisms and set-ups that require no intervention on the part of staff for visitors to obtain the information they need.” So, for example, tour guides would fall into the personal category and signs and digital presentations would fall into the non-personal category.

4.5 Empowerment

The term “empowerment” is applied widely across different fields, creating variations in definitions and interpretations. The concept is frequently used in terms of individual-, family-, and community-level development (Rappaport, 1984).

Furthermore, it is vital to be aware that the empowerment for tourism-oriented communities will usually concern both social and institutional change. The result should allow a reallocation of power that ensures appropriate development (Petrić, 2007).

4.6 Informing and Involving Participants

Informing and involving participants is critical to the success of tourism development. This can take two broad forms: a top-down approach and a bottom-up approach. A purely top-down model utilizes external (i.e. from outside the community) leadership and resources to plan, implement, and evaluate development programs (Macdonald, 1995). Carey et al. (2015: 167) state “top-down refers to initiatives that are directed from an ‘authoritative core’ at strategic levels of government.” “In a tourism context, the ‘bottom-up’ policy approach indicates challenges and opportunities for destination communities to work with the public and private sectors”. According to Theerapappisit (2012), “in a tourism context, the ‘bottom-up’ policy approach indicates challenges and opportunities for destination communities to work with the public and private sectors”.

4.7 Sufficiency Economy Philosophy

The Tourism Authority of Thailand produced The Second Thailand National Tourism Development Plan (2017-2021) (Ministry of Tourism and Sports, 2017), building on Thailand's 20-Year National Strategy (2017-2036) (Royal Thai Government, 2017) and The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021) (National Economic and Social Development Board, 2017). These rely on Sufficiency Economy Philosophy, developed by the late King Bhumibol Adulyadej, as their foundation. This is illustrated in the figure below.

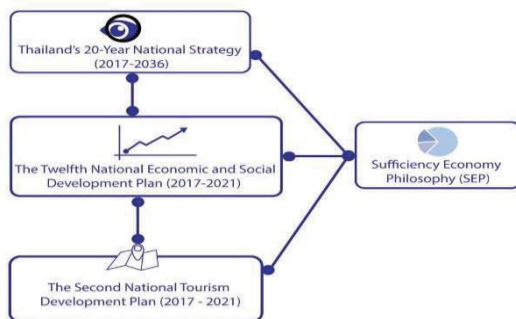

Figure 3: Plan of Thailand

Source: The Author

SEP was proposed by the King Bhumibol in December 1997 and has influenced both government policy and the economic decision making of individuals in Thailand. At its core, the philosophy guides people to live according to what is called a 'middle path'. This means that people should live their lives without not extremes or excess (Mongsawad, 2010). Specifically, Theerapappisit (2003) states that this concept "applies to conduct at the level of the individuals, families and communities, as well as to the choice of a balanced development strategy for the nation. This

provides modernization in line with the forces of globalization, while providing a shield against the inevitable shocks and excesses that arise”.

SEP consists of four statements. The first statement states that the philosophy can be applied to all levels of society. The second talks about the concept of the ‘middle path’, avoiding extreme thoughts, behaviors and actions. The third asserts the three core elements of the philosophy: moderation, reasonableness and resilience. The final statement explains that the philosophy will work best under two conditions. The first is moral behaviors, which include valuing knowledge, integrity, and honesty, while the second encourages people to live their lives with perseverance, tolerance, and wisdom (Wibulswasdi et al., 2012). The figure below shows the four statements.

“Sufficiency Economy is an approach to life and conduct which is applicable at every level from the individual through the family and community to the management and development of the nation.”

“It stresses a middle path, especially in developing the economy to keep up with the world in the era of globalization.”

“Sufficiency has three components: moderation, reasonableness, and the need for built-in resilience against the risks which arise from internal or external change. In addition, the application of theories in planning and implementation requires great care and good judgment at every step.”

“At the same time, all members of the nation – especially public officials, academics, and business people – need to develop their commitment to the importance of knowledge, integrity, and honesty, and to conduct their lives with perseverance, tolerance, wisdom, and insight, so that the country has the strength and balance to respond to the rapid and widespread changes in economy, society, environment, and culture in the world.”

Figure 4: the four statements of SEP

Source: Adapted from Wibulswasdi et al. (2012)

Therefore, SEP addresses economic, social and cultural issues, and the environment—much like the concept of sustainability developed above. Mongsawad (2010) agrees that the concept of SEP can be applied to the individual, community and the national levels. He stresses by practicing these principles with the two conditions, people can live in harmony in a sustainable society and environment.

4.8 Good Governance

To create successful sustainable tourism, good governance is also important and must be prioritized in STD planning. According to the United Nations Development Programme (1997), governance can be defined as “the exercise of economic, political and administrative authority to manage a country’s affairs at all levels. It comprises mechanisms, processes and institutions through which citizens and groups articulate their interests, exercise their legal rights, meet their obligation and mediate their differences”.

5. Research Results

Apart from reviewing important resources, participation observation, and crucial in-depth interviews, the researcher conducted two focus groups of key local stakeholders. The research results shows values of cultural heritages. The research results also lead to the key recommendation, which can benefit tourists, the local community and local government, and create a framework for future research on community participation in sustainable tourism development. Specifically, tittles 5.1 – 5.4 answer the first objective and provide a foundation for the key recommendation, which is used to answer the second objective.

5.1 Issues and Challenges in Tourism Development

Development of sustainable tourism requires that sociocultural, environmental, and economic factors be balanced. This research has discovered some important areas in Si Phanom Mat that are important for

tourism development. Apart from reviewing important resources, participation observation, and crucial in-depth interviews, the researcher conducted two focus groups of key local stakeholders.

The present research indicates that for local people, food is the most important tangible cultural resource, followed by dress and ancient houses. On the other hand, the story of the Widow of Laplae ranks as the most important intangible asset, followed by local beliefs Related to Spirits and Ghosts and the personalities of local people.

Specifically, samples of foods include Khao Khaep, which *used to be a staple* food for Laplae people (Cultural Office of Uttaladit, 2015: 23). *It* is made of rice flour mixed with water, salt, sesame seeds or other ingredients, and is made into thin sheets and dried. *Khao Khaep* can be used to make a variety of delicious food such as *Mi Phan*, which is cooked rice noodles stuffed in *Khao Khaep*. *Khao Phan Phak*, which is cooked *Khao Khaep* flour stuffed with mixed vegetables (Cultural Office of Uttaladit, 2015: 24). *Lot Chong Kem* is short rice noodles mixed with fishmeal and pounded dried shrimps and preserved sprouts. Fish oil, lemon juice, coriander, and cayenne pepper are added as condiments (Cultural Office of Uttaladit, 2015: 30). Although it is not as famous as the foods above, Laplae Tom Yam Noodles is a spicy noodle soup with ground, roasted peanuts. In some places, the chefs also add cilantro.

Research discovered that the local population ranks *Pha Sin Teen Jook* dress as their second most important cultural heritage resource. It is a cultural symbol in Laplae that has been passed on from one generation to the next. For generations, women in Laplae have woven *Teen Jook* styles with many different patterns, which can be worn as clothing in ceremonies and daily *life* (Cultural Office of Uttaladit, 2015). The ancient houses are ranked third, as they reflect the feeling and culture of old *Si Phanom Mat*. In term of intangible cultural heritage, the research has found that the story of the Widow of Laplae is an intangible heritage

resource that is ranked first. The legend of the Widow of Laplae is also represented in tangible heritage with a statue and with text describing the story in brief. According to Jassadra Suthisut, mayor of Si Phanom Mat, the story is about a man who loses his way on a road, and happens to meet a young woman from Laplae. They fall in love and have a baby, and go to live together in Laplae. There, the man is asked to follow one simple rule: never tell a lie. One day, the man accidentally tells a white lie to his child, in order to stop the child from crying. The wife learns of this lie and tells him to leave the house, sending him off with a bag she packs. While the husband is walking with the bag, he feels that the bag is heavy and sees turmeric inside, so he decides to throw most of it away. When the husband gets home he opens the bag and realizes that turmeric has become gold, so he goes back to find what he dropped, but cannot (ASTVManageronline, 2015).

Research found that local beliefs related to ghosts are ranked second in terms of intangible heritage. The Cultural Office of *Uttaladit* (2015: 92-94) gives extensive information on these subjects. According to the Cultural Office, when a family member is sick local people perform a ceremony called Gaan Song Pee because they believe that the sickness is caused by ghosts and the ghosts want merit from the sick person, so this ceremony is performed to send the ghosts away. The ingredients are uncooked rice, steamed rice, dried Chile, cane juice, ripe banana, uncooked preserved fish, and betel nut. These items are placed on the spathe of a betel palm (*Cultural Office of Uttaladit, 2015: 92*). Moreover, Laplae people believe that spirits look after the land, the house, and the household area to make sure there is harmony. This is called “dtopp bpoo jao tee.”

Laplae people build spirit houses and provide offerings of food such as pig’s heads, chicken, eggs, and vegetables (*Cultural Office of Uttaladit, 2015: 92-93*). A person who can talk to the spirit will ask for a

sick person's shirt and tighten it to make a knot and then will ask what the spirit wants in order the leave the person. This ceremony is called "Gaan Huang Paa." After the ghosts leave the person, the sickness disappears (*Cultural Office of Uttaladit, 2015: 93-94*). Similarly, another ritual is called "Gaan Job Pee Maa Nang Kai". If a person gets sick, he can go to see a person who can communicate with ghosts and this spirit medium can cast the ghost into an egg and can negotiate with the ghost, to convince the ghost to stop harming the person (*Cultural Office of Uttaladit, 2015: 94*).

The personalities of people in Laplae ranked third. This is because Laplae people are friendly, and kind, and are willing to share with others and look after their guests well. These aspects also combine with the lifestyle focusing on slow life.

By understanding the findings above, local people should be able to better appreciate their heritage resources, and harness these resources to improve the local tourism industry. However, there are some issues and challenges related to tourism development. These areas of concern include issues related to policy makers and the community.

First, although the mayor has positive attitudes towards STD, the local government tends to employ a top-down approach. This means that they generally do not involve the local community in making policies related to tourism development and activities, so the decisions do not reflect the voice of community. In Si Phanom Mat, this creates problems because the local community feels that the policies do not always benefit the community as a whole or may negatively impact the well-being of the community. However, the authority feels that what they do is best for the community.

Another major point is that the local attitudes mentioned above can be double-edged swords. Since local people tend to focus on slow life, some feel that involvement in tourism development may change their lifestyle, so they don't want to get involved. Also, the level of willingness

to participate in the activities of the community is low. This can be seen by giving 30 Baht coupons to those who ride their bicycles to an event every Saturday in front of the museum. The street at the museum is turned into a walking street every Saturday. In the event, there are food and live music performances, plays, and dances. The coupons worth 30 Baht can then be used as cash at the event. This reflects the low level of local participation and need incentivize community members to help increase the overall level of participation.

It can be seen that the location and the weakness of the community creates problems for tourism development. There is a lack of job availability in Si Phanom Mat, so people have to travel to other areas to work and some settle in the new areas. Some of these people have local wisdom which has been taught from elders and their knowledge can add value to tourism development. However, when they go to get jobs in new places they take this local wisdom with them. Consequently, the cultural heritage of Si Phanom Mat is fading.

Given the poor transportation infrastructure, it is hard to increase the number of tourists. Unless the tourists have their own cars or come with a group in private vans or buses, it is hard to travel around the local area because there is only one kind of public bus. So some tourists have to pay high prices for taxis. Also, the marketing of Si Phanom Mat is not efficient. Although people may know about Laplae, but they may not know what the legends and culture are or how they are connected to the municipality of Si Phanom Mat. Furthermore, the fact that there is only one tour guide creates a lot of problems for tourism development. In many cases the tour guide is assigned to do tasks outside the office. For example, the tour guild may be assigned to be on the tram. As a result, when people visit the tourist information office, they may feel lost and feel that nobody cares about them. As a result, they visit Si Phanom Mat without gaining cultural-heritage knowledge, and they may not return or

recommend this spot to their friends or families. This obviously presents a problem that must be overcome.

All in all, tourism development is important for Si Phanom Mat, and the existing issues and challenges may lead to problems that directly affect the tourism of Si Phanom Mat. Many areas need to be improved, such as the leadership style of the local authority, transportation, and lack of local jobs. Importantly, without local participation to help with policy-making, it would be hard for tourism development to be successful.

5.2 Tourist Attractions

This part of the journal discusses all tourist attraction assets of Si Phanom Mat. The tourist attractions in Si Phanom Mat consist of Laplae Museum, Gate of Laplae, Phar Si Phanom Mat Statue, the Statue of the Widow of Laplae, ancient houses, Teen Jok dress (Pha Sin Teen Jook). Also, in terms of food, tourists can eat Khao Khaep, Khao Mi Phan, Khao Pan Pak, Lot Chong Kem, Tom Yam Noodles Laplae in Si Phanom . There are also a parade during Songkarn, Songkran beauty contest competition and the Widow of Laplae contest.

The Laplae Museum, which cost 10 million Baht to build and which covers an area of five rai, represents the values of Laplae district. It promotes and preserves the valuable lifestyle and identity of the local people. It is a place for visitors to do activities, see performances, and learn about local culture and history. Tourists can also learn about the town (Laplae Museum Brochure). In the museum areas, there are the museum building, the old house in Laplae style, tourist information office, OTOP building with products and souvenir, a herb garden with rare flowers and trees. Inside the museum, tourists will experience the Laplae Museum Alive Learning Center, which has exhibits on local fabric weaving, sculpture, khon mask making and other things related to cultural heritage.

The museum also provides tram tours for visitors to enjoy Laplae scenery and lifestyle.

Apart from the museum, there are other interesting attractions. Gate of Laplae is the symbol of the city of Laplae, and was built in the Sukhothai architectural style. Tourists come to take pictures at the gate. It is near the center of attraction, which is Laplae Museum. There is also Pha Si Phanom Mat Statue. The Statue of Pha Si Phanom Mat is located at Laplae market intersection. Pha Si Phanommat developed Laplae by building roads, the first school in Si Phanommat, and water system. Consequently, the Statue of Pha si Phanommat was built to commemorate his honorable actions. There is also a statue of the Widow of Laplae. The story is about a husband who lies to his wife and is therefore cast out of the village. The story teaches people not to tell lies (see 5.1 for more detail about the story). Moreover, there are ancient houses, which are about 120 years old. They are located near the market and Pha Si Phanom Mat.

Also, there is an important traditional style of dress called Pha Sin Teen Jook. Pha Sin Teen Jook is a symbol of culture in Laplae that has been passed on from one generation to the next. For generations, women in Laplae have woven Teen Jok styles in many different patterns, which can be used as clothing in both ceremonies and daily life (Cultural Office of Uttaladit, 2015). It can be seen at the OTOP shop near the museum. In addition, in terms of food, tourists can visit Pracha U Thad road to eat Khao Khaep, Khao Mi Phan, Khao Pan Pak, Lot Chong Kem, Tom Yam Noodles Laplae. This street is nicknamed Kon Kin Street. Tourists can also visit Khao Nam Tok road or Khao Khaep Street. This street is famous for Khao Khaep (see 5.1 for more detail about food).

In Si Phanom Mat, there is a parade during Songkran. It starts from Laplae Gate to Pha Si Phanom Mat Statue. In the parade, there is music and people dance and splash water. Some women put on Teen Jook dress and dance along the way. Tourists from nearby areas come to see the parade and enjoy the festival. There is also Songkran beauty contest competition for overweight people as well. Recently, this year (2018) the event was held on April 13th. Another important event is the Widow of Laplae contest. Recently, last year (2017) the event was held on December 21st. In the event women wear Teen Jook dress and had their hair rolled up. Tourists can enjoy the activities along with local people, while learning about the heritage of Si Phanom Mat.

All of the tourist attractions in this section are important for Si Phanom Mat and help bring tourism revenue into the municipality. However, without understanding the historical and social context of the assets, tourists will find Si Phanom Mat less interesting.

5.3 Issues and Challenges in Heritage Conservation and Interpretation

This part of the journal deals with existing issues and future challenges in heritage conservation and interpretation in Si Phanom Mat, which seem to be major problems in Si Phanom Mat and can impact the perception of tourism in the area. The focus of this part is on the interpretation of overall issues related to Si Phanom Mat and the interpretation issues related to the priority tangible and intangible heritage assets in Si Phanom Mat.

In general, there are many issues related to heritage interpretation which are important for their conservation. Without recognizing the importance of local heritage, people would not understand their value and may think there is no point to conservation of heritage assets; however, if people truly understand the importance of heritage assets in terms of their value both to local life and to sustainable tourism, it becomes clear that there is great need to conserve these heritage assets for the next generations. The problems related to heritage interpretation are discussed below.

Firstly, as mentioned above, the single tour guide cannot effectively support growing tourist numbers. Tourists need a tour guide to offer interpretation, suggest options, and answer questions related to tourism in Si Phanom Mat. Especially on special days such as national holidays and local festivals, there are many tourists. The tour guide cannot support all tourists. Consequently, some tourists don't receive sufficient information about tourism and heritage in Si Phanom Mat. Also, there are many nationalities of people visiting Si Phanom Mat as tourists. Some of the countries include Italy, France, Sweden, and Australia. However, the tour guide cannot speak languages other than Thai and some broken English. Consequently, many foreigners cannot ask questions or receive adequate support. Even worse, there is no proper English-language training for the tour guide so the guide needs to rely heavily on self-study.

Moreover, in the museum tourists can watch videos about the Widow of Laplae. However, the language is only Thai with English subtitles. This cannot benefit tourists who cannot understand Thai and cannot read English subtitles, such as some Chinese tourists. Also, around tourist locations of Si Phanom Mat, there are QR codes attached to objects for tourists to scan. When the QR code is scanned, it links to the Facebook profile of tourism in Si Phanom Mat. However, this profile is not updated

frequently, and the language used is only Thai, so foreigners cannot understand what is going on.

Inside the museum, there are many items and pictures related to local cultural heritage and assets. Nevertheless, the same problem also occurs: the language is only Thai. Again, it is hard for foreigners to understand the meaning of the assets. Although there are some signs at the tourist office, the museum, and nearby areas, these signs only appear in Thai, English, and Chinese. The use of language on signs in certain places is also ineffective. As can be seen in both male and female toilets, there is already a picture logo indicating a male or female toilet, which is universally understandable, but they appear in Thai, English and Chinese, which is unnecessary. Moreover, for tourist attractions that have leaflets. There are 7 leaflets related to tourism in Si Phanom Mat. Only one leaflet is in Thai, English, and Chinese. There is also one leaflet that uses English for its headings but the description under each heading is still in Thai.

In addition, there are two famous food streets which are rich in cultural heritage related to food. Si Phanom Mat does promote these streets in Si Phanom Mat. However, the interpretation along these two streets related to food is poor. Only shop and restaurant names appear, but there is no description or details regarding the food that they specialize in. For this reason, only local people know which restaurant is famous for what type of food but visitors would not know. Some shops use real food such as Kaew Kaep as display items, and if the dishes are interesting the salesperson can sell the food being shown. However, again, there is no language other than Thai. There are also problems with other important elements of tangible heritage. Teen Jook dress is shown in the museum and a shophouse nearby. However, in the museum, there is description only in Thai, and at the shophouse nearby the dress is displayed without any descriptions about heritage. For the old houses in

Si Phanom Mat, it is hard for people to know about associated heritage values since only one leaflet mentions them.

Similarly, the legendary story of the Widow of Laplae, with its moral concerning truthfulness is written on the Statue of the Widow of Laplae near the museum; however, again it is only in Thai, so foreigners would not understand the legend or profit from its wisdom. This is a crucial omission as this element is ranked first as the most important local intangible heritage asset. Another major point is that local beliefs related to ghosts and spirits, ranked second in importance by local residents, are only mentioned in a book (*Knowledge of Local Wisdom in Mueang Laplae*) provided at the office of tourism and in a sign board at the museum but have not been interpreted, detailed, or explained anywhere else. Even worse, the personalities of people in Laplae, ranked third, have not been interpreted at any of the tourist attractions in Si Phanom Mat.

All in all, the analysis above demonstrates that there are many problems in terms of the interpretation of both tangible and intangible assets of Si Phanom Mat. It is impossible to support tourists with only one tour guide, and without proper translation of all leaflets, documents, and signs—into English and Chinese, at a minimum, it will be hard for foreigners to appreciate the unique cultural value of this heritage. There are only a few heritage interpretation techniques being used here.

6. Concluding Remarks

This section makes the key recommendation for STD in Si Phanom Mat: the creation of a local tourism council. It critically examines the current approach of the local government of Si Phanom Mat in the area of tourism development and its limitations, plus relevant ethical issues and concerns. Finally, it suggests a suitable model for the council based on the principles of good governance, a bottom-up approach,

empowerment, and the sufficiency economy philosophy, and stresses how a tourism council can help achieve these aims.

Good governance can be defined as “the exercise of economic, political and administrative authority to manage a country’s affairs at all levels. It comprises mechanisms, processes and institutions through which citizens and groups articulate their interests, exercise their legal rights, meet their obligation and mediate their differences” (United Nations Development Programme, 1997). Furthermore, good governance involves openness, participation, accountability, effectiveness and coherence (Commission of the European Communities, 2001). The concept of good governance will provide a foundation for the planning process to create a local tourism council at Si Phanom Mat.

Field and secondary research shows that a big challenge for STD in Si Phanom Mat is the lack of stakeholder participation in the process for creating tourism policy. In short, the office of the Municipality of Si Phanom Mat employs a top-down management style to determine all local policies related to tourism, meaning that local participation is completely overlooked. Reviews of top-down versus bottom-up management styles indicate that the former is not be suitable for Si Phanom Mat. A purely top-down model does not emphasize on the idea of local participation as “top-down refers to initiatives that are directed from an “authoritative core” at strategic levels of government”, (Carey et al., 2015: 167).

Consequently, top-down management makes local people feel disconnected from tourism planning and fails to take their opinions, insights and needs into account. This leads to unsustainable tourism development because the voice of the local community is not heard. In the case of Si Phanom Mat, this suggests that top-down decisions made by the mayor’s office may not reflect what the community wants. Also, because their input is not valued, some locals feel that they are not

accountable for tourism in Si Phanom Mat. To ensure Si Phanom Mat is moving towards sustainable tourism development, the local authorities should implement good governance practices that take a bottom-up approach. In the context of tourism, this is effective for building cooperation between the destination community and the public and private sectors (Theerapappisit, 2012).

So, the office of Municipality of Si Phanom Mat should inform and involve participants (stakeholders) at all levels including the public sector, non-governmental organizations, the private sector, and the local community. Thus, the bottom-up approach is more suitable for Si Phanom Mat because it fosters local involvement, which can lead to sustainable development in tourism in Si Phanom Mat.

However, Si Phanom Mat needs to be aware that bottom-up approach can also be problematic, particularly if there is a lack of ultimate oversight. This can permit misconduct, such as misappropriation of public funds, or for a flawed “bottom-up” process that in fact involves just a few elites or investors rather than representatives of all stakeholder groups in designing, planning, implementing and evaluating STD. In addition, to achieve the goals above using the bottom-up approach will require community stakeholders in Si Phanom Mat to work together, share their thoughts and cooperate. In the context of STD, empowerment should focus on five areas including self-help, equity, cooperation, participation and networking.

The participants should include all stakeholders who are significantly affected by tourism at the destination. If some of those participants cannot attend they can send a representative to the meeting instead. The meeting can be in a form of town-hall in which the stakeholders meet at the office of Municipality or another accessible public venue. There should be a mediator at the meeting whom local residents and the local authorities respect. During the meeting, the

moderator needs to ensure that all attendants can share their ideas and have equal opportunities to express their thoughts.

However, without good moral and ethics, the sustainable tourism planning council cannot be developed successfully. The Sufficiency Economy Philosophy (SEP), developed by the late King Bhumibol Adulyadej provides an appropriate ethical foundation for this. The office of Municipality should educate the stakeholders (participants) about SEP. SEP is particularly important because it is the foundation of The Second Thailand National Tourism Development Plan (2017-2021) (Ministry of Tourism and Sports, 2017), and it is connected to sustainable development in Thailand's 20-Year National Strategy (2017-2036) (Royal Thai Government, 2017) and in The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021) (National Economic and Social Development Board, 2017). Therefore, by training local participators to understand the concepts of SEP, stakeholder participation can be improved in the STD planning process for Si Phanom Mat.

In addition, it is crucial for local participants to be aware that SEP will work best under two conditions. The first condition is moral behaviors. To meet this condition, participants should focus on valuing knowledge, integrity, and honesty. For the second condition, participants at Si Phanom Mat should live their lives with perseverance, tolerance, and wisdom (Wibulswasdi et al., 2012). Successful SEP implementation will promote sustainable tourism in Si Phanom Mat (see below for the Sustainable Tourism Council Model).

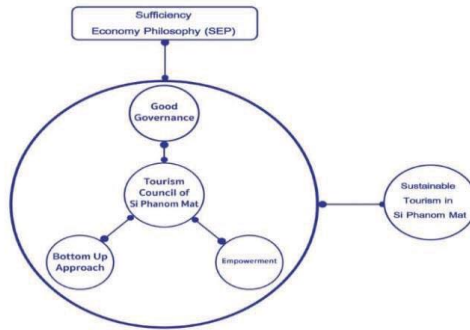

Figure 5: Sustainable Tourism Council Model
Source: The Author

The tourism council can reduce potential problems that could lead to sustainability issues with regard to tourism development. For example, the council can study about the future impacts of the three dimensions of the environmental, the economic and the socio-cultural and set up policy to reduce the future negative impact. It helps creating the plan for sustainable tourism that can benefit tourists, the local community and local government. This Sustainable Tourism Council Model can be used as a framework for future research on community participation in sustainable tourism development.

At the end, whether Si Phanom Mat will achieve its STD objectives depends largely on local community involvement and how seriously the government of Si Phanom Mat will follow the research recommendation. Based on the research of the cultural heritage resources of Si Phanom Mat and the evaluation of their relative values according to local people, all stakeholders can understand the importance of the area's tangible and intangible assets and be motivated to preserve this legacy, as well as develop a sustainable local tourism industry.

References

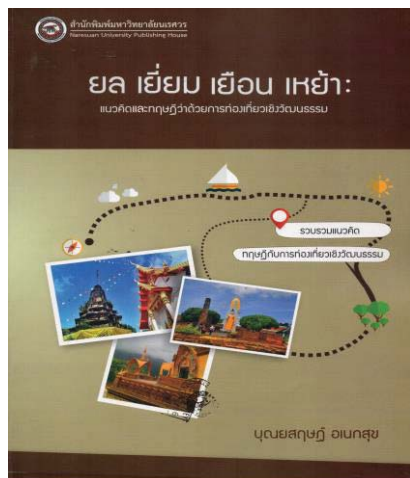
- Aronsson, L. (2000). **The Development of Sustainable Tourism**. London: Continuum.
- ASTV manageronline. (2015, October 5). **Biking, Relaxing, Site Seeing and Listening to Legendary of Laplae: the Widow Town “They said don’t tell lie in this town!”** Retrieved from: <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9580000111773>
- Brehony, E. (1989). **Projects of the People or for the People: A Study of Villagers Participation in Three Selected Projects in Two Villages in Tanzania**. (Unpublished Masters in Rural Development thesis). University College Dublin, Department of Agribusiness, Extension and Rural Development.
- Brodie, E., Cowling, E., & Nissen, N. (2009). **Understanding Participation: A Literature Review**. London: National Council for Voluntary Organisations.
- Carey, G., Crammond, B., & Riley, T. (2015). Top-Down Approaches to Joined-Up Government: Examining the Unintended Consequences of Weak Implementation. **International Journal of Public Administration**, 38, 167–178.
- Cohan, J. M., & Uphoff N. T. (1980). Participation’s Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity. **World Development**, 8(3), 213-235.
- Commission of the European Communities. (2001). **European Governance: A White Paper**. Brussels: Commission of the European Communities.
- Cultural Office of Uttaladit. (2015). **Knowledge of Local Wisdom Mueang Laplae**. Uttaladit: P. of Set Art (Por Karn Pim).

- Green, M. C., & Brock, T. C. (2005). Organizational membership versus informal interaction: contributions to skills and perceptions that build social capital. *Political Psychology*, 26(1), 1-25.
- Ham, S. H. (1992). **Environmental Interpretation: A practical guide from people with big ideas and small budgets**. Golden, Colorado: North America Press.
- Hammitt, W. E. (1984). A theoretical foundation for Tilden's interpretative principles. *Journal of Environmental Education*, 12, 13-16.
- Hardy, D. (1988). Historical geography and heritage studies. *Area*, 20(4), 333-338.
- Macdonald, L. (1995). NGOs and the problematic discourse of participation: Cases from Costa Rica. In D. B. Moore, & G. J. Schmitz's (Eds.), **Debating development discourse: Institutional and popular perspectives** (pp. 201-229). New York: St. Martin' Press, Inc.
- Minister of Tourism and Sports. (2017). **The Second Thailand National Tourism Development Plan (2017-2021)**. Bangkok: n.p.
- Royal Thai Government. (2017). **Thailand's 20-Year National Strategy (2017-2036)**. Bangkok: n.p.
- Minister of Tourism and Sports. (2017, February 16). The number of visitors and tourists from January to December 2017. Retrieved from: http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=8367
- National Economic and Social Development Board. (2017). **The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021)**. Bangkok: n.p.
- Oakley, P. (1987). Sate or Process, Means or End? The Concept of Participation in Rural Development. **Reading Rural Development Communications**. Bulletin 21, Berkshire: Reading University.
- Petrić, L. (2007). Empowerment of communities for sustainable tourism development: Case of Croatia. **Turizam: međunarodniznanstveno -stručni časopis**, 55(4), 431-443.

- Porritt, J. (2007). **Capitalism: As if the world matters**. 2nd ed. London: Earthscan.
- Mongsawad, P. (2010). "The Philosophy of Sufficiency Economy: a contribution to the theory of development." **Asia-Pacific Development Journal, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP)**, 17(1), 123-143.
- Rappaport, J. (1984). Studies in Empowerment: Introduction to the Issues. **Prevention in Human Services**, 3, 1-7.
- Regnier, K., Gross, M., & Zimmerman, R. (1994). **The Interpreter's Guidebook: Techniques for programs and presentations**. 3rd ed. Stevens Point: University of Wisconsin.
- Risk, P. (1994). People –based interpretation. In R. Harrison (Ed.), **Manual of Heritage Management** (pp. 320-330. Oxford: Butterworth Heinemann.
- Sharpe, G. W. (1982). Selecting the interpretative media. In G. W. Sharpe (Ed.), **Interpreting the Environment** (pp. 3-26). New York: Wiley.
- Si Phanom Mat Sub Province. (n.d.). **Way of Life Tourism in Laplae** [leaflet]. Uttaladit: n.p.
- Swarbrooke, J. (2005). **Sustainable Tourism Management**. Oxon: CABI Publishing.
- Tourism Authority of Thailand. (2010, February). Retrieved from: [http://www.thailandtourismus.defileadmin/downloads/12/Sukhothai .pdf](http://www.thailandtourismus.defileadmin/downloads/12/Sukhothai.pdf) The Thailand Community Based
- Theerapappisit, P. (2003). 'River Life Transition: From Agro-cities to Agritourism'. In R. King, O. Panin, & C. Parin (Eds), *Modernity, Tradition, Culture, Water, Conference Proceedings: Bangkok-Melbourne-Bordeaux Symposium*, Bangkok, October 2002, Bangkok: Kasetsart University Press.
- Theerapappisit, P. (2012). The bottom-up approach of community-based ethnic tourism: a case study in Chiang Rai. In M. Kasimoglu, & H.

- Aydin (Eds.), *Strategies for Tourism Industry: Micro and Macro Perspectives* (pp. 267-294). doi: 10.5772/37137
- The World Tourism Organization. (2011). **Capacity Building Program, Asia Workshop II**. Retrieved from:
http://statistics.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_tsa_1.pdf
- Tilden, F. (1997). **Interpreting Our Heritage**. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). **Heritage Tourism**. Harlow: Pearson Education Limited.
- Tourism Authority of Thailand, Office at Phrae Province. (2015). **Tour Guide to Uttaladit**. Phrae: n.p.
- Tourism Institute (n.d.). **Concept CBT**. Retrieved from:
http://cbtnetwork.org/th/?page_id=47
- United Nations Development Programme. (1997). **Governance for sustainable human development**. New York: Oxford University Press Inc.
- United Nations Environment Programme and World Tourism Organization. (2005). **Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers**. Paris & Madrid: n.p.
- Uttaladit Office. (n.d.). **Lablae District**. Retrieved from:
<http://www.uttaradit.go.th/utteng/web/lablae1.php>
- Wibulswasdi, C., Piboolsravut, P., & Pootrakool, K. (2012). **Sufficiency economy philosophy and development**. Bangkok: The Crown Property Bureau.

ชื่อเรื่อง: ยล เยี่ยม เยือน เหง้า: แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้แต่ง: บุญยสฤกษ์ อเนกสุข

สถานที่พิมพ์: รัตนสุพรรณการพิมพ์ จังหวัดพิษณุโลก

สำนักพิมพ์: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

ปีที่พิมพ์: 2558

จำนวนหน้า: 302 หน้า

ราคา: 320 บาท

หนังสือ ยล เยี่ยม เยือน เหง้า: แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นหนังสือที่ผู้เขียนพัฒนามาจากประสบการณ์ที่เคยสัมผัส และพยายาม

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

เรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย

บทที่ 1 เป็นการอธิบายที่มาและความหมายของการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในฐานะเป็นการท่องเที่ยวแบบมวล ซึ่งใช้ต้นทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในรูปแบบที่แตกต่างกัน และช่วยให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของท้องถิ่น พร้อมกับระบุตัวอย่างการศึกษาวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การอธิบายความเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธรสู่การท่องเที่ยว การฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านการรื้อฟื้นตลาดน้ำของชุมชนคลองแห ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น

บทที่ 2 นำเสนอเกี่ยวกับประเด็นร่วมสมัยในการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประเด็นทุนทางวัฒนธรรม ที่มองในเชิงมูลค่าที่วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดรายได้และการลงทุนที่เพิ่มมากขึ้น หรืออาจมองว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็อาจจัดเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการเชื่อมประสานความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น ประเด็นสินค้าทางวัฒนธรรม ซึ่งไม่เพียงแต่นำไปสู่ประสบการณ์จากการร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ยังนำไปสู่การสร้างหรือรื้อฟื้นวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว ประเด็นการสร้างวัฒนธรรมที่มองว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนอกจากจะกลายเป็นผลผลิตของกระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าแล้วนั้นยังเกี่ยวพันกับการประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรม ประเด็นมรดกทางวัฒนธรรม และประเด็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในมิติทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ซึ่งกำลังอยู่ในกระแสนิยม พร้อมกับการทำความเข้าใจและความหมายและประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การบริหารจัด

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อเจ้าบ้านน้อยที่สุด

บทที่ 3 กล่าวถึงนโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานนานาชาติที่รัฐบาลในแต่ละประเทศให้การรับรองว่ามีบทบาทสำคัญด้านการกำหนดแนวทางการท่องเที่ยวของโลก เช่น องค์การการท่องเที่ยวโลก ที่มีมุมมองหลักต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการลดความยากจนและเกิดการพัฒนา ขณะที่สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (พาท้า) หนึ่งในองค์กรระดับภูมิภาคที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับประเทศไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีและมองว่าวัฒนธรรมจะเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างความสามัคคีในสังคมและเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างมูลค่า รวมถึงการสร้างมูลค่าทางการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

บทที่ 4 เป็นการแนะนำวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดบริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ โดยเน้นการคำนึงถึงการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านประสบการณ์และความพึงพอใจ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่คำนึงถึงลักษณะจำเพาะทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่กับบริบทแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งต้องมีการวางแผนการท่องเที่ยวในระยะยาวภายใต้การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับและการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว การทำความเข้าใจตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นและเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมโดยใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ

การท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจ สำหรับการสื่อความหมายในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างประสบการณ์และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวโดยไม่เป็นเพียงการสร้างความบันเทิงในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวให้ตระหนักและเคารพคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีต่อชีวิตและสังคม ในแต่ละท้องถิ่น การพัฒนาของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวในการนำกลับไปเป็นที่ระลึกว่าเคยเดินทางมาถึงหรือนำกลับไปฝากและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น และส่วนทำของบพนี้ เป็นการนำเสนอนวัตกรรมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคต ที่ไม่ได้มุ่งการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้น แต่หมายรวมถึงการปรับปรุงประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในองค์กร

บทที่ 5 กล่าวถึงชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในฐานะเจ้าของบ้านให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยคนในชุมชนอยู่ในฐานะผู้ถูกระทำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งในด้านนโยบาย เศรษฐกิจ หรือแม้แต่การใช้ชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งนำเสนอผลกระทบอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชน ที่สามารถมองได้ทั้งผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ โดยด้านบวกมาจากความภาคภูมิใจของคนในชุมชนต่อการให้ความสนใจของนักท่องเที่ยว และนำไปสู่การอนุรักษ์หรือรื้อฟื้นวัฒนธรรมของชุมชน สำหรับด้านลบการท่องเที่ยวอาจกลายเป็นตัวเร่งให้วัฒนธรรมชุมชนสลายตัวเร็วขึ้นหรือคนในชุมชนมุ่งพึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว และนำไปสู่ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน เช่น เกิดการสูญเสียทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของตนเอง ชุมชนจะกลายเป็นผู้แสดงละครเกี่ยวกับวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมสิ่งแปลกตามจินตนาการของนักท่องเที่ยว หรือแม้กระทั่งการเกิดความขัดแย้งภายในชุมชนอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม สำหรับทางออกของคนในชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในฐานะเจ้าบ้านจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับ

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทุกกระบวนการ ปิดท้ายของบทนี้กับการสร้างพลังอำนาจให้แก่คนในชุมชนด้วยการพัฒนาขีดความสามารถของต้นให้สามารถวิเคราะห์ผลดีผลเสียในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นแก่ชุมชน

บทที่ 6 เป็นการสรุปเนื้อหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งการชี้ให้เห็นผลกระทบทางบวกและทางลบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในระดับมหภาคโดยเฉพาะประเทศเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และระดับจุลภาคโดยมุ่งที่ชุมชนเจ้าของบ้านที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม ทั้งนี้มีการนำเสนอแนวทางป้องกันและแก้ไขผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น โดยการนำขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาใช้ พร้อมทั้งอภิปรายเกี่ยวกับทิศทางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทยในอนาคต

ข้อแนะนำในการจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1. วัตถุประสงค์ในการจัดพิมพ์

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารที่มุ่งเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดรับบทความจากบุคลากร/นักศึกษาภายในคณะศิลปศาสตร์ ตลอดจนบทความจากบุคลากร อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปจากภายนอกมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

2. ระยะเวลา

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) ของทุกปี อีกทั้งยังมีการออกวารสารฉบับพิเศษขึ้นมาตามวาระโอกาสต่างๆ ตามความเหมาะสม

3. หลักเกณฑ์การส่งและพิจารณาบทความ

1) เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน และเป็นบทความที่ไม่ได้ส่งให้วารสารวิชาการฉบับอื่นๆ พิจารณา

2) ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้

3) ต้นฉบับควรมีความยาวไม่เกิน 40 หน้ากระดาษ A5 โดยตั้งกั้นหน้า 2.54 เซนติเมตร กั้นหลัง 1.5 เซนติเมตร ขอบบน 2 เซนติเมตร และขอบล่าง 2 เซนติเมตร พิมพ์ด้วยระบบ Microsoft Word

4) ใช้ตัวอักษรแบบ TH sarabunPSK 14 ทั้งบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยชื่อบทความใช้ตัวอักษรขนาด 16 ส่วนชื่อผู้เขียนบทความบทความย่อ และเนื้อความใช้ตัวอักษรปกติขนาด 14

5) บทความต้องประกอบไปด้วย

5.1 ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5.2 ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทย พร้อมทั้งคุณวุฒิ ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน

5.3 บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด

5.4 คำสำคัญ (keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวนไม่เกิน 6 คำ

6) บทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ ตลอดจนบทคัดย่อที่ใช้ภาษาอังกฤษ จะต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ

7) การอ้างอิงและการเขียนรายการบรรณานุกรม กำหนดไว้ดังนี้

การอ้างอิงในเนื้อหาระบบนาม-ปี

(ชื่อ//นามสกุลผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์/:/เลขหน้า)

อุไรศรี วรศะริน (2542) ได้กล่าวถึงลักษณะของคำศัพท์ที่พบในจารึกนครวัดว่า ...

... ภาษาเวียดนามถือเป็นภาษาอาเซียนที่มีความสำคัญมากภาษาหนึ่งเลยที่เดียว (สิริวงษ์ หงส์สวรรค์, 2556: 12)

การเขียนรายการอ้างอิง

- หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง// (ปีที่พิมพ์) //ชื่อเรื่อง//พิมพ์ครั้งที่ (ถ้ามี) //เมืองที่พิมพ์/:/โรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์.

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม. (2559). **คุณคนไข้...ไขคำเขมร**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

- บทความในหนังสือ

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียนบทความ// (ปีที่พิมพ์) //”ชื่อบทความ.”/ใน ชื่อ//นามสกุลบรรณาธิการหรือผู้รวบรวม,/บรรณาธิการหรือผู้รวบรวม//ชื่อเรื่อง, /เลขหน้า.//เมืองที่พิมพ์/:/โรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์.

ภาสพงศ์ ฝิวพอใช้. (2549). “การตอบรับคำขอโทษของผู้พูดที่มีสถานภาพทาง

สังคมต่างกันในภาษาไทย.” ใน กฤษดาวรรณ หงส์ดารมภ์ และจันทิมา
เอี่ยมมานนท์, บรรณาธิการ. **พลวัตของภาษาไทยปัจจุบัน**, 66-85.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- บทความในวารสาร

ชื่อ//สกุลผู้เขียนบทความ// (ปีที่พิมพ์)//”ชื่อบทความ.”//ชื่อสิ่งพิมพ์//ปีที่,
/ฉบับที่/(วัน/เดือน/ปี)/:เลขหน้า.

มนธิรา ราโท. (2555). “การรับรู้และความเข้าใจของเวียดนามต่อไทย: การศึกษา
จากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของเวียดนาม.” **เอเชียปริทัศน์**. 33, 1
(มกราคม-มิถุนายน): 82-104.

- การสัมภาษณ์หรือการบรรยาย

ชื่อ//นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์หรือบรรยาย//ตำแหน่ง (ถ้ามี)//สัมภาษณ์,/วันที่/
เดือน/ปี.

ทวิศักดิ์ ปิ่นทอง. นายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์, 3
พฤศจิกายน 2558.

- สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ชื่อ//นามสกุลผู้แต่ง// (ปีที่พิมพ์)//ชื่อเรื่อง//[ประเภทของสื่อที่เข้าถึง]//สืบค้น
เมื่อ//วัน/เดือน/ปีที่สืบค้นข้อมูล//จาก/แหล่งข้อมูลหรือURL,/ปีที่พิมพ์.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2555). **พัฒนาทักษะการฟัง**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ
14 กุมภาพันธ์ 2560 จาก <http://www.kriengsak.com>.

8) ในการส่งบทความ ให้แนบแบบเสนอขอส่งบทความ เพื่อลงตีพิมพ์ใน
วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีด้วย

9) บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิใน
สาขาที่เกี่ยวข้อง (peer review) จำนวน 2 ท่าน

10) บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้ง
ให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียน

11) กรณีที่มีรูปภาพประกอบหรือแผนภาพ ให้ส่งไฟล์แนบต่างหากจากภาพในบทความ ซึ่งสามารถส่งมาในสกุล jpg ขนาดไฟล์ควรอยู่ในระหว่าง 500 kb–1500 kb

12) ทัศนะและข้อคิดเห็นในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นของผู้เขียนบทความ มิใช่ทัศนะและข้อเขียนของกองบรรณาธิการ หรือคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีแต่อย่างใด ผู้ที่จะนำบทความไปผลิตหรือเผยแพร่ซ้ำ กรุณาแจ้งต่อกองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีด้วย

13) ติดต่อและส่งบทความได้ 2 ช่องทาง คือ

1) กองบรรณาธิการ วารสารศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตำบลเมืองศรีโค

อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

โทรศัพท์ 045-353-705 โทรสาร 045-288-870

E-mail: tikkk@hotmail.com

E-mail: ganesanee96@gmail.com

2) Thai Journals Online (ThaiJO) ระบบฐานข้อมูลวารสาร

อิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย

Website: <https://www.tci-thaijo.org/index.php>

แบบเสนอขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์

ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว) .....

ตำแหน่งทางวิชาการ ..... วุฒิการศึกษา .....

สถานที่ทำงาน .....

สถานที่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ ..... ตรอก/ซอย ..... ถนน .....

แขวง/ตำบล ..... เขต/อำเภอ ..... จังหวัด .....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์บ้าน .....

โทรศัพท์เคลื่อนที่ ..... โทรสาร .....

อีเมล .....

มีความประสงค์ที่จะส่ง บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์
หนังสือ

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)

.....

(ภาษาอังกฤษ)

.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้

เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามที่ระบุชื่อไว้ในบทความจริงและ
บทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณา
ของวารสารใด

ลงชื่อ .....

(.....

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....